

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΤΜΗΜΑΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ,
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΦΥΛΟ, ΚΟΙΝΩΝΙΑ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ»

**Ακτιβιστικές αντιστάσεις στο φαινόμενο της μη συναινετικής
πορνογραφίας: Διεκδικώντας ορατότητα στο διαδίκτυο**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ειρήνη Σπανοπούλου

ΑΘΗΝΑ, 2022

Τριμελής Επιτροπή

Μάρθα Μιχαλίδου, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

Μαριάννα Ψύλλα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Μαρία Στρατηγάκη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Ειρήνη Σπανοπούλου, 2022

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα. Η έγκριση διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων της συγγραφέως.

Στην κα. Έμμη Γιαχτζόγλου, που το μακρινό 1998 των νεανικών μου χρόνων, έβγαλε απ' τη βιβλιοθήκη της ένα βιβλίο της Σιμόν ντε Μποβουάρ και μου είπε: “Κράτα το. Μια μέρα θα καταλάβεις”.

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλες εκείνες και εκείνους που συμμετείχαν στην διαδικασία της έρευνας. Μέσα από τις αφήγησεις τους μου εμπιστεύτηκαν τις πολύτιμες προσωπικές τους ιστορίες ώστε να μετουσιωθούν στο παρόν σύγγραμμα. Η αφούγκραση των ιστοριών τους, το μοίρασμα μέσα στο λόγο και οι συνάντησείς μας, εντός και εκτός των ψηφιακών τοπίων, με αφήνουν με περισσότερες ελπίδες απ' όσες είχα όταν ξεκίνησα την έρευνα αυτή.

Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την επιβλέπουσά μου, Επίκουρη Καθηγήτρια Μάρθα Μιχαηλίδου, για την καθοδήγηση, την διαθεσιμότητά της, και την αμεσότητα των αποκρίσεων που μου παρείχε στο πλαίσιο του παρόντος εγχειρήματος. Οι εύστοχες επισημάνσεις και παρατηρήσεις της με βοήθησαν ουσιαστικά στην ολοκλήρωση της διπλωματικής.

Επιπλέον, θέλω να απευθύνω ένα μεγάλο ευχαριστώ στις διδάσκουσες του ΔΠΜΣ “Φύλο, Κοινωνία, Πολιτική”, που παρά τις αντίξοες πανδημικές συνθήκες και την εκ των συνθηκών αποστέρηση της δια ζώσης επαφής, έκαναν για εμάς τη διαδρομή του μεταπτυχιακού μια υπέροχη και αναζωογονητική εμπειρία.

Οφείλω, ωστόσο, και ένα μεγάλο ευχαριστώ στον Δρ. Manoli Wallace που στα πρώτα μου βήματα στο χώρο της τεχνολογίας, αψηφώντας τα έμφυλα στερεότυπα, με εμπιστεύτηκε να διδάξω στο πλάι του το μάθημα “Δίκτυα Υπολογιστών” και ταυτόχρονα να αναλάβω τη μοναδική θέση τεχνικής υποστήριξης, υπό την επίβλεψή του. Η συνεργασία μαζί του και η εμπιστοσύνη του σε μένα, υπήρξαν πολύτιμα εφόδια για όλη μου τη μετέπειτα μου πορεία.

Χωρίς την, μέσα στα χρόνια, ηθική υποστήριξη της Τάνιας Αναγνωστοπούλου, τίποτα από τα παραπάνω δε θα ήταν εφικτό. Με τη διακριτική της καθοδήγηση και με το να με αφουγκράζεται, σε όλη τη διάρκεια της ενήλικης ζωής μου, μπόρεσα να αντέξω την απαιτητική αυτή πορεία. Αισθάνομαι τυχερή που την έχω συναντήσει και την ευχαριστώ από καρδιάς. Επιπλέον, εξίσου τυχερή αισθάνομαι για το συνάντημα με την Βασιλική Γαλάνη. Την ευχαριστώ θερμά για την εμπιστοσύνη της σε μένα και τα χρόνια επιμονής της στο “ανάμεσα” της τρυφερής και ασύμμετρής μας σχέσης.

Το παρόν εγχείρημα δεν θα ήταν το ίδιο χωρίς την, ειλικρινά, ανεκτίμητη βοήθεια και την υποστήριξη της Μαργιάννας και της Δήμητρας Βασιλειάδου. Με τις

παρατηρήσεις τους, την οξυδέρκεια της κριτικής τους ματιάς και τα ουσιαστικά σχόλιά τους σε θέματα θεωρητικά και τεχνικά που άπτονται της έρευνας, συνέβαλαν καθοριστικά στην ολοκλήρωση της παρούσας. Σας ευχαριστώ από καρδιάς.

Ωστόσο, η πορεία αυτή θα ήταν αδύνατη δίχως το φιλικό υποστηρικτικό μου περιβάλλον που στάθηκε δίπλα μου σε κάθε βήμα αυτού του μεταπτυχιακού, με το αμείωτο τους ενδιαφέρον για συζήτηση, να με ακούν με προσοχή και να θέτουν καίρια αναστοχαστικά ερωτήματα, παρακολουθώντας επίσης τη συγγραφική πορεία από κοντά και ενθαρρύνοντας με. Asude, Βαγγέλη, Βαλεντίνα, Γεωργία, Δήμητρα, Ελένη, Θέμιδα, Κωνσταντίνε, Λάζαρε, Μαρίνα, Michie, Ναυσικά, Ζωή, Zeynep σας ευχαριστώ θερμά. Επίσης, θέλω να ευχαριστήσω τη “θεία” Ελένη για την ενθάρρυνση και την υποστήριξη της μέσα από την καθημερινή μας επικοινωνία. Ευχαριστώ θερμά την Μαργαρίτα, για την πίστη της σε εμένα και την αμέριστη συμπαράσταση που μου προσέφερε απλόχερα καθ’ όλη τη διάρκεια αυτού του μεταπτυχιακού. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω την αγαπημένη μου θεία Μάρθα, που πάντα υποστήριζε τις ερευνητικές μου ανησυχίες· θα χαιρόταν πολύ να διάβαζε την παρούσα εργασία.

Θέλω, επίσης, να ευχαριστήσω θερμά τη συνοδιπόρο μου σε αυτό το εγχείρημα Αρετή, για τη συντροφιά της σε όλη τη διάρκεια της φοίτησής μας και στις αξιμέρωτες βραδιές που μοιραστήκαμε μπροστά από τις οθόνες μας.

Φυσικά, οφείλω το πιο ζεστό ευχαριστώ στα μη ανθρώπινα συμβία μου, Βίκτωρα και Ευτυχία που, με τις επίμονες και αναζωογονητικές ενοχλήσεις τους, με συντρόφευσαν αδιάσπαστα σε όλη τη διάρκεια της συγγραφής.

Τέλος, ευχαριστώ τ@ συμφοιτ@ μου. Η συνάντησή μας αυτή ήταν ένα δώρο ζωής.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	4
Περιεχόμενα	6
Περίληψη	9
Abstract	10
Εισαγωγή	11
Κεφάλαιο 1. Ορίζοντας το φαινόμενο και την ορολογία	16
1.1. Η περίπτωση του Chatpic.org στην Ελλάδα	16
1.2. Κριτική στον όρο “εκδικητική πορνογραφία”	18
1.2.1. Το ζήτημα της πορνογραφίας στον όρο “εκδικητική πορνογραφία”	19
1.2.2. Το ζήτημα της εκδίκησης στον όρο “εκδικητική πορνογραφία”	20
1.2.3. Εναλλακτικοί ορισμοί	21
1.3. Το εύρος του φαινομένου	22
1.3.1. Διάκριση συναινετικής και μη συναινετικής πορνογραφίας	23
1.3.2. Το ζήτημα της εμπιστοσύνης	24
1.3.3. Η έμφυλη διάσταση του φαινομένου	25
1.3.4. Ψηφιακή σεξουαλικότητα	28
1.3.5. Πορνογραφοποίηση μη σεξουαλικών φωτογραφιών	30
1.3.6. Τα κίνητρα	31
1.4. Θύματα και επιζώσες	33
Κεφάλαιο 2. Η μεθοδολογία της έρευνας	35
2.1. Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα	35
2.2. Μέθοδος και εργαλεία συλλογής δεδομένων	36
2.3. Το πεδίο έρευνας - δείγμα	37
2.4. Ανάλυση και επεξεργασία των δεδομένων	39
2.5. Περιορισμοί και δυσκολίες στη διεξαγωγή της έρευνας	40
Κεφάλαιο 3. Το τεχνολογικό έδαφος που επιτρέπει στο φαινόμενο να υπάρχει	42
3.1. Ιστορική αναδρομή: Μια γενεαλογία της μη συναινετικής πορνογραφίας	42
3.2. Η ανωνυμία ως παράγοντας διευκόλυνσης παραβιαστικών πρακτικών	44
3.3. Παραβιαστικές πρακτικές και παρενόχληση μέσω εικόνας	46
3.4. Ανδρικές σχεσιακότητες, Τεχνοαδελφότητες και Μπρογραμματισμός: Οι παραβιαστικές όψεις της τεχνοκουλτούρας”	48

3.5 Το ανέφικτο δικαίωμα στη λήθη	54
Κεφάλαιο 4. Αποκρίσεις στο φαινόμενο	56
4.1 Ζητήματα θεσμικών ρυθμίσεων του ψηφιακού κόσμου	56
4.1.1 Τρέχουσα νομοθεσία - Νομοθετικό πλαίσιο - Το νομοθετικό κενό	57
4.1.2 Τύποι δραστών	58
4.1.3 Το νομοθετικό πλαίσιο της Ελλάδας	59
4.1.4 Οι προκλήσεις που προκύπτουν από τα νομοθετικά κενά	60
4.2 Η ηγεμονία των τεχνολογικών εταιριών	62
4.2.1 Τεχνολογίες διακίνησης	63
4.2.2 Αποκρίσεις των παρόχων	64
4.2.3 Η περίπτωση της Google	67
4.3 Φεμινιστικές κυβερνο-χακτιβιστικές πρακτικές	69
4.3.1 Ο κυβερνο-ακτιβισμός ως έμφυλη επανοικειοποίηση της τεχνολογίας	70
4.3.2 Εστίες κυβερνο-αντίστασης και χακτιβισμός	72
4.3.3 Εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης και αντίσταση	75
4.3.3.1 <i>Twitter</i>	76
4.3.3.2 <i>Instagram</i>	77
4.3.3.3 <i>Πρακτικές αποδοκιμασίας και ακύρωσης</i>	78
Κεφάλαιο 5. Ανάδειξη των ακτιβιστικών δράσεων και του προσωπικού βιώματος	80
5.1 Τα χαρακτηριστικά των συνεντευξιαζόμενων	80
5.2 Ανδρικές σχεσιακότητες και παιχνίδια παραβίασης	80
5.2.1 Έμφυλη τεχνολογική προσβασιμότητα και παραβιάσεις	82
5.2.2 Παιχνίδια παραβίασης: “Πιάσε τον κωδικό”	86
5.2.3 Οι αδιόρατες πτυχές της τεχνοαδελφότητας	91
5.3 Χαρτογραφώντας την παραβίαση	98
5.3.1 Αναζητώντας τη διαρροή	99
5.3.2 Ανιχνεύοντας τα σημεία διανομής - Εργαλεία διακίνησης	101
5.3.3 Κωδικοποίηση υλικού	104
5.4 Χακάροντας τη διακίνηση. Ανατομία μια επίθεσης: Bots, ψηφιακό αποτύπωμα και οργανωμένες επιθέσεις	107
5.4.1 Bots, DDOS επιθέσεις, Text analysis και αλγοριθμικός ακτιβισμός	107

5.4.2 Ένα άτυπο δίκτυο στρατεύσης bot: Προσωπικές σχέσεις και εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης	114
5.4.3 Μια ακτιβιστική μηχανή αναζήτησης	116
5.5 Ψηφιακή χειραφέτηση: Η προσωπική αφήγηση ως αντίσταση	118
5.5.1 Συνομιλώντας η μια με την άλλη	118
5.5.2 Προστατεύοντας τις αδελφές μου	120
5.5.3 Η δύναμη της αυτομόρφωσης	123
5.6 Ρωγμές στην τεχνοαδελφότητα: Επαυξημένη προβολή στο μέλλον	124
5.6.1 Μολύνοντας την τεχνοαδελφότητα	124
5.6.2 Προσωπικές αντιστάσεις και ο ρόλος των εταιρειών	126
5.6.3 Εκτοπίζοντας την παραβίαση	128
Συμπεράσματα	133
Πηγές – Βιβλιογραφία	138
Πηγές	138
Βιβλιογραφία	157
Παραρτήματα	171
Οδηγός Συνεντεύξεων	171

Περίληψη

Στο πλαίσιο της σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας η μη συναινετική διακίνηση προσωπικού υλικού έχει πλέον αναγνωριστεί ως μορφή έμφυλης βίας. Τα έμφυλα κανονιστικά πρότυπα εντοπίζονται και στον ψηφιακό κόσμο ως νέες τεχνικές ετεροποίησης των γυναικών και θηλυκοτήτων και εγχάραξης των έμφυλων ορίων μέσα σε ένα συνεχές βίας. Συγκεκριμένα, η διάρρηξη της στοιχειώδους εμπιστοσύνης που προϋποθέτει η ψηφιακή κοινωνικοποίηση, οι καταχρήσεις της ανωνυμίας, η μη συναινετική πορνογραφοποίηση προσωπικού υλικού και η γενικευτική χρήση του όρου “εκδικητική πορνογραφία” για κάθε εκδοχή ψηφιακής βίας, στην πράξη αποτελούν λογοθετικές πρακτικές μιας ηγεμονικής ανδρικής ομοκοινωνικότητας που ρυθμίζει τις έμφυλες σχέσεις στον διαδικτυακό κόσμο. Η παρούσα διπλωματική εργασία εστιάζει στις ακτιβιστικές αντιστάσεις απέναντι στις πρακτικές που τροφοδοτούν το φαινόμενο της τεχνολογικά υποβοηθούμενης βίας. Επιπρόσθετα, οι αντιστάσεις αυτές διερευνώνται μέσα από την οπτική ενός κυβερνο-(χ)ακτιβισμού που συνιστά έμφυλη επανοικειοποίηση της τεχνολογίας και συνδέεται με μια σειρά διασταυρούμενων ερωτημάτων. Με ποιους τρόπους η τεχνολογία μετατρέπεται σε τόπο παραγωγής ετερότητας; Τι ρόλο διαδραματίζουν οι ηγεμονικές εταιρείες τεχνολογίας στη μη συναινετική διανομή προσωπικού υλικού; Πώς οι εκτοπισμένες από τον χώρο της τεχνολογίας γυναίκες και θηλυκότητες επιστρέφουν στα ψηφιακά τοπία για να διαρρήξουν τις πρακτικές κανονιστικής βίας που τις ετεροποιεί; Τι είδους αντιστάσεις αναδύονται μέσα στα αφιλόξενα ψηφιακά τοπία; Μέσα από τον αναλυτικό φακό του σύγχρονου κυβερνοφεμινισμού και την αξιοποίηση εμπειρικού ερευνητικού υλικού, η παρούσα εργασία αφουγκράζεται τις “νέες διατυπώσεις της φεμινιστικής πρακτικής και θεωρίας” (Wilding, 1998), ικανές να διαταράξουν την ανδροκεντρική τεχνολογική κανονικότητα.

Λέξεις – Κλειδιά: Εκδικητική πορνογραφία, ηγεμονικές εταιρείες τεχνολογίας, κυβερνοφεμινισμός, ομοκοινωνικότητα, τεχνολογικά υποβοηθούμενη έμφυλη βία, χακτιβισμός.

Activism and resistances against nonconsensual pornography: Claiming visibility in cyberspace

Abstract

In the context of Image-based sexual abuse (IBSA), nonconsensual image sharing has been recognized as a form of gender-based violence. The regulatory mechanisms of gender emerge in cyberspace as new ways of othering women and non-normative subjects and maintaining the gender order online, thus revealing an increasingly complex continuum of violence with numerous implications. Particularly, the breach of interpersonal trust, infringement of privacy and classification of private images as pornography while using “revenge porn” as a generic term to refer to what is best described as the spectrum of technology-facilitated gender-based violence, constitute the discursive mechanisms of male homosocial bonds that regulate gender dynamics in cyberspace. This thesis focuses on the plurality of acts of resistance and activism against methods that encourage technology-facilitated gender-based violence. Furthermore, we examine the emerging dynamics of these resistances from a cyber-(h)activist perspective that allows us to envision a gendered reappropriation of technology. Thus, some intersecting questions emerge: In what ways does technology become the facilitating space in the process of othering? What role do Big Tech play in nonconsensual image distribution? How can tech-displaced women and non-normative subjects draw on cyberspace hacking as a way of confronting the othering regulatory mechanisms of violence? What kind of resistances emerge from the hostile areas of cyberspace? This thesis, through empirical research and the theoretical lens of post-Cyberfeminism, explores the “new formulations of feminist theory and practice” (Wilding, 1998), methods capable of disrupting the tech-normative androcentricism.

Keywords: Cyberfeminism, hacktivism, homosociality, revenge porn, technology-facilitated Gender-based Violence, Big Tech.

Εισαγωγή

Η εργασία αυτή έχει σκοπό να μελετήσει μέσα από την οπτική του φύλου τις ακτιβιστικές αντιστάσεις απέναντι στο φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης με τη χρήση εικόνας. Το φαινόμενο της μη συναινετικής διακίνησης σεξουαλικού υλικού είναι μία από τις πολλές μορφές βίας κατά των γυναικών και θηλυκοτήτων που έχουν εμφανιστεί με τη χρήση νέων ψηφιακών τεχνολογιών (Διοτίμα, 2020· Goudsmit, 2017· Hall & Hearn, 2017). Παρότι, τακτικά στα μέσα επικοινωνίας, το φαινόμενο παρουσιάζεται ως μια νεοαναδυόμενη μορφή σεξουαλικής κακοποίησης υπό τον περιοριστικό όρο “εκδικητική πορνογραφία”, η μη συναινετική πορνογραφοποίηση είναι μια μορφή βίας που προϋπάρχει της ψηφιακής διασυνδεσιμότητας. Οι έμφυλα παραβιαστικές πρακτικές εμφιλοχωρούν στα ψηφιακά τοπία, αναπαράγοντας την κοινοτοπία των κανονιστικών σεξιστικών στερεοτύπων. Η εδραιωμένη, στα κανονιστικά προτάγματα και πατριαρχικά ιδεώδη, έμφυλη βία διευκολύνεται και αναδιπλώνεται μέσα από τη διευρυμένη χρήση των νέων ψηφιακών μέσων, φορητών συσκευών και την αμεσότητα της επικοινωνίας. Όπως σημειώνει η Jeong, «ο αποσυνδεδεμένος (offline) κόσμος αφομοιώνει όλο και περισσότερο τις ψηφιακές εξελίξεις των διαδικτυακών χώρων» (2018, σ. 3) σε ένα νέο τοπίο, όπου η ψηφιακότητα συνυφαίνεται με την υλική διάσταση της ζωής, οδηγώντας σε πολλαπλά νέα υβριδικά κοινωνικά τοπία. Υπό το πρίσμα της επιταχυνόμενης ψηφιακής αναδιαμόρφωσης του κοινωνικού ιστού παρατηρούμε πώς τα έμφυλα υποκείμενα ρυθμίζονται στην ψηφιακή σφαίρα μέσα από τη λογοθετική συγκρότηση των υποκειμένων. Ειδικότερα, ωστόσο, παρατηρούμε την ισχυροποίηση των κακοποιητικών πρακτικών σε παγκόσμια κλίμακα, αφενός λόγω της απουσίας ουσιαστικών νομοθετικών ρυθμίσεων και αφετέρου εξαιτίας της συντριπτικά ισχυρής εξουσίας των ηγεμονικών εταιρειών τεχνολογίας (GAFAM)¹. Επιπλέον, επιχειρείται να φωτιστεί μια λιγότερο γνωστή

---

¹ Στην παρούσα εργασία ο όρος «ηγεμονικές εταιρείες τεχνολογίας», που εναλλάσσεται επιπλέον με τους όρους «μεγάλες εταιρείες τεχνολογίας» και «τεχνολογικοί κολοσσοί», είναι η απόδοση στα ελληνικά του αρτικόλεξου “GAFAM”, το οποίο προκύπτει από τα αρχικά των των μεγαλύτερων τεχνολογικών δρώντων παγκοσμίως: Google, Amazon, Facebook, Apple και Microsoft (Birch & Bronson, 2022). Γνωστές επίσης και ως “Big Tech”, “Tech Giants”, “Big Four”, “Four Horsemen”, “Big Five”, οι εταιρείες αυτές έχουν επιτύχει μια ενοποιημένη κεφαλαιοποίηση αγοράς, που για τον Ιούλιο του 2018 ξεπέρασε τα 4,1 τρισεκατομμύρια δολάρια. Αναμφίβολα, έχουν τον απόλυτο έλεγχο της ψηφιακής αγοράς. (Technewspedia, 2020). Το πλήθος των πολιτικών χρήσης των GAFAM, οι οικονομικές και πολιτικές πρακτικές που υιοθετούν σε σχέση με την αγορά, τα ζητήματα νομοθετικών ρυθμίσεων που τις αφορούν και τον αντίκτυπο που τα προϊόντα τους έχουν σε όλο το φάσμα της κοινωνικής εμπειρίας, τόσο εντός όσο και εκτός του διαδικτύου κόσμου, αποτελούν κεντρικές όψεις της ηγεμονίας τους.

πτυχή, που αφορά τους χώρους τεχνικής υποστήριξης με πρόσβαση στα προσωπικά δεδομένα, χώρους όπου ανθούν “παιχνίδια” παραβίασης.

Η παρούσα εργασία θέλει, διερευνώντας το φαινόμενο μέσα στο παρόν ιστορικό συγκείμενο, να εξερευνήσει τις συναρθρώσεις της έμφυλης βίας με τις παγκόσμιες τεχνολογικές εξελίξεις και πώς μέσα από αυτές αναδύονται μορφές αντίστασης. Για την διερεύνηση των παραπάνω στρέφουμε τον αναλυτικό μας φακό στην περίπτωση του Chatpic.org, ιστότοπο ανώνυμου διαμοιρασμού εικόνων και βίντεο, που απασχόλησε ευρέως την ελληνική επικαιρότητα λόγω του κεντρικού του ρόλου στη μαζική διακίνηση μη συναινετικού προσωπικού υλικού στο τοπίο της Ελλάδας. Το ερευνητικό υλικό μάς οδηγεί σε καίρια ερωτήματα αναφορικά με το είδος των αποκρίσεων στο φαινόμενο. Ειδικότερα, συνομιλώντας με γυναίκες² που το υλικό τους έχει διαρρεύσει, δρώντα αντιστασιακά υποκείμενα, στο πλαίσιο ημιδομημένων συνεντεύξεων, επιχειρείται η χαρτογράφηση των μεθόδων και εργαλείων που διαμορφώνουν τις αντιστασιακές πρακτικές και τις ακτιβιστικές δράσεις τους. Προκειμένου να διακρίνουμε τα χαρακτηριστικά και τα περιεχόμενα των δράσεων, στρεφόμαστε στο αναλυτικό εργαλείο του κυβερνοφεμινισμού. Μέσα από την κυβερνοφεμινιστική σκοπιά, που αντιλαμβάνεται το φύλο και την τεχνολογία ως αλληλοδιαμορφούμενες συμμεταβαλλόμενες κατηγορίες οι οποίες διανοίγουν νέες ενδεχομενικότητες και κοινοτικούς χώρους, περισσότερο συμπεριληπτικούς για τις γυναίκες που θα τερματίσουν την ανδρική ηγεμονία στον χώρο της τεχνολογίας (Zafra via Puente & Jiménez, 2011, σ. 45), προσεγγίζουμε τις διάφορες μορφές αντίστασης απέναντι στην τεχνολογική βία ως τους έκκεντρους εκείνους φεμινισμούς που αντιστέκονται στα κανονιστικά πρότυπα και διασαλεύουν τα περιχαρακωμένα όρια μιας ανδροκρατούμενης τεχνολογίας. Μπορούμε να εντοπίσουμε τις ετεροτοπίες, που οραματίζονταν οι θεωρητικοί του κυβερνοφεμινισμού; Παραφράζοντας το ερώτημα της κυβερνοφεμινίστριας Faith Wilding, τι νέες δυνατότητες επιτρέπει να φανταστούμε η επαναπροσέγγιση της κυβερνοφεμινιστικής θεωρίας; Επιπλέον, με ποιο τρόπο

---

² Η χρήση της κατηγορίας «γυναίκες», μια κατηγορία κοινωνικο-ιστορικά κατασκευασμένη, χρησιμοποιείται στο κείμενο αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα τις πολλαπλές φεμινιστικές κριτικές στη θεώρηση αυτή ως ουσιοκρατική, καθώς αποτυγχάνει στο να είναι μια ολιστική ταυτότητα, δεδομένης της έλλειψης μια κοινής και γενικευμένης εμπειρίας του να είναι κάποια γυναίκα. Οι μελέτες και οι έρευνες από τις οποίες αντλεί η παρούσα εργασία βασίζονται σε μια διττή ανάγνωση του φύλου. Αν και σε κάποιες μελέτες γίνεται αναφορά στις θηλυκότητες στο χώρο της τεχνολογίας, δεν υπάρχει κάποια σαφής αναφορά σε άλλα φύλα.

γυναίκες, θηλυκότητες και άλλα μη κυρίαρχα υποκείμενα, με άλλα λόγια αυτεξούσιοι ψηφιακοί δρώντες θα ανοικήσουν τον παγκόσμιο ιστό; (Puente & Jiménez, 2011, σ.43).

Το πρώτο κεφάλαιο αυτής της εργασίας ξεκινά ορίζοντας το φαινόμενο και παρουσιάζοντας την περίπτωση του Chatpic.org στην Ελλάδα. Γίνεται μια σύντομη εισαγωγική αναφορά στα ζητήματα ορολογίας και παρατίθενται οι κριτικές οπτικές αναφορικά με τον δημοφιλή, στα μέσα επικοινωνίας, όρο “εκδικητική πορνογραφία”, ενώ προτείνονται εναλλακτικές σε αυτόν ορολογίες. Επιπλέον, παρουσιάζεται η ευρύτητα του φαινομένου και η έμφυλη διάστασή του, ενώ μέσα από τη διάκριση συναινετικής και μη συναινετικής πορνογραφίας οδηγούμαστε σε μια συζήτηση για την εμπιστοσύνη ως πηγή κοινωνικού κεφαλαίου, την πορνογραφοποίηση προσωπικού υλικού και, τέλος, τα κίνητρα των δραστών, όπως αυτά καταγράφονται στη διεθνή βιβλιογραφία.

Στο δεύτερο κεφάλαιο περιγράφεται η μεθοδολογία και ο σχεδιασμός της ερευνητικής διαδικασίας που ακολουθεί η παρούσα διπλωματική εργασία. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνεται η παρουσίαση των βασικών στοιχείων της έρευνας και των στόχων που τίθενται μέσα από τα ερευνητικά ερωτήματα. Αυτά καταγράφονται σύμφωνα με το ερευνητικό υλικό και τη βιβλιογραφία, την επιλογή του στοχευμένου δείγματος και τον τρόπο άντλησης των δεδομένων, μέσω της διενέργειας ημιδομημένων συνεντεύξεων στο πλαίσιο της ποιοτικής έρευνας. Το κεφάλαιο κλείνει με αναφορά στους περιορισμούς και τις δυσκολίες που συνάντησε η ερευνήτρια κατά την διεξαγωγή της έρευνας και στους τρόπους με τους οποίους τις αντιμετώπισε.

Το τρίτο κεφάλαιο επιχειρεί να προσδιορίσει το εύρος των παραβιαστικών πρακτικών και παρενόχλησης μέσω εικόνας, εκκινώντας από μια ιστορική ανασκόπηση της γενεαλογίας του φαινομένου. Στο ίδιο κεφάλαιο εξετάζεται το ζήτημα της ανωνυμίας στο διαδίκτυο (www) και πώς αυτή εργαλειοποιείται στο πλαίσιο μιας κουλτούρας παραβίασης. Σε συνάρτηση με το ανέφικτο της αφαίρεσης υλικού που έχει ήδη δημοσιοποιηθεί στο διαδίκτυο, η κουλτούρα παραβίασης προσεγγίζεται μέσα από το αναλυτικό εργαλείο της ομοκοινωνικότητας, με έμφαση στις ανδρικές σχεσιακότητες, όπως αυτές αναδύονται στο πλαίσιο των χώρων τεχνολογίας και εντοπίζονται στις σχέσεις εξουσίας και έμφυλης ιεράρχησης εντός των τεχνο-

κοινοτήτων, που εμφανίζονται σε αυτό που αποκαλείται “τεχνοαδελφότητα³” και “μπρογραμματισμός⁴”.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι αποκρίσεις στο φαινόμενο μέσα από τη σύνοψη των θεσμικών ρυθμίσεων που αφορούν τις πρακτικές τεχνολογικής βίας, των εταιρικών πολιτικών απέναντι στην έξαρση του φαινομένου οι οποίες υιοθετούνται από τις ηγεμονικές εταιρείες τεχνολογίας, και στο σύνολο των ακτιβιστικών πρακτικών που αναδύονται ως απάντηση στα κενά ρύθμισης των παραπάνω αποκρίσεων. Οι τελευταίες, εξετάζονται μέσα από τον αναλυτικό φακό του κυβερνοφεμινισμού οπότε επιχειρείται, σε ένα δεύτερο επίπεδο, η ανάγνωση των ακτιβιστικών αποκρίσεων ως σύγχρονων πρακτικών της φεμινιστικής θεωρίας (Wilding, 1998).

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ανάλυση του εμπειρικού υλικού, μέσα από τις συνομιλίες με τα συνεντευξιαζόμενα άτομα. Το κεφάλαιο αυτό επικεντρώνεται στην ανάδειξη των ακτιβιστικών δράσεων εντός των νέων διαδικτυακών ψηφιακών τοπίων, που σχηματοποιούνται μέσα από τις εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης, και των οργανωμένων “χακτιβιστικών”⁵ επιθέσεων σε

---

³ Αποδίδω στα ελληνικά ως “τεχνοαδελφότητα” το νεολογισμό “Tech Bro”. Πρόκειται για συνθετική λέξη των λέξεων “tech” από το technology (τεχνολογία) και “bro” από το brother (αδελφός). Ο όρος χρησιμοποιείται για να περιγράψει άνδρες που απασχολούνται σε χώρους της τεχνολογίας, στερεοτυπικά στις εταιρείες του Silicon Valley ή αλλιώς Silicon Alley, η οποία θεωρείται η παγκόσμια τεχνολογική πρωτεύουσα. Η Silicon Valley είναι μια περιοχή που εδρεύουν οι μεγαλύτερες εταιρείες τεχνολογίας στον κόσμο και βρίσκεται στο San Francisco, ενώ οι εταιρείες αυτές θεωρείται ότι δίνουν το ρυθμό στις τεχνολογικές εξελίξεις και καινοτομίες παγκόσμια. Ο νεολογισμός Tech Bro, υποστηρίζεται πως πρωτοεμφανίστηκε ως το παιγνιώδες παρατσούκλι για τον James Damore, software engineer στην εταιρεία Google, όταν ο τελευταίος έστειλε σε όλη την εταιρεία μια 10σέλιδη αναφορά στην οποία υποστήριζε πως οι γυναίκες είναι βιολογικά ακατάλληλες για να θέσεις εργασίας μηχανικών υπολογιστών (Damore, 2017). Έτσι, ο όρος χρησιμοποιείται για να περιγράψει τους “υπερ-αρρενωπούς”, “κούλ” οραματιστές άνδρες που εργάζονται στο χώρο της τεχνολογίας και είναι φτιαγμένοι για ηγετικούς ρόλους, ενώ συχνά αυτοί συγκροτούνται στον έμφυλο αντίποδα των γυναικών (Your Dictionary, n.d.).

⁴ Αποδίδω στα ελληνικά ως “μπρογραμματιστές” το νεολογισμό “brogrammers”. Πρόκειται για συνθετική λέξη των λέξεων “bro” (σύντμηση του brother) και “programmer” (προγραμματιστής). Ο νεολογισμός αυτός αναφέρεται σε μια νεοαναδυόμενη κουλτούρα στο χώρο της τεχνολογίας και ειδικότερα σε σχολές προγραμματισμού και στις εταιρείες που αυτοί απασχολούνται. Η κουλτούρα αυτή αναδύεται μέσα από εταιρείες startup και αναφέρεται σε άνδρες προγραμματιστές οι οποίοι μέσα από μια σειρά ετεροκανονιστικών δραστηριοτήτων, προσφωνήσεων και αποκλεισμών σχηματίζουν “αδελφότητες” σε τεχνολογικούς χώρους που προσομοιάζουν τις αμερικανικές αδελφότητες. Χαρακτηριστικά, εκτιμάται πως η κουλτούρα του μπρογραμματισμού έχει επηρεάσει την ισότιμη πρόσβαση για τις γυναίκες σε θέσεις εργασίας προγραμματισμού, καθώς πολλές φορές οι αγγελίες εργασίας, φαίνεται να απευθύνονται αποκλειστικά σε άνδρες (Shields, 2015, σ. 4 Kreiss & Adams, 2019).

⁵ Ο όρος «χακτιβισμός» συνδυάζει τις λέξεις «χάκ» (hack) και «ακτιβισμό» (activism) και περιγράφει δραστηριότητες «χάκινγκ» (hacking) που επιτελούνται στο πλαίσιο προώθησης μιας ιδεολογίας (Μιχαηλίδου, 2018). Στην παρούσα εργασία, εστιάζουμε στον όρο «χακτιβισμό», δηλαδή τον ακτιβισμό με ενέργειες «χάκινγκ», καθώς είναι περισσότερο ακριβής όταν γίνεται αναφορά σε δράσεις με αντεταραχικές σκοπιμότητες διαχωρίζοντας τον από τον όρο «χάκινγκ», που πρόκειται για όρο αρκετά γενικευτικό και αφορά μια ευρεία γκάμα δράσεων. Τόσο ο «χακτιβισμός» όσο και το «χάκινγκ» αφορούν ευρείες πρακτικές και αναφέρονται στη δημιουργική επίλυση τεχνολογικών προβλημάτων (Yagoda, 2014), στην εύρεση ελαττωμάτων, στην έξυπνη επαναχρησιμοποίηση συστημάτων (Bada et al., 2020)

ιστότοπους που διαμοιράζουν μη συναινετικό υλικό και προωθούν κακοποιητικές πρακτικές. Μέσα από την περίπτωση του Chatpic.org γίνεται μια εισαγωγή, από τεχνική σκοπιά, των εργαλείων επίθεσης και των σημείων τρωτότητας των κακοποιητικών πλατφορμών, ενώ ταυτόχρονα, αναδεικνύεται και η κεντρικότητα της χαρτογράφησης των παραβιαστικών πρακτικών. Επιπλέον, στο ίδιο κεφάλαιο, οι μαρτυρίες των συνομιλητριών φωτίζουν την ευρύτερη κουλτούρα παραβίασης μέσα από μια σειρά μηχανισμών ετεροποίησης γυναικών και θηλυκοτήτων, όπως αυτοί εντοπίζονται στα αρρενωποιητικά παιχνίδια παραβίασης. Το μέρος αυτό ολοκληρώνεται με μια χαρτογράφηση των μορφών αντίστασης τόσο στο ευρύτερο πεδίο της τεχνολογίας όπου ανθούν οι παραβιάσεις όσο και στις προσωπικές αντιστάσεις που διεκδικούν μια έμφυλα συμπεριληπτική τεχνολογία. Ανιχνεύονται, επίσης, το επουλωτικό μοίρασμα που επιτρέπει η αφήγηση και οι ρωγμές που οι παραπάνω μέθοδοι διανοίγουν στις ετεροκανονιστικές πατριαρχικές νόρμες.

και στην “τροποποίηση πληροφοριών σε μια ιστοσελίδα” με πολιτικούς στόχους (Μιχαηλίδου, 2018). Αυτό επιτυγχάνεται με τη χρήση εξειδικευμένων γνώσεων προγραμματισμού, δικτυακών και λειτουργικών συστημάτων, σε συνδυασμό με κριτική σκέψη και εφευρετικότητα. Αν και πρόκειται για ένα ευρύ πεδίο δραστηριοτήτων, κοινοτήτων και πρακτικών, στο συλλογικό νου, οι έννοιες «χάκερ» και «χάκινγκ» είναι περισσότερο συνδεδεμένες με τη μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση σε υπολογιστικά συστήματα, το κυβερνοέγκλημα, την πολιτική ανυπακοή και με στοχευμένες δράσεις που έχουν κοινωνικοπολιτικές προεκτάσεις (Μιχαηλίδου, 2018).

Κεφάλαιο 1. Ορίζοντας το φαινόμενο και την ορολογία

“...πρέπει πρώτα να κατανοήσουμε τα προβλήματα που ελπίζουμε να λύσουμε.”
(Poore, όπως αναφέρεται στο Watney, 2007).

Το φαινόμενο της μη συναινετικής διακίνησης προσωπικού υλικού άπτεται ενός ευρέος φάσματος πρακτικών βίας, με ψηφιακά μέσα. Αυτή η μορφή έμφυλης βίας ως ένα σύγχρονο φαινόμενο, απόρροια της οικουμενικότητας του διαδικτύου, έχει γίνει γνωστή με τον όρο “εκδικητική πορνογραφία”. Τόσο στα εγχώρια όσο και στα παγκόσμια μέσα επικοινωνίας έχει επικρατήσει ο όρος και χρησιμοποιείται γενικευτικά για να αναφερθεί σε όλες τις μορφές της τεχνολογικά υποβοηθούμενης βίας, χωρίς να αποτυπώνει επακριβώς τις διαστάσεις του φαινομένου. Ενώ στα μέσα επικοινωνίας και στο δημόσιο λόγο έχει επικρατήσει ο όρος εκδικητική πορνογραφία, ουσιαστικά πρόκειται για όρο πιο ειδικό, που αναφέρεται σε μια υποκατηγορία της μη συναινετικής πορνογραφίας (Goudsmit, 2017, σ. 23). Πιο συγκεκριμένα, ο όρος εκδικητική πορνογραφία αναφέρεται στην εκδικητική δημοσιοποίηση ιδιωτικών δεδομένων στο διαδίκτυο. Η διακίνηση διενεργείται με αναρτήσεις σε ιστοσελίδες, με διαμοιρασμό μέσω ανταλλαγής άμεσων μηνυμάτων, αλλά και με προβολή από χέρι σε χέρι, σεξουαλικών εικόνων και βίντεο, με πρόθεση να προκαλέσει βλάβη στο εικονιζόμενο άτομο. Το εν λόγω υλικό προέρχεται από συναινετικές ανταλλαγές ιδιωτικών στιγμών και σεξουαλικών στιγμιότυπων μεταξύ ερωτικών συντρόφων και διακινείται από το άτομο, στο οποίο το εικονιζόμενο άτομο εμπιστεύτηκε το υλικό, είτε ύστερα από το τέλος της μεταξύ τους ερωτικής σχέσης ως τιμωρία που ακολουθεί την ερωτική απόρριψη (Šerpec, 2019, σ. 2· Hall & Hearn, 2017· Goudsmit, 2017).

1.1. Η περίπτωση του Chatpic.org στην Ελλάδα

Γύρω στα τέλη του 2020, μια δημοσιογραφική και διαδικτυακή κινητοποίηση έφερε στο προσκήνιο ένα φαινόμενο σεξουαλικής βίας, ελάχιστα γνωστό έως τότε στο ευρύ ελληνικό κοινό. Η ένταση του φαινομένου με την οποία έγινε γνωστό στην Ελλάδα μέσα από την εκτεταμένη προβολή του στα μέσα επικοινωνίας την πανδημική περίοδο, σε συνδυασμό με την ευκολία πρόσβασης στην πλατφόρμα Chatpic.org που διένημε το μη συναινετικό υλικό, στάθηκε αφορμή για μια σειρά αποκαλύψεων, που οδήγησαν σε θεσμικές και ακτιβιστικές αντιδράσεις (Νίνη, 2021α).

Το Chatpic.org είναι ένας ιστότοπος, με κανάλια ταξινομημένα βάσει συγκεκριμένων ενδιαφερόντων, όπως φαγητό, ταξίδια και άλλα, στα οποία οι χρήστες

μπορούν να ανταλλάσσουν εικόνες και βίντεο της επιλογής τους ανώνυμα. Επιπλέον, κάθε κανάλι παρέχει στους χρήστες υπηρεσίες ζωντανής συνομιλίας, επίσης ανώνυμα, αποδίδοντάς τους ένα τυχαίο όνομα χρήστη αποτελούμενο από δύο συνθετικά, το anon (από το anonymous) και μια τυχαία αλληλουχία αριθμών. Τα ελληνικά κανάλια του Chatpic.org διακινούσαν ανυπολόγιστες ποσότητες μη συναινετικού προσωπικού υλικού γυναικών, υλικό παιδικής πορνογραφίας, φωτογραφίες μελών της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, ακόμα και μη συναινετικό υλικό της δολοφονημένης Ελένης Τοπαλούδη, κατόπιν του θανάτου της (Νίνη, 2021β· Παλλιεράκη, 2021). Σύμφωνα με έρευνα της εφημερίδας Documento για τη μη συναινετική πορνογραφία, στα κανάλια του Chatpic.org “κατά μέσο όρο ανεβαίνουν 10.000 φωτογραφίες την ημέρα” (Δρίβα, 2021).

Με κανάλια ομαδοποιημένα ανά γεωγραφική περιοχή και κατηγορία, οι δράστες αναρτούν ταξινομημένο ονομαστικό υλικό γυναικών από τις προσωπικές τους μη συναινετικές συλλογές (Νίνη & Ρηγόπουλος, 2021), ενώ καταγράφονται και περιστατικά όπου δράστες “παραγγέλνουν φωτογραφίες γνωστών τους προσώπων” (Παλλιεράκη, 2021). Σε πολλές περιπτώσεις, το μη συναινετικό υλικό συνοδεύεται από προσωπικά στοιχεία των εικονιζόμενων, όπως μέσα κοινωνικής δικτύωσης, διεύθυνση κατοικίας και τηλέφωνο, φαινόμενο που ονομάζεται “doxing”⁶. Η πρακτική αυτή ονομάστηκε “εκδικητική πορνογραφία”, καθώς οι δράστες παρουσιάζονται ως πρώην σύντροφοι των γυναικών, των οποίων το υλικό είχε διαρρεύσει.

Το διαδικτυακό κοινό δεν έμεινε αμέτοχο σε αυτό που συντελούταν. Κάποιες αντιδράσεις που θα παρουσιαστούν εκτενέστερα παρακάτω, ξεκίνησαν από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και, πιο συγκεκριμένα, το Twitter. Επιχειρήθηκε προσπάθεια ψηφιακής συλλογής υπογραφών, αλλά και διαδικτυακές επιθέσεις ενάντια στις ιστοσελίδες που διακινούσαν το υλικό, ως η πιο δυναμική αντίδραση με ακτιβιστικό χαρακτήρα. Το hashtag #cancelchatpicorg ανέβηκε γρήγορα στις τάξεις του Twitter προσφέροντας ευρύτερη ορατότητα, αλλά και ευαισθητοποίηση σχετικά με το ζήτημα, παράλληλα με τη συλλογή υπογραφών, με στόχο να κλείσει η ιστοσελίδα. Όταν η συλλογή υπογραφών ολοκληρώθηκε, είχε συγκεντρώσει 30.000 υπογραφές (Κοντού, 2021· “Investigation/Deletion/Ban of chatpic.org”, 2021). Την ίδια στιγμή,

---

⁶ Πρακτική κακόβουλης διαρροής προσωπικών δεδομένων (Διοτίμα, 2020). Το πρώτο συνθετικό “Dox” προέρχεται από τη σύντμηση των λέξεων “documents” ή “docs” (Pompron, 2017) και η -ing κατάληξη του, αναφέρεται στην ενέργεια δημοσιοποίησης προσωπικών αναγνωρίσιμων πληροφοριών στο διαδίκτυο με σκοπό να γίνουν στόχος κακόβουλων επιθέσεων (Ging & Siapera, 2018).

προκειμένου να περιοριστεί η διασπορά, ένας Έλληνας προγραμματιστής έκανε ανοιχτό κάλεσμα για επιθέσεις κατά της ιστοσελίδας, ενώ ταυτόχρονα πολιορκούσε τα ελληνικά κανάλια του Chatpic.org μεταφορτώνοντας διαρκώς μαζικά φωτογραφίες από γάτες, προϊόντα τεχνητής νοημοσύνης (Παπαδοπούλου, 2020).

Οι συντονισμένες προσπάθειες της ακτιβιστικής δράσης του προγραμματιστή Θεοδωρή Βορύλα⁷ και η έρευνα των δημοσιογράφων σε συνεργασία με τον προγραμματιστή, είχαν ως αποτέλεσμα τη συλλογή πυκνού υλικού, το οποίο στη συνέχεια κατατέθηκε στη Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος (ΔΗΕ). Οι παραπάνω πιέσεις οδήγησαν στη μέχρι σήμερα διακοπή πρόσβασης του Chatpic.org από τις ελληνικές διευθύνσεις δικτύου (IP address) (Νίνη, 2021β). Παρότι οι αντιδράσεις της ΔΗΕ ήταν περιορισμένες και το ζήτημα της προσβασιμότητας μπορεί να παρακαμφθεί εύκολα, μέσω VPN ή αλλαγής DNS σέρβερ σε πάροχο εκτός γεωγραφικής τοποθεσίας, οι ακτιβιστικές αυτές πρακτικές έφεραν στο προσκήνιο της ελληνικής επικαιρότητας ένα ζήτημα μείζονος σημασίας που υπάρχει εδώ και πολλά χρόνια (The Press Project, 2021), ανοίγοντας ταυτόχρονα έναν ευρύτερο διάλογο και ασκώντας πιέσεις για σύγχρονες νομοθετικές ρυθμίσεις.

1.2. Κριτική στον όρο “εκδικητική πορνογραφία”

Ανιχνεύοντας τις πραγματικές διαστάσεις της σεξουαλικής βίας στο διαδίκτυο, ο όρος εκδικητική πορνογραφία, αναφέρεται σε ένα μόνο μέρος του ευρέος φάσματος των μορφών σεξουαλικής κακοποίησης μέσω της εικόνας, με κοινή συνιστώσα την επίθεση με τη χρήση εικόνας στην ιδιωτικότητα, την αξιοπρέπεια και τη σεξουαλική αυτονομία των εικονιζόμενων (Hall & Hearn, 2017· Maddocks, 2018· Goudsmit, 2017· McGlynn & Rackley, 2017b). Ωστόσο, ο όρος αυτός είναι παραπλανητικός, περιοριστικός και ανεπαρκής (Καρδαρά, 2020). Η Yun-Kim Jiyeong, καθηγήτρια του Ινστιτούτου Σώματος & Πολιτισμού του Πανεπιστημίου Konkuk, εξηγεί πως ο όρος αυτός χρησιμοποιείται για “τον εξευτελισμό των θυμάτων βάσει των κοινωνικών συμβάσεων που αντιμετωπίζουν τις γυναίκες ως εμπορεύσιμα αντικείμενα σεξουαλικής εκμετάλλευσης” (Korea Bizware, 2018). Εναλλακτικοί ορισμοί επιτρέπουν την

---

⁷ Ο Θεοδωρής Βορύλλας είναι αναγνωρίσιμος ως ο κεντρικός ενορχηστρωτής των ακτιβιστικών αντιστάσεων ενάντια στο φαινόμενο της μη συναινετικής διακίνησης σεξουαλικού υλικού, τόσο λόγω της έντονης δράσης του όσο και της δημοσιότητας που αυτή έχει πάρει έκτοτε. Πέρα από τις κυβερνο-ακτιβιστικές του δραστηριότητες, έχει παραχωρήσει πολλές συνεντεύξεις σε μέσα ενημέρωσης, μιλώντας για τη δράση του, αλλά και για το ίδιο το φαινόμενο. Στα πλαίσια της έρευνας για την παρούσα εργασία, η ερευνήτρια συνομίλησε με τον Θεοδωρή, συγκεντρώνοντας υλικό σχετικά με τις παραπάνω δράσεις, το οποίο παρουσιάζεται στο 5ο κεφάλαιο.

καλύτερη αποτύπωση και κατανόηση του φαινομένου, κάτι που θα οδηγήσει στην καίρια αντιμετώπισή του. Με αυτή την οπτική είναι σύμφωνη και η έρευνα των Ruvalcaba και Eaton που διενεργήθηκε το 2019 στην Αμερική, τα ευρήματα της οποίας αναφέρουν πως μόνο το 8% του διακινούμενου μη συναινετικού υλικού στο διαδίκτυο αποτελεί πράγματι εκδικητική πορνογραφία. Το υπόλοιπο 92% αφορά άλλες μορφές σεξουαλικής κακοποίησης με τη χρήση εικόνας.

Ωστόσο, ο όρος “εκδικητική πορνογραφία” συνεχίζει να χρησιμοποιείται αδιακρίτως στα μέσα ενημέρωσης, επεκτείνοντας πολλές φορές τη χρήση του σε περιστατικά που δεν σχετίζονται καθόλου με το φαινόμενο. Παράδειγμα αυτής της λανθασμένης χρήσης του όρου είναι πώς κάποιοι χρήστες στο Twitter χαρακτήρισαν ως πράξεις “εκδικητικής πορνογραφίας” τις πρόσφατες αναρτήσεις του τηλεπαρουσιαστή Μένιου Φουρθιώτη με στιγμιότυπα εικόνας (screenshots) συνομιλιών, μεταξύ του ίδιου και κυβερνητικών στελεχών, στοχεύοντας στην αποκάλυψη της μεταξύ τους σχέσης που οι τελευταίοι αρνούνταν (Σοφιστίssues, 2022).

1.2.1. Το ζήτημα της πορνογραφίας στον όρο “εκδικητική πορνογραφία”

Από νομική σκοπιά, ο δημοφιλής όρος “εκδικητική πορνογραφία” περιορίζει το φαινόμενο σε μια μονοδιάστατη οπτική, καθώς χαρακτηρίζει de facto το μη συναινετικό υλικό ως πορνογραφικό και εκδικητικό. Μια τέτοια ορολογία όμως περιορίζει το αδίκημα στο πόσο “πορνογραφική” είναι μια εικόνα (McGlynn & Rackley, n.d., σ. 1· McGlynn & Rackley, 2017a, σ. 3· Franks, 2014, σ. 2), ενώ, επιπλέον, σε κάποιες χώρες έχει οδηγήσει στη θεώρηση ότι ο δράστης πρέπει να έχει ενεργήσει με σκοπό τη σεξουαλική του ικανοποίηση (McGlynn & Rackley, 2017a, σ. 3). Η προβληματική αυτή εστίαση δεν αναγνωρίζει ότι το πραγματικό αδίκημα είναι η ίδια η παραβίαση και οι βλάβες που απορρέουν από αυτήν (McGlynn, 2016, σ. 3· Parliament UK, 2018). Περαιτέρω, το δεύτερο συνθετικό του όρου, η λέξη “πορνογραφία”, είναι εξ ορισμού παραπλανητική, καθώς προϋποθέτει τη γνώση και συναίνεση του εικονιζόμενου ατόμου για την επικείμενη προβολή του υλικού και την εμπορική του χρήση. Οι προσωπικές φωτογραφίες που προέρχονται από τη σεξουαλική έκφραση στο πλαίσιο της ιδιωτικής ζωής δεν αποτελούν εκ των προτέρων πορνογραφικό υλικό, αλλά κατασκευάζονται ως τέτοιο από τη στιγμή της δημοσίευσής τους, καθώς το υλικό δε δημιουργήθηκε με σκοπό τη διέγερση τρίτων. Η πράξη της δημοσιοποίησης είναι μια πράξη, που καθορίζεται από το δράστη και όχι από το εικονιζόμενο άτομο και αυτό είναι το “καθοριστικό χαρακτηριστικό του τι συνιστά

πορνογραφία" (Goudsmit, 2017, σ. 22). Συχνά, το μη συναινετικό και παράνομο υλικό χαρακτηρίζεται από τους δράστες "πορνό" ή "δεδομένα", λεξιλόγιο που υποτιμά την έννοια της σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας, ενώ επιπλέον υποτιμά τη μη συναινετική διακίνηση προσωπικού υλικού σε ενέργεια ή σσονος σημασίας. Ένα τέτοιο λεξιλόγιο απαξιώνει τα ψηφιακά σεξουαλικά εγκλήματα και η τάση αυτή είναι έκδηλη στην επιλογή αναντίστοιχης ορολογίας (Korea JoongAng Daily, 2020, 6:40).

Κατά συνέπεια, παρά τη δημοτικότητα του όρου και της έντονης εικονοποιίας που αυτός φέρει, στοιχεία που ενδεχομένως τον καθιστούν ως εργαλείο ορατότητας της ψηφιακής έμφυλης σεξουαλικής βίας, ο όρος "εκδικητική πορνογραφία" είναι απλοποιητικός και αποπροσανατολιστικός, καθώς δεν αναγνωρίζει την ευρύτητα των πρακτικών βίας στο διαδίκτυο (Hall & Hearn, 2017· Maddocks, 2018· Goudsmit, 2017· McGlynn & Rackley, 2017a).

1.2.2. Το ζήτημα της εκδίκησης στον όρο "εκδικητική πορνογραφία"

Σύμφωνα με την ερευνήτρια Sophie Maddocks, εξίσου προβληματικός είναι και ο χαρακτηρισμός της πορνογραφίας ως "εκδικητική" (2018). Με τη χρήση του όρου "εκδικητική" υπονοείται η πρότερη επιλήψιμη συμπεριφορά του θύματος, γεγονός που ευνοεί την παρουσίαση πρακτικών βίας ως μεμονωμένα περιστατικά, τα οποία αφορούν αποκλειστικά διενέξεις στην ιδιωτική σφαίρα. Έτσι, υπονομεύει ως όρος τη σοβαρότητα και τις πραγματικές διαστάσεις του φαινομένου, καθώς παρουσιάζει τους δράστες ως πληγωμένους ερωτικούς παρτενέρ που έχουν θυμώσει και αντιδρούν στο πλαίσιο μιας προσωπικής σύγκρουσης (Maddocks, 2018), κανονικοποιώντας το φαινόμενο.

Αυτή η οπτική αποκρύπτει τη σοβαρότητα ενός παγκόσμιου και σύνθετου κοινωνικού φαινομένου, υπονοώντας πως οι δράστες υποκινούνται από προσωπικό μένος, δρώντας εκδικητικά, στο πλαίσιο των τριβών και των δυσκολιών μιας ερωτικής σχέσης που κατά κανόνα δεν αφορούν το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο (Maddocks, 2018). Η παραδοχή αυτή είναι ανακριβής και δεν συμπεριλαμβάνει τις πολλαπλές ταυτότητες, τα κίνητρα και τις πρακτικές που διαπλέκονται. Για παράδειγμα, ο Thomas Retzlaff φωτογράφιζε κρυφά την κόρη του, ενόσω αυτή έκανε μπάνιο, και για χρόνια ανέβαζε τις φωτογραφίες της σε διάφορες ιστοσελίδες, ενώ παράλληλα δημιουργούσε συνεχώς νέα προφίλ με το όνομά της στη δημοφιλή πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης Facebook, δημοσιοποιώντας τις φωτογραφίες της (Ironroll, 2015).

Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, πως οι ζημιογόνες συνέπειες στην προσωπική ζωή των γυναικών, που παραβιάζεται η ιδιωτικότητά τους, παραμένουν αόρατες, καθώς η διαρροή σεξουαλικού υλικού συχνά επηρεάζει όλες τις πτυχές της ζωής του ατόμου. Η διαρροή συχνά πυροδοτεί αισθήματα αυτοενοχοποίησης και ντροπής, τα οποία δύνανται να οδηγήσουν σε αποξένωση από το φιλικό και οικογενειακό περιβάλλον και σε ευρύτερη ψυχοκοινωνική επιβάρυνση, ενώ έχουν σημειωθεί περιστατικά αυτοχειρίας και απώλειας της εργασίας, ύστερα από επίμονη και διαρκή παρενόχληση μέσω απειλών και εκβιασμού (Bates, 2016· Citron & Franks, 2014· Franks, 2015· Metheny et al., 2021). Επιπλέον, η απόκρυψη των διαστάσεων του φαινομένου σε συνδυασμό με τη δυσκολία επικοινωνίας των συνεπειών από τα υποκείμενα οδηγεί στην απομόνωση, τον εγκλωβισμό και την ψυχική περιθωριοποίηση.

1.2.3 Εναλλακτικοί ορισμοί

Στη διεθνή και εγχώρια βιβλιογραφία προτείνεται μια σειρά από εναλλακτικούς ορισμούς της εκδικητικής πορνογραφίας, όπως “μη συναινετική διακίνηση σεξουαλικού υλικού”, “σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας”, “τεχνολογική βία”, “τεχνολογικά υποβοηθούμενη βία”, “διαδικτυακός βιασμός” και “τεχνολογική σεξουαλική κακοποίηση/βία”, σε μια προσπάθεια να οριστεί ακριβέστερα το φαινόμενο σε όλη του τη διάσταση (McGlynn & Rackley, 2017a· Franks, 2014). Οι νομικοί McGlynn και Rackley (2017a· 2017b), οι οποίες έχουν διεκδικήσει ποικιλοτρόπως την ευθυγράμμιση του αμερικάνικου νομικού πλαισίου με το φαινόμενο, αντιπροτείνουν τη χρήση του όρου “σεξουαλική κακοποίηση με χρήση εικόνας” (Image-Based Sexual Abuse). Με την πρόταση αυτή, ασκούν κριτική στο δημοφιλή όρο “εκδικητική πορνογραφία”, τονίζοντας ότι αυτός εστιάζει κυρίως στις προθέσεις του δράστη, την πρόθεση δηλαδή πορνογραφοποίησης του εικονιζόμενου ατόμου και όχι στις προθέσεις των γυναικών και τις βλάβες που αυτές υφίστανται, ενώ ο όρος αποκρύπτει πως στην πραγματικότητα πρόκειται για παραβίαση της ιδιωτικής τους ζωής (Goudsmit, 2017, σ. 48).

Καθώς πρόκειται για όρους που βρίσκονται ακόμα υπό διαμόρφωση στη διεθνή νομική και την ευρύτερη επιστημολογική γλώσσα, δεν είναι εφικτό, με την υπάρχουσα ορολογία, να αποδοθούν όλες οι μορφές της μη συναινετικής διανομής σεξουαλικού υλικού και να αναγνωριστούν οι μεταξύ τους διαφορές. Για τον παραπάνω λόγο, στο πλαίσιο αυτής της εργασίας, και όπου αυτό είναι δόκιμο και περιγραφικό των συγκεκριμένων ποιοτικών διαφορών του φαινομένου, χρησιμοποιείται ο

προτεινόμενος από τις McGlynn και Rackley όρος, “σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας”, ενώ εναλλάσσεται με τους επικρατέστερους όρους στην ελληνική “μη συναινετική διανομή προσωπικού/σεξουαλικού υλικού” και “μη συναινετική πορνογραφία” ως όροι γενικής περιγραφής του ευρύτερου φαινομένου. Με άλλα λόγια, δίνεται έμφαση στη μη συναινετική διάσταση εστιάζοντας περισσότερο στις επιπτώσεις των ανωτέρω πρακτικών στις ζωές των εικονιζόμενων ατόμων και όχι στις επιθυμίες των δραστών.

1.3 Το εύρος του φαινομένου

Το φαινόμενο της μη συναινετικής πορνογραφίας δεν είναι μια νέα μορφή βίας. Σύμφωνα με το Cyber Civil Rights Initiative, ήδη από το 2013 η μη συναινετική διακίνηση θεωρείται διαδεδομένη πρακτική σεξουαλικής βίας, με έναν στους δέκα άντρες να έχουν απειλήσει με μη συναινετική διανομή σεξουαλικού υλικού τις πρώην συντρόφων τους, ενώ το 60% αυτών αναφέρεται πως προχώρησε στη δημοσιοποίηση (Gonzalez, 2014).

Σε αντίστοιχες έρευνες του 2016, καταγράφονται παγκοσμίως περί τις 2.000 ενεργές ιστοσελίδες μη συναινετικής πορνογραφίας (Hinduja, 2016). Δύο χρόνια αργότερα, το 2018, οι Stroud και Henson αναφέρουν πως αυτές αυξήθηκαν σε 3.000 (Stroud & Henson, 2017· Schur, 2022) ενώ σύμφωνα με την έρευνα της Franks για το Cyber Civil Rights Initiative το 2021, καταγράφονται 10.000 αντίστοιχες ιστοσελίδες (2021, σ. 5). Συχνά, σε δημοφιλείς πορνογραφικούς ιστότοπους η “εκδικητική πορνογραφία” καθιστά ετικέτα ειδικής κατηγορίας που υποδηλώνει την ύπαρξη μη συναινετικού σεξουαλικού υλικού, ενώ επιπλέον χρησιμοποιείται και ως συνθετικό στην ονομασία των ιστότοπων που το φιλοξενούν όπως: GFrevenge.com, Bad Ex GFs, Ex Hacked, Chat Revenge (Henry & Flynn, 2019). Εκτός από εμπορικούς ιστότοπους πορνογραφικού υλικού, όπως Pornhub, xHamster και “ειδικές” για τον σκοπό αυτό ιστοσελίδες όπως Chatpic.org, anonib.al, στη λίστα των ψηφιακών εργαλείων που επιτρέπουν το φαινόμενο, προστίθενται και οι υπάρχουσες δημοφιλείς πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης Reddit, Tumblr, Instagram, Facebook, Twitter, Discord, Snapchat και Telegram (Susor, 2019· Henry & Flynn, 2019· Hall & Hearn, 2017). Αν και ο σκοπός της χρήσης των τελευταίων δεν είναι η στοχευμένη μη συναινετική διανομή, οι πλατφόρμες αυτές χρησιμοποιούνται από πολύ μεγάλο μέρος του παγκόσμιου διαδικτυακού κοινού και τακτικά γίνονται σημεία αναφοράς και διακίνησης από πολλούς δράστες. Επιπλέον, συχνά το μη συναινετικό υλικό

ανταλλάσσεται μέσω ιδιωτικών συνομιλιών σε ομάδες συζήτησης στις εφαρμογές ανταλλαγής άμεσων μηνυμάτων όπως: Whatsapp, Viber, Discord, και χώρους αποθήκευσης νέφους (cloud) όπως: Google Drive, Mega, Volafile (Υποδιεύθυνση Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, χ.χ. Νίνη, 2021β· Henry & Flynn, 2019). Μη συναινετικές φωτογραφίες και βίντεο διαρρέουν συνοδευόμενες από τα προσωπικά στοιχεία των εικονιζόμενων γυναικών: ονοματεπώνυμο, διεύθυνση εργασίας/σπιτιού και συνδέσμους στο προφίλ στα δημοφιλή κοινωνικά δίκτυα (doxing) (Jane, 2017, σ. 3).

Τη στιγμή που γράφεται αυτή η εργασία, η πανδημία του COVID-19 βρίσκεται σε εξέλιξη, ενώ τα πρώτα στοιχεία ερευνών για την περίοδο αυτή, αναφέρουν πως τα περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης με τη χρήση εικόνας έχουν διπλασιαστεί, κανονικοποιώντας, κατά τον Dawson, τις πρακτικές αυτές στο διαδίκτυο (2020). Για την Ελλάδα, σύμφωνα με την εγκληματολόγο Κέλλυ Ιωάννου, το 2021 “παρατηρήθηκε δραματική αύξηση 66%, σε σχέση με το 2020, στις καταγγελίες για δημοσιοποίηση στο διαδίκτυο υλικού σεξουαλικού περιεχομένου χωρίς συγκατάθεση [...] [ενώ] το 30% των θυτών από αυτές τις καταγγελίες προχωρούν και σε εκβιασμό των θυμάτων.” (Σιδηροπούλου, 2021). Πάντως, σε κάθε περίπτωση, πρόκειται για περιορισμένη οπτική, καθώς τα ποσοστά αυτά δεν αποτυπώνουν το εύρος του φαινομένου, εφόσον η υπάρχουσα νομοθεσία δεν αντιμετωπίζει το φαινόμενο επαρκώς και επομένως δύσκολα οι υποθέσεις φτάνουν σε καταγγελίες. Επιπλέον, η έλλειψη κάποιας επίσημης μεθόδου καταγραφής των περιστατικών και χαρτογράφησης των σημείων διαρροής συμβάλλουν αντίστοιχα στην ελλιπή στατιστική αποτύπωση.

1.3.1 Διάκριση συναινετικής και μη συναινετικής πορνογραφίας

Σύμφωνα με τη νομικό Marthe Goudsmit (2017) η συναίνεση είναι έννοια κεντρικής σημασίας στο ζήτημα της μη συναινετικής πορνογραφίας. Ο ρόλος της συναίνεσης, στη δημοσιοποίηση σεξουαλικού υλικού, συχνά αποσιωπάται στον κυρίαρχο λόγο ρόλο που, η εναλλακτική χρήση του όρου “μη συναινετική πορνογραφία”, αποσκοπεί στο να επαναφέρει στο προσκήνιο. Επιδιώκοντας μια διάκριση στο τι συνιστά συναινετική και τι μη συναινετική πορνογραφία η Goudsmit αναφέρει: πορνογραφικό ονομάζεται το υλικό το οποίο δημιουργείται με στόχο τη δημοσιοποίηση και με τη σαφή συναίνεση των συμμετεχόντων ως προς αυτό ενώ, στην εμπορική του μορφή, το πορνογραφικό υλικό αποζημιώνεται επιπλέον και χρηματικά (ο.π., σ. 31). Η νομικός συνεχίζει τονίζοντας πως η συναινετική πορνογραφία, δεν είναι ιδιωτική, απευθύνεται πάντα προς ένα κοινό, ενώ δημιουργείται προς δημοσίευση από ένα κινηματογραφικό

επιτελείο. Αντιθέτως, το ιδιωτικό σεξουαλικό υλικό, το οποίο δεν προορίζονταν για δημοσίευση, δεν δύναται να χαρακτηριστεί πορνογραφία (ο.π., σ. 34). Η απουσία της συναίνεσης στο πλαίσιο της διανομής προσωπικού υλικού, ανασκευάζει με την πράξη της δημοσιοποίησης το υλικό ως πορνογραφικό, σύμφωνα πάντα με την επιθυμία του δράστη, και όχι του εικονιζόμενου ατόμου. Τονίζοντας αυτή τη διαφορά, η συγγραφέας επισημαίνει πως η μόνη σύνδεση μεταξύ συναινετικής και μη συναινετικής πορνογραφίας είναι η σεξουαλική διάσταση του υλικού (ο.π., σ. 32). Αυτή η καίρια διαφορά συνιστά, τη μη συναινετική πορνογραφία, πράξη παραβίασης της ιδιωτικότητας και του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση.

1.3.2 Το ζήτημα της εμπιστοσύνης

Η Maddocks (2018), συμπληρώνοντας την οπτική της Goudsmit (2017), επισημαίνει πως θα πρέπει να κατανοήσουμε το φαινόμενο δίνοντας έμφαση σε τρεις άξονες. Πρώτον, στην απουσία συναίνεσης, δεύτερον στη ρήξη της εμπιστοσύνης και τέλος στην απώλεια της ιδιωτικότητας. Η νομικός Mary Anne Franks (2014), της οποίας το επιστημονικό έργο είναι επικεντρωμένο στην τεχνολογικά υποβοηθούμενη βία, τοποθετεί την ιδιωτικότητα κεντρικά αναφέροντας πως παρότι η μη συναινετική πορνογραφία δεν εκκινεί πάντα από πρόθεση εκδίκησης, σχετίζεται πάντα με ζητήματα ιδιωτικότητας. Η συγκατάθεση για τη λήψη σεξουαλικών εικόνων και βίντεο που προκύπτουν σε ένα ιδιωτικό πλαίσιο δεν συνεπάγεται αυτομάτως και συγκατάθεση για τη διακίνηση και δημόσια έκθεση του υλικού αυτού, ενώ επιπλέον τα εμφανιζόμενα άτομα διατηρούν μια εύλογη προσδοκία ιδιωτικότητας ως την ελάχιστη προϋπόθεση που απαιτείται για να υπάρξει μια προσωπική σχέση εμπιστοσύνης (Goudsmit, 2017).

Η εμπιστοσύνη αυτή, καθώς και η προσδοκία της προστασίας της ιδιωτικότητας, διαρρηγνύεται όταν ο δράστης δημοσιεύει το υλικό ή ακόμα και όταν απειλεί το εικονιζόμενο άτομο με δημοσιοποίηση. Όπως αναφέρει ο νομικός Agi Ezra Waldman, ειδικός σε θέματα δικαίου και τεχνολογίας, η εμπιστοσύνη είναι μια προαπαιτούμενη συνθήκη για την ανάπτυξη μιας ευνοϊκής στάσης απέναντι στους άλλους, αφορά το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και πρόκειται για τον συνδεδετικό ιστό που καθιστά τις κοινωνικές σχέσεις και αλληλεπιδράσεις εφικτές. Όπως τονίζει σε άρθρο του “Η εμπιστοσύνη είναι μια πηγή κοινωνικού κεφαλαίου μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων” που γεννιάται από την “ευνοϊκή προσδοκία σχετικά με τις πράξεις και τις προθέσεις των άλλων” ή από την πεποίθηση ότι “οι άλλοι θα συμπεριφέρονται με προβλέψιμο τρόπο” (2016, σ. 716). Δίχως την εμπιστοσύνη, η

κοινωνική ζωή θα παρέλυε. Σύμφωνα με τον Waldman, η μη συναινετική διακίνηση σεξουαλικού υλικού είναι μια βλαβερή πρακτική για όλο τον κοινωνικό ιστό, και πρόκειται για μια “αντικοινωνική συμπεριφορά που παραβιάζει την εμπιστοσύνη η οποία που είναι εγγενές χαρακτηριστικό των στενών κοινωνικών σχέσεων και είναι απαραίτητη για την κοινωνική διάδραση” (ο.π., σ. 716). Οι Citron και Franks, οι οποίες πρωτοστάτησαν στη διεκδίκηση νομοθετικών ρυθμίσεων και προτάσεων νόμου στην Αμερική, για μια θεσμική αντιμετώπιση αυτής της ψηφιακής μορφής σεξουαλικής κακοποίησης, εξηγούν στο άρθρο τους “Criminalizing Revenge Porn” (2014) πως “Η συγκατάθεση για κοινή χρήση υλικού σε ένα πλαίσιο, δεν χρησιμεύει ως συναίνεση για κοινή χρήση αυτού του υλικού σε άλλο πλαίσιο” (σ. 5). Και πιο συγκεκριμένα εξηγούν:

Όταν ένα άτομο δίνει την πιστωτική του κάρτα σε έναν σερβιτόρο, δεν συναινεί να αφήσει τον σερβιτόρο να χρησιμοποιήσει αυτήν την κάρτα για να κάνει προσωπικές αγορές. Όταν ένα άτομο εμπιστεύεται σε έναν γιατρό ευαίσθητες πληροφορίες υγείας, δεν εξουσιοδοτεί τον γιατρό να μοιραστεί αυτές τις πληροφορίες με το κοινό. Αυτό που μοιράζονται οι εραστές μεταξύ τους δεν είναι ισοδύναμο με αυτό που μοιράζονται με συναδέλφους, γνωστούς ή εργοδότες. Η συγκατάθεση προκύπτει σε συγκεκριμένα πλαίσια δεν είναι ένας on/off διακόπτης.

Με άλλα λόγια, δεν είναι ένας διακόπτης που άπαξ και πατηθεί, εξουσιοδοτεί τη διαπαντός και εκτός πλαισίου χρήση κατά βούληση.

1.3.3 Η έμφυλη διάσταση του φαινομένου

Τα αποσπάσματα από τις συνομιλίες των δραστών⁸ στο Chatpic.org, όταν εμφανώς ενοχλημένοι ανακάλυψαν πως οι δημοσιογραφικές έρευνες στα ελληνικά κανάλια του ιστότοπου είχαν οδηγήσει στην αποκάλυψη των τρόπων που αυτοί διακινούσαν φωτογραφίες και βίντεο γυναικών χωρίς την συναίνεση τους, είναι ενδεικτικά της έμφυλης διάστασης του φαινομένου. Το σώμα και η σεξουαλικότητα των γυναικών στο δυτικό πατριαρχικό πλαίσιο αποτελούν το κύριο πεδίο άσκησης εξουσίας, ενώ οι λειτουργίες τους ρυθμίζονται μέσα από τα κανονιστικά έμφυλα πρότυπα, με στόχο την διατήρηση της έμφυλης ιεραρχίας. Ο Waldman αναφερόμενος στην δουλειά της νομικού Citron, επισημαίνει πως η σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας είναι “το έμφυλο και σεξουαλικό φαινόμενο, [που] κάνει διακρίσεις σε βάρος των γυναικών” (2016). Φωτίζοντας την έμφυλη σεξουαλική ασυμμετρία και τις σχέσεις εξουσίας μέσω

---

⁸ Στιγμιότυπα εικόνας από αυτές τις συνομιλίες βρίσκονται στο άρθρο της Άνας Νίνη και του Αντώνη Ρηγόπουλου, ύστερα από τη δημοσιογραφική έρευνα που διενήργησαν το 2020 στα κανάλια του Chatpic.org. Ενδεικτικά βλέπε: (Νίνη & Ρηγόπουλος, 2021).

της ιεράρχησης των φύλων οι Citron και Franks (2014), συμπληρώνοντας τους Salter και Crofts (2015) και McGlynn (2016), τονίζουν πως η μη συναινετική πορνογραφία “επηρεάζει τις γυναίκες και τα κορίτσια, πολύ πιο συχνά από τους άνδρες και τα αγόρια, και δημιουργεί πολύ πιο σοβαρές συνέπειες για αυτές” και πως η περιφρόνηση των συνεπειών αυτών “είναι στενά συνδεδεμένη με προσωπικές, επικίνδυνες απόψεις σχετικά με τη συναίνεση όσον αφορά στο σεξ” (Citron & Franks, 2014, σ. 348· McGlynn & Johnson, 2020· Huber, 2022· McGlynn & Rackley, 2017b). Η ασυμμετρία αυτή αποτυπώνεται από τα ποσοστά που έχει δώσει στην δημοσιότητα η ΔΗΕ, σύμφωνα με την οποία το περιεχόμενο των χιλιάδων ιστοσελίδων που “φιλοξενούν” μη συναινετικό υλικό αφορά κατά 98% γυναίκες (Συρματζής, 2021). Τα έμφυλα κανονιστικά στερεότυπα αναπαράγουν οπτικές για τη γυναικεία σεξουαλικότητα χαρακτηρίζοντας τις γυναίκες που εκφράζουν τη σεξουαλική τους επιθυμία ως “ανήθικες πόρνες”, ενώ αντιθέτως, από την άλλη, η έκφραση της ετεροσεξουαλικής ανδρικής δραστηριότητας είναι αποδεκτή και θεμιτή ως ανδροποιητική και επιβραβεύεται ως στοιχείο αντρείουσνης (Citron & Franks, 2014, σ. 5).

Επαναφέροντας στη συζήτηση το ζήτημα της συναίνεσης, εύστοχα οι νομικοί Citron και Franks (2014), υπενθυμίζουν πως, όπως η συναίνεση σε ερωτική δραστηριότητα με ένα άτομο δεν σημαίνει απαρεγκλίτως και συμφωνία για αντίστοιχη δραστηριότητα με όλους τους φίλους του ατόμου (Citron & Franks, 2014, σ. 2), έτσι και η συναίνεση για ανταλλαγή και λήψη ερωτικού υλικού στο πλαίσιο της σεξουαλικής δραστηριότητας μεταξύ δύο ατόμων, δεν σημαίνει συμπερασματικά εξουσιοδότηση για διαμοίραση αυτού του υλικού με τρίτους.

Κατ’ αντιστοιχία με την εκτός διαδικτύου έμφυλη βία, οι πρακτικές ψηφιακής βίας επηρεάζουν δυσανάλογα τις γυναίκες και τις θηλυκότητες (Salter & Crofts, 2015· McGlynn, σ. 9· Citron, 2009· Maddocks, 2018· Campbell et al., 2020· Ruvalcaba & Eaton, 2020) και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Άτομα με αναπηρίες, ΛΟΑΤΚΙ άτομα και μη λευκές γυναίκες αποτελούν συχνότερες ομάδες στόχευσης (Cohen, 2020· Campbell et al., 2020· Lenhart et al., 2016· Metheny et al., 2021· Νίνη & Ρηγόπουλος, 2021). Η έρευνα του Cyber Civil Rights Initiative αποτυπώνει τα λεγόμενα των Citron και Franks (2014) σε ποσοστά, αναφέροντας πως το 90% των θυμάτων στην Αμερική ήταν γυναίκες, στο ηλικιακό φάσμα μεταξύ εφηβείας και 30 ετών (Hall & Hearn, 2017, σ. 3). Η συντριπτική πλειοψηφία των ατόμων που το υλικό τους διαρρέει μη συναινετικά αφορά γυναίκες και ως εκ τούτου η αναγνώριση του φαινομένου ως μια έμφυλη μορφή βίας θα μας βοηθήσει να το κατανοήσουμε σε βάθος.

Τα παραπάνω ποσοστά είναι σε συμφωνία με τα έμφυλα κανονιστικά στερεότυπα. Συμμετέχοντας στην κανονικοποίηση της έμφυλης ιεραρχίας και αποκρυσταλλώνοντας στο λόγο τις δομές εξουσίας ο κυρίαρχος λόγος, αναφορικά με το φαινόμενο, εστιάζει αποκλειστικά στις γυναίκες. Δηλαδή, προσεγγίζει το φαινόμενο ως ένα ζήτημα που αφορά τις γυναίκες και επικεντρώνεται στο πώς αυτές θα μπορέσουν να προστατευτούν από αυτό. Αυτή η γυναικοκεντρική προσέγγιση του φαινομένου, καλλιεργείται έντεχνα μέσα από τις τοποθετήσεις “ειδικών” που εστιάζουν σε συμβουλές ατομικής πρόληψης “ιδιωτικοποιώντας την οδύνη του σεξισμού” (Αθανασίου όπως αναφ. Αλιπραντή, 2021) καθιστώντας έτσι τις όποιες συλλογικές προσπάθειες ή νομικές κινήσεις αθέατες για το ευρύ κοινό. Οι γυναίκες καλούνται να συμμορφώνονται με τα κανονιστικά έμφυλα πρότυπα εκ νέου με συμβουλές όπως: “να συμβιβαστείς με τον φόβο της έκθεσης”, να “σκεφτείς σε ποιον πας να στείλεις”, να αναλογιστείς “ποιος θα ήταν ο μεγαλύτερος χαμένος” (Revenge porn: Τι είναι και πώς να προφυλαχτείς, 2020· Lyberis, 2013). Επιπλέον, ως μια πιο λάιτ μορφή κανονιστικής ρύθμισης, αλλού προτείνεται η αποστολή εικόνων χωρίς χαρακτηριστικά, που να καθιστούν τις εικονιζόμενες αναγνωρίσιμες (Ιωάννου, 2020· Infokids, 2019). Σε πιο απόλυτες μορφές, οι γυναίκες συμβουλεύονται σε αποχή από τις πρακτικές κυβερνο-ερωτισμού, ενώ ακόμα πιο ακραία μέθοδος πρόληψης που προτείνεται είναι η συζήτηση με τον δράστη που απειλεί με διαρροή του υλικού με σκοπό την αποτροπή της πράξης του (Inner City Legal Center, 2021· Infokids, 2019).

Η απουσία κάποιας εκστρατείας για την απεύθυνση συμβουλών στους άνδρες, που είναι και οι εν δυνάμει δράστες, είτε πρόκειται για ερωτικούς συντρόφους, είτε για διακινητές με σκοπό το κέρδος, είτε για θεατές που χρησιμοποιούν το υλικό αποσκοπώντας στην σεξουαλική τους ικανοποίηση, φωτίζει τους τρόπους που η έμφυλη ασυμμετρία εδραιώνεται. Ταυτόχρονα, η απουσία αυτής της απεύθυνσης είναι μια υπόρρητη ενοχοποίηση των γυναικών, που σύμφωνα με τις κυρίαρχες νόρμες καθίστανται υπεύθυνες τόσο για την κακοποίηση που δέχονται, όσο και για την αυτοπροστασία τους από αυτήν, στάση που δεν συνάδει με την ψηφιακή πραγματικότητα και τη συστημική επιτελεστική συνδιαμόρφωση των υποκειμένων μέσα από θεσμούς και λόγους.

Τα αισθήματα ντροπής και ταπείνωσης που ακολουθούν την διαρροή υλικού, επίσης, αποτυπώνουν την έμφυλη διάσταση του φαινομένου καθώς, όπως τονίζει η McGlynn (2020), πρόκειται για μορφή τιμωρίας της γυναικείας σεξουαλικότητας. Γυναίκες, θηλυκότητες και άλλες μη κυρίαρχες κατηγορίες υποκειμένων ωθούνται στο

να αποσιωπούν τη διαρροή του υλικού τους, καθώς όση περισσότερη δημοσιότητα δίνεται στο υλικό, τόσο περισσότερο εντείνεται η κακοποίηση, η οποία, κατά την McGlynn, αυξάνεται με την δημοσιότητα (McGlynn et al., 2020).

Αν και την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές, καταγράφονται ραγδαίες εξελίξεις σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο, η αδυναμία ουσιαστικής αντιμετώπισης του προβλήματος σε παγκόσμια κλίμακα παραμένει, καθώς η νομοθετική ρύθμιση του φαινομένου δεν φαίνεται να αποτελεί προτεραιότητα. Παρά την αύξηση των περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης με τη χρήση εικόνας, που έρχονται στη δημοσιότητα και τη στατιστική αποτύπωσή τους με κατακόρυφα αυξητική τάση, οι όποιες αποκρίσεις σε θεσμικό επίπεδο δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικές διαστάσεις του φαινομένου. Παρότι η νομοθεσία διαφέρει από χώρα σε χώρα, και καταγράφονται αρκετές διαφορές στην αντιμετώπιση του φαινομένου, ανάλογα με τη χώρα και τα περιστατικά, υπάρχει συνολικά μεγάλη ασάφεια στην κατανόηση του τι συνιστά σε νομικό επίπεδο η σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας και ποιοί μπορεί να είναι οι τρόποι περιορισμού αυτών των πρακτικών βίας.

1.3.4 Ψηφιακή σεξουαλικότητα

Η δημοφιλία της ψηφιακής σεξουαλικότητας, ως κανονικοποιημένη πρακτική ερωτικής κοινωνικοποίησης, φαίνεται να επιδρά καταλυτικά στην διευκόλυνση του φαινομένου της μη συναινετικής διανομής σεξουαλικού υλικού. Όπως καταδεικνύει ο Sparks (2021), η τεχνολογία φαίνεται πώς κατασκευάζει νέα τοπία που πραγματώνουν νέες μορφές έκφρασης της σεξουαλικής κοινωνικοποίησης, κάτι που υποστηρίζει και η Emma Jane στο άρθρο της “Misogyny Online: A Short (and Brutish) History” (2017). Πλέον, η τεχνολογικά υποβοηθούμενη ερωτική κοινωνικοποίηση προκρίνεται σε όλο το ηλικιακό φάσμα διασαλεύοντας τα όρια μεταξύ υλικού και ψηφιακού κόσμου. Το πόσο δημοφιλείς είναι αυτές οι πρακτικές αποτυπώνεται στα ποσοστά της έρευνα των Stasko και Geller (2015) που σύμφωνα με αυτήν, το 88% των ατόμων του ηλικιακού φάσματος 18-82 κάνουν χρήση της τεχνολογίας με σκοπό την ανταλλαγή φωτογραφιών και μηνυμάτων με σεξουαλικό κυρίως περιεχόμενο, πρακτική γνωστή ως “sexting”.

Τα παραπάνω στοιχεία είναι σε αντιστοιχία και με το ελληνικό τοπίο καθώς, σύμφωνα με την Ιωάννου, όπως αναφέρεται στο άρθρο του δημοσιογράφου Θωμά Καλέση (2020), η ψηφιακή σεξουαλικότητα ή αλλιώς κυβερνο-ερωτισμός είναι η πλέον δημοφιλής σεξουαλική δραστηριότητα, τόσο μεταξύ νεαρών ανηλίκων όσο και

ενηλίκων ατόμων (Salter, 2016, σ. 3 & σ. 92· Perry et al., 2022). Θα λέγαμε λοιπόν, πως η πρακτική της ανταλλαγής μηνυμάτων με σκοπό την ερωτική κοινωνικοποίηση και την επιδίωξη ερωτοτροπίας (Sparks, 2021, σ. 690), φαίνεται να αντανακλά τη ριζική μετάβαση από τους παραδοσιακούς τρόπους επικοινωνίας και κοινωνικοποίησης σε μια ψηφιακή εμπειρία που σηματοδοτεί μια νέα εποχή.

Η νέα γενιά, επισημαίνει η πρόσφατη έρευνα των Perry et al., έχει κανονικοποιήσει την ψηφιακή γυμνότητα επανανοηματοδοτώντας τις ψηφιακές σχεσιακότητες (Perry et al., 2022, σ. 2· McGlynn, 2020, σ. 546). Γυναίκες και άνδρες συμμετέχουν εξίσου σε πρακτικές κυβερνο-ερωτισμού. Όμως, η μετάβαση στον κυβερνο-ερωτισμό φαίνεται να σηματοδοτεί και ένα πέρασμα σε νεοαναδυόμενες μορφές βίας κατά γυναικών και θηλυκοτήτων (Perry et al., 2022). Το ψηφιακό έδαφος, αφενός με την αμεσότητα ανταλλαγής και την ευκολία συσσώρευσης υλικού και αφετέρου με τη δημοτικότητα της πρακτικής κυβερνο-ερωτισμού έχει διευκολύνει την ανεξέλεγκτη διακίνηση προσωπικών εικόνων και υποβοηθά τις σεξουαλικά παραβιαστικές συμπεριφορές στο διαδίκτυο. Ωστόσο, οι ασύμμετρες κυρίαρχες οπτικές για την ανδρική και γυναικεία σεξουαλικότητα, και πολύ περισσότερο για τις μη κανονιστικές εκφράσεις σεξουαλικότητας που δεν εμπίπτουν στην κυρίαρχη νόρμα όπως ΛΟΑΤΚΙ+ και αναπηρία, φαίνεται να εξηγούν την ποσοστιαία διαφορά που αποτυπώνεται στατιστικά καθώς οι δράστες στη συντριπτική τους πλειοψηφία είναι άντρες (Maddocks, 2018, σ. 3· Συρματζής, 2021· Νίνη & Ρηγόπουλος, 2021· Davis Kempton, 2020· Sharratt, 2019· Hall & Hearn, 2017, σ. 3· Perry et al., 2022).

Οι εφαρμογές γνωριμιών και κοινωνικής δικτύωσης που αποτελούν τη διεπαφή της ψηφιακής σεξουαλικότητας, μετατρέπονται ταυτόχρονα και σε εργαλεία κατάχρησης και παραβίασης. Ένα παράδειγμα του πώς αποτυπώνεται στο ψηφιακό τοπίο η έμφυλη ασυμμετρία είναι το φαινόμενο των λεγόμενων εικόνων πέους (dick pics) (Jane, 2017, σ. 3, σ. 35· Salter, 2016, σ. 104-128). Η πρακτική αυτή περιγράφεται από τους McGlynn και Johnson ως cyberflashing (2020). Οι γυναίκες τακτικά βομβαρδίζονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, παρά τη θέλησή τους, από εικόνες ενός πέους (Dietzel, 2021) που βρίσκεται συνήθως σε στύση. Η πρακτική αυτή είναι μια μορφή διαδικτυακής σεξουαλικής παρενόχλησης και σύμφωνα με τους McGlynn και Johnson (2020) πρόκειται για διαδεδομένη πρακτική που είναι πρόδηλη της απενοχοποιημένης σεξουαλικότητας που χαίρουν οι κυρίαρχες αρρενωπότητες (McGlynn & Johnson, 2020), ενώ αντίστοιχο υλικό που προέρχεται από γυναίκες και θηλυκότητες χρησιμοποιείται παραβιαστικά, απειλητικά και διαπομπευτικά και γίνεται

τροφή για δυσφημιστικές, υποτιμητικές και εξευτελιστικές πρακτικές που ενοχοποιούν τη γυναικεία σεξουαλικότητα (Campbell et al., 2020; Kitchen, 2015).

1.3.5 Πορνογραφοποίηση μη σεξουαλικών φωτογραφιών

“Η ζωή μου δεν είναι το πορνό σου” (Human Rights Watch, 2021).

Πέραν της διαρροής εικόνων σεξουαλικού περιεχομένου, η σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας τελείται επιπλέον και με την παραβίαση και πορνογραφοποίηση φωτογραφιών που απεικονίζουν καθημερινές δραστηριότητες (καφέ, σούπερ μάρκετ, φαγητό, διακοπές κ.λπ.) (Νίνη κ.ά., 2021). Τα φωτογραφικά πορτρέτα προέρχονται συνήθως από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπου το εικονιζόμενο άτομο έχει δημοσιοποιήσει προσωπικές στιγμές του σε συγκεκριμένο κοινό για τους εκάστοτε σκοπούς και χρήσεις που το ίδιο έχει επιλέξει. Η πορνογραφοποίηση των γυναικών επιτυγχάνεται μέσω της παραβίασης της ιδιωτικότητας τους. Το υλικό αναπλαισιώνεται, δημοσιοποιείται σε πορνογραφικούς ιστότοπους, χωρίς τη συναίνεση της εικονιζόμενης. Το ζήτημα αποκτά ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις καθώς παρατηρείται πως εικόνες φωτογραφικών πορτραίτων από τα κοινωνικά δίκτυα συχνά χρησιμοποιούνται ως δόλωμα για να προσελκύσουν αγοραστές που επιθυμούν να αγοράσουν περαιτέρω μη συναινετικό υλικό (Νίνη & Ρηγόπουλος, 2021).

Οι διαστάσεις της μη συναινετικότητας διαφαίνονται και από μια επιπλέον συνήθη πρακτική, την πορνογραφοποίηση συνθετικής κατασκευής πλαστών εικόνων και βίντεο με προγράμματα επεξεργασίας εικόνας όπως το Photoshop, πρακτική γνωστή ως deepfake (Flynn et al., 2018). Επιπλέον, άλλες πρακτικές αφορούν την υφαρπαγή υλικού μέσω παρείσφρησης (hacking⁹) σε προσωπικές ψηφιακές συσκευές (υπολογιστές, κινητά) και σε λογαριασμούς στα κοινωνικά δίκτυα (Powell & Henry, 2016). Δυνητικά κάθε εικόνα που έχει ποτέ δημοσιοποιηθεί (από συνέδρια, ομιλίες, επετηρίδες, βιογραφικά, κ.λπ.) μπορεί να ανακατασκευαστεί συνθετικά, πορνογραφοποιώντας τις εικονιζόμενες. Η πορνογραφοποίηση μη σεξουαλικού υλικού επίσης είναι μια συνήθη πρακτική σε εργαστήρια τεχνικής υποστήριξης για κινητά τηλέφωνα, τάμπλετ και υπολογιστές (Robertson, 2021). Όπως τεκμηριώνεται και μέσα

---

⁹ Αποδίδω τον όρο “hacking” στα ελληνικά ως “χάκινγκ”, και “hacker” ως “χάκερ”, ανεπίσημοι αλλά επικρατέστεροι όροι στις ελληνικές κοινότητες ανοιχτού λογισμικού. Παρότι η συζήτηση σχετικά με το τι συνιστά ενέργειες χάκινγκ και ποιοι αξιούνται τον τίτλο του χάκερ είναι εξαιρετικά ευρεία και πολυπαραγοντική, οι κοινότητες ανοιχτού λογισμικού βρίσκονται κατά γενική ομολογία, αρκετά κοντά στην κουλτούρα του χάκινγκ και, ως εκ τούτου, στο κείμενο που ακολουθεί επιλέγεται και η αντίστοιχη απόδοση του όρου, ενώ εναλλάσσεται με τον όρο “παρείσφρηση” όπου αυτό θεωρείται ότι αποδίδει πιο πιστά τις ενέργειες.

από τις συνεντεύξεις στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας το τεχνικό προσωπικό των εργαστηρίων, στην πλειονότητά του αποτελούμενο από άνδρες, κρατάει συστηματικά αντίγραφα από τις προσωπικές φωτογραφίες και βίντεο που βρίσκονται στις συσκευές των γυναικών που είναι προς επισκευή.

1.3.6 Τα κίνητρα

Τι μπορεί να αποκομίζουν οι δράστες από αυτήν την δραστηριότητα; Κατά την Šerec η δραστηριότητα αυτή αποσκοπεί στη διασκέδαση των δραστών σε βάρος των γυναικών που παραβιάζουν, στη σεξουαλική τους ικανοποίηση μέσω της πορνογραφοποίησης του μη συναινετικού υλικού, στην αύξηση του κοινωνικού τους στάτους στα πλαίσια μιας ετεροπατριαρχικής ομοκοινωνικότητας, στην επίδειξη της αρρενωπότητάς τους, στην επιδίωξη επιβολής ιεραρχιών μέσω ταύτισης με τα πρότυπα του ηγεμονικού ανδρισμού, στη στοχοποίηση, επιβολή και έλεγχο και ετεροποίηση των γυναικών, ή ακόμα και σε χρηματικό όφελος από την διανομή του υλικού, πολλές φορές με κοινό παρονομαστή τον εκβιασμό και τις απειλές (2019, σ. 420). Ο εκβιασμός χρησιμοποιείται μεθοδικά, ενώ μαζί με τις απειλές αποτελούν τους συνδετικούς κρίκους μεταξύ της ψηφιακής βίας και της περαιτέρω εκτός της διαδικτυακής σφαίρας κακοποίησης, συνθήκη που ονομάζουμε “συνεχές της βίας”.

Συχνά, το μη συναινετικό προσωπικό υλικό χρησιμοποιείται εκβιαστικά για την επίτευξη συγκεκριμένου, σεξουαλικού ή μη σκοπού (Henry & Powell, 2016). Οι πρακτικές βίας, ψηφιακές και εκτός σύνδεσης, διαπλέκονται σε τέτοιο βαθμό που φαίνεται η μια πρακτική να είναι ακολουθία της άλλης, όπως για παράδειγμα συμβαίνει στις περιπτώσεις που το διανεμόμενο υλικό προκύπτει από βιντεοσκόπηση βιασμού. Στις παραπάνω πρακτικές εντοπίζεται η ακολουθία της βίας, με τη διαδικτυακή βία να αποτελεί την ψηφιακή προέκταση της εκτός σύνδεσης (offline) έμφυλης βίας, συμπληρώνοντας έτσι το εύρος και την ένταση των κακοποιητικών πρακτικών (Jane, 2017, σ. 3-4· Campbell et al., 2020). Πολλές φορές, ψηφιακή και εκτός σύνδεσης βία τρέφονται η μια από την άλλη (Citron, 2014) τονίζοντας “τους τρόπους με τους οποίους οι τεχνολογικοί παράγοντες (αλγόριθμοι, σενάρια, πολιτικές) σχηματοποιούν και διαμορφώνουν την ανθρώπινη δραστηριότητα” (Massanari, 2014).

Ένα σημαντικό κεφάλαιο της μη συναινετικής πορνογραφίας είναι η διακίνηση υλικού με σκοπό την κερδοφορία από αυτό. Τα οικονομικά οφέλη κυμαίνονται από μικροποσά σε πιο μεγάλα χρηματικά ποσά και αφορούν τη διακίνηση υλικού σε πακέτα συλλογής εικόνων γυναικών, τα οποία πολλές φορές αποτελούν προϊόν εκβιασμού

(Νίνη κ.ά., 2021b). Ένα πολύκροτο παράδειγμα οικονομικής εκμετάλλευσης είναι η υπόθεση της ψηφιακής δουλείας στην Νότια Κορέα, που έλαβε χώρα μεταξύ 2018 και 2020. Ένας άντρας αυτοαποκαλούμενος “Θεός Θεός” πουλούσε βίντεο σεξουαλικής εκμετάλλευσης γυναικών σε κανάλια και ομάδες της εφαρμογής κοινωνικής δικτύωσης και επικοινωνίας Telegram, εκμεταλλευόμενος την ανεκτική στάση της πλατφόρμας απέναντι σε τέτοιες πρακτικές. Ο δράστης ανάγκαζε ενήλικες και ανήλικες γυναίκες σε ψηφιακή πορνεία, υπό το καθεστώς απειλής. Επέβαλε στα θύματα να προβαίνουν σε βίαιες και υποτιμητικές αυτο-βιντεοσκοπήσεις, σύμφωνα με την εκάστοτε επιθυμία των πελατών. Τουλάχιστον 260.000 χρήστες πλήρωναν μεγάλα ποσά σε κρυπτονομίσματα ή άλλα βίντεο ώστε να έχουν πρόσβαση στα κανάλια (chatrooms) του Telegram (De Souza, 2020· Seo, 2020· Handayani, 2020). Αντίστοιχη είναι και η περίπτωση του ewhoring (Yeoung & Seo, 2020), πρακτική που οι δράστες μιμούμενοι σεξουαλικά ενδιαφερόμενους παρτενέρ, ζητούν τις φωτογραφίες των συνομιλητριών τους και ύστερα τις εκβιάζουν ζητώντας χρηματικά ποσά για να μην διαρρεύσουν το υλικό, ενώ ταυτόχρονα το υλικό τους χρησιμοποιείται εν είδει κλοπής ταυτότητας, για να προσελκύσουν κόσμο υποδουόμενοι τις εμφανιζόμενες (Hutchings & Pastrana, 2019· Bada et al., 2021 σ. 7).

Η επιθυμία για επιβολή και εξουσία συνιστά ένα ακόμη δομικό συστατικό των εν λόγω κινήτρων. Αυτή εκφράζεται μέσα από τις ετεροπατριαρχικές όψεις της ομοκοινωνικότητας, όπως είναι η προσδοκία αύξησης της δημοτικότητας μεταξύ ομόφυλων μέσω καύχησης (bragging), και συνοδεύεται από έμφυλες ηγεμονικές πρακτικές που περιχαράκωνουν και προστατεύουν την πρόσβαση σε χώρους που θεωρούνται προνομιακές σφαίρες των ανδρών (Hall & Hearn, 2017, σ. 13), όπως θα δούμε αναλυτικά και παρακάτω. Επιπλέον, συναντάμε τόσο σε νεαρότερες ηλικίες όσο και σε ενήλικα άτομα πρακτικές όπως η προσβολή της φήμης κάποιου, η ιδεολογική στοχοποίηση, ο χλευασμός, η υποτίμηση λόγω εμφάνισης, σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, να αποτελούν συνήθη κίνητρα για τη διανομή μη συναινετικού υλικού. Όπως τονίζει και η Maddocks, οι πρακτικές αυτές διέπονται από σχέσεις εξουσίας, ελέγχου και έμφυλης ιεραρχίας, ακολουθώντας πιστά τις κυρίαρχες νόρμες του φύλου (Maddocks, 2018, σ. 9). Τέλος, οι Hall και Hearn στην έρευνά τους, αναφορικά με το προφίλ των δραστών που διακινούν μη συναινετικές φωτογραφίες και για τους λόγους που το κάνουν, αναφέρουν πώς, ανεξαρτήτως του φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού που βρίσκεται στο στόχαστρο τους, κοινή συνιστώσα είναι ο ανταγωνισμός, ο έλεγχος και η εξουσία, ενώ η επιθυμία τους, είτε

πρόκειται για σεξουαλική απόλαυση είτε για συντροφική σχέση, δομείται γύρω από την ταπείνωση, την εκδίκηση και την κακοποίηση (2018, σ. 15).

1.4 Θύματα και επιζώσες

Από μια παραδοσιακή οπτική οι γυναίκες που υφίστανται τις συνέπειες βίαιων συμπεριφορών από ένα άτομο ή ομάδα ατόμων, ονομάζονται θύματα. Τα θύματα συγκροτούνται στη βάση μιας διττής λογικής που βρίσκεται στον αντίποδα των δραστών. Οι δυναμικές που καθιστούν κάποιο άτομο ως θύμα συνδέονται με συγκεκριμένες κοινωνικές συνδηλώσεις που αφορούν την εικονοποιία του γυναικείου σώματος. Η κυρίαρχη οπτική τοποθετεί τα θύματα σε μια a priori θέση αδυναμίας, συνθήκη που επιτρέπει εξάλλου στην κακοποίηση να υπάρξει, ενώ θεωρεί πως αυτά δέχονται μορφές βίας που μένουν χωρίς απάντηση, θέση που παραπέμπει σε μια παθητικότητα από την οποία δεν μπορούν εύκολα να διαφύγουν.

Για τους παραπάνω λόγους, από μια κριτική φεμινιστική σκοπιά ο όρος θύμα καθίσταται προβληματικός και ως εκ τούτου αντιπροτείνεται ο όρος επιζών/επιζήσασα. Όπως τονίζει το γλωσσάρι ορολογίας στην ιστοσελίδα του κέντρου για τα έμφυλα δικαιώματα και την ισότητα Διοτίμα:

Οι όροι «θύμα» και «επιζήσασα/ών» μπορούν να χρησιμοποιηθούν εξίσου για τις γυναίκες που έχουν υποστεί βία. Ο πρώτος προτιμάται κυρίως στο νομικό και τον ιατρικό τομέα, ο δεύτερος σε τομείς όπως η ψυχολογική και κοινωνική υποστήριξη. Στη δεύτερη περίπτωση υποδηλώνει το ψυχικό σθένος και την ανθεκτικότητα του ατόμου που βιώνει/βίωσε έμφυλη βία (Διοτίμα, χ.χ.).

Παρόλα αυτά, αν και ο όρος “επιζήσασα” είναι ενδυναμωτικός και αναγνωρίζει την εμπρόθετη δράση των υποκειμένων απέναντι στο συμβάν της βίας και κατά συνέπεια τους αναγνωρίζει μια περισσότερο ενεργητική στάση, ταυτόχρονα τα επιφορτίζει με μια de facto εγγενή ψυχική ανθεκτικότητα και προϋποθέτει πως το υποκείμενο έχει επιβιώσει, ψυχολογικά και σωματικά, της βίας που του ασκήθηκε.

Στην παρούσα εργασία, χρησιμοποιούνται και οι δύο όροι: ο όρος “θύμα” όπου γίνεται αναφορά σε νομικό πλαίσιο, και ο όρος “επιζήσασα” για την αυτοπροσδιοριστική θέση των συνομιλητριών μου. Στις υπόλοιπες περιπτώσεις επιλέγονται περιγραφικές αναφορές, όπως “τα άτομα/γυναίκες των οποίων το υλικό έχει διαρρεύσει”, αποφεύγοντας τη χρήση όρων που θα χαρακτήριζαν με αυθαίρετο τρόπο τα υποκείμενα. Παρότι, όπως αναφέρουν οι Δρούγα, Παπαθανασίου και Τσονίδης στην έρευνά τους, “οι ρόλοι αυτοί συνήθως έχουν θεωρηθεί ως αμοιβαία

αποκλειόμενοι και συγκρουόμενοι”, κάποιες φορές τα υποκείμενα ταυτίζονται και με τις δύο θέσεις, είτε γιατί τις αντιλαμβάνονται ως συνεχές που περνά από τη μια θέση στην άλλη, είτε γιατί αυτοπροσδιορίζονται χρησιμοποιώντας εναλλακτικά και τους δύο όρους (2001, σ. 2).

Κεφάλαιο 2. Η μεθοδολογία της έρευνας

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιαστούν ο σκοπός της έρευνας και τα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για να απαντηθούν τα κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα που απασχόλησαν την εργασία αυτή. Ακολουθεί η παρουσίαση της ερευνητικής μεθόδου που ακολουθήθηκε κατά τη συλλογή των δεδομένων: η επισκόπηση του κυρίαρχου λόγου, όπως αυτός αποτυπώνεται στα μέσα επικοινωνίας, η διενέργεια ημιδομημένων συνεντεύξεων, η διερεύνηση των ανδρικών σχεσιακότητων στο χώρο της τεχνολογίας ως το έδαφος που επιτρέπει την ανάπτυξη έμφυλων παραβιαστικών συμπεριφορών και ο τρόπος της επεξεργασίας των δεδομένων. Τέλος, διατυπώνονται οι περιορισμοί και οι δυσκολίες που αντιμετώπισε η γράφουσα κατά τη διάρκεια της έρευνας και οι τρόποι διαχείρισής τους.

2.1 Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Η παρούσα εργασία διερευνά τις ακτιβιστικές αποκρίσεις στο φαινόμενο της μη συναινετικής πορνογραφίας σχετικά με πρακτικές διαμοιρασμού προσωπικού υλικού σε δημοφιλείς πλατφόρμες και ιστότοπους στο διαδίκτυο. Εντοπίζει τις αντιστάσεις στην τεχνολογικά υποβοηθούμενη έμφυλη βία με έμφαση στη μη συναινετική πορνογραφία. Επιπλέον, επιχειρεί τη σκιαγράφηση των ψηφιακών τοπίων και εφαρμογών που υποβοηθούν τη διαρροή προσωπικού υλικού αλλά και τις αντιστάσεις σε αυτήν και διαγράφει ένα αδρό περίγραμμα της ευρύτητας του φαινομένου, των έμφυλων διαστάσεών του, και τη συμβολή των ηγεμονικών τεχνολογικών εταιρειών στη διεύρυνσή του. Η εις βάθος μελέτη των επιμέρους πτυχών του φαινομένου και των αντιστάσεων σε αυτό αναδεικνύει την ανδρική ομοκοινωνικότητα στην τεχνολογία σε κεντρική θέση για την κατανόηση των ψηφιακών μορφών βίας και τη χαρτογράφηση της διαρροής.

Προκειμένου να απαντηθεί ο κεντρικός “νοητικός γρίφος”, όπως τον ορίζει η Mason (2009, σελ. 24), διατυπώνονται τρία ερευνητικά ερωτήματα. Η εργασία αναρωτιέται αρχικά για τις πρακτικές που συγκροτούν την έννοια της τεχνολογικά υποβοηθούμενης έμφυλης βίας στο διαδίκτυο, με σκοπό να στοιχειοθετήσει τις κακοποιητικές πρακτικές, τις επιπτώσεις στις ζωές των θυμάτων/επιζωσών και ως εκ τούτου, τις αντιστάσεις σε αυτές. Η βασική υπόθεση εργασίας της είναι ότι οι υπάρχουσες ιεραρχίες στον τομέα της πληροφορικής αποτελούν το υπέδαφος που επιτρέπει το φαινόμενο. Στη συνέχεια, η εργασία διερωτάται για τους τρόπους

οργάνωσης των ακτιβιστικών δράσεων και επιπλέον για τη δυνατότητα ύπαρξης μιας κυβερνοφεμινιστικής προσέγγισης απέναντι στο φαινόμενο. Μέσα από τις μαρτυρίες των συνομιλητ(ρι)ών διερευνάται το πώς τα ίδια τα υποκείμενα νοηματοδοτούν την αντιστασιακή τους δράση και τοποθετούνται απέναντι στα ζητήματα του ψηφιακού τοπίου. Τέλος, η έρευνα αναρωτιέται για τις αντιστάσεις που συγκροτούνται απέναντι στις παραβιαστικές όψεις των χώρων τεχνολογίας, οι οποίες θεωρούνται προνομιακά ανδρικές σφαίρες δράσης, και για το πώς οι εκάστοτε αντιστάσεις μπορούν να διαταράξουν την ενότητα των σφαιρών αυτών.

2.2 Μέθοδος και εργαλεία συλλογής δεδομένων

Η έρευνα αξιοποιεί 6 ημιδομημένες, ημικατευθυνόμενες εις βάθος συνεντεύξεις. Οι ερωτήσεις τέθηκαν σύμφωνα με τον οδηγό συνεντεύξεων (βλέπε Παράρτημα Α) και ακολούθησαν μια ευέλικτη ροή συζήτησης. Σε κάθε περίπτωση, τόσο στην προετοιμασία όσο και κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, λήφθηκε υπόψη η θέση της ερευνήτριας ως φορέα βιωμάτων στον κοινό τόπο της μεταξύ τους συνάντησης και αλληλεπίδρασης. Η επιλογή της διεξαγωγής της ποιοτικής έρευνας μέσω συνεντεύξεων επιδιώκει την ανάδειξη της οπτικής και του προσωπικού βιώματος των εμπλεκόμενων υποκειμένων. Εξετάζοντας το ευρύτερο πλαίσιο του φαινομένου, σκοπός της επιλογής του συγκεκριμένου ερευνητικού εργαλείου είναι η αλληλεπίδραση με τα υποκείμενα, που δίνει χώρο και χρόνο στην έκφραση του προσωπικού βιώματος, που φωτίζει τις διαφορετικές θεσιακότητες, τα προνόμια και τους περιορισμούς, αλλά και το πώς τα παραπάνω σχετίζονται με τις αντιστάσεις στο υπό μελέτη φαινόμενο (Cohen & Manion, 1992, σ. 307-308). Αυτή η προσέγγιση διατηρεί έναν ευέλικτο και διαδραστικό χαρακτήρα, ενώ αποφεύγει την εκ των προτέρων τυποποίηση των ερευνητικών δεδομένων (Τσιώλης, 2016). Με άλλα λόγια, η ερευνήτρια επιδιώκει τη διαδραστική εμπλοκή με τα υποκείμενα, και λαμβάνει υπόψη της το πλήθος των λεκτικών και των μη λεκτικών στοιχείων που η συνθήκη της παρατήρησης επιτρέπει. Αντλώντας από τη φεμινιστική οπτική για τη διενέργεια συνεντεύξεων, βασίζεται σε ερωτήσεις ανοιχτού τύπου ώστε οι αποκρίσεις των υποκειμένων να αναπτύσσονται κατά τη φυσική ροή του λόγου, επιτρέποντας την ελεύθερη διατύπωση των θέσεων και των απόψεων των πληροφορητ(ρι)ών. Όπως τονίζει η Ann Oakley “στις περισσότερες περιπτώσεις, ο στόχος του να πάρεις πληροφορίες για τους ανθρώπους μέσω συνεντεύξεων επιτυγχάνεται καλύτερα όταν ο συνεντευκτής/τρια είναι έτοιμος/η να επενδύσει στη σχέση τη δική του/της προσωπικότητα” (1981, σελ. 41).

Επιπλέον, διερευνάται η σχετική με το φαινόμενο αρθρογραφία σε διαδικτυακά μέσα ενημερωτικού περιεχομένου, μέσα από την οποία αναδύονται οι δημόσιοι λόγοι για το φαινόμενο, κυρίως σε ό,τι αφορά τις νομοθετικές και ακτιβιστικές αποκρίσεις σε αυτό. Αντλούνται πληροφορίες αναφορικά με τους τρόπους επίθεσης και τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται, το πλαίσιο μέσα στο οποίο προκύπτουν, το φύλο των δρώντων και τα χαρακτηριστικά της δράσης τους. Τέλος, χρησιμοποιείται υλικό από τις πλατφόρμες επικοινωνίας, προκειμένου να εξεταστούν οι οπτικές του κυρίαρχου λόγου και οι μη θεσμικές αντιστάσεις σε αυτό.

2.3 Το πεδίο έρευνας - δείγμα

Το δείγμα αποτελείται από άτομα με εξειδικευμένες τεχνικές γνώσεις, προγραμματιστές/τριες και τεχνικούς φορητών συσκευών (tablet, κινητά και laptop), και γυναίκες που το προσωπικό τους υλικό χρησιμοποιήθηκε χωρίς τη συναίνεση τους. Ακολουθήθηκε σκόπιμη δειγματοληψία. Οι ομάδες αυτές θεωρήθηκαν ικανοποιητικό δείγμα για την άντληση δεδομένων που συμβάλλουν στην ερμηνεία και στην εις βάθος κατανόηση του ζητήματος της τεχνολογικά υποβοηθούμενης βίας ως μια πρωταρχικά έμφυλη συνθήκη και των αντιστάσεων που έχουν αναπτυχθεί. Προκειμένου να διερευνηθούν οι αντιστάσεις στο φαινόμενο, η ερευνήτρια χρησιμοποίησε τις δημοφιλείς πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης ως πεδίο έρευνας, αφενός για να προσεγγίσει τα υποκείμενα των δράσεων και αφετέρου για να αναλύσει τις δράσεις τους και τις παραβιάσεις που οι εφαρμογές αυτές υποβοηθούν. Πρόκειται για τον ψηφιακό τόπο μέσα στον οποίο δρουν τα υποκείμενα, το βήμα τους για δημόσια κριτική και πρόσκληση σε συλλογικές ψηφιακές, και μη, αντιδράσεις.

Οι συνομιλήτριες/τες του δείγματος από τεχνολογική σκοπιά δραστηριοποιούνται επαγγελματικά σε τεχνολογικούς χώρους, διαθέτουν εξειδικευμένες γνώσεις της δομής του διαδικτύου, των ζητημάτων κυβερνοασφάλειας και των τεχνολογιών και πρωτοκόλλων που χρησιμοποιούνται για τη συντήρηση και τη λειτουργία του παγκόσμιου ιστού (www), και έχουν υπάρξει ενεργοί δρώντες στον κυβερνοακτιβισμό ενάντια στη μη συναινετική πορνογραφία. Καθώς οι ενέργειες αυτές θα μπορούσαν, ανάλογα το πλαίσιο και την εκάστοτε νομοθεσία να θεωρηθούν παράνομες, χρησιμοποιήθηκαν προσωπικές επαφές της ερευνήτριας οι οποίες διασφάλισαν την ανεύρεση του δείγματος. Περαιτέρω κριτήριο για την επιλογή υπήρξε η ενημέρωση και η συνηγορία των δρώντων, ανεξάρτητα από το φύλο τους, υπέρ των νομοθετικών ρυθμίσεων για τη μη συναινετική πορνογραφία. Επιπρόσθετα,

διενεργήθηκαν συνεντεύξεις με άτομα που εργάζονται σε θέσεις τεχνικής υποστήριξης με γνώμονα το τεχνολογικό επίπεδο της εξειδίκευσης τους. Αυτά, χάρη στην εργασία τους, διαθέτουν πρόσβαση σε προσωπικά δεδομένα μέσω των συσκευών που επιδιορθώνουν και κατά συνέπεια προσωπική εμπειρία για το πώς καλλιεργούνται οι ομοκοινωνικές σχεσιακότητες. Τέλος, μέσα από τις αφηγήσεις ζωής των γυναικών που το προσωπικό υλικό τους έχει διαρρεύσει, διερευνώνται οι τεχνολογίες που υποβοηθούν στη διαρροή και οι εξατομικευμένες αντιδράσεις και νοηματοδοτήσεις τους απέναντι στο φαινόμενο, εντός του ψηφιακού συγκείμενου.

Η οπτική αυτή είναι σύμφωνη με τη μέθοδο της βιογραφικής αφηγηματικής συνέντευξης με “έμφαση στη σκοπιά των δρώντων υποκειμένων και στην υποκειμενική πρόσληψη των κοινωνικών φαινομένων”, που σύμφωνα με τον Τσιώλη, αφορά “τις ευρύτερες θεσμικές λογικές και τις διαδικασίες κοινωνικής μεταβολής, όπως αυτές εγγράφονται στο επίπεδο της συγκρότησης των ατομικών ιστοριών ζωής” (Τσιώλης, 2010, σ. 351). Καθ’ όλη την ερευνητική διαδικασία της διαλεκτικής αυτής σχέσης οι συμμετέχουσες/οντες μετατρέπονται σε συνομιλήτριες/ες, μέσα σε ένα πλαίσιο εμπιστοσύνης και αμοιβαιότητας και γίνονται αντιληπτες/οί ως ερευνητικοί συνεργάτριες/ες, παρά ως αντικείμενα από τα οποία απλώς “αντλούνται τα ερευνητικά δεδομένα” (Ισαρη & Πουρκός, 2015, σ. 75· Oakley, 1981· Παπάνης, 2011).

Οι περίπου 70 επαφές προσωπικές και επαγγελματικές επαφές του ευρύτερου φιλικού και επαγγελματικού περιβάλλοντος της ερευνήτριας προσεγγίστηκαν με προσωπικό μήνυμα σε εφαρμογές άμεσων μηνυμάτων ή προφορικά. Ταυτόχρονα υπήρξε αντίστοιχο κάλεσμα σε φεμινιστική σελίδα μεγάλης επισκεψιμότητας στο Facebook. Για τη διασφάλιση της εμπιστευτικότητας, του απορρήτου και στο πλαίσιο της καλλιέργειας ενός κλίματος εμπιστοσύνης, η ερευνήτρια επέλεξε τη χρήση της αυτόνομης ακτιβιστικής πλατφόρμας ηλεκτρονικής αλληλογραφίας riseup.net¹⁰. Στο

---

¹⁰ Το Riseup είναι μια αυτόνομη οργάνωση που τη διαχειρίζονται εθελοντές και παρέχει υπηρεσίες επικοινωνίας όπως ηλεκτρονική αλληλογραφία, λίστες email, υπηρεσίες VPN, άμεσης συνομιλίας και πολλά άλλα. Όλες οι προσφερόμενες υπηρεσίες είναι δωρεάν και ασφαλείς. Στα πρώτα του βήματα το 1999 ήταν ένα έργο μικρής εμβέλειας, όραμα μιας ομάδας ακτιβιστών από το Σιάτλ της Αμερικής, το οποίο αρχικά χτίστηκε με δανεικό εξοπλισμό εξυπηρετώντας ελάχιστους χρήστες γρήγορα όμως εξαπλώθηκε προσφέροντας εκατομμύρια λογαριασμούς παγκόσμια. Κεντρικός στόχος της πλατφόρμας είναι η διασφάλιση της εμπιστευτικότητας των χρηστών και των προσωπικών τους δεδομένων μέσω κρυπτογράφησης. Όπως αναφέρει η διαχειριστική ομάδα στην ιστοσελίδα του Riseup: “Πιστεύουμε ότι οι υποδομές δικτύων επικοινωνίας είναι εξαιρετικά σημαντικές και πρέπει να ελέγχονται από κινηματικές ομάδες και οργανώσεις και όχι από εταιρείες ή την κυβέρνηση. Προσπαθούμε να διασφαλίσουμε την ιδιωτικότητα και την ασφάλεια της ψηφιακής σας αλληλογραφίας, όσο το δυνατόν περισσότερο. Δεν καταγράφουμε τη διεύθυνση IP σας. (Οι περισσότεροι πάροχοι ηλεκτρονικής αλληλογραφίας διατηρούν λεπτομερή αρχεία για κάθε μηχάνημα που συνδέεται με τους διακομιστές τους. Οι πληροφορίες που συλλέγουμε και διατηρούμε εμείς δεν καταγράφουν πληροφορίες που θα

ίδιο πλαίσιο, επισημάνθηκε στις συνομιλήτριες και τους συνομιλητές πως το ηχητικό υλικό των συνεντεύξεων θα καταστρεφόταν με την ολοκλήρωση της συγγραφής της παρούσας εργασίας, με τη χρήση ενός εργαλείου ασφαλούς διαγραφής, ανοιχτού λογισμικού, το οποίο και καθιστά τα διαγραμμένα αρχεία μη ανακτήσιμα. Δοθείσης της επιλογής αυτής και λαμβάνοντας υπόψη τους γεωγραφικούς και πανδημικούς περιορισμούς, οι συνεντεύξεις διενεργήθηκαν σε τρεις μορφές: δια ζώσης, με βιντεοκλήση, και με ηχητική κλήση. Στο πλαίσιο των ψηφιακών συναντήσεων, η ερευνήτρια έδωσε στα συνεντευξιζόμενα άτομα τη δυνατότητα επιλογής της πλατφόρμας επικοινωνίας. Η γκάμα επιλογής συμπεριλάμβανε τόσο κυρίαρχες, εμπορικού συμφέροντος, εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης και άμεσης επικοινωνίας, όπως Messenger, Whatsapp και Viber, όσο και λιγότερο γνωστές, όπως Signal και Element. Αυτές οι τελευταίες προσφέρουν ασφαλείς¹¹ συνδέσεις μέσω κρυπτογραφημένων συνομιλιών, δεν διατηρούν προσωπικά στοιχεία για τους χρήστες, ενώ τα μηνύματα αποθηκεύονται αποκλειστικά στην χρησιμοποιούμενη συσκευή και όχι σε κάποιον ενδιάμεσο διακομιστή.

2.4 Ανάλυση και επεξεργασία των δεδομένων

Τα δεδομένα αναλύθηκαν μετά από την απομαγνητοφώνηση, την ταξινόμηση/κωδικοποίηση και την οργάνωση του υλικού που προέκυψε από την ποιοτική έρευνα. Στη συνέχεια το ερευνητικό υλικό αποκωδικοποιήθηκε με άξονα τα τρία προαναφερόμενα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας προκειμένου να φωτιστούν οι “ενδιαφέρουσες πτυχές του φαινομένου” (Τσιώλης, 2018). Παράλληλα, για την ανάδειξη των περιεχόμενων και του λόγου των ακτιβιστικών δράσεων καθώς και του τεχνοκοινωνικού αντικτύπου του φαινομένου, αξιοποιήθηκαν δημοσιεύματα σε μέσα επικοινωνίας και κοινωνικής δικτύωσης.

μπορούσαν να ταυτοποιήσουν το μηχάνημά σας). Όλα τα δεδομένα σας, συμπεριλαμβανομένου και των μηνυμάτων αλληλογραφίας, αποθηκεύονται στο riseup.net κρυπτογραφημένα” (Riseup, 2022).

¹¹ Το ζήτημα της διασφάλισης της ιδιωτικότητας στις ψηφιακές μας επικοινωνίες, μέσω εφαρμογών ανταλλαγής άμεσων μηνυμάτων, αποτελεί ένα πεδίο μελέτης από μόνο του. Οι ισχύουσες συνθήκες αλλάζουν συχνά ακολουθώντας τις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις και ενίοτε τα εκάστοτε οικονομικά συμφέροντα. Γι’ αυτό το λόγο η αναφορά σε αυτά τα δύο εργαλεία ως “ασφαλή” εργαλεία επικοινωνίας, αφορά την παρούσα χρονική στιγμή στην οποία αυτά εξετάζονται συγκριτικά. Δεν υπάρχει δηλαδή εγγύηση, πώς επειδή αυτές οι εφαρμογές αποτελούν μια ασφαλής εναλλακτική μορφή επικοινωνία σήμερα, πως αυτή η συνθήκη δεν θα μεταβληθεί στο μέλλον.

2.5 Περιορισμοί και δυσκολίες στη διεξαγωγή της έρευνας

Οι περιορισμοί στη διεξαγωγή της έρευνας και οι δυσκολίες που προέκυψαν αφορούσαν κυρίως τον περιορισμένο διαθέσιμο χρόνο για τον εντοπισμό συνομιλητριών/των. Σε αρκετές περιπτώσεις απαιτήθηκαν επίμονες υπενθυμίσεις στις υποψήφιες συνομιλήτριες/τες ώστε να προχωρήσει η συνάντηση. Ένας ακόμα άξονας που επηρέασε τον τρόπο συναντήσεων και διεξαγωγής των συνεντεύξεων ήταν οι ενσώματοι περιορισμοί λόγω της πανδημικής έξαρσης της COVID-19.

Από βιβλιογραφική σκοπιά, η ελληνική βιβλιογραφία είναι μέχρι στιγμής αρκετά περιορισμένη με ελάχιστες αναφορές στο φαινόμενο, ενώ το περισσότερο διαθέσιμο υλικό στην ελληνική γλώσσα αφορούσε κατά κύριο λόγο ενημερωτική αρθρογραφία και υλικό από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Κατά συνέπεια, η έρευνα δεν μπορούσε να επικεντρωθεί αποκλειστικά στην ελληνική περίπτωση, και για αυτόν τον λόγο η βιβλιογραφική επισκόπηση άντλησε από την πλούσια διεθνή αγγλόφωνη επιστημονική αρθρογραφία, η οποία και αξιοποιήθηκε για να ερμηνεύσει τα εγχώρια δεδομένα.

Επιπλέον περιορισμοί υπήρξαν αναφορικά με τον εντοπισμό συνομιλητριών. Τα υποκείμενα που χρησιμοποιούν τις τεχνολογικές τους δεξιότητες ως εργαλεία αντίστασης, αλλά και τα υποκείμενα/γυναίκες που έχουν υποστεί σεξουαλική βία μέσω εικόνας, δεν αποτελούν απαραίτητα κάποια συγκροτημένη ομάδα ατόμων με σαφή δράση, και ως επί το πλείστον εμφανίζονται στον διαδικτυακό χώρο άναρχα και πολλές φορές χωρίς να γίνονται εμφανείς οι πιθανές τους διασυνδέσεις. Έτσι, ο εντοπισμός τους υπήρξε μια χρονοβόρα και δύσκολη διαδικασία. Στο ίδιο πνεύμα υπήρξε περιορισμένη προσβασιμότητα και προσεγγισιμότητα χακτιβιστικών ατομικότητων και συλλογικοτήτων, που οργανώνουν ηλεκτρονικές επιθέσεις και διαθέτουν εξειδικευμένες γνώσεις που τους επιτρέπουν να εισβάλλουν σε υπολογιστικά συστήματα και δίκτυα. Τέτοιοι δρώντες συνήθως βαδίζουν στα όρια της νομιμότητας, συνιστούν μια κλειστή κοινωνική ομάδα, γεγονός που καθιστά εξαιρετικά δύσκολο και χρονοβόρο τον εντοπισμό συγκροτημένων συλλογικοτήτων και προσώπων που να είναι ανοιχτά σε συνέντευξη.

Εξίσου χρονοβόρα και απαιτητική διαδικασία υπήρξε η προσέγγιση γυναικών/θηλυκοτήτων των οποίων το προσωπικό υλικό χρησιμοποιήθηκε κακοποιητικά, μέσω τρίτων προσώπων από το στενό φιλικό και επαγγελματικό περιβάλλον της ερευνήτριας. Πολλές από αυτές είχαν πλέον παραιτηθεί από τις

απέλπιδες νομικές διαδικασίες και δεν επιθυμούσαν να αναμοχλεύσουν τα οδυνηρά συναισθήματα, αποφεύγοντας την όποια αναφορά στο ζήτημα, ώστε να διαφυλάξουν την προσωπική τους ζωή από περαιτέρω έκθεση. Για όσες εν τέλει συμμετείχαν, η ακαδημαϊκή ιδιότητα της ερευνήτριας φαίνεται να έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην απόφασή τους αυτή.

Το τελευταίο εμπόδιο που χρειάστηκε να ξεπεράσει η έρευνα ήταν γλωσσικό και αφορούσε την υιοθέτηση μιας ορολογίας που θα έμενε πιστή στη θεσιακότητα των υποκειμένων των οποίων το υλικό έχει διαρρεύσει, αλλά και στον αυτοπροσδιορισμό των ακτιβιστ(ρι)/ών που δραστηριοποιούνται για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Σε ό,τι αφορά το πρώτο ζήτημα, υιοθετήθηκαν οι όροι μέσω των οποίων τα ίδια τα υποκείμενα συγκροτούσαν αφηγηματικά την ταυτότητά τους. Εξίσου αποδεκτός έγινε ο αυτοπροσδιορισμός των ακτιβιστ(ρι)ών ως τέτοιων, καθώς στο σύνολό τους δεν αποδέχονταν τον όρο “χάκερ”, εξαιτίας παραβατικής μεταιχμιακότητάς του και της ευρύτητας των δραστηριοτήτων που συμπεριλαμβάνει. Η ταυτότητα των χάκερ έχει συνδεθεί εξάλλου συστηματικά με την ασφάλεια στο διαδίκτυο και ενέργειες παρείσφρησης.

Κεφάλαιο 3. Το τεχνολογικό έδαφος που επιτρέπει στο φαινόμενο να υπάρξει

3.1 Ιστορική αναδρομή: Μια γενεαλογία της μη συναινετικής πορνογραφίας

Το φαινόμενο αρχίζει να παίρνει εκτεταμένη δημοσιότητα το 2010. Αναζητώντας το νήμα της προέλευσης της σεξουαλικής κακοποίησης με χρήση εικόνας οδηγούμαστε στις πρώιμες μορφές του διαδικτύου, εν έτει 2000, όπου φωτογραφίες και βίντεο γυναικών διαμοιράζονταν μέσα από ομάδες του Usenet¹², είδος που τότε είχε χαρακτηριστεί ως “πραγματικό πορνό” (realcore porn) (Tsoulis-Reay, 2013· Ellis, 2017). Οκτώ χρόνια αργότερα, ακολουθεί η δημοφιλής πορνογραφική πλατφόρμα XTube που λειτουργεί ως τόπος συγκέντρωσης μη συναινετικού προσωπικού υλικού (Tsoulis-Reay, 2013). Το 2010 το “εκδικητικό πορνό” διαμορφώνεται ως ξεχωριστή πορνογραφική κατηγορία και αρχίζουν να εμφανίζονται θεματικοί ιστότοποι αφιερωμένοι αποκλειστικά σε αυτό (Tsoulis-Reay, 2013). Ο πρώτος τέτοιος διαδικτυακός τόπος που αποσκοπεί στην αποκλειστική θεματική ανάρτηση “εκδικητικών” γυμνών φωτογραφιών ήταν ο ιστότοπος “IsAnyoneUp”, έμπνευση και δημιουργία του Αμερικάνου Hunter Moore. Μέσω του ιστότοπου προσκαλούσε τους χρήστες να δημοσιοποιούν ανώνυμα γυμνές φωτογραφίες γυναικών που βρίσκονται στην κατοχή τους, ένα εγχείρημα που βρήκε σύντομα πολύ μεγάλη ανταπόκριση και εξαπλώθηκε γρήγορα σε διάφορες αποκλειστικές πλατφόρμες σε όλο τον κόσμο (Tsoulis-Reay, 2013).

Σύμφωνα με τη νομικό Erika Rackley, η προέλευση του όρου “εκδικητικό πορνό” σχετίζεται με τον ίδιο τον Moore (Gallagher, 2019), έναν υπερήφανο “επαγγελματία στην καταστροφή ζωών” (Woolley, 2014) που είχε επιπλέον αυτοανακηρυχθεί βασιλιάς της “εκδικητικής πορνογραφίας” (Riches, 2020). Συχνά, στον ιστότοπο του Moore οι δημοσιεύσεις των εικόνων ακολουθούνταν από το ονοματεπώνυμο των γυναικών και στοιχεία που οδηγούσαν στο προφίλ τους στο

---

¹² Το usenet είναι η παλαιότερη πλατφόρμα δικτύωσης, σχεδιασμένη με σκοπό το διαμοιρασμό αρχείων και την ανταλλαγή πληροφοριών που προορίζονταν για χρήση μεταξύ των ακαδημαϊκών κοινοτήτων. Δημιουργήθηκε το 1979 παράλληλα, και ως εναλλακτική, του δικτύου Arpanet - πρόδρομος των τεχνολογιών που εξελίχθηκαν σε αυτό που σήμερα αναγνωρίζουμε ως διαδίκτυο. Το usenet, σχεδόν άγνωστο πλέον για το ευρύ κοινό, προσέφερε δωρεάν υπηρεσίες δικτύωσης αρκετά χρόνια πριν την εμφάνιση του παγκόσμιου ιστού (world wide web). Όμως για κάποια “μυημένα” άτομα, ο διαμοιρασμός αρχείων μέσω usenet παραμένει μια αρκετά δημοφιλής εναλλακτική. Το usenet συνεχίζει να προσφέρει υπηρεσίες ανταλλαγής πληροφοριών και δεδομένων, μέσω πλατφορμών συζήτησης (forum), διαδικτυακούς πίνακες ανακοινώσεων, οργανωμένα ανά θεματολογία (newsgroups), ανταλλαγή αρχείων, επικοινωνία μέσω ανταλλαγής άμεσων μηνυμάτων, πρόσβαση σε ψηφιακά μέσα και σε streaming video σε γρήγορες ταχύτητες (Leete, n.d.). Η ερευνήτρια κυβερνοασφάλειας Jasmin Leete (ο.π.) αναφέρει πως σήμερα το usenet διαθέτει χιλιάδες διακομιστές (servers) σε όλον τον κόσμο, ενώ διακινούνται δεδομένα ύψους 30.000 Terabytes.

Facebook και σε άλλα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (doxing) (Tsoulis-Reay, 2013). Η εμβληματική φράση του Moore που απηύθυνε στις γυναίκες των οποίων το υλικό διακινούσε η ιστοσελίδα του, “όλοι έχουμε αντανιστεί μαζί σου - όλοι έχουμε γελάσει μαζί σου” (Tsoulis-Reay, 2013) αναδεικνύει ανάγλυφα τόσο την ηθική νομιμοποίηση του φαινομένου στον κυρίαρχο λόγο όσο και την απουσία ρυθμίσεων σε νομοθετικό επίπεδο. Εντείνοντας περαιτέρω το δεσπόζον αφήγημα της έμφυλης ασυμμετρίας, ο ίδιος υποστηρίζει πως στην εποχή του διαδικτύου όλα είναι διαφανή και επομένως η κατάληξη των γυμνών φωτογραφιών σε αντίστοιχες ιστοσελίδες είναι προφανώς αναμενόμενη (Anderson, 2011).

Οι δηλώσεις του Moore και η ευρύτερη θερμή υποστήριξή του από χρήστες του διαδικτύου συμπυκνώνουν τις ετεροπατριαρχικές δομές, τις έμφυλες σχέσεις εξουσίας και τις διαρθρωτικές και θεσμικές ανισότητες που υποβόσκουν πίσω από την κανονικοποιημένη ψηφιακή παραβίαση που υφίστανται οι γυναίκες και εδράζει σε τέτοιες αντιλήψεις. Όπως υπογραμμίζει η Jane (2016), οι ψηφιακοί κόσμοι είναι το έδαφος στο οποίο εγγράφονται νέοι τρόποι κακοποίησης, οι οποίοι όμως αντανακλούν τις παραδοσιακές οπτικές για τα φύλα. Τέτοιες οπτικές επιμένουν να αντιμετωπίζουν γυναίκες και θηλυκότητες ως μονολιθικές υπάρξεις με πρωταρχική αξία τη σεξουαλική χρησιμότητα, ενώ όταν αυτές ξεπερνούν τα όρια τιμωρούνται και πρέπει να επαναφέρονται πίσω στον στερεοτυπικό έμφυλο και παραδοσιακό ρόλο τους (Jane, 2016).

Σύμφωνα με αμερικάνικα ειδησεογραφικά μέσα, πάνω από το 50% του συνόλου των μη συναινετικών φωτογραφιών στην ιστοσελίδα του Moore υπήρξε είτε προϊόν παρείσφρησης σε υπολογιστές, προσωπικούς λογαριασμούς και φορητές συσκευές, είτε ψηφιακά τροποποιημένες εικόνες. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την έρευνα της Charlotte Laws, το 40% των φωτογραφιών ήταν αποτέλεσμα παρείσφρησης/υποκλοπής (hacking), ενώ το 12% αυτών ήταν ανακατασκευασμένες στο Photoshop (Fox News, 2015). Παρά τις καταγγελίες και τις μηνύσεις εναντίον του Moore και άλλων ιστότοπων, καθώς και τον επιτυχή τερματισμό κάποιων από αυτές, τέτοιες σελίδες συνεχίζουν να υφίστανται με όρους καταχρηστικής ανωνυμίας προσκαλώντας ανοιχτά σε πρακτικές κακοποίησης, ενώ κάθε χρόνο οι ιστότοποι αυτοί αυξάνονται λογαριθμικά. Χαρακτηριστικά, ο ιστότοπος “XTube”, μέλος του μονοπωλιακού οικοσυστήματος πορνογραφικών ιστότοπων MindGeek (Five Guys, 2017), έπαψε τη λειτουργία του στις 5 Σεπτέμβρη του 2021, παρά τις πολυετείς μηνύσεις εναντίων του για διακίνηση μη συναινετικού πορνογραφποιημένου υλικού

(βιασμών, παιδική πορνογραφία) και τις καταγγελίες για συμμετοχή σε κυκλώματα σωματεμπορίας (Padgett, 2021).

Οι νέες τεχνολογίες υποθάλλουν παλιές μεθόδους κακοποίησης επεκτείνοντας την δράση τους σε άνευ προηγουμένου εύρος. Πράγματι, η μη συναινετική διανομή προσωπικού υλικού είναι πρακτική που προϋπάρχει αρκετά πριν την καθιέρωση του διαδικτύου ως κύριο μέσο κοινωνικής διαδικτύωσης, ενημέρωσης, επικοινωνίας και διασκέδασης. Χαρακτηριστική είναι η υπόθεση της Δήμητρας Λιάνη, συζύγου του τέως πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου, ως παράδειγμα πρώιμης μορφής της σύγχρονης μη συναινετικής πορνογραφίας. Το 1993 η ταμπλόιντ εφημερίδα ευρείας κυκλοφορίας, Αυριανή, δημοσίευε για μέρες στα πρωτοσέλιδα της εφημερίδας γυμνές φωτογραφίες της Δήμητρας Λιάνη, δίνοντας της το παρατσούκλι “πορνο-Μιμή”. Τριάντα χρόνια αργότερα, η διασπορά αντίστοιχου μη συναινετικού υλικού γίνεται εφικτή εν ριπή οφθαλμού σε παγκόσμια κλίμακα, χάρη στην αμεσότητα της διαδικτυακής συνδεσιμότητας (Δασκαλοπούλου, 2019· Σταματιάδη, 2017).

3.2 Η ανωνυμία ως παράγοντας διευκόλυνσης παραβιαστικών πρακτικών

Το ζήτημα της ανωνυμίας στο διαδίκτυο είναι ένα αρκετά σύνθετο ζήτημα που επανέρχεται στο προσκήνιο τακτικά και με διαφορετικές αφορμές. Η εμπιστευτικότητα και η απόκρυψη της ταυτότητας στις διαδικτυακές δραστηριότητες είναι ένα θέμα με τραχιές πολώσεις. Πολλοί υποστηρικτές της βλέπουν την άρρηκτη διασύνδεση της ανωνυμίας με την ελευθερία του λόγου και το δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση χωρίς ενδεχόμενες επιπτώσεις. Κεντρικά επιχειρήματα για το δικαίωμα στην ανωνυμία αποτελούν η διασφάλιση του απορρήτου των προσωπικών δεδομένων και η διατήρηση ασφάλειας στον ψηφιακό κόσμο. Οι κυβερνοφεμινίστριες της δεκαετίας του 1990 έβλεπαν σε αυτήν την ανωνυμία την ευκαιρία αποδόμησης των δίπολων “περιορισμών του υλικού κόσμου” (Hall, 1996, σ. 149). Αντιλαμβάνονταν την τεχνολογικά υποβοηθούμενη, ασώματη επικοινωνία και την ανωνυμία της ως μια απελευθερωτική συνθήκη από την έμφυλη καταπίεση, που θα επέτρεπε στην ρευστότητα της επιτελεστικότητας την ελευθερία αυτοπροσδιορισμού και την αποδόμηση των πάγιων ταυτοτήτων, ανοίγοντας έτσι το δρόμο για την χειραφέτηση και την ισότητα (Hall, 1996, σ. 150). Τριάντα χρόνια μετά την γέννηση του παγκόσμιου ιστού η συζήτηση για την ανωνυμία έχει πάρει νέες διαστάσεις.

Αν και το ζήτημα της ιδιωτικότητας και της ανωνυμίας έχει κοινωνικοπολιτικές προεκτάσεις που είναι εκτός του πεδίου έρευνας αυτής της εργασίας, αναδεικνύει

ωστόσο ανάγλυφα τις αντιφάσεις στο σύγχρονο διαδίκτυο, όπου η έννοια της ανωνυμίας παραμένει αμφίσημη. Αφενός, η πραγματική ανωνυμία στο διαδίκτυο είναι εξαιρετικά δύσκολη και απαιτεί εξειδικευμένη γνώση των νέων τεχνολογιών αφετέρου, το διαδίκτυο θεωρείται από τους κατεξοχήν χώρους που επιτρέπει την ανωνυμία και την ελεύθερη διακίνηση ιδεών λόγω αυτής ακριβώς της ανωνυμίας. Ενδιαφέρον έχει το πώς, ενώ η ιδιωτικότητα και η ανωνυμία εκτιμώνται ως το υπέρτατο αγαθό ελευθερίας, πόσο λίγο διαφυλάσσονται τα αγαθά αυτά, και ακόμα περισσότερο το πόσα λιγότερα γνωρίζουν για το ζήτημα αυτό οι μέσοι χρήστες του διαδικτύου που δεν διαθέτουν εξειδικευμένη τεχνογνωσία.

Η οικουμενικότητα του διαδικτύου είναι συνώνυμη με τις εφαρμογές που προσφέρουν δωρεάν οι ηγεμονικές εταιρείες τεχνολογίας. Για κάποιες χώρες οι εφαρμογές αυτές ταυτίζονται με το ίδιο το διαδίκτυο. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Μιανμάρ, όπου οι συσκευές των κινητών έρχονται με προεγκατεστημένη την δημοφιλή εφαρμογή Facebook, ενώ τα καταστήματα παραδίδουν στους πελάτες τις νέες συσκευές αφού πρώτα έχουν δημιουργήσει τον ατομικό λογαριασμό τους. Για αυτούς το Facebook αποτελεί την κύρια πύλη εισόδου στο διαδίκτυο, αν όχι το ίδιο το διαδίκτυο (Orlowski, 2020). Ένα άλλο παράδειγμα είναι η αναζήτηση πληροφοριών στον παγκόσμιο ιστό. Η ενέργεια αυτή διαμεσολαβείται σχεδόν αποκλειστικά από τη μηχανή αναζήτησης της Google, η οποία κατέχει με συντριπτικά ποσοστά το μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς, σε τέτοιο βαθμό ώστε η ενέργεια αυτή πλέον να αποδίδεται με τον νεολογισμό “γκουκλάρισμα” και τα παράγωγά του. Ωστόσο, η χρήση οποιασδήποτε από τις δημοφιλείς μηχανές αναζήτησης (Google, Bing, Yahoo Search, Baidu, Ask) συνεπάγεται τη διατήρηση ατομικών προφίλ στα οποία καταγράφεται η δραστηριότητα των χρηστών. Οι συνομιλίες μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, και ανταλλαγής άμεσων μηνυμάτων είναι εν δυνάμει ορατές από τις εταιρείες, τα προσωπικά δεδομένα των χρηστών αποτελούν αντικείμενα εμπορικής συναλλαγής μεταξύ πολυεθνικών και τα αποθηκευμένα αρχεία στο σύννεφο (Google Drive, Dropbox, Microsoft Onedrive), ανήκουν στις εταιρείες που προσφέρουν τον αποθηκευτικό χώρο δωρεάν ενώ κερδοφορούν εμπορευόμενοι τα προσωπικά δεδομένα και την ψηφιακή δραστηριότητα των χρηστών (Orlowski, 2020), την ίδια στιγμή που οι μακροσκελείς ενημερώσεις της πολιτικής απορρήτου και οι όροι χρήσης (Terms Of Service - TOS) είναι κείμενα σχεδόν ακατανόητα για το ευρύ κοινό και αδύνατο να κατανοηθούν εις βάθος, πρακτική που οι Carrigan et al. (2021) ονομάζουν “τεχνικές αορατότητας”.

Οι “τεχνικές αορατότητας” βρίσκονται στην υπηρεσία των ηγεμονικών τεχνολογικών εταιρειών και αναφέρονται ως οι πρακτικές που αποσκοπούν στην απόκρυψη της διαδικασίας παραγωγής τόσο των χρησιμοποιούμενων εφαρμογών όσο και των αλγορίθμων που βρίσκονται πίσω από την ομαλή τους λειτουργία. Καλλιεργείται έτσι μια ακραία, αν και επιθυμητή, αδιαφάνεια σε ό,τι αφορά τη γραμμή παραγωγής, πίσω από την οποία οι εταιρείες επιδιώκουν τα συμφέροντα τους και αυτοεξαιρούνται από τα ηθικά πρότυπα που διέπουν τον κοινωνικό κορμό (Carrigan et al., 2021, σ. 1). Η υπόθεση αυτή συνομιλεί με την παρατήρηση της Wajcman σε σχέση με την επιτακτικότητα της συμμετοχής των γυναικών στη βιομηχανία παραγωγής ψηφιακών τεχνολογιών (2004). Συμπερασματικά, η υποτιθέμενη ανωνυμία δεν μοιάζει να λειτουργεί προς την κατεύθυνση της ελευθερίας του λόγου, αλλά συχνά ως πρακτική που διευκολύνει τις παραβιαστικές συμπεριφορές.

Η έρευνα των Barlett, Gentile και Chew (2016) για τον κυβερνοεκφοβισμό τονίζει πώς η ανωνυμία του διασυνδεδεμένου κόσμου σχετίζεται άμεσα με τις κακοποιητικές συμπεριφορές και τη συχνότητα εμφάνισής τους στο διαδίκτυο. Σε αρκετούς ιστότοπους που διακινούν μη συναινετικό υλικό, οι παραβιάσεις οργανώνονται γύρω από αυτήν την ανωνυμία. Τηλεπικοινωνιακοί πάροχοι (ISP), hosting providers και οι τεχνολογικές εταιρείες ρίχνουν ο ένας την ευθύνη στον άλλο για την παύση της διακίνησης του υλικού, καθώς η διασπορά του υλικού συνεχίζεται ανενόχλητα. Το υλικό αναρτάται, προβάλλεται, αναπαράγεται και αποθηκεύεται ανώνυμα, ενώ ακόμα και όταν οι ιστότοποι απαιτούν εγγραφή, η ανωνυμία των χρηστών προφυλάσσεται. Τις παραπάνω αυτές συνθήκες καταχρώνται οι δράστες προς όφελος της ανενόχλητης διακίνησης μη συναινετικού υλικού ακροβατώντας στα κενά της νομοθεσίας.

3.3 Παραβιαστικές πρακτικές και παρενόχληση μέσω εικόνας

Πολλές φορές οι μορφές ψηφιακής βίας αλληλοσυμπληρώνονται, διαπλέκονται ή αποτελούν συνέχεια η μια της άλλης. Για το λόγο αυτό οι τεχνικές και τα ψηφιακά εργαλεία που χρησιμοποιούνται είναι κεντρικής σημασίας για την κατανόηση του φαινομένου και της ευρύτητάς του. Σε αυτήν την ενότητα διερευνάται πρώτον, ποια είναι τα μέσα που χρησιμοποιούνται και δεύτερον, ποιες είναι οι μορφές βίας που λαμβάνουν χώρα. Επιχειρώντας μια εκτενή, αλλά όχι εξαντλητική, αποτύπωση των μορφών τεχνολογικής βίας, εντοπίζουμε τις παρακάτω μορφές: την παρενόχληση μέσω της αποστολής άμεσων ηλεκτρονικών μηνυμάτων, τη φωτογράφιση με σεξουαλικά

υπαινικτική γωνία λήψης γυναικείων σωμάτων σε δημόσιους χώρους χωρίς τα υποκείμενα να αντιληφθούν την πράξη (creepshots), τη διαδικτυακή ηδονοβλεψία (digital voyeurism), τη διαδικτυακή παρενόχληση (cyber harassment), τον διαδικτυακό εκφοβισμό (cyber bullying), την παρενοχλητική ψηφιακή παρακολούθηση (cyber stalking), την κακόβουλη διαρροή προσωπικών πληροφοριών (doxing), την ηλεκτρονική παρείσφρηση/παραβίαση (hacking), τη διαδικτυακή πλαστοπροσωπία (online impersonation), τις επιθέσεις όχλου (mob attacks), τον κακοποιητικό διαμοιρασμό υλικού με σεξουαλικό περιεχόμενο σε συνομιλίες άμεσων μηνυμάτων (abusive sexting), τις επιθέσεις στον “πραγματικό κόσμο” (IRL attacks¹³, trolling), τη χρήση φωτογραφιών από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για τη δημιουργία ψεύτικου πορνογραφικού υλικού (deep fake), την αφαίρεση ρουχισμού από φωτογραφίες με ψηφιακή τροποποίηση εικόνων (deep nude) και, τέλος, γελοιοποίηση των εικονιζόμενων με φοβικά σχόλια (Hall & Hearn, 2017, σ. 3· McGlynn & Rackley, 2017b).

Συμπληρωματικά, το διακινούμενο υλικό, είναι πολλές φορές προϊόν υποκλοπής από παρείσφρηση (hacking), υλικό από κρυφές (και μικροσκοπικές) κάμερες σε ξενοδοχεία-τουαλέτες-υπνοδωμάτια (Meineck, 2020· DJ Mag, 2020· Kim, 2021· McGlynn & Rackley, 2017b), από φωτογραφίες τραβηγμένες κάτω από φούστες (upskirting), είτε με έμφαση στο μπούστο (downblousing), βιντεοσκόπηση σεξουαλικών επιθέσεων/βιασμών, από ζωντανή αναμετάδοση βιασμού (McGlynn & Downes, 2015· McGlynn & Rackley, *χχ*, σ. 2), είτε, επιπλέον, προέρχονται από την καταχρηστική αποθήκευση/υποκλοπή προσωπικού υλικού, όπως για παράδειγμα υλικό που βρίσκεται αποθηκευμένο σε προσωπικά κινητά προς επισκευή (Robertson, 2021). Τονίζοντας την έμφυλη διάσταση των παραπάνω κακοποιητικών πρακτικών, η Jane, συμφωνώντας με την Citron, επισημαίνει πως αφενός η διαδικτυακή παρενόχληση είναι έμφυλη, αφετέρου χρειάζεται τέτοιες πρακτικές να σταματήσουν να αντιμετωπίζονται ως αναμενόμενα και αβλαβή πειράγματα που οι γυναίκες πρέπει να ανέχονται (Jane, 2016, σ. 4· Citron, 2009, σ. 20, σ. 102) όπως αυτά παρουσιάζονται συνήθως στον κυρίαρχο λόγο.

---

¹³ Το ακρωνύμιο IRL σημαίνει in real life, που μεταφράζεται αυτολεξεί “στην πραγματική ζωή” και “περιγράφει περιστατικά κατά τα οποία η διαδικτυακή κακοποίηση εξελίσσεται σε επιθέσεις στην πραγματική / υλική ζωή του ατόμου [...] ή την προσπάθεια εκφοβισμού ενός ατόμου μέσω της πληροφόρησής του ότι ο κακοποιητής γνωρίζει τη διεύθυνση και τον τόπο εργασίας του” (Διοτίμα, *χ.χ.*).

Η συναρμογή της εξουσίας με την τεχνολογία τέμνεται με τις παραπάνω πρακτικές, γύρω από τις οποίες συγκροτούνται μικροκοινότητες εκκολαπτήρια κακοποιητών (Maddocks, 2018, σ. 5) όπου εμφολωθούν παραβιαστικές συμπεριφορές, ενώ συχνά ενθαρρύνεται η κακοποίηση και ανταλλάσσονται συμβουλές για τεχνολογίες παράνομης καταγραφής και διαμοιρασμού του μη συναινετικού υλικού καθώς και οι βέλτιστες πρακτικές προστασίας της ταυτότητάς τους. Στο ελληνικό τοπίο, δημοσιογραφική έρευνα της Άννας Νίνη, του Αντώνη Ρηγόπουλου και του Βαγγέλη Σπυράκη, αποκάλυψε ομάδες στο Telegram που διαμοιράζονταν υλικό μέσα από συνδέσμους αποθηκευτικού χώρου στο Google Drive, με ταξινομημένο μη συναινετικό προσωπικό υλικό σύμφωνα με το ονοματεπώνυμο των εικονιζόμενων, ενώ επιπλέον για 170 γυναίκες το υλικό αυτό συνοδεύονταν και από τα στοιχεία τους στα κοινωνικά δίκτυα (Νίνη κ.ά., 2021b).

Εκτός από τα παραπάνω, οι Ging και Siaperera (2018) συμπληρωματικά αναφέρουν πως η διαδικτυακή παρενόχληση συνοδεύεται και από πρακτικές όπως: παρενοχλητική παρακολούθηση (stalking) με τη χρήση της τεχνολογίας GPS (Kumar & Rajan, 2018, σ. 1707-1708), μέσω μη επανδρωμένων ιπτάμενων οχημάτων που ελέγχονται από κάποιον απομακρυσμένο χειριστή (drones stalking) (Thomasen, 2016, σ. 323-324), απειλητικά SMS, και παραβίαση με σκοπό την ελεγκτική παρακολούθηση προσωπικών λογαριασμών ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή κοινωνικής δικτύωσης. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ενισχύεται η κουλτούρα σεξουαλικής βίας που ενυπάρχει στην εκτός διαδικτύου καθημερινότητα, καλλιεργώντας και αναπαράγοντας την ετεροκανονιστική έμφυλη ιεραρχία, επεκτείνοντας έτσι την έμφυλη βία στην ψηφιακή σφαίρα με τη συμβολή της τεχνολογίας. Μέσα από αυτές τις πρακτικές, γίνεται αντιληπτό πώς η σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας συνιστά το συνεχές της εκτός σύνδεσης βίας και εξαπλώνεται στον ψηφιακό κόσμο χαράσσοντας νέες πρακτικές έμφυλης κακοποίησης (McGlynn et al., 2020, σ. 6).

3.4 Ανδρικές σχεσιακότητες, Τεχνοαδελφότητες και Μπρογραμματισμός: Οι παραβιαστικές όψεις της τεχνοκουλτούρας

Μια σύντομη ανασκόπηση στην ιστορία της ψηφιακής τεχνολογίας μας υπενθυμίζει την αδιατάρακτη πατριαρχική καταγωγή της. Άλλωστε, η τεχνολογία αναδύεται στη νεωτερικότητα και στον βιομηχανικό καπιταλισμό ως η πρακτική εφαρμογή της επιστήμης (Bigelow, 1829), η οποία θεωρείται πολιτικά ουδέτερη ενδύομενη την οπτική μιας αντικειμενικής αλήθειας, αυτό που η θεωρητικός Donna Haraway

(1991/2014) ονομάζει «το κόλπο του θεού» (σ. 281). Η πληροφορική συγκροτεί λογισμικά με τη δική της τεχνική γλώσσα και διεκδικεί τον χώρο της στην ουδετεροποιητική αντικειμενικότητα. Έτσι, στο συλλογικό δυτικό αφήγημα οι πληροφοριακές επιστήμες εκκινούν από την αμεροληψία της γνώσης. Αυτή η «ουδετερότητα», όμως, έχει πολιτικό πρόσημο (Harding, 1998). Όπως επισημαίνεται από τις Rujol και Montenegro (2015, σ. 177), η τεχνολογία είναι πολιτικά φορτισμένη και κατασκευάζει υποκειμενικότητες και κοινωνικές πραγματικότητες.

Η επιθετικότητα και η χρήση υποτιμητικής γλώσσας παρουσιάζονται ως στοιχεία των ανδρικών σχεσιακότητων στον χώρο της τεχνολογίας και βασίζονται σε φυσικοποιημένες παραδοχές για τα φύλα. Προκειμένου να κατανοήσουμε βαθύτερα τη σχέση μεταξύ τεχνολογίας και μη συναινετικής πορνογραφίας, καθώς και το συγκροτησιακό ρόλο που παίζουν οι χώροι τεχνολογίας στην ετεροποίηση των γυναικών, στρέφουμε τον αναλυτικό μας φακό στα πλέγματα εξουσίας που παράγουν οι ανδρικές σχεσιακότητες. «Η εξουσία» αναφέρει ο Michel Foucault «παράγει κάτι το πραγματικό, παράγει τομείς αντικειμένων και τελετουργίες αλήθειας. Η εξουσία παράγει πραγματικότητα» (1975/2011α, σ. 221). Οι τεχνοαδελφότητες, μέσω παραβιάσεων και αποκλεισμών, παράγουν τις σύγχρονες έμφυλες τεχνολογικές πραγματικότητες. Η οπτική του Ulf Mellström (2004), όπως προκύπτει στο άρθρο του «Μηχανές και Ανδρική Υποκειμενικότητα» το οποίο εξετάζει την αλληλοδιαμόρφωση ανδρισμού και μηχανών (όπως τα αυτοκίνητα και οι μοτοσυκλέτες), μπορεί να βρει εφαρμογή και στον χώρο της πληροφορικής¹⁴ και τις παραβιαστικές συμπεριφορές που παρατηρούνται σε αυτόν. Για τον Mellström οι μηχανές, ως ετεροποιημένες θηλυκότητες, αποτελούν συστατικό στοιχείο της ανδρικής υποκειμενοποίησης. Μέσα από μια σύνθετη διαδικασία επιτελεστικής αλληλεπιδραστικότητας με τις μηχανές, οι άνδρες κατασκευάζουν περιχαρακωμένους έμφυλους χώρους οι οποίοι αποκλείουν

---

¹⁴ Η πληροφορική αναφέρεται στο επιστημονικό πεδίο, θεωρητικό και εφαρμοσμένο, που ερευνά τις τεχνολογικές μεθόδους και διαδικασίες που αφορούν την διακίνηση δεδομένων και την επεξεργασία τους σε πληροφορίες. Ασχολείται με τον βέλτιστο σχεδιασμό, την υλοποίηση και αυτοματοποίηση συσκευών και προσφερόμενων, μέσα από αυτές, υπηρεσιών με στόχο την διαχείριση, επεξεργασία, αποθήκευση, μετατροπή των πληροφοριών. Στο παρόν κείμενο θα χρησιμοποιηθεί η λέξη «πληροφορική» ως γενική περιγραφική του τομέα της επιστήμης και της τεχνολογίας (ΤΠΕ), που απασχολείται με τη μελέτη, σχεδίαση, ανάπτυξη, υλοποίηση, συντήρηση και διαχείριση υπολογιστικών πληροφοριακών συστημάτων, κυρίως αναφορικά με τις εφαρμογές και τη βελτιστοποίηση του υλικού (hardware) και λογισμικού (software), με σκοπό τη λειτουργικότητα των υπολογιστικών συστημάτων και την ομαλή εμπειρία χρήσης (user experience) (Bratteteig, 2008, σ. 2). Εναλλάσσεται με τον περισσότερο γενικευτικό όρο «τεχνολογία» με σκοπό να συμπεριληφθούν όλοι οι τομείς ανάπτυξης, εφαρμογής και υποστήριξης των τεχνολογικών εργαλείων καθώς και τα επαγγέλματα που έχουν αναπτυχθεί γύρω από αυτά και που χρησιμοποιούμε καθημερινά στις ζωές μας.

γυναίκες και θηλυκότητες, ενώ ανθρωπομορφοποιούν τις μηχανές ως έτερες γυναίκες (2004, σελ. 380). Όπως υπογραμμίζει: “Σε πολλές περιπτώσεις, δίνεται στο μηχάνημα μια γυναικεία προσωπικότητα, (επαν)απαράγοντας έτσι τόσο την κανονιστική ετεροφυλοφιλία όσο και τις έμφυλες διαφορές.” (2004, σελ. 379). Χρησιμοποιούμε την παραπάνω θεώρηση, σε συνδυασμό με την έννοια της ομοκοινωνικότητας, για να φωτίσουμε το πώς οι παραπάνω επιτελέσεις στον χώρο της τεχνολογίας, υποβοηθούν, και σε ένα βαθμό επιτρέπουν, το φαινόμενο της ψηφιακής βίας. Ο Δημήτρης Παπανικολάου εξηγώντας το τρόπο που η ομοκοινωνικότητα οργανώνει τις σχέσεις μεταξύ των ανδρών αναφέρει σχετικά:

Στην πατριαρχία οι ανδρικοί ομοκοινωνικοί δεσμοί οργανώνονται για να στηρίξουν συγκεκριμένες εξουσιαστικές, οικονομικές και συμβολικές δομές (μεταξύ των οποίων και τις ασύμμετρες σχέσεις μεταξύ φύλων): στόχος τους είναι να βοηθήσουν τους άνδρες να προωθήσουν τα συμφέροντα των ανδρών και να αρδεύσουν τα μεταξύ τους συναισθήματα απελευθερωμένοι από τον φόβο της ομοφυλοφιλίας (2010, σ. 441-442).

Στο σημείο αυτό, προτείνεται η ανάγνωση των ομοκοινωνικών σχέσεων που διαμορφώνονται στους χώρους τεχνολογίας, ως το υπέδαφος που επιτρέπει στο φαινόμενο να υπάρχει. Με άλλα λόγια, η ομοκοινωνικότητα είναι το πλαίσιο εντός του οποίου συγκροτούνται οι (τοξικές) τεχνολογικές αρρενωπότητες και οι ετεροποιημένες θηλυκότητες στο τοπίο της πληροφορικής. Κάτι τέτοιο, θα λέγαμε, καθίσταται εφικτό μέσω μιας εγκατεστημένης ανδρικής συμμαχίας στους χώρους εργασίας. Οι χώροι της τεχνολογίας κατασκευάζονται ως άνισοι και προνομιακοί χώροι και χρησιμοποιούν την εξειδικευμένη τεχνική γνώση ως θεματοφύλακα των φυλετικών, έμφυλων και ταξικών προνομίων (Kolakowski, 2021).

Εστιάζοντας στο ζήτημα των αποκλεισμών, διαπιστώνεται η ιστορική συνέχεια της στερεοτυπικής εικόνας του “πληροφορικάριου” (“κομπιουτεράκια” ή αλλιώς “νέρντουλα”). Η κοινοτοπία αυτής της εικόνας, έχει ενισχύσει για δεκαετίες τα έμφυλα στερεότυπα, σκιαγραφώντας τους προγραμματιστές και τους τεχνικούς πληροφορικής ως τους εξειδικευμένους φορείς γνώσης, που είναι σε μεγάλο βαθμό αντικοινωνικά υποκείμενα λόγω της αποκλειστικής ενασχόλησης τους με τους υπολογιστές. Η ακραία στερεοτυπική όψη του “νέρντουλα” που τροφοδοτούσε για χρόνια την εικόνα ενός απομονωμένου, απεχθή και κοινωνικά αδέξιου λευκού δυτικού άνδρα, απεριποίητου αλλά ευφυή, που παράγει πυκνές γραμμές κώδικα γύρω από συσκευασίες πρόχειρου φαγητού, ενώ καπνίζει αρειμανίως πίνοντας πολλούς καφέδες, (Reagle, 2012·

Reymond, 1992, όπ. αναφ. στην Dery, 2007), εξελίχθηκε σε ένα μη ελκυστικό αντιπρότυπο για τις σύγχρονες κυρίαρχες αρρενωπότητες (Bratteteig, 2008). Χρειάστηκε, λοιπόν, να κατασκευαστεί ένα νέο πρότυπο. Έτσι, παρατηρούμε πώς οι τεχνοαδελφότητες και οι προγραμματιστές παίρνουν τη θέση, σε νέες βελτιωμένες εκδοχές της ίδιας έμφυλης ιεραρχίας, ως σύγχρονες εκδοχές του “νέρντουλα” “πληροφορικάριου”. Πρόκειται για σαφώς “βελτιωμένα” πρότυπα με τα οποία μπορούν να ταυτιστούν ευκολότερα οι κυρίαρχες αρρενωπότητες στη βιομηχανία της πληροφορικής. Στη μετεξέλιξη αυτή οι “νέρντουλες” αναβαθμίζονται σε ηγεμονικό πρότυπο. Σύμφωνα με αυτό, οι προγραμματιστές επιδεικνύουν τη σωματική τους υπεροχή πηγαίνοντας τακτικά γυμναστήριο, είναι “κούλ” με το να είναι επιρρεπείς σε κάθε παραβιαστική συμπεριφορά, βλέποντας πορνό στο γραφείο, παίζοντας Nerf Gun Battles¹⁵ καθώς ρίχνουν ο ένας στον άλλον αιφνιδιαστικά βελάκια από αφρό την ώρα εργασίας (Jacobs, 2018), ενώ επαίρονται για τις μεγάλες ποσότητες αλκοόλ που πίνουν, τα πάρτι που πηγαίνουν. Η αδελφοποιητική αρρενωπότητα τους εγγράφεται στους χώρους εργασίας μαζί με τις “σκληρές” και “δύσκολες” γραμμές κώδικα που πληκτρολογούν, όταν δεν αναλώνονται στις παραπάνω αρρενωποιητικές δραστηριότητες (The Week Stuff, 2015).

Η κουλτούρα των προγραμματιστών και τεχνοαδελφών στηρίζεται στη δημιουργία ανδροκεντρικών σχεσιακοτήτων που συναρθρώνονται γύρω από σεξιστικές συμπεριφορές και αντιλήψεις και συγκροτούνται μέσα από πρακτικές έμφυλης υποτίμησης, μισογυνισμού, τοξικής αντικειμενοποίησης και ετεροποίησης των θηλυκοτήτων, ενώ την ίδια στιγμή απωθούν όποιον δεν είναι ένας από αυτούς, δεν συμμορφώνεται δηλαδή με το κυρίαρχο πρότυπο (Duyvejonck, 2021· Technopedia, 2016). Μέσα από αυτές τις πρακτικές, η επαναληπτικότητα των έμφυλων αποκλεισμών πυκνώνει και ιζηματοποιείται, ενώ η κατηγορία «γυναίκα» μοιάζει να επανεγγράφεται ψηφιακά στο τεχνολογικό σύστημα αναπαραστάσεων ως φυσική κατηγορία. Θα

---

¹⁵ Nerf Gun Battles ή Nerf Gun Wars, αναφορά σε πολεμικά παιχνίδια με τη χρήση Nerf Blasters, πλαστικών όπλων που εκτοξεύουν σφαίρες-βελάκια από αφρό. Το πλαίσιο αυτών των παιχνιδιών ποικίλει από οργανωμένες “μάχες” σε εξωτερικούς χώρους, σε υπόγεια, στους χώρους εργασίας κ.α. που προσομοιάζουν τα αντίστοιχα πολεμικά παιχνίδια με σφαίρες χρώματος, ευρέως γνωστά ως Paintball. Πρόκειται για δραστηριότητα αρκετά δημοφιλή σε εταιρείες τεχνολογίας και παραγωγής εφαρμογών, ιδιαίτερας σε περιβάλλοντα εταιρειών startup, όπου οι μάχες με Nerf Guns προωθούνται ως μια “υγιής” διασκεδαστική δραστηριότητα που προσδίδει “θετικά” στην εταιρική κουλτούρα και την ατμόσφαιρα μεταξύ των εργαζομένων, ενώ κατατάσσονται στην αγορά εργασίας ως επιπλέον κίνητρο προκειμένου να επιλέξει κανείς να εργαστεί σε μια εταιρεία, μαζί “με το νερό καρύδας και τα βιολογικά σνακ” (Emerson, 2017). Για μια κριτική ανάγνωση από τη θέση εργαζόμενης που έχει δουλέψει σε τέτοιο περιβάλλον βλέπε:

<https://www.askamanager.org/2014/09/im-frustrated-by-my-offices-constant-nerf-gun-battles.html>

λέγαμε πως οι θηλυκότητες στους χώρους της τεχνολογίας αντιμετωπίζονται ως το προγραμματιστικό «σφάλμα» (bug) που πρέπει να διορθωθεί (debugging) από τον κόσμο της υψηλής πληροφορικής. Κατασκευάζοντας τις σύγχρονες τοξικές αρρενωπότητες, που αναπαράγουν παλιά πρότυπα με νέους τρόπους, οι χώροι της τεχνολογίας παραμένουν αφιλόξενα περιβάλλοντα για γυναίκες και θηλυκότητες και στο πλαίσιό τους καλλιεργούνται και επιβραβεύονται παραβιαστικές και κακοποιητικές συμπεριφορές.

Ένα από τα πιο γνωστά περιστατικά που αναδεικνύει ανάγλυφα τις άρρηκτες διασυνδέσεις ανάμεσα στην κουλτούρα αποκλεισμών της τεχνοαδελφότητας και στη μη συναινετική διανομή σεξουαλικού υλικού, είναι το εμβληματικό Gamergate. Το Gamergate είναι το όνομα που δόθηκε στη διαδικτυακή καμπάνια οργανωμένων μισογυνικών επιθέσεων ενάντια σε προγραμματίστριες παιχνιδιών (Game Developers). Πολλές γυναίκες με ενεργή παρουσία και κεντρικό ρόλο στην κοινότητα, δέχτηκαν τότε συντονισμένες διαδικτυακές επιθέσεις και πολλές από τις προαναφερθείσες παραβιαστικές πρακτικές (βλέπε 3.3), ενώ έγιναν αποδέκτριες ακραίων ενεργειών βίας που θα μπορούσαν να τις οδηγήσουν ακόμη και σε αυτοκτονία, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει στο άρθρο του ο προγραμματιστής Jay Hathaway (2014). Οι δράστες χρησιμοποιούσαν κανάλια στο 4chan, Reddit, YouTube και διάφορα κανάλια IRC για να συντονίσουν τις δράσεις τους, κάνοντας γνωστή αυτήν την καμπάνια οργανωμένου μίσους ως “Gamergate”, που σε ελεύθερη μετάφραση στα ελληνικά σημαίνει πύλη που προστατεύει την ταυτότητα του "gamer"¹⁶ (Jane, 2016). Η ένταση της έμφυλης βίας και του αφιλόξενου περιβάλλοντος που έχουν να αντιμετωπίσουν γυναίκες και θηλυκότητες στο χώρο της τεχνολογίας, τις απωθεί συστηματικά εκτός διαδικτύου. Απομακρύνονται με αυτόν τον τρόπο και οι ελάχιστες φωνές γυναικών, που υπάρχουν σε καίριες θέσεις στους χώρους τεχνολογίας, όπως οι περιπτώσεις των Kathie Sierra το 2007, Anita Sarkeesian¹⁷ το 2012, της Zoë Quinn¹⁸ το 2013, και η Brianna Wu το 2014. Οι παραπάνω γυναίκες gamers και προγραμματίστριες απειλήθηκαν με βιασμό, δολοφονία, διαρροή προσωπικού υλικού, χάκινγκ/παρείσφρησης, και προτροπή σε αυτοχειρία (Jane, 2017· Hathaway, 2014). Με προμετωπίδα το αρκτικόλεξο GTFO

---

¹⁶ Αμετάφραστος όρος στα ελληνικά, με δυσκολία απόδοσής του μονολεκτικά. Αναφέρεται στα άτομα που παίζουν “βιντεοπαιχνίδια”, δηλαδή διαδικτυακά παιχνίδια ρόλων πολλαπλών παικτών, δράσης, στρατηγικής και περιπέτειας.

¹⁷ Τον Ιούνιο του 2012, η Anita Sarkeesian, μέσα σε διάστημα μόλις δύο ωρών, κατέγραψε πάνω από 100 στιγμιότυπα οθόνης με προσβλητικά σχόλια που της απευθύνονταν (Jane, 2016, σ. 3).

¹⁸ Η Zoë Quinn επαγγελματίας προγραμματίστρια παιχνιδιών, συγκέντρωσε περί τα 16 GB ψηφιακού κακοποιητικού υλικού στοχρευμένου στο πρόσωπό της (Jane, 2016, σ. 3).

(Get The Fuck Out), οι γυναίκες δέχονταν μηνύματα όπως “Πίσω στην κουζίνα, μουνί”, “Κάτσε πάνω σε ένα χασαπομάχαιρο ώστε να μην μπορέσεις ποτέ να αναπαραχθείς”, “Άντε γαμήσου βαρετή πουτάνα ... ελπίζω κάποιος να σου κόψει το λαιμό και να χύσει στο στόμα σου”, “Αν οι φίλες σου επέζησαν του βιασμού, δεν τις βίασαν σωστά”, περιχαράκωνοντας έτσι την έμφυλη πρόσβαση σε τομείς που οι άνδρες θεωρούν δικαιωματικά πως τους ανήκουν λόγω φύλου (Jane, 2017).

Το Gamergate είναι ένα παράδειγμα ακραίου μισογυνισμού στις κοινότητες των gamers και είναι αντίστοιχο του κλίματος που εντοπίζεται στις τεχνοαδελφότητες και ανάμεσα στους προγραμματιστές, όπως αυτό διαχέεται σε όλες τις τεχνολογικές κοινότητες. Οι παραβιαστικές πρακτικές που εντοπίσαμε στο φαινόμενο της μη συναινετικής πορνογραφοποίησης χρησιμοποιούνται συστηματικά σε διάφορες τεχνολογικές κοινότητες και χώρους εργασίας στην τεχνολογική βιομηχανία. Η Jane (2016), στο άρθρο της για τον μισογυνισμό στις τεχνολογικές και gaming κοινότητες, φωτίζει αυτές τις συνδέσεις, σκιαγραφώντας τις όψεις της βίας, μέσα από την περίπτωση της Kathy Sierra. Η Sierra, καταξιωμένη προγραμματίστρια παιχνιδιών, συγγραφέας βιβλίων πληροφορικής με εκδότη τον O'Reilly, έναν από τους πιο δημοφιλείς εκδοτικούς οίκους στον χώρο της τεχνολογίας, και εκπαιδύτρια προγραμματισμού (programming instructor), αποφάσισε να αποσυρθεί δια παντός από το διαδίκτυο. Άφησε την καριέρα της στην πληροφορική ύστερα από στοχευμένες επιθέσεις εναντίον της μέσω απειλητικών μηνυμάτων ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, με απειλές θανάτου, διακίνηση παραποιημένων εικόνων που την παρουσίαζαν ως ένα σεξουαλικά παραβιασμένο και ακρωτηριασμένο πτώμα (deepfake), εικόνες συνοδευόμενες από προσωπικά στοιχεία, όπως διεύθυνση κατοικίας και εργασίας (doxing), με τους δράστες να καλούν σε φυσικές επιθέσεις εναντίον της (mob attacks) (Jane, 2016, σ. 3). Ήταν η αντίδραση της Sierra υπερβολική;

Πολλές φορές η σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας θεωρείται μια άκακη μπλόφα που παρεξηγήθηκε στο πλαίσιο της ανδρικής ομοκοινωνικότητας (Jane, όπως αναφέρεται στο McGlynn et al., 2017). Ωστόσο, δεν πρόκειται ούτε για μεμονωμένο περιστατικό, ούτε για ακίνδυνη πλάκα. Όπως δηλώνει η Anita Sarkeesian σε συνέντευξή της, το Gamergate ήταν μια τρομακτική, βίαιη, καταχρηστική επίθεση σε γυναίκες στη βιομηχανία βιντεοπαιχνιδιών με σκοπό τη φίμωσή τους και επρόκειτο για “παρενόχληση και κακοποίηση”, “όχι τρολάρισμα, ούτε νταιλίκι” (Valenti, 2015). Ο χαρακτηρισμός των παραβιαστικών πρακτικών και των ψηφιακών μορφών βίας ως “πλάκα” διασφαλίζει την κανονικοποίηση της βίας ως μια αποδεκτή κοινωνική

συνθήκη. Βαφτίζοντας τις κακοποιητικές πρακτικές άκακη ανδρική ομοκοινωνικότητα, κανονικοποιούνται και οι θηλυκότητες, την ίδια στιγμή που η σεξουαλικότητά τους στιγματίζεται, καλούνται να αποδέχονται τη διαδικτυακή βία, να μην αντιδρούν σε αυτήν, να την αποσιωπούν, να αυτοπροστατεύονται από τις διάχυτες κακοποιητικές απειλές, και να φροντίζουν εξαρχής για τα προσωπικά τους δεδομένα (Jane, 2016). Η ενδεχόμενη αποτυχία τους οδηγεί σε δημόσια κατακραυγή και στην ενοχοποίησή τους (victim blaming).

3.5 Το ανέφικτο δικαίωμα στη λήθη

Εμμένοντας στα στερεότυπα, τις παραδοσιακές έμφυλες θέσεις και ετεροπατριαρχικές δομές, η ανδρική σεξουαλικότητα ενθαρρύνεται στον ψηφιακό δημόσιο χώρο, ενώ η γυναικεία θεωρούμενη ως υποκείμενη της ανδρικής, τιμωρείται με έλεγχο, περιορισμούς και ντροπή, αναπαράγοντας ψηφιακά πλέον, τις έμφυλες ανισότητες. Πάνω από το 50% των περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας αναφέρουν πως η φωτογραφία τους συνοδεύεται από στοιχεία που καθιστούν τα εικονιζόμενα άτομα αναγνωρίσιμα, όπως το πλήρες όνομά τους (Citron & Franks, 2014, σ. 350), γεγονός που εξαιτίας της πρακτικής της διαδικτυακής αναζήτησης πληροφοριών για άτομα μέσω της δημοφιλής μηχανή αναζήτησης της Google, παραδείγματος χάρι για μια συνέντευξη για εργασία, μπορεί να οδηγήσει σε ανεπανόρθωτες υλικές επιπτώσεις στη ζωή του εικονιζόμενου (Cooper, 2011).

Εστιάζοντας στις πραγματικές επιπτώσεις αυτών των πρακτικών, οι McGlynn et al., (2020) απαριθμούν κάποιους από τους τομείς που επηρεάζονται αμετάκλητα και τις ψυχικές συνέπειες που ακολουθούν. Αφενός, βάλλεται η συμμετοχή στην επαγγελματική ζωή, στην εκπαίδευση, αποθαρρύνεται η ενεργή συμμετοχή στο διαδίκτυο από φόβο παρενόχλησης (ό.π., σ. 553-554) και μπορεί να οδηγήσει σε ψυχικές ασθένειες, καθώς βιώνουν σοβαρή συναισθηματική και ψυχολογική δυσφορία, συμπεριλαμβανομένης της κατάθλιψης, άγχους, αγοραφοβίας, της δυσκολίας διατήρησης στενών σχέσεων και της διαταραχής μετατραυματικού στρες, απώλεια αξιοπρέπειας, ιδιωτικότητας και σεξουαλικής αυτονομίας, ενώ οι βλάβες επεκτείνονται στις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε πολιτισμικής ταυτότητας του ατόμου και μπορεί να οδηγήσουν ακόμα και σε αυτοχειρία, νευρική ανορεξία και κατάθλιψη (Citron & Franks, 2014, σ. 351).

Ενώ το κυρίαρχο αφήγημα υποτιμά την ψηφιακή βία, και την αποσυνδέει από την εκτός διαδικτύου βία, η διαδικτυακή βία επιμένει και πολλαπλασιάζεται. Οι

επιπτώσεις είναι συχνά καταστροφικές και έχουν μακροχρόνιες συνέπειες. Κάποια περιστατικά που αποτυπώνουν την ένταση της αυτής της μορφής έμφυλης βίας είναι: η περίπτωση αυτοχειρίας της Λίνας (Γαλήνη) Κοεμτζή από τα Γιαννιτσά το 2016, η οποία δέχονταν απειλές και εκβιασμούς, χλευασμό και δημόσια διαπόμπευση ύστερα από την διαρροή ημίγυμων φωτογραφιών της (Σιδηροπούλου, 2021). Το 2017 γυναίκα από την Πάτρα αναγκάζεται να μεταναστεύσει στις ΗΠΑ ύστερα από την δημοσιοποίηση στο διαδίκτυο ερωτικού βίντεο από τον σύντροφό της το οποίο προσέληκσε 1.000.000 θεατές (Σιδηροπούλου, 2021). Η γυναικοκτονία της Ελένης Τοπαλούδη το 2018, έπεται των απειλών που δεχόταν ύστερα από τη βιντεοσκόπηση του βιασμού της από τρεις άντρες, υλικό με το οποίο την απειλούσαν με δημοσιοποίηση στο διαδίκτυο. Το 2019, η αυτοκτονία 14χρονης κοπέλας από το Μοσχάτο, σεξουαλικό βίντεο της οποίας διατηρούσε 43χρονος άντρας (Σιδηροπούλου, 2021). Επιπλέον, η αυτοχειρία της Τσιτσιάνα Καντονέ το 2016, της Τζούλια Ρεμπέκα το 2013, της Belen San Roman το 2020, της Goo Hara το 2019, της Veronica Rubio το 2019 (υπόθεση Iveco) (Idoiaga Mondragon et al., 2020) είναι ένας μικρός απολογισμός από τα αμέτρητα περιστατικά που δεν έχουν φτάσει στους τίτλους των ειδήσεων. Ενώ για αυτές που επιζούν, η κακοποίηση εκτείνεται σε βάθος χρόνου, όπως στην περίπτωση της Emma Holten, της οποίας οι γυμνές φωτογραφίες, από την ηλικία των 19 ετών το 2011, ως αποτέλεσμα παρείσφρησης, τροφοδοτούν μέχρι σήμερα παρενόχλητικές συμπεριφορές (Prtoric, 2022· Nikolov, 2018· Bahadur, 2015).

Κεφάλαιο 4. Αποκρίσεις στο φαινόμενο

“...εκεί όπου υπάρχει εξουσία υπάρχει αντίσταση και οτι ωστόσο, ή μάλλον γι' αυτό ακριβώς, η αντίσταση δεν βρίσκεται ποτέ σε θέση εξωτερικότητας προς την εξουσία” Michel Foucault (1976/2011α, σ. 112).

Προχωρώντας, θα σκιαγραφηθεί όλο το φάσμα των αποκρίσεων, τόσο των θεσμικών όσο και των ακτιβιστικών, στις πρακτικές έμφυλης τεχνολογικής βίας. Μπορούμε να αναλύσουμε το πώς αντιμετωπίζεται η τεχνολογικά υποβοηθούμενη σεξουαλική βία σε τρία επίπεδα. Σε πρώτο επίπεδο έχουμε το θεσμικό, που συμπεριλαμβάνει τις ρυθμίσεις της νομοθεσίας και την αποτελεσματικότητά τους. Στο δεύτερο, υπάρχουν οι πλατφόρμες που φιλοξενούν το υλικό και ανήκουν σε εταιρείες ιδιωτικού συμφέροντος. Και τέλος, το τρίτο επίπεδο, αφορά τις πρωτοβουλιακές δράσεις προσωπικού ή συλλογικού χαρακτήρα με στόχο την απομάκρυνση του μη συναινετικού υλικού και πολλές φορές τη συνηγορία για νομοθεσία και απονομή δικαιοσύνης.

4.1 Ζητήματα θεσμικών ρυθμίσεων του ψηφιακού κόσμου

Στρέφοντας το βλέμμα μας στις απαρχές του διαδικτύου (www) γίνεται προφανής η σύνδεση της ιστορίας του με την πορεία της νομοθετικής ρύθμισης του ψηφιακού κόσμου. Όπως σημειώνει η νομικός Murdoch Watney, στα 30 χρόνια ύπαρξης του διαδικτύου, η διακυβέρνησή του πέρασε σταδιακά από μια αυτορρυθμιστική σε μια νομοθετική υπόθεση, και για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε το σημερινό διαδίκτυο πρέπει να κοιτάξουμε στο παρελθόν του (2007, σ. 41). Φωτίζοντας περαιτέρω τη σύνδεση η νομικός εξηγεί: αρχικά υπήρξε η θεώρηση πως αφού το διαδίκτυο αναδύεται μέσα από την τεχνολογία, θα πρέπει και να αυτορυθμίζεται από την τεχνολογία (σ. 43). Η ελπιδοφόρα αυτή υπόθεση λειτούργησε για όσο διάστημα το διαδίκτυο αφορούσε μικρές επιστημονικές κοινότητες. Λόγω της πειραματικής φύσης και της διαρκούς εξελισσιμότητας του διαδικτύου, το ζήτημα της ασφάλειας αρχίζει να απασχολεί αρκετά αργότερα. Τα πρωτόκολλα επικοινωνίας και οι τεχνολογίες δικτύωσης δεν κατασκευάστηκαν με σκοπό την ασφάλεια. Το διαδίκτυο δεν είναι, και ούτε υπήρξε ποτέ, ένας ασφαλής χώρος και η όποια τεχνολογία ασφάλειας συστημάτων έπεται, εξελίσσεται και εφαρμόζεται στις ανάγκες που προκύπτουν.

Μια από τις πιο σημαντικές νομοθετικές προκλήσεις στα ζητήματα διακυβέρνησης του παγκόσμιου ιστού είναι η διασυνοριακότητα των ψηφιακών εγκλημάτων. Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των δικτύων από διάφορα εργαστήρια

πληροφορικής των ΗΠΑ οδήγησαν σε αυτό που αναγνωρίζουμε σήμερα ως σύγχρονο διαδίκτυο. Έτσι, τα θέματα διακυβέρνησης του διαδικτύου σε παγκόσμιο επίπεδο, ρυθμίζονται από οργανισμούς εδρεύουν στην Αμερική και, ως εκ τούτου, υπάγονται στις τοπικές νομοθεσίες. Η τεχνική διακυβέρνηση του διαδικτύου, που αφορά τον σχεδιασμό του, τα πρωτόκολλα επικοινωνίας και την εξέλιξη του, μεταξύ άλλων, είναι ζητήματα που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία των ακόλουθων αμερικανικών οργανισμών: W3C, IANA, IETF, ISOC, ICANN, IAB, NRO¹⁹ (Lipinski, 2013). Όπως επισημαίνει και η Watney (2007), το διαδίκτυο δεν είναι μια ενιαία οντότητα που θα ρυθμίζεται εξολοκλήρου από μια νομική αρχή, ούτε και σχεδιάστηκε έτσι. Λόγω της καταγωγής του ίδιου του διαδικτύου αλλά και των ηγεμονικών εταιρειών τεχνολογίας που διαχειρίζονται και διαμορφώνουν τα εργαλεία και τις πολιτικές που το αφορούν, μπορούμε στο εξής να μιλάμε με σιγουριά για κυρίαρχες δυτικές εξουσίες που ορίζουν και επηρεάζουν την παγκόσμια νομική διακυβέρνηση του ψηφιακού κόσμου.

Εστιάζοντας, λοιπόν, στις κυρίαρχες δυτικές εξουσίες που ρυθμίζουν τις εγκληματικές ενέργειες στην ψηφιακή σφαίρα και ότι ζητήματα προκύπτουν στο πλαίσιο της, παρακάτω γίνεται μια προσπάθεια σύνοψης των έως τώρα δυτικών-ευρωπαϊκών νομοθετικών αποκρίσεων. Όσον αφορά τις χώρες που βρίσκονται εκτός δυτικού πλαισίου (Αυστραλία, Αφρική, Ασία) αυτές προσαρμόζουν το τοπικό εθνικό δίκαιο ανάλογα, και εναρμονίζονται με πολυμερείς διεθνείς συμβάσεις και συνθήκες (Watney, 2017).

4.1.1 Τρέχουσα νομοθεσία - Νομοθετικό πλαίσιο - Το νομοθετικό κενό

Μέχρι τις αρχές του 2000 κυριαρχούσε η εικόνα του διαδικτύου ως μια τεχνολογική σφαίρα νέα και συναρπαστική, αποκομμένη από την υλική καθημερινότητα, που οφείλει να παραμείνει σε ένα αρρυθμιστο, από τη νομοθεσία και τις πολιτικές, περιβάλλον. Ένας χώρος ελεύθερος από “εξωτερικές” παρεμβάσεις (Milano, 2021).

Το ζήτημα της ρύθμισης των κακόβουλων ενεργειών που λαμβάνουν χώρα στο διαδίκτυο, ξεκίνησε να απασχολεί τον δημόσιο λόγο και τους νομοθέτες με τη σταδιακή του εμπορική μετεξέλιξη (Foer, 2018). Όμως, πέρα από κάποιες πρόσφατες ειδικές νομοθετικές ρυθμίσεις που ξεκίνησαν, μόλις το 2018, στην Αμερική, σχετικά με τη διατήρηση και την ευρύτερη διαχείριση των δεδομένων και τις ειδικές νομοθεσίες

---

¹⁹ Πρόκειται για ανεξάρτητους φορείς που αφορούν τη διαδικτυακή διακυβέρνηση και την εύρυθμη λειτουργία του διαδικτύου (internet governance), όπως η ανάθεση και επίβλεψη της διανομής διευθύνσεων IP και η διαχείριση και διανομή ηλεκτρονικών διευθύνσεων, και άλλα.

που αφορούν τους τηλεπικοινωνιακούς παρόχους (ISP²⁰) (Ehrlich, 2019· Paruch, 2020), οι εγκληματικές ενέργειες στην ψηφιακή σφαίρα, κατά βάση, ρυθμίζονται με τροποποιήσεις της ήδη υπάρχουσας νομοθεσίας (Νόμος 4411/2016, 2016). Ωστόσο, τα υφιστάμενα νομοθετικά πλαίσια δεν είναι σύγχρονα με τις νέες μορφές ψηφιακής βίας, προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τα νέα προβλήματα με παλιά νομοθετικά εργαλεία, ενώ οι υπάρχοντες νόμοι όπως εντοπίσαμε δεν κάνουν ευθεία αναφορά στην χρήση τεχνολογίας.

Όπως επισημαίνουν πολλοί νομικοί επιστήμονες, ο νομοθέτης έχει αποτύχει να προσαρμοστεί ανάλογα καθώς δεν ανταποκρίνεται στην ταχύτητα των τεχνολογικών εξελίξεων. Σήμερα, η σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας για τις περισσότερες χώρες δεν συνιστά ποινικό αδίκημα. Παρά την κλιμακούμενη διάσταση του φαινομένου, οι όποιες σχετικές νομοθετικές μεταρρυθμίσεις έχουν ήδη γίνει ακολουθούν μια εξαιρετικά αργή εξελικτική πορεία (Šerec, 2019· Metheny et al., 2021). Επιπλέον, οι περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες δεν έχουν ενσωματώσει μέχρι στιγμής στο δίκαιο τους ένα πλάνο ποινικοποίησης. Χαρακτηριστικά, με εξαίρεση την Σλοβενία, την Ιταλία, και τη Γαλλία, οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες δεν αντιμετωπίζουν τη μη συναινετική πορνογραφία ως αδίκημα και ως εκ τούτου δεν διώκεται ποινικά (Šerec, 2019, σ. 434).

4.1.2 Τύποι δραστών

Σύμφωνα με τη νομικό Marthe Goudsmit (2017) μπορούμε να διακρίνουμε τρεις τύπους δραστών. Μια τέτοια διάκριση στοχεύει στην καλύτερη κατανόηση του φαινομένου και στη νομοθετική οργάνωση για την ουσιαστική αντιμετώπιση της ψηφιακής σεξουαλικής βίας. Ο πρώτου βαθμού δράστης είναι το άτομο που διανέμει μη συναινετικό υλικό το οποίο έχει στην κατοχή του με τη συναίνεση του εμφανιζόμενου δοσμένη, όμως, σε συγκεκριμένο πλαίσιο και σκοπιμότητα. Ο δευτέρου βαθμού δράστης δεν έχει προσωπική σχέση με το εικονιζόμενο άτομο, η κατοχή του υλικού επιτυγχάνεται με μη νόμιμα μέσα, όπως στην περίπτωση παρείσφρησης και παράνομης αντιγραφής προσωπικού υλικού από κινητά τηλέφωνα και φορητούς υπολογιστές προς επισκευή. Τέλος, ο τρίτου βαθμού δράστης είναι ο θεατής. Ενεργεί ενάντια στην επιθυμία του εμφανιζόμενου ατόμου, και ενώ γνωρίζει

---

²⁰ Internet Service Providers, πάροχοι υπηρεσιών διαδικτύου. Πρόκειται για εταιρείες που παρέχουν υπηρεσίες πρόσβασης στον παγκόσμιο ιστό. Παράδειγμα τέτοιων στην Ελλάδα είναι: Cosmote, Forthnet, INALAN, Vodafone, Wind.

πως το υλικό που χρησιμοποιεί ηδονοβλεπτικά αποτελεί μη συναινετική πορνογραφία το χρησιμοποιεί παρόλα αυτά κατά βούληση και προς δική του ευχαρίστηση. Και οι τρεις κατηγορίες δραστών δρουν γνωρίζοντας πως το εμφανιζόμενο άτομο δεν έχει συναινέσει στη διακίνηση του υλικού, ενέργεια που τους καθιστά κακοποιητές και συμμετέχοντες στην σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας. Συνοψίζοντας, τα τρία σημεία της βλάβης προς τα εικονιζόμενα άτομα είναι: η κατάχρηση της εμπιστοσύνης, η απώλεια ελέγχου της προσωπικής προβολής και της αυτοδιάθεσης του σώματος και, τέλος, ο κοινωνικός αντίκτυπος ως αποτέλεσμα της διαρροής.

4.1.3 Το νομοθετικό πλαίσιο της Ελλάδας

Στην Ελλάδα, ο ποινικός κώδικας δεν αναγνωρίζει τη σεξουαλική κακοποίηση με τη χρήση εικόνας ως μορφή βίας με βάση το φύλο. Ως εκ τούτου δεν υπάρχει σύνολο διατάξεων στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας που να προστατεύει, από τη διαρροή και την ηθική ζημιά, τα θύματα. Σε θεσμικό επίπεδο χρησιμοποιείται η ποινική διάταξη του άρθρου 370Α ΠΚ ώστε να ρυθμίσει τα εγκλήματα αυτά. Πιο συγκεκριμένα, το παραπάνω άρθρο ρυθμίζει την αθέμιτη καταγραφή υλικού που αποτελεί ιδιωτική πράξη, παραμένοντας αρκετά ευρύ καθώς δεν κάνει ρητή αναφορά στις διαστάσεις του φύλου και τη διανομή φωτογραφικού υλικού. Οπότε για να κινήσει νομικά μια υπόθεση, το θύμα μπορεί να υποβάλλει μήνυση “για αθέμιτη αποτύπωση μη δημόσιας πράξης του”, “αθέμιτη χρήση της πληροφορίας, αλλά και συλλογή, αποθήκευση, χρήση, διάδοση προσωπικών δεδομένων ευαίσθητου χαρακτήρα, με τρόπο που αυτά κατέστησαν προσιτά σε μη δικαιούμενα πρόσωπα” (Στεντούμη, 2020). Η διαδικασία αυτή απαιτεί από το θύμα να στοιχειοθετήσει την υπόθεση, “προβαίνοντας μόνο του σε αντίστοιχη έρευνα” για να συλλέξει τα στοιχεία, υποδεικνύοντας στις αρχές τον πιθανό δράστη ενώ, ταυτόχρονα, οφείλει αυτό να γίνεται με τρόπο που “να μην κατηγορηθεί για ψευδή καταμήνυση και συκοφαντική δυσφήμιση” (Στεντούμη, 2020).

Επί του παρόντος, η σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας στην Ελλάδα, όπως και στα περισσότερα μέλη της ΕΕ, ρυθμίζεται από τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων (ΓΚΠΔ - GDPR) ως παραβίαση της ιδιωτικότητας, με το άρθρο 67 του νόμου 4624/19, ο οποίος ενσωματώθηκε στην Ελληνική εθνική νομοθεσία το 2019 (Αρχή Προστασίας Δεδομένων, χ.χ.). Πιο συγκεκριμένα, η θέσπιση του ΓΚΠΔ στην Ευρώπη το 2016 αναγνώρισε το δικαίωμα στη λήθη (Right to be forgotten) ή αλλιώς δικαίωμα διαγραφής (Right to erasure) των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Τα υποκείμενα των δεδομένων μπορούν να επικαλεστούν το “δικαίωμα στη λήθη”,

σύμφωνα με το άρθρο 17 του κανονισμού, το οποίο τους δίνει το δικαίωμα στη διαγραφή των προσωπικών δεδομένων που τα αφορά. Ο νόμος ορίζει πως οι χρήστες δικαιούνται να διεκδικήσουν την αφαίρεση των προσωπικών δεδομένων που κρίνονται «ανακριβή, ακατάλληλα, άσχετα ή υπερβολικά» (European Commission, 2014, σ. 2).

Σύμφωνα με το άρθρο 49 παράγραφο 5, πρόκειται για ζήτημα μείζονος σημασίας να υπάρχει ρητή συγκατάθεση για δημοσιοποίηση υλικού και αυτή να πηγάζει από την ελεύθερη βούληση του εικονιζόμενου ατόμου. Σύμφωνα με το άρθρο: “σε περίπτωση ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η συγκατάθεση πρέπει να αναφέρεται ρητώς στα δεδομένα αυτά”. Οι ποινές που προβλέπονται για την παραβίαση του ΓΚΠΔ είναι ποινή φυλάκισης 1 έως 5 έτη και χρηματικό πρόστιμο που αποδίδεται στο κράτος (Φιλτσόγλου, χ.χ.). Στην πράξη όμως, η εφαρμογή του είναι ανεπαρκής καθώς ο νόμος είναι εξαιρετικά ευρύς και, ως εκ τούτου, προβληματικός στην εφαρμογή του για τα περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας τα οποία, όπως αναλύθηκε παραπάνω, αφορούν ένα εξαιρετικά ευρύ φάσμα βίας και δεν ρυθμίζεται ουσιαστικά από κανένα νόμο. Η δε συναίνεση συχνά επικαλείται από τους δράστες ως ένα θολό τοπίο που (τους) προκαλεί σύγχυση. Άρα και, το τι συνιστά παραβίαση της επεξεργασίας των δεδομένων, λοιπόν, είναι ένα ακόμα θολό σημείο στο κενό του νόμου. Για παράδειγμα περιστατικά όπου το υλικό κυκλοφορεί μεταξύ παρεών δεν εμπίπτουν στον κανονισμό:

Η προφορική διάδοση δεν εμπίπτει στις αρμοδιότητες του κανονισμού. Επομένως αν κάποιος έχει φωτογραφίες και βίντεο με προσωπικές στιγμές και τις δείχνει σε άλλους, το θύμα μπορεί να κινηθεί δικαστικά για άλλους λόγους -όπως ο εκβιασμός ή η προσβολή-, όχι όμως, για το θέμα της επεξεργασίας δεδομένων (Μπακούλη, 2021).

Τέλος, η επικύρωση της σύμβασης της Βουδαπέστης, που ρυθμίζει τα εγκλήματα στον κυβερνοχώρο, δεν περιλαμβάνει σχετικές διατάξεις που να αφορούν την μη συναινετική διανομή προσωπικού υλικού, παρά μόνο όταν αυτό αφορά παιδική πορνογραφία (Νόμος 4411/2016· Στεντούμη, 2020).

4.1.4 Οι προκλήσεις που προκύπτουν από τα νομοθετικά κενά

Πιο συγκεκριμένα εστιάζοντας στα κενά του νόμου γίνεται ορατό πως, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η νομοθεσία δεν εγγυάται αποτελεσματική προστασία από την έμφυλη κακοποίηση μέσω εικόνας. Στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες αναμένεται από τις γυναίκες να αποδείξουν την παραβίαση των προσωπικών

τους δεδομένων. Αρχικά πρέπει να εντοπίσουν το υλικό που έχει διαρρεύσει και ύστερα να υποδείξουν στις αρχές τον ένοχο προσκομίζοντας αποδεικτικά στοιχεία για πώς ο δράστης ενήργησε με πρόθεση εκβιασμού. Κατόπιν, χρειάζεται να επικοινωνήσουν με τις πλατφόρμες και να κάνουν τις αντίστοιχες αναφορές στη διαχειριστική ομάδα, για να προσπαθήσουν να απομακρύνουν το υλικό. Οι παραπάνω ενέργειες, πέρα από τις πρωτογενείς δυσκολίες που ενέχουν ως εγχειρήματα, δε συμπεριλαμβάνει τη συνυπαιτιότητα των δραστών δευτέρου και τρίτου βαθμού. Στο πνεύμα αυτό, οι νομικοί συμβουλεύουν, πριν την καταγγελία στις αρχές, να προηγείται επικοινωνία με δικηγόρο. Η ενέργεια αυτή όμως, παρότι είναι αναντίρρητα βοηθητική, επιβαρύνει επιπλέον και οικονομικά τις γυναίκες, με σχετικά αμφίβολη έκβαση. Ο νομικός Βασίλης Σωτηρόπουλος, επισημαίνοντας τις δυσκολίες που οι γυναίκες έχουν να αντιμετωπίσουν, χαρακτηριστικά αναφέρει πως αν δεν αποδειχθεί η ενοχή, τότε η καταγγέλλουσα μπορεί “να βρεθεί κατηγορούμενη για συκοφαντική δυσφήμιση” (Ρούμπου & Καμήλαλης, 2020).

Η διάχυση της πληροφορίας, μέσα από τις νέες τεχνολογίες, παρατείνει την ηθική βλάβη για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Η παγκόσμια διασυνδεσιμότητα επιτρέπει την σε πραγματικό χρόνο αποθήκευση και αναδιανομή του υλικού, καθιστώντας τη διερεύνηση του εύρους της διαρροής και τη χαρτογράφησης της από τις εικονιζόμενες, μια ανέφικτη στην πράξη διαδικασία. Τα άυλα ψηφιακά δεδομένα εγχαράσσονται διάστικτα στο διαδικτυακό τοπίο το μόνιμο ψηφιακό τους αποτύπωμα. Ό,τι μεταφορτώνεται, δεν ανακαλείται. Η ανάκληση της βλαπτικής διαρροής, η αφαίρεση, δηλαδή, του υλικού από το διαδίκτυο και από τις συσκευές όσων έχουν αποθηκεύσει το υλικό δια παντός είναι ένα εγχείρημα πρακτικά, και ουσιαστικά, αδύνατο.

Εντούτοις, η ίδια συνθήκη ισχύει και για τους δράστες, καθώς οι περιηγήσεις στον ψηφιακό χώρο δεν είναι τόσο ανώνυμες όσο το ευρύ κοινό υποθέτει. Τα αποτυπώματα των διαδικτυακών περιήγησεων αποτελούν ψηφιακά ίχνη, αόρατα για τους μη εξειδικευμένους περιηγητές του διαδικτύου, ικανά όμως, για να οδηγήσουν στην ταυτοποίηση του δράστη. Παρά την ευκολία εντοπισμού των δραστών, τα νομοθετικά κενά οδηγούν σε αδράνεια των αρχών. Σύμφωνα με την υπάρχουσα νομοθεσία, η ευθύνη για τη δημοσιοποίηση του υλικού βαρύνει τους χρήστες και όχι τις πλατφόρμες. Αν λοιπόν ένας χρήστης ανεβάσει κακοποιητικό υλικό, οι διαχειριστές δεν έχουν τη νομική υποχρέωση να το κατεβάσουν, οι πάροχοι φιλοξενίας ιστοσελίδων (web hosting) θεωρούν τους εαυτούς τους διαμεσολαβητές, μεταξύ προσφοράς και

ζήτησης (Euromed Rights, 2020). Μόνο εφόσον η δικαιοσύνη κρίνει το υλικό παράνομο και αυτό δεν αφαιρεθεί από τον ίδιο τον χρήστη ορίζει ο νόμος υπεύθυνους για αφαίρεση του υλικού τους διαχειριστές των πλατφορμών (T-zine Newsroom Team, 2020· Euromed Rights, 2020). Οι περισσότεροι ιστότοποι που φιλοξενούν μη συναινετικό υλικό, εκμεταλλευόμενοι το κενό αυτό, υποστηρίζουν την ανώνυμη συμμετοχή ενώ, επιπλέον, δεν αναγράφουν τα στοιχεία επικοινωνίας τους, επιτρέποντας στους δράστες να κρύβονται τεχνηέντως πίσω από αυτήν την ανωνυμία, και οι διαχειριστές πίσω από τη δική τους.

4.2 Η ηγεμονία των τεχνολογικών εταιριών

“«*Το Διαδίκτυο είναι για όλους*». Πόσο εύκολα αυτό λέγεται - πόσο δύσκολα αυτό επιτυγχάνεται! Πού βρισκόμαστε για να πετύχουμε αυτόν τον ευγενή στόχο;” Vint Cerf²¹ (1999, χ.χ.)

Εξετάζοντας αναλυτικότερα το ρόλο των τεχνολογικών κολοσσών (Big Tech) στην ψηφιακή εμπειρία παρατηρείται πώς το οικοσύστημα των εταιριών αυτών επεκτείνεται μονοπωλιακά σε μια παγκόσμια ψηφιακή αυτοκρατορία. Το αρρυθμιστο μονοπωλιακό πλαίσιο, στο οποίο δρουν, τούς επιτρέπει να μονοπωλούν τη ροή πληροφοριών και τα κανάλια επικοινωνίας ενώ η μαζικότητά τους, επιβάλλει μια σχεδόν υποχρεωτικότητα στη χρήση τους και τις καθιστά δύσκολο να παρακαμφθούν με εναλλακτικές, γεγονός που καταδεικνύει την αυξανόμενη και ανεξέλεγκτη δύναμη που ασκούν οι εταιρείες αυτές στην κοινωνική σφαίρα (Fernandez et al., 2021).

Οι ηγεμονικές εταιρείες τεχνολογίας προσφέρουν μια σειρά υπηρεσιών δωρεάν, όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και τις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, περιορίζοντας τους χρήστες σε λογισμικά εντός του οικοσυστήματός τους εις βάρος άλλων εναλλακτικών (Technewspedia, 2020). Τα πακέτα εφαρμογών που προσφέρουν είναι κατά βάση κλειστού πηγαίου κώδικα (source code)²², κρύβοντας σε δυσνόητες

---

²¹ Γνωστός ως ένας από τους θεμελιωτές του Διαδικτύου. Ο Vint Cerf είναι μαθηματικός που ανέπτυξε τη θεμελιώδη σουίτα πρωτοκόλλων ελέγχου μετάδοσης TCP/IP. Αυτή η σουίτα πρωτοκόλλων είναι η ραχοκοκαλιά του διαδικτυακού σκελετού που με το σύνολο των κανονισμών και πρωτοκόλλων μεταγωγής πακέτων, που αυτή ορίζει, επιτυγχάνεται η αμφίδρομη διασυνδεσιμότητα των συσκευών στο παγκόσμιο δίκτυο ηλεκτρονικών υπολογιστών.

²² “Πηγαίος κώδικας” είναι το τμήμα του λογισμικού με το οποίο οι περισσότεροι απλοί χρήστες δεν έχουν έρθει ποτέ σε επαφή. Οι προγραμματιστές/τριες, που είναι τα άτομα που κατα κύριο λόγο μπορούν να διαβάσουν τον πηγαίο κώδικα ενός προγράμματος, αν έχουν πρόσβαση στον πηγαίο κώδικα ενός προγράμματος μπορούν να βελτιώσουν το πρόγραμμα αυτό με την προσθήκη χαρακτηριστικών ή να διορθώσουν κάτι που δεν λειτουργεί σωστά. Οι εφαρμογές/λογισμικά διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: “ανοιχτού πηγαίου κώδικα” και “κλειστού πηγαίου κώδικα”. Οι περισσότερες εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης που προέρχονται από τις ηγεμονικές εταιρείες τεχνολογίας, είναι κλειστού κώδικα. Αυτό το είδος του λογισμικού ονομάζεται “ιδιόκτητο λογισμικό” και “μη ελεύθερο λογισμικό”, επειδή ο πηγαίος

άδειες χρήσης και αδιαφανή λογισμικά τις προθέσεις τους ως προς τη συλλογή δεδομένων (Fontanel, 2019). Οι ψηφιακές αυτές υπερδυνάμεις ελέγχουν το παγκόσμιο ψηφιακό και διαδικτυακό τοπίο, ενώ διαρκώς ιδιοποιούνται ολοένα και μεγαλύτερο κομμάτι της αγοράς, εξουσία που συνεπάγεται με σημαντικές πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις τόσο στην παγκόσμια οικονομία όσο και στη διαμόρφωση της καθημερινής ψηφιακής εμπειρίας (Staab, 2019).

Κεντρικό νήμα αυτού του πλέγματος αποτελούν οι εφαρμογές λογισμικού, που λειτουργούν ως διεπαφή μεταξύ του χρήστη και του υλικού μέρους των συσκευών, καθορίζουν την τελική εμπειρία χρήσης και κατασκευάζουν τα μετανεωτερικά υποκείμενα και τις υποκειμενικότητες της τεχνοκοινωνίας. Η μονοπωλιακή ηγεμονία των τεχνολογικών κολοσσών δε φαίνεται να διασαλεύεται. Απεναντίας, η επιβολή της εντείνεται καθώς περνάμε σε μια νέα παγκόσμια δυστοπική ψηφιακή πραγματικότητα όπου κάθε ενσώματη εμπειρία και δράση μεταφέρεται εντός της ψηφιακής σφαίρας, ενισχύοντας την τεχνογνωσιακή ανισότητα υπέρ των τεχνολογικών υπερδυνάμεων. Οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν από την άμετρη επεκτατική εξουσία των μεγάλων εταιριών, που δρουν δίχως λογοδοσία, αφορούν την ανισότιμη αντιμετώπιση των αναδυόμενων κοινωνικοπολιτικών ζητημάτων στην ψηφιακή σφαίρα υπέρ των ιδίων συμφερόντων και την αδιαφανή λήψη αποφάσεων που αφορούν όλη την κοινωνία (Saran & Mattoo, 2022).

4.2.1 Τεχνολογίες διακίνησης

Η παραπάνω συζήτηση είναι σημαντική καθώς πλαισιώνει το πεδίο δράσης των δραστών. Οι εφαρμογές-προϊόντα κοινωνικής δικτύωσης των ηγεμονικών εταιριών χρησιμοποιούνται από τους δράστες με σκοπό την διακίνηση του μη συναινετικού υλικού. Αν και η διακίνηση γίνεται με διάφορους τρόπους, οι εταιρικές πολιτικές και οι κυρίαρχες εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης παίζουν κεντρικό ρόλο στη διακίνηση. Ας δούμε αναλυτικότερα πώς επιτυγχάνεται η διαρροή. Τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται διακρίνονται στις εξής τρεις κατηγορίες: τις εφαρμογές άμεσων μηνυμάτων, τις εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης και τέλος τους ιστότοπους

τους κώδικας είναι στην ιδιοκτησία των εταιριών που το ανέπτυξαν. Ο νόμιμος ιδιοκτήτης, λοιπόν, είναι ο μόνος που επιτρέπεται, βάση νόμου, να αντιγράψει ή να τροποποιήσει το ιδιόκτητο λογισμικό. Παραδείγματα ιδιόκτητου λογισμικού. Για να χρησιμοποιήσουν οι χρήστες το ιδιόκτητο λογισμικό, θα πρέπει πρωτίστως να συμφωνήσουν στην προβλεπόμενη χρήση του, κάνοντας αποδοχή μιας, συνήθως πολυσέλιδης, άδειας χρήσης στην οθόνη της συσκευής ύστερα από την πρώτη εκτέλεση της εφαρμογής (Παπαδήμας, 2015).

φιλοξενίας εικόνων και βίντεο (Henry & Flynn, 2019). Πιο συγκεκριμένα, αρχικά εντοπίζονται οι ενέργειες ανταλλαγής από άτομο προς άτομο ή προς ομάδα ατόμων, μέσω δημοφιλών εφαρμογών άμεσων μηνυμάτων WhatsApp, Viber, Discord, Messenger, Telegram, Pinterest, Signal, Google Meet, Snapchat, Instagram Direct (Porter, 2021· Υποδιεύθυνση Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, χ.χ· Νίνη, 2021β· Κοντού, 2021· Salant, χ.χ.). Δεύτερον, στην αλυσίδα διαρροής εντοπίζονται οι δημοφιλείς πλατφόρμες: Reddit, Twitter, Instagram, Facebook, Tumblr, Tik Tok (Taylor, 2022· Fight The New Drug, 2022· Pious, 2022) που λειτουργούν ως πύλες διαμοιρασμού, με αναρτήσεις μη συναινετικού υλικού, μέσω επώνυμων προσωπικών ή και ψευδών λογαριασμών. Τέλος, υπάρχουν οι ιστότοποι που προσομοιάζουν πίνακες ανακοινώσεων με πρωταρχική εστίαση σε αναρτήσεις εικόνων (γνωστοί ως Anonymous Image Boards) όπως: οι Anon-IB, Anon-V, 4chan, 8chan (Massanari, 2017· Yar & Drew, 2019· Henry & Flynn, 2019). Το πόσο δημοφιλής είναι η τελευταία κατηγορία πλατφόρμων διαμοιρασμού αποτυπώνεται στατιστικά στην περίπτωση του, περισσότερο γνωστού, 4chan. Σύμφωνα με τα στατιστικά επισκεψιμότητάς του το 4chan εξυπηρετεί 22 εκατομμύρια μοναδικούς χρήστες μηνιαίως (4chan, n.d.) ενώ, εκτός από τη μη συναινετική πορνογραφία και μεταξύ άλλων, ο ιστότοπος είναι εξαιρετικά δημοφιλής για τη φιλοξενία μανιφέστων που υποκινούν σε ενέργειες μαζικών πυροβολισμών (Nagle, 2016). Τέλος, χρησιμοποιούνται οι ιστοσελίδες αποκλειστικά πορνογραφικού ενδιαφέροντος όπως: PornHub, xHamster, XVideos και αναπαραγωγής ψηφιακών βίντεο πορνογραφικού τύπου “Tube” όπως: Youtube, Redtube, Porntube, xTube (Henry & Flynn, 2019· Sullivan & McKee, 2015· Salant, n.d.). Από τα παραπάνω, μόνο το PornHub καταγράφει 130 εκατομμύρια επισκέπτες την ημέρα (Porn Hub, 2021).

4.2.2 Αποκρίσεις των παρόχων

Η εκτεταμένη κυριαρχία των ισχυρών τεχνολογικών εταιρειών, παρά τις αλγοριθμικές καινοτομίες και τη μονοπωλιακή εκμετάλλευση της αγοράς, αν και η πολιτική χρήσης των περισσότερων από αυτές απαγορεύει ρητά τις αναρτήσεις μη συναινετικού υλικού (Cyber Civil Rights Initiative, n.d.), δεν έχει καταφέρει κάποια ουσιαστική και αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου. Θα εστιάσουμε στο πώς έχουν ανταποκριθεί στο φαινόμενο δύο από τις μεγαλύτερες εταιρείες τεχνολογίας με έδρα την Αμερική, η Meta και η Alphabet Inc., κεντρικοί παίκτες στη διαδικτυακή αρένα. Στο παράδειγμα της πλέον δημοφιλούς εταιρείας Meta, στην οποία ανήκουν το

Facebook, Instagram, Messenger, Whatsapp (μαζί με άλλες 87 εταιρείες τεχνολογίας) (Letenyei, 2021), οι πολιτικές που εφαρμόζει είναι περισσότερο μπαλώματα παρά με ουσιαστικές λύσεις. Συχνά, ακόμα και αν το υλικό αφαιρεθεί το προφίλ του δράστη παραμένει ενεργό (Reynolds, 2017). Φυσικά, οι δράστες ενδέχεται να δημιουργήσουν νέους λογαριασμούς εξαντλώντας τα εικονιζόμενα άτομα σε ένα ψηφιακό κυνηγητό αναζήτησης του προσωπικού τους υλικού.

Η εταιρεία Meta, ήδη από το 2017, είχε εφαρμόσει ένα πιλοτικό σχέδιο αντιμετώπισης, αντιδρώντας στο φαινόμενο. Σύμφωνα με αυτό, η αφαίρεση του μη συναινετικού υλικού από τις πλατφόρμες, που ανήκουν στην εταιρεία, είναι εφικτή ύστερα από την ταυτοποίηση της εικονιζόμενης που καταθέτει αίτημα στο ειδικό τμήμα διαχειριστών περιεχομένου. Η διαδικασία αυτή απαιτεί την αποστολή του προσωπικού υλικού στη διαχειριστική ομάδα της Meta, ειδική ξεχωριστή ομάδα 25 ατόμων (Solon, 2019), προς την επεξεργασία και τη δημιουργία ενός μοναδικού ψηφιακού αποτυπώματος για την κάθε εικόνα (Davis, 2018).

Αντίστοιχη υπηρεσία προσφέρει και η Google, θυγατρική της Alphabet Inc., δίνοντας τη δυνατότητα αναζήτησης των ιστότοπων που φιλοξενούν μη συναινετικό υλικό μέσω του εργαλείου αντίστροφης αναζήτησης εικόνας. Αυτό επιτυγχάνεται μεταφορτώνοντας το υλικό στη μηχανή αναζήτηση της εταιρείας, η οποία ακολούθως αναζητά αντιστοίχιση του υλικού με τους ιστότοπους που το φιλοξενούν, και εμφανίζει στα αποτελέσματα τις διευθύνσεις των σελίδων που όντως το κάνουν (Buxton, 2017· Google, n.d.· Revenge Porn Helpline, n.d.). Παρόλα αυτά, ο επιτυχής εντοπισμός εικόνων μέσω της μηχανής αναζήτησης εξαρτάται από πλήθος παραγόντων, όπως ο κώδικας των ιστότοπων που τους καθιστά ή όχι αναζητήσιμους είτε την επιμέρους επεξεργασία του υλικού, όπως στην περίπτωση του deep fake. Ωστόσο, και στις δύο περιπτώσεις εγείρονται βάσιμοι προβληματισμοί καθώς η απαίτηση αποστολής υλικού σεξουαλικού περιεχομένου, που επιπλέον στην περίπτωση Facebook ελέγχεται από ανθρώπους, είναι οξύμωρη και καθιστά τις εικονιζόμενες εκ νέου ευάλωτες (Romano, 2018). Μια επιπλέον οξυδερκής κριτική προσέγγιση αναφορικά με αυτές τις στρατηγικές αφορά την δυνατότητα πρόσβασης στο υλικό. Το υλικό μπορεί να μην βρίσκεται πλέον στην κατοχή των εμφανιζόμενων (Davis, 2018) είτε γιατί ήταν αποθηκευμένο σε συσκευή που έχει κλαπεί είτε γιατί τραβήχτηκε με τη συσκευή τρίτου, όπως π.χ. σε περιπτώσεις βιντεοσκόπησης βιασμού ή υλικού προερχόμενου από κρυφές κάμερες.

Οι πιέσεις που ασκήθηκαν από τις κριτικές ενστάσεις απέναντι στην ημίμετρη ανταπόκριση των παραπάνω εταιρειών (Irwin, 2017) ώθησαν προς την ανάπτυξη ενός νέου εναλλακτικού εργαλείου (Esposito, 2017). Με σκοπό την επίτευξη μιας καλύτερης λύσης και σε συνεργασία με 50 διεθνείς φορείς αναπτύχθηκε η εφαρμογή “StopNCII.org”²³, ένα εργαλείο που κωδικοποιεί εικόνες και βίντεο δίχως την περαιτέρω αναπαραγωγή τους. Σήμερα το StopNCII.org, που χρηματοδοτήθηκε αρχικά από την Meta, συνεργάζεται με το Facebook και το Instagram (θυγατρικές της Meta) και αποτελεί ένα είδος βάσης δεδομένων κωδικοποιημένων μη συναινετικών εικόνων και βίντεο. Πρόκειται για ένα εργαλείο που εκμεταλλεύεται την τεχνολογία του κρυπτογραφικού αποτυπώματος (hashing²⁴) ώστε να προκύπτουν μοναδικοί αλφαριθμητικοί κωδικοί για κάθε εικόνα, με σκοπό τον εντοπισμό της διαρροής στις πλατφόρμες που το χρησιμοποιούν, χωρίς να απαιτείται η αποστολή του πρωτότυπου υλικού σε τρίτους (StopNCII, n.d.). Ενώ πρόκειται για μια σαφώς βελτιωμένη προσέγγιση το ποσοστό επιτυχίας δεν είναι εγγυημένο. Επιπλέον, τίθενται προβληματισμοί για την επιτακτική ανάγκη μιας κεντρικής και ανεξάρτητης αρχής που θα διαχειρίζεται τους παραπάνω κωδικούς (hash bank²⁵) (Solon, 2021).

Κλείνοντας, σημειώνεται πως η αμεσότητα των αντιδράσεων των τεχνολογικών κολοσσών δεν δείχνει τόσο να προκύπτει από μια αργοπορημένη αντίδραση απέναντι στο φαινόμενο απ’ την πλευρά τους, αλλά φαίνεται, ωστόσο, να συνδέεται περισσότερο με την κοινωνική και οικονομική ιεράρχηση των ζητημάτων που αναδύονται στη σφαίρα επιρροής τους. Ηχηρό παράδειγμα της υπόθεσης αυτής αποτελεί το γεγονός ότι, στις πρόσφατες γεωπολιτικές εξελίξεις του πολέμου στην Ουκρανία, οι ηγεμονικές εταιρείες τεχνολογίας δεν δίστασαν να απενεργοποιήσουν άμεσα τους λογαριασμούς

---

²³ Stop Non-Consensual Intimate Images Abuse

²⁴ Το hashing, πρόκειται για μια κρυπτογραφικής μαθηματική συνάρτηση κατατεμαχισμού που πρωτοσχεδιάστηκε στα τέλη του 1970. Είναι ένας αλγόριθμος που η λειτουργία του είναι να μετατρέπει ένα οποιοδήποτε τύπου αρχείο (όπως φωτογραφία, βίντεο, κείμενο, εφαρμογή, ηχητικό, κ.λπ.) σε μια μοναδική αλφαριθμητική αντιστοιχία που ονομάζεται “κωδικός” ή αλλιώς γνωστό και ως “κλειδί”. Ο αλγόριθμος hashing είναι μια μαθηματική διαδικασία που σκοπεύει στον υπολογισμό μιας τιμής, που εκφράζεται ως συμβολοσειρά, από ένα αρχείο σταθερού μεγέθους, αν το αρχείο αυτό αλλάξει έστω και στο ελάχιστο αλλάζει και η συμβολοσειρά του. “Το hashing είναι ένας από τους βέλτιστους και πιο ασφαλείς τρόπους αναγνώρισης αρχείων” (Preneel, 2010· Odowgu, 2022). Στην περίπτωση της κωδικοποίησης εικόνων και βίντεο, το hashing λειτουργεί εν είδει φωτογραφικού DNA. Κάθε φορά που τροφοδοτείται ο αλγόριθμος με την ίδια εικόνα/βίντεο, η διαδικασία hashing παράγει το ίδιο κωδικό αποτέλεσμα. Η διαδικασία αυτή δεν είναι αναστρέψιμη, δηλαδή ο κωδικός δεν μπορεί να οδηγήσει πίσω στην εικόνα/βίντεο.

²⁵ Η συνηγορία για την ύπαρξη μιας κεντρικής και ανεξάρτητης βάσης δεδομένων - hash bank, με σκοπό την αποθήκευση και τη διαχείριση των καταχωρημένων αλφαριθμητικών κωδικών, είναι μια πολύ σημαντική υπόθεση, καθώς δεν μπορεί να αφορά και να χρηματοδοτείται από ηγεμονικές εταιρείες τεχνολογίας.

ρωσικών μέσων ενημέρωσης, ανταποκρινόμενες στις εξελίξεις με απaráμιλλη ταχύτητα. Επιπλέον, η Alphabet απενεργοποίησε στην περιοχή της Ουκρανίας “τις ενημερώσεις κυκλοφορίας για την υπηρεσία ζωντανής χαρτογράφησης, ως προληπτικό μέτρο απέναντι στον στρατό εισβολής που τη χρησιμοποιεί για επίθεση” (Gapper, 2022) φιλτράροντας έτσι την πληροφορία που διαχέεται διαδικτυακά και ρυθμίζοντας την πρόσβαση στην υπηρεσία Google Maps. Τέτοιες κινήσεις αποδεικνύουν, για ακόμη μια φορά, την αρρύθμιστη συναρμογή των μηχανισμών εξουσίας στο διαδίκτυο όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τις επιλογές των ηγεμονικών εταιρειών που ορίζουν τα τεκταινόμενα στις ψηφιακές εξελίξεις.

4.2.3 Η περίπτωση της Google

“Ο αλγόριθμος της Google ελέγχει όλες τις πληροφορίες που φτάνουν στα μάτιά μας, κατατάσσοντας τες ανάλογα” Carrie Goldberg (2019).

Τα ψηφιακά αποτυπώματα στο διαδίκτυο αποτελούν πλέον ένα ανεπίσημο βιογραφικό που συνθέτει τη διαδικτυακή εικόνα των χρηστών, αντλώντας από τα δημοσιοποιημένα στοιχεία που καθίστανται αναζητήσιμα στο διαδίκτυο. Η αναζήτηση βιογραφικών στοιχείων στο διαδίκτυο αποτελεί πλέον μια διαδεδομένη πρακτική που ακολουθούν νέοι εργαζόμενοι, εργοδότες, συνάδελφοι, φίλοι και ερωτικοί σύντροφοι (Madden, 2013· Cooper, 2011· Hoffman, n.d.). Η πρακτική αυτή υπογραμμίζει τις ενδεχόμενες επιπτώσεις στην προσωπική και εργασιακή σφαίρα των γυναικών, στην περίπτωση που μια αναζήτηση, για παράδειγμα από μελλοντικό εργοδότη, οδηγήσει σε μη συναινετικό πορνογραφοποιημένο υλικό.

Αν και το φαινόμενο απασχολεί ήδη από το 2004 την Αμερική (Šepec, 2018), η Google συνηγορεί υπέρ της ουδέτερης της θέσης, καθώς σύμφωνα με την εταιρική τους πολιτική, μια μηχανή αναζήτησης οφείλει να παραμείνει ουδέτερη αντανακλώντας στο σύνολο του παγκόσμιου ιστού και δίνοντας βήμα σε όλες τις φωνές (Singhal, 2015). Το Google Search, με 4.3 δισεκατομμύρια χρήστες παγκοσμίως και με πάνω από 3.5 δισεκατομμύρια αναζητήσεις την ημέρα (Walsh, 2021), υπήρξε μαζί με την εταιρεία Microsoft (Beauchere, 2015), από τις τελευταίες εταιρείες των τεχνολογικών κολοσσών που πήραν κάποια μέτρα αντιμετώπισης, σε δεύτερο χρόνο, ακολουθώντας τις ενέργειες των Reddit, Facebook και Twitter (Goldsworthy, 2017).

Όμως, όπως και στην περίπτωση του ΓΚΠΔ, η εφαρμογή των ρυθμίσεων στην πράξη έχει συχνά απογοητευτικά αποτελέσματα. Η νομικός και συγγραφέας Carrie Goldberg, θύμα και η ίδια σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας (Martin, 2019),

κινήθηκε νομικά εναντίων της Google, εκπροσωπώντας 15 γυναίκες με αίτημα να αφαιρεθεί το μη συναινετικό υλικό τους από τη δημοφιλή μηχανή αναζήτησης (Goldberg, 2019). Όπως η ίδια αναφέρει: “Υπάρχουν μόνο δύο περιπτώσεις κατά τις οποίες, σύμφωνα με την πολιτική της Google, αφαιρείται περιεχόμενο - η παιδική πορνογραφία και τα αιτήματα για παραβίαση πνευματικών δικαιωμάτων” (ο.π.). Μάλιστα σε μια από τις υποθέσεις, η εταιρεία αρνήθηκε να αφαιρέσει τα μη συναινετικά βίντεο εφόσον η καταγγέλλουσα δεν μπορούσε να επικαλεστεί την πνευματική ιδιοκτησία των βίντεο. Το βίντεο αυτό μπορεί να εμφάνιζε την ίδια, ωστόσο είχε τραβηχτεί με τη συσκευή του δράστη. Το τεχνικό αυτό γεγονός ορίζει τον δράστη ως τον πνευματικό ιδιοκτήτη του βίντεο που εμφανίζεται η καταγγέλλουσα και, επομένως, είναι ελεύθερος να το χρησιμοποιήσει όπως επιθυμεί. Η απαξίωση της εταιρείας απέναντι στη σεξουαλική βία με τη χρήση εικόνας είναι πρόδηλη καθώς, όπως επισημαίνει η Goldberg, σε αντίστοιχες με την παραπάνω περιπτώσεις, η εταιρεία χαρακτηρίζει στα εσωτερικά κανάλια επικοινωνίας το διαρρεόμενο υλικό, με ειρωνικό τρόπο, ως “regret porn”, δηλαδή “πορνό” για το οποίο οι εμφανιζόμενες έχουν μετανιώσει και συνεπώς η υπόθεση αυτή δεν αφορά την εταιρεία (ο.π.). Μια τέτοια στάση θέτει υπόρρητα τις γυναίκες υπεύθυνες για την ύπαρξη του υλικού και της τύχης του ενώ είναι σε πλήρη συμφωνία με τις μισογύνικες δηλώσεις του Moore, όπως αυτές αναφέρθηκαν παραπάνω (Κεφάλαιο 3.1). Η Google διατηρεί έως σήμερα το δικαίωμα να αφαιρέσει, ή όχι, υλικό κατά βούληση.

Αναντίρρητα, το παράδειγμα της Google δεν είναι μια μεμονωμένη περίπτωση. Αντίστοιχη στάση και εσωτερική πολιτική υιοθετούν οι περισσότερες ηγεμονικές τεχνολογικές εταιρείες αλλά και οι εταιρείες στον ευρύτερο κλάδο. Ωστόσο, μπορούμε μέσα από το παραπάνω παράδειγμα να εμβαθύνουμε στη συζήτηση περί ουδετερότητας, και να στρέψουμε το ενδιαφέρον μας σε ερωτήματα πώς η θέση αυτή συνδέεται με την ανδροκεντρικότητα του χώρου και την ηθική νομιμοποίηση των έμφυλων στερεοτύπων στο ψηφιακό τοπίο. Το ζήτημα της ουδετερότητας διαπλέκεται με διάφορες έννοιες που χρησιμοποιούνται γενικευτικά και αφηρημένα και εμφανίζονται στον ευρύτερο διάλογο για τη ρύθμιση του διαδικτύου, όπως η ελευθερία, η ανωνυμία και η ισότητα.

Παρά τις αδιαφανείς πρακτικές των ηγεμονικών εταιρειών τεχνολογίας, πολλοί υποστηρικτές της αρχικής αυτορρύθμισης του διαδικτύου αντιτίθενται στην ευρύτερη νομοθετική του ρύθμιση, επιχειρηματολογώντας υπέρ της αυτορρύθμισης με επιχείρημα τον περιορισμό της ελευθερίας του λόγου. Ενδεχόμενες ρυθμιστικές

ενέργειες, υποστηρίζουν, θα κατέληγαν στην καταστρατήγηση των θεμελιωδών μας δικαιωμάτων ως ψηφιακοί πολίτες στο διαδίκτυο, δηλαδή, την ελευθερία έκφρασης, το δικαίωμα στην ανωνυμία και την ισότητα στην πρόσβαση. Απόρροια αυτής της στάσης, στις παραπάνω, ούτως ή άλλως, μετριοπαθείς ρυθμίσεις υπήρξαν αντιδράσεις που χαρακτήρισαν την αφαίρεση των URL, από τα ευρετήρια των μηχανών αναζήτησης, που παραπέμπουν σε μη συναινετικό υλικό, ως λογοκρισία και καταστρατήγηση της δημοκρατίας (Goldsworthy, 2017). Παρότι μια τέτοια προσέγγιση υπόκειται σε λογικά σφάλματα, υποδεικνύει με σαφήνεια την αλληλοτροφοδοτούμενη σχέση μεταξύ τεχνολογίας και κοινωνίας, ως σημείο συναρμογής των δυνάμεων εξουσίας, προνομίων, και ιεραρχίας. Με άλλα λόγια, όπως προτείνεται και στην παρούσα εργασία, η διαδικτυακή βία είναι στην πραγματικότητα ένα προϊόν απότοκο των κυρίαρχων δομών και σχέσεων εξουσίας που, με τα κανονιστικά τους στερεότυπα και τις παραδοσιακές αντιλήψεις για τα φύλα, τροφοδοτούν τον ψηφιακό κόσμο με έμφυλη διαφορά.

Η παραπάνω ανάλυση μας οδηγεί στα εξής καίρια ερωτήματα: Είναι η άμετρη εξουσία των ηγεμονικών εταιρειών τεχνολογίας πάγια και αμετάβλητη; Πώς θα μπορούσαμε να φανταστούμε ένα εναλλακτικό ψηφιακό τοπίο;

4.3 Φεμινιστικές κυβερνο-χακτιβιστικές πρακτικές

“Τα μηδενικά έχουν πλέον μια θέση και εκτοπίζουν τη φαλλική τάξη των μονάδων” Judy Wajcman (2004, σ. 64).

Για να απαντήσουμε στα παραπάνω ερωτήματα στρέφουμε τον αναλυτικό μας φακό στην κυβερνοφεμινιστική θεωρία. Σύμφωνα με την κοινωνιολόγο Judy Wajcman, τόσο η κανονιστική εξουσία όσο και οι έμφυλες ιεραρχήσεις που απορρέουν από αυτήν δεν αποτελούν πάγια και αμετάβλητα στοιχεία:

[Τ]όσο η τεχνολογία όσο και το φύλο είναι προϊόντα μιας κινούμενης σχεσιακής διαδικασίας, που αναδύονται εξίσου από συλλογικές και μεμονωμένες πράξεις ερμηνείας. Από αυτό προκύπτει ότι οι έμφυλες αντιλήψεις των χρηστών είναι ρευστές και ότι το ίδιο τεχνούργημα υπόκειται σε ποικίλες ερμηνείες και έννοιες (2010, σ. 150).

Αν λοιπόν οι κυρίαρχες νόρμες “χακαριστούν”, τι νέες δυνατότητες, ρευστές και έξω από τις κυρίαρχες νόρμες, διανοίγονται για τους χρήστες του διαδικτύου;

Ιστορικά, το φεμινιστικό κίνημα αντιμετώπιζε την τεχνολογία ως εξ ορισμού προέκταση της πατριαρχικής κυριαρχίας. Αυτή η θέαση αμφισβητήθηκε κατόπιν μέσα

από μια κυβερνοφεμινιστική προσέγγιση. Το κυβερνοφεμινιστικό κίνημα αναδύεται μέσα από πολυδύναμους κοινωνικοπολιτικούς ανασχηματισμούς και θεωρητικές μετατοπίσεις, το οποίο έρχεται να προτείνει την επανοικειοποίηση της τεχνολογίας ως εργαλείο ανατροπής των έμφυλων σχέσεων εξουσίας. Στην σύγχρονη εκδοχή του ο κυβερνοφεμινισμός συναντιέται με ακτιβιστικές και χακτιβιστικές πρακτικές χρησιμοποιώντας το διαδίκτυο ως βήμα για δράση. Για το σύγχρονο ψηφιακό τοπίο, ο χακτιβισμός αποτελεί τον κύριο μοχλό πολιτικής δράσης και ανατροπής (Rone, 2022). Παρακάτω γίνεται μια εισαγωγή σε ιστορικές και σύγχρονες μορφές κυβερνοφεμινιστικής δράσης και επιχειρείται η επισκόπηση των εργαλείων, πλατφόρμων και πρακτικών που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο αυτό.

4.3.1 Ο κυβερνο-ακτιβισμός ως έμφυλη επανοικειοποίηση της τεχνολογίας

“...τα σώματα είναι χάρτες εξουσίας και ταυτότητας” Donna Haraway (1991/2014, σ. 269).

Αρχικά, η ανδροκρατούμενη καταγωγή της τεχνοεπιστήμης και η ανδροκεντρική της εστίαση, προβλημάτισε αρκετά τη φεμινιστική σκέψη. Οι ριζοσπαστικές οικοφεμινίστριες του δεύτερου κύματος αρνήθηκαν την τεχνολογία ως το σύμπτωμα της ανδρικής κυριαρχίας και του καπιταλισμού, εστιάζοντας στο πώς η τεχνολογία διαμορφώνει την κοινωνική κατηγορία γυναίκα (Wajcman, 2007· Puente & Jiménez, 2011). Η τεχνολογία προσλαμβάνονταν ως ανδρική, σημαίνον της ηγεμονικής αρρενωπότητας, που αναπαρήγαγε τους έμφυλους διαχωρισμούς στους χώρους εργασίας (Wajcman, 2006). Η Wilding κοιτάζει κάτω από τον μανδύα της ουδετερότητας, με τον οποίο ενδύεται η τεχνοεπιστήμη, και εντοπίζει στους διαχωρισμούς αυτούς την εργαλειακή κεντρικότητα της εξειδικευμένης τεχνογνωσίας που μας βοηθά να διερευνήσουμε το πώς αποτυπώνονται οι έμφυλες δομές στον χώρο της τεχνολογίας και, επιπλέον, να στοχαστούμε τις επιπτώσεις των νέων τεχνολογιών στις ζωές των γυναικών παγκοσμίως. Διερωτάται, λοιπόν: “Γιατί οι γυναίκες μειοψηφούν μεταξύ προγραμματιστών, σχεδιαστών λογισμικού, αναλυτών συστημάτων και χάκερ”, ενώ υπερτερούν ποσοστιαία σε θέσεις εργασίας χαμηλής ειδίκευσης όπως “τηλετυπιστές, συναρμολογητές τσιπ, εγκαταστάτες και ανείδευτοι τηλεχειριστές που συντηρούν τα παγκόσμια δεδομένα και τις τράπεζες πληροφορίας στην απρόσκοπτη λειτουργία τους;” (1998, σ. 8-9). Δεκαπέντε, σχεδόν, χρόνια αργότερα αν και τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών έχουν αυξηθεί, τουλάχιστον στις θέσεις εργασίας στον προγραμματισμό, παραμένουν ωστόσο σε χαμηλά επίπεδα,

σε σχέση με τους άνδρες προγραμματιστές, ενώ σε άλλες θέσεις εργασίας του κλάδου τα ποσοστά συμμετοχής γυναικών είναι αρκετά πιο χαμηλά. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα του Zippia για την αγορά της Αμερικής, η έμφυλη κατανομή προγραμματιστών αποτυπώνεται ως εξής: 71.3% άνδρες και 28.7% γυναίκες (2022), ενώ τα ποσοστά αυτά για γυναίκες σε θέσεις εργασίας linux²⁶ αναπροσαρμόζονται ως εξής: 92.7% άνδρες και 7.3% γυναίκες (2021b).

Η κοινωνιολόγος Judy Wajcman (2000) επιχειρώντας μια ανατρεπτική ανάγνωση της σχέσης μεταξύ φύλου και τεχνολογίας, επισημαίνει πως οι εμπειρικές μελέτες ασχολούνται περισσότερο με το πώς η τεχνολογία διαμορφώνει τις έμφυλες σχέσεις παρά στο πώς η ήδη υπάρχουσα έμφυλη ιεραρχία διαμορφώνει τις εξελίξεις της σύγχρονης τεχνολογίας, το πώς δηλαδή η έμφυλη διαφορά επηρεάζει τη δομή και το σχεδιασμό της τεχνολογίας. Ως εκ τούτου, συνεχίζοντας τη σκέψη της Wilding, η Wajcman στη συνέντευξη για το βιβλίο της Technofeminism (2004) τονίζει το πόσο σημαντικό είναι οι γυναίκες να συμμετέχουν στον σχεδιασμό των τεχνολογικών εργαλείων και στη λήψη αποφάσεων σχετικά με αυτά:

Σε σχέση με την αναλογία των γυναικών στην επιστήμη των υπολογιστών, τη μηχανική, στον προγραμματισμό, παρατηρούμε πως οι άνθρωποι που σχεδιάζουν αυτές τις τεχνολογίες είναι κατά κύριο λόγο άντρες [...] Αυτές οι τεχνολογίες θα αποδειχθούν απελευθερωτικές για εμάς τις γυναίκες μόνο αν βρισκόμαστε μέσα σε αυτές, φροντίζοντας να χρησιμοποιούμε την τεχνολογία για τους δικούς μας σκοπούς, αλλά και να εισχωρήσουμε σε αυτήν για να τη διαμορφώσουμε (Wajcman, όπως αναφέρεται στο Salleh, 2004).

Η ανάδυση του κυβερνοφεμινισμού μέσα από τη μεταμοντέρνα φεμινιστική θεωρία την δεκαετία του 1990, πρότεινε μια ανανεωμένη οπτική σύμφωνα με την οποία, οι ψηφιακές τεχνολογίες αρχίζουν να αντιμετωπίζονται ως απελευθερωτικά εργαλεία από την έμφυλη ιεραρχία (Wajcman, 2007· Wajcman, 2004, σ. 12). Η σύγχρονη αυτή οπτική δεν θεωρεί ούτε το φύλο ούτε την τεχνολογία ως προυπάρχουσες ουσιοκρατικές κατηγορίες αλλά ούτε και τη μεταξύ τους σχέση αμετάβλητη (Wajcman, 2007).

Σύμφωνα με την Wilding, μια τέτοια θεώρηση, μας επιτρέπει να οραματιστούμε νέους τρόπους αφήγησης και “διασύνδεσης των ιστορικών και φιλοσοφικών πρακτικών του φεμινισμού, τόσο εντός όσο και εκτός του διακτυακού πλέγματος αλλά

---

²⁶ Κατηγορία λειτουργικών συστημάτων για ηλεκτρονικούς υπολογιστές, κινητά και άλλες συσκευές που είναι βασισμένα σε ανοιχτό πηγαίο κώδικα. Οι γνώσεις γύρω από αυτά τα λειτουργικά θεωρούνται σημαντικό προσόν για ενέργειες χάκιγκ.

και την υλικότητα της γυναικειάς εμπειρίας στο ολοκληρωμένο κύκλωμα” (1998, σ. 10). Καθώς η προοπτική έμφυλης ενδυνάμωσης μέσα από τις ψηφιακές τεχνολογίες απαιτεί εξειδικευμένες τεχνικές γνώσεις και κατανόηση σε βάθος της λειτουργίας των μηχανών, η Wajcman (2007) προτείνει με “επιτακτική ανάγκη, τη συμμετοχή των γυναικών σε όλη τη διαδικασία ανάπτυξης και διαμόρφωσης της τεχνολογικής καινοτομίας” (σ. 296). Ο σχεδιασμός των τεχνολογικών προϊόντων και των εφαρμογών, υπογραμμίζει η θεωρητικός, είναι καθοριστικής σημασίας καθώς αφορά ποιοι σχεδιάζουν τον κόσμο στον οποίο ζούμε, και για ποιους. Παρόλο που η τεχνολογική κουλτούρα σμιλεύεται μέσα από τις ανδρικές σχεσιακότητες και την ετεροποίηση των γυναικών και θηλυκότητων το διαδίκτυο, κατά την Wajcman, αποτελεί “την τεχνολογική βάση για μια νέα μορφή κοινωνίας που είναι δυνητικά απελευθερωτική για τις γυναίκες” (2006, σ. 12). Επομένως, η μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών και θηλυκότητων στις διαδικτυακές τεχνολογίες δημιουργεί τις συνθήκες ώστε να διαρραγεί η έμφυλη ενότητα της ανδροκρατούμενης και ανδροκρατικής τεχνολογικής αυθεντίας.

4.3.2 Εστίες κυβερνο-αντίστασης και χακτιβισμός

Το ψηφιακό έδαφος αποτελεί το νέο πεδίο συγκρούσεων όπου αναδύονται οι ατίθασες ενέργειες κυβερνο-χακτιβισμού από συλλογικότητες και ατομικότητες που αλληλεπιδρούν με το διαδίκτυο αντιστασιακά. Ο κυβερνοφεμινισμός επιτρέπει σε “νέες διατυπώσεις της φεμινιστικής πρακτικής και θεωρίας” να εμπνεύσουν τα αντιστασιακά κινήματα απέναντι στην πατριαρχική βία που οι νέες παγκόσμιες τεχνολογίες επιτρέπουν (Wilding, 1998, σ. 12). Σε αδρές γραμμές ο κυβερνοακτιβισμός μπορεί να διαχωριστεί, πρώτον, σε ενέργειες παρείσφρησης/χάκινγκ και, δεύτερον, σε εργαλεία οργάνωσης και καλέσματος σε δράση, που ως τέτοια λειτουργούν οι δημοφιλείς πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης.

Οι βιβλιογραφικές αναφορές σε αμιγώς φεμινιστικές χακτιβιστικές²⁷ συλλογικότητες είναι ελάχιστες. Ενώ υπάρχουν κάποιες αναφορές σε γυναίκες χάκερ

---

²⁷ Εστιάζουμε στον όρο χακτιβισμό, που περιγράφει ακτιβιστικές ενέργειες με πρακτικές χάκινγκ, καθώς είναι περισσότερο ακριβής όταν γίνεται αναφορά σε δράσεις με αντεραρχικές σκοπιμότητες, διαχωρίζοντας τον από τον όρο χάκινγκ που πρόκειται για αρκετά γενικευτικό όρο και αφορά μια ευρεία γκάμα δράσεων. Το χάκινγκ είναι ένας πολυσήμαντος όρος με ευρείες πρακτικές και αναφέρεται στη δημιουργική επίλυση τεχνολογικών προβλημάτων (Yagoda, 2014), στην εύρεση ελαττωμάτων, την έξυπνη επαναχρησιμοποίηση συστημάτων (Bada et al., 2020) και την “τροποποίηση πληροφοριών σε μια ιστοσελίδα” με πολιτικούς στόχους (Μιχαηλίδου, 2018). Αυτό επιτυγχάνεται με τη χρήση εξειδικευμένων γνώσεων προγραμματισμού, δικτυακής υποδομής και σχεδιασμού των λειτουργικών συστημάτων, σε συνδυασμό με κριτική σκέψη και εφευρετικότητα. Αν και πρόκειται για ένα ευρύ πεδίο

αυτές είναι λιγιστές και συνήθως απορροφούνται από ήδη υπάρχουσες ανδροκρατούμενες κοινότητες (Segan, 2000). Εντούτοις, φαίνεται πως οι κοινότητες χάκερ που ενεργούν με ηθικές και πολιτικές σκοπιμότητες προσελκύουν περισσότερες γυναίκες απ' ό,τι άλλες κοινότητες (Segan, 2000). Παρόλα αυτά, τα στατιστικά παραμένουν σε γενικές γραμμές πολύ απογοητευτικά. Πρόσφατες έρευνες για την έμφυλη κατανομή στις παγκόσμιες κοινότητες των χάκερ αναφέρουν πώς σύμφωνα με μετρήσεις μόνο το 9.6% επί του συνόλου είναι γυναίκες (Zirria, 2021a· Newcomb, 2016). Το παραπάνω ποσοστό αναφέρεται, ωστόσο, σε αυτές που έχουν υποβάλλει έστω και μια τρωτότητα λογισμικού στην εμπορική πλατφόρμα HackerOne (Newcomb, 2016). Η έμφυλη αυτή απόκλιση ενδεχομένως να οφείλεται στο ότι το χάκινγκ είναι μια τεχνολογική δραστηριότητα που θεωρείται ιεραρχικά ανώτερη, ως η αποκρυστάλλωση της εξειδικευμένης πληροφοριακής τεχνογνωσίας (Segan, 2000). Η άνιση έμφυλη πρόσβαση στην εκπαίδευση πληροφοριακών συστημάτων και η δυσκολία ένταξης σε τεχνολογικά επαγγέλματα λόγω ψυχοκοινωνικών έμφυλων στερεοτύπων ίσως να εξηγούν το κενό αυτό. Οι δεξιότητες χάκινγκ απαιτούν βαθιά και πολυεπίπεδη γνώση τεχνολογιών πληροφορικής, αποτέλεσμα τόσο εκπαίδευσης όσο και συμμαχιών που λειτουργούν ως εφιαλτήριο δράσης.

Στοχεύοντας στο να δοθεί ένα παράδειγμα του τεχνολογικού υπόβαθρου που απαιτείται για τη διενέργεια χακτιβιστικών επιθέσεων, παρακάτω γίνεται αναφορά στις πρακτικές χάκινγκ, πρακτικές που επιτυγχάνονται με τη χρήση διαφόρων προγραμματιστικών εργαλείων, εφαρμογών και γνώση δικτυακών πρωτοκόλλων. Οι συνηθέστεροι τύποι επιθέσεων και τα εργαλεία που έχουν στη διάθεσή τους οι ομάδες και οι μονάδες χακτιβιστών για να εξαπολύσουν επιθέσεις, είναι οι “επιθέσεις άρνησης εξυπηρέτησης” (Df-service attack, DoS attacks), οι “κατανεμημένες επιθέσεις άρνησης εξυπηρέτησης” (DDoS), η αλλαγή της οπτικής εμφάνισης ενός ιστότοπου (Defacement) και η αποστολή πολλαπλών πακέτων δεδομένων με στόχο τον κατακλυσμό των ιστότοπων που οδηγεί σε υπερφόρτωση και κατάρρευση (flooding website) (Alomari et al., 2012· Pomron, 2017). Για τον συντονισμό των παραπάνω επιθέσεων χρησιμοποιείται το Low Orbit Ion Cannon (LOIC) ένα πρόγραμμα ανοιχτού

δραστηριοτήτων, κοινοτήτων και πρακτικών, στο συλλογικό νου, οι έννοιες “χάκερ” και “χάκινγκ” είναι περισσότερο συνδεδεμένες με τη μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση σε υπολογιστικά συστήματα, το κυβερνοέγκλημα, την πολιτική ανυπακοή και με στοχευμένες δράσεις που έχουν κοινωνικοπολιτικές προεκτάσεις (Μιχαηλίδου, 2018).

λογισμικού το οποίο συνενώνει υπολογιστικά συστήματα σε ένα δίκτυο botnet²⁸ για σκόπιμες DDoS επιθέσεις (Gekker, 2018).

Στην έρευνά τους για τις κυβερνοφεμινιστικές δραστηριότητες, με εστίαση σε φεμινιστικές ομάδες Ισπανών κυβερνοακτιβιστριών, οι Puente και Jiménez (2011) θέτουν το εξής ερώτημα, ερώτημα το οποίο έμμεσα απασχολεί και την παρούσα εργασία, “με ποιό τρόπο θα συμπεριληφθούν οι γυναίκες στην παραγωγή της τεχνολογίας ως ενεργά υποκείμενα με αποτελεσματική αλληλεπίδραση στο διαδίκτυο, καταλαμβάνοντας τον παγκόσμιο ιστό ή ενοικώντας τον;” (σ. 43) αναδεικνύοντας, έτσι, ανάγλυφα τις λεπτοφυείς διεργασίες της ετεροποίησης των γυναικών και θηλυκοτήτων στο διαδίκτυο. Εντούτοις, η έμφυλη κακοποίηση μέσω εικόνας φαίνεται να είναι αρκετά χαμηλά στην ατζέντα των γνωστών συλλογικοτήτων χάκερ. Η περισσότερο αναγνωρίσιμη ακτιβιστική συλλογικότητα χάκερ, κοινότητα που αντανάκλα την μοντέρνα εκδοχή του χακτιβισμού, είναι η ομάδα γνωστή ως “Anonymous”²⁹ (Jones, 2021· Power, 2016). Παρότι ελάχιστες πληροφορίες υπάρχουν για τον τρόπο οργάνωσής τους και της σκοπιμότητας των δράσεων τους, κάποιες δημοσιογραφικές έρευνες αναφέρουν πως στους Anonymous συμμετέχουν και ορισμένες γυναίκες αλλά σε ποσοστό πολύ μικρό αναλογικά με τους άνδρες, γεγονός που είναι σε συμφωνία με τα ποσοστά συμμετοχής γυναικών σε κοινότητες χάκερ, όπως αυτά παρουσιάστηκαν παραπάνω (Rajan, 2016· Choney, 2011). Σε πλήρης αναντιστοιχία με το πολυετές ζήτημα του φαινομένου της σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας, σημειώνεται πως για τον πρόσφατο πόλεμο στην Ουκρανία χρειάστηκαν μόνο τέσσερις μέρες ώστε οι Anonymous να οργανώσουν μια συντονισμένη και συλλογική δράση ενάντια στα πληροφοριακά συστήματα της Ρωσίας, μεταξύ άλλων, διαρρέοντας τα προσωπικά δεδομένα 120.000 Ρώσων στρατιωτών (Everington, 2021· Chirinos, 2022a· Chirinos, 2022b· Paganini, 2022).

---

²⁸ Ένα botnet αναφέρεται σε ένα δίκτυο υπολογιστών που έχει μολυνθεί από bots. Ένα bot, στο πλαίσιο δραστηριοτήτων παρείσφρησης, είναι μια κακόβουλη εφαρμογή την οποία διαχειρίζεται ένα κεντρικό υπολογιστικό σύστημα, για τους εκάστοτε κακόβουλους σκοπούς του (European Union Agency for Cybersecurity, n.d.). Η λειτουργία των bot παρουσιάζεται εκτενέστερα στο επόμενο κεφάλαιο (βλέπε υποσημείωση 30).

²⁹ Η ομάδα Anonymous εμφανίστηκε για πρώτη φορά στις αρχές της δεκαετίας του 2000. Το όνομα «Anonymous» υπήρξε αρχικά ένα γενικό όνομα που αποδίδονταν στις διάφορες ομάδες χρηστών όπως αυτοί συμμετείχαν στους πίνακες μηνυμάτων στην πλατφόρμα του 4chan. Οι χρήστες αυτοί συχνά δημιουργούσαν ομάδες ειδικού σκοπού για τη διενέργεια διαφόρων τύπων επιθέσεων. Τέτοιες επιθέσεις κυμαίνονταν από σχετικά ακίνδυνες φάρσες, όπως η μαζική αποστολή παραγγελιών πίτσας σε σπίτια ή εκκλησίες, μέχρι περισσότερο κακόβουλες επιθέσεις όπως DDoS επιθέσεις εναντίον ιστοτόπων ή κάνοντας doxing σε άτομα (Coleman, 2015).

Παρά την δυσκολία εύρεσης γυναικών και θηλυκοτήτων με χακτιβιστική δράση, και τον παραπάνω απογοητευτικό απολογισμό της ευρύτερης συμμετοχής τους στο σύνολο της κοινότητας, φαίνεται πώς όσο περισσότερες γυναίκες και θηλυκότητες παρεισφρύνουν στο χώρο της τεχνολογίας και, επιπλέον, όσο περισσότερο αποδυναμώνονται οι τεχνοαδελφότητες, τόσο περισσότερο οι ετεροπατριαρχικές νόρμες διαταράσσονται, όπως στοιχειοθετείται και στο επόμενο κεφάλαιο. Τόσο στην Ελλάδα όσο και σε άλλες χώρες γυναίκες και θηλυκότητες χρησιμοποιούν την εμπειρία τους και το τεχνογνωσιακό τους κεφάλαιο με τέτοιο τρόπο ώστε να υποδαυλίζουν τις έμφυλες σχέσεις εξουσίας, με δράσεις που θα λέγαμε πώς βρίσκονται πιο κοντά στην καρδιά του χάκινγκ, και που συμφωνούν με τον αρχικό ορισμό που παρουσιάζει το χάκινγκ ως τη δημιουργική επίλυση πρακτικών προβλημάτων με τη χρήση κριτικής σκέψης και εφευρετικότητας (Power, 2016). Ένας τέτοιος χακτιβισμός επιτρέπει σε ένα εναλλακτικό ψηφιακό μέλλον να γίνει πολιτισμικά διανοητό, προσδοκώντας την απελευθέρωση από τις έμφυλες σχέσεις εξουσίας, όπως αυτές αποτυπώνονται στις συμμεταβαλλόμενες ψηφιακές υποκειμενικότητες.

Κάθε υποκείμενο μέσα από τη θεσιακότητά του μπορεί να συμβάλει ανάλογα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Paniagua (2012, σ. 258), “κάποιες κυβερνοφεμινίστριες θεωρητικοποιούν, άλλες παράγουν τέχνη και λογοτεχνία, [ενώ] άλλες είναι ψηφιακές ακτιβίστριες, άλλες χακτιβίστριες”, τονίζοντας ότι οι τελευταίες χρησιμοποιούν εξειδικευμένες γνώσεις παρείσφρησης σε υπολογιστικά συστήματα για να πετύχουν τους κυβερνοφεμινιστικούς σκοπούς τους. Ωστόσο, οι ψηφιακές ακτιβίστριες που δεν διαθέτουν εξειδικευμένη τεχνογνωσία, χρησιμοποιούν τις ψηφιακές πλατφόρμες ως εφαλτήριο για την ακτιβιστική τους δράση. Η συγγραφέας τονίζει τον κρίσιμο ρόλο του διαδικτύου στη συγκρότηση του σύγχρονου βιώματος, επισημαίνοντας πως πρόκειται για έναν από τους περισσότερο επισκέψιμους δημόσιους χώρους του 21ου αιώνα. Οι κυβερνοφεμινίστριες, συνεχίζει, καθώς αντιλαμβάνονται αυτή την κρισιμότητα, επεκτείνουν τις ακτιβιστικές τους δράσεις “διοργανώνοντας εργαστήρια και δραστηριότητες με στόχο την βελτίωση της συμμετοχής των γυναικών στον κυβερνοχώρο” (Paniagua, 2012, σ. 258).

4.3.3 Εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης και αντίσταση

“...η τεχνολογία και η κοινωνία συνυφαίνονται η μία με την άλλη” Judy Wajcman (2006, σ. 15).

Μια από τις πιο διαδεδομένες μορφές ακτιβισμού στο διαδίκτυο είναι η χρήση των δημοφιλών εφαρμογών κοινωνικής δικτύωσης. Μέσα από αυτό το βήμα περιθωριοποιημένες ομάδες προωθούν τις αντίρροπες αφηγήσεις τους και τις χρησιμοποιούν ως μέσα πολιτικής κινητοποίησης που αφορούν τα σύγχρονα κοινωνικοπολιτικά ζητήματα. Για την Jane, οι ακτιβιστικές πρακτικές με έμφαση στη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να χαρακτηριστούν ως το τέταρτο κύμα φεμινισμού, το οποίο αναφύεται από τη συμπλοκή των δυνάμεων εξουσίας της τεχνολογίας με τις φεμινιστικές διεκδικήσεις, όπως αυτή αποκρυσταλλώνεται στην ανθεκτικότητα της έμφυλης ασυμμετρίας (2016, σ. 8). Παρακάτω εστιάζουμε, μέσα από παραδείγματα δράσεων, σε δύο από τις πιο διαδεδομένες πλατφόρμες που χρησιμοποιούνται στα πλαίσια κυβερνοακτιβιστικής δράσης, το Twitter και το Instagram. Προοικονομώντας μια κριτική στάση της αποτελεσματικότητας τέτοιων πρακτικών η παρούσα εργασία προσεγγίζει το ζήτημα μέσα από την οπτική της Jane, η οποία υποστηρίζει πως ένας τέτοιος απολογισμός είναι μάταιος και θα πρέπει να εξετάζεται κατά περίπτωση (2016, σ. 8).

4.3.3.1 Twitter

Ο ρόλος του Twitter υπήρξε κομβικός και στις ψηφιακές ακτιβιστικές αντιστάσεις ενάντια στην πλατφόρμα Chatpic.org. Η ετικέτα #cancelchatpicorg βρισκόταν για μήνες ψηλά στις τάσεις (trends) του Ελληνικού Twitter, διεκδικώντας ευρεία ορατότητα στις μορφές έμφυλης βίας με τη χρήση εικόνας, καταγγέλλοντας το φαινόμενο και απαιτώντας την άμεση παρέμβαση της ΔΗΕ και το κλείσιμο της πλατφόρμας. Πολλές από τις αναρτήσεις στο Twitter συνδύαζαν την ετικέτα #cancelchatpicorg με εγκλήσεις προς την ΔΗΕ, την Ελληνική Αστυνομία και την Διεθνή Οργάνωση Εγκληματολογικής Αστυνομίας (@CyberAlertGR, @hellenicpolice, @INTERPOL_Cyber) απαιτώντας θεσμικές παρεμβάσεις. Η κινητοποίηση αυτή οδήγησε σε εκατοντάδες καταγγελίες στη ΔΗΕ, καλέσματα για αυτοσχέδιες εφαρμογές επίθεσης κατά του ιστότοπου και μαζικές διαδικτυακές υπογραφές για διαμαρτυρία. Οι επακόλουθες πιέσεις στους θεσμικούς φορείς και τις εταιρείες πίσω από τη διαχείριση του Chatpic.org έφεραν μέσα σε ελάχιστες μέρες μια πρώτη και προσωρινή διακοπή πρόσβασης (LimeRadio, 2020).

Μέσα από αυτές τις διεργασίες αναδύθηκε ένα άτυπο ριζοσπαστικό δίκτυο αντίστασης, με πρωταγωνιστή τον προγραμματιστή και ακτιβιστή Θεωρή Βορούλλα. Ο τελευταίος χρησιμοποίησε το Twitter προσκαλώντας σε μαζικές επιθέσεις εναντίον

του περιεχομένου του Chatpic.org. Για τις ανάγκες αυτές, δημιούργησε μια εφαρμογή bot³⁰ που της ανέθεσε τον βομβαρδισμό του ελληνικού καναλιού στην πλατφόρμα, με φωτογραφίες, προϊόντα τεχνητής νοημοσύνης, που απεικονίζουν γάτες (Αλεξανδρόπουλος, 2020· LimeRadio, 2020). Οι παραπάνω ακτιβιστικές κινητοποιήσεις οδήγησαν, εν τέλει, σε θεσμικές παρεμβάσεις περιορίζοντας πλέον οριστικά την πρόσβαση στον ιστότοπο από την Ελλάδα τον Ιανουάριο του 2021 μέσω της διαδικασίας γεωγραφικού αποκλεισμού (Geo-blocking³¹) των ελληνικών διευθύνσεων IP³² (Ρέβη, 2021).

4.3.3.2 Instagram

Παρότι το Instagram υπάγεται στο οικοσύστημα υπηρεσιών της Meta, η οποία απαγορεύει ρητά την ανάρτηση μη συναινετικού υλικού, η αφαίρεση μη συναινετικού υλικού είναι συχνά μια αγωνιώδης υπόθεση. Ο χρόνος αντίδρασης που ακολουθεί τις αναφορές για κακοποιητικό περιεχόμενο είναι τακτικά μια αργή και χρονοβόρα

---

³⁰ Το bot αναφέρεται σε ένα τύπο αυτοματοποιημένης εφαρμογής που έχει προγραμματιστεί να εκτελεί συγκεκριμένες εργασίες μιμούμενη την ανθρώπινη συμπεριφορά. Τα bots μπορούν να σχεδιαστούν σε οποιαδήποτε γλώσσα προγραμματισμού. Λειτουργούν σε δίκτυα, και κατά κύριο λόγο δρουν στο διαδίκτυο, ενώ μπορούν να αλληλεπιδράσουν τόσο και άλλα συστήματα όσο και με μεμονωμένους χρήστες. Επιπλέον, τα bot μπορούν να προγραμματιστούν για να εκτελούν πολλές λειτουργίες, όπως επεξεργασία κειμένων, εποπτεία συνομιλιών, απάντηση ερωτήσεων, αποστολή e-mail, μεταξύ άλλων (Encyclopedia Titanica, 2022). Υπάρχουν διάφορες κατηγορίες bot ανάλογα με το σκοπό που εξυπηρετούν. Οι πιο δημοφιλείς κατηγορίες είναι οι εξής: *Web spiders bots* με υπηρεσίες ευρετηριοποίησης των ιστοσελίδων στο διαδίκτυο. *Chat bots* που προσφέρουν υπηρεσίες αυτόματης απάντησης σε ηλεκτρονικά μηνύματα. *Bot ηλεκτρονικών παιχνιδιών* που προσομοιάζουν τις κινήσεις των παικτών σε βίντεο παιχνίδια. Ένα παράδειγμα από τον αναλογικό κόσμο που θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε καλύτερα τη λειτουργία των bot, είναι η παρομοίωση τους με τους αυτόματους τηλεφωνητές στις γραμμές εξυπηρέτησης πελατών. Η χρησιμότητά τους ποικίλλει, ενώ από τις πιο γνωστές εφαρμογές τους στο διαδίκτυο είναι τα chat bots, που χρησιμοποιούνται για να κατευθύνουν τους πελάτες αναλόγως του αιτήματος, με σκοπό να αποσυμφορήσουν τις τηλεφωνικές γραμμές υποστήριξης και να οργανώσουν τη διαλογή των ζητημάτων, ώστε οι πελάτες να δρομολογηθούν στο κατάλληλο τμήμα. Στην παρούσα εργασία τα bot, στα οποία γίνεται αναφορά είναι ως επί το πλείστον υβριδικά και σύμφωνα με τις ανάγκες για την ακτιβιστική δράση κατά του φαινομένου της μη συναινετικής πορνογραφίας.

³¹ Οι περιορισμοί μέσω γεωγραφικού αποκλεισμού αναφέρονται σε πρακτικές που είναι γνωστές και ως γεωγραφικό φιλτράρισμα και οι οποίες περιορίζουν την πρόσβαση στο διαδικτυακό περιεχόμενο με βάση τη γεωγραφική θέση του εκάστοτε χρήστη. Οι πρακτικές αυτές κατά κανόνα εφαρμόζονται από εταιρείες τηλεπικοινωνιακών παρόχων για την διαχείριση στην πρόσβαση του περιεχομένου, συχνά για λόγους που προκύπτουν από θέματα πνευματικών δικαιωμάτων (Technopedia, n.d.).

³² Οι διευθύνσεις IP (Internet Protocol) είναι ένα σύνολο από πρωτόκολλα που χρησιμοποιούνται κατά την σύνδεση μας στο διαδίκτυο ώστε να μπορούμε να ανταλλάσσουμε πακέτα πληροφοριών και που επιτρέπουν την πλοήγησή μας στο διαδίκτυο και την χρήση των παρεχόμενων υπηρεσιών εντός του. Σύμφωνα με το Mozilla “η IP διεύθυνση σας αποτελεί ένα μοναδικό αναγνωριστικό, κάτι σαν μια ταχυδρομική διεύθυνση, που σχετίζεται με τη διαδικτυακή σας δραστηριότητα”. Οι διευθύνσεις IP είναι ένα πρωτόκολλο επικοινωνίας που διέπεται από ένα σύνολο κανόνων τους οποίους κάθε συμβαλλόμενη συσκευή οφείλει να ακολουθεί ώστε να επιτευχθεί μια αμφίδρομη επικοινωνία μέσω της ροής δεδομένων. Οι διευθύνσεις IP σχετίζονται μόνο με μία τοποθεσία εκτός κι αν χρησιμοποιείτε VPN” (Mozilla, χ.χ.)

διαδικασία, ενώ η τελική απόφαση για την αφαίρεση του υλικού εμπίπτει στη δικαιοδοσία και κρίση της διαχειριστικής ομάδας.

Οι ακτιβιστικές ενέργειες συσπειρώνονται γύρω από τις όποιες ρωγμές στα δυσκίνητα αντανακλαστικά της πλατφόρμας με σκοπό την ανάσχεση του μη συναινετικού υλικού. Τις ρωγμές αυτές εκμεταλλεύτηκε και η φοιτήτρια Clemot McLaren. Η McLaren βλέποντας τα περιστατικά μη συναινετικής πορνογραφίας να αυξάνονται λογαριθμικά στην πλατφόρμα του Instagram αποφάσισε να κάνει κάτι γι' αυτό. Συντόνισε λοιπόν μια ομάδα μέσα από το φιλικό της περιβάλλον και με τη συνδρομή μιας δικηγόρου κατέστρωσαν μια διαδικτυακή εκστρατεία αντίδρασης και ευαισθητοποίησης ενάντια στο φαινόμενο. Χρησιμοποίησε τη θεματική κατηγοριοποίηση των ετικετών του Twitter κάτι που βοήθησε την εκστρατεία τους να αποκτήσει άμεσα μεγάλη δημοσιότητα στα μέσα επικοινωνίας (Ankel, 2020). Η Clemot και η ομάδα της οργάνωναν τακτικές διαδικτυακές “επιδρομές”, με συμμετοχές που έφταναν τα 300 άτομα, με σκοπό τη διενέργεια μαζικών αναφορών σε μη συναινετικές εικόνες, αριθμό αναφορών που οι διαχειριστές της πλατφόρμας δεν μπορούσαν να αγνοήσουν (Ankel, 2020).

4.3.3.3 Πρακτικές αποδοκιμασίας και ακύρωσης

Εστιάζοντας τον αναλυτικό μας φακό, πέρα από το ρόλο των παραπάνω πλατφορμών, στον κυβερνοακτιβισμό εντοπίζουμε κάποιες πρακτικές που διέπουν όλες τις εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης. Πρόκειται για νεοαναδυόμενες διαδικτυακές πρακτικές που είναι πολύ δημοφιλείς ως ακτιβιστικά εργαλεία άσκησης κοινωνικής πίεσης. Οι πρακτικές αυτές συγκροτούν αυτό που ονομάζεται “κουλτούρα αποδοκιμασίας/έγκλησης” και “κουλτούρα ακύρωσης”. Πρόκειται για ενέργειες που στοχεύουν να καταστήσουν κακοποιητικές πράξεις, προσβλητικές δηλώσεις και τοξικές συμπεριφορές, στις οποίες έχουν προβεί δημόσια πρόσωπα ή εταιρείες, ορατές ως τέτοιες, εγκαλώντας τους με στόχο την ευρύτερη απόσυρση υποστήριξης μέσω της λεγόμενης “ακύρωσης” τους. Οι δράσεις αυτές πρωτοεμφανίζονται μέσα από το κίνημα του #MeToo το 2014 (Mendes et al., 2018), από τη μία αποδοκιμάζοντας το ρατσιστικό, σεξιστικό και κακοποιητικό λόγο κάνοντας δημόσιες καταγγελίες (call-out), και από την άλλη “ακυρώνοντας” τους εμπλεκόμενους μποϊκοτάροντας τους (cancel). Οι πρακτικές αυτές έχουν επίσης χρησιμοποιηθεί ενάντια στις πρακτικές της σεξουαλικής βίας με τη χρήση εικόνας, δίνοντας δημοσιότητα σε περιστατικά βίας μέσω των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης, επιτυγχάνοντας εκτεταμένη προβολή

στο φαινόμενο και διεκδικώντας την ανάληψη θεσμικών ευθυνών, πιέζοντας για νομικές παρεμβάσεις. Αν και πρόκειται για εξαιρετικά δημοφιλή και μαζικά εργαλεία, θεωρούνται πρακτικές αμφιλεγόμενες ενώ έχει ασκηθεί αρκετή κριτική για το κατά πόσο αποτελούν ουσιαστικό εργαλείο ακτιβιστικής δράσης (Estigoy et al., 2022). Η παρούσα εργασία εστιάζει στο ρόλο τους ως εργαλεία αντιμετώπισης του φαινομένου της σεξουαλικής βίας με τη χρήση εικόνας.

Κεφάλαιο 5. Ανάδειξη των ακτιβιστικών δράσεων και του προσωπικού βιώματος

“... ο χρυσός της πληροφοριακής εποχής δεν θα παραδοθεί στις γυναίκες δίχως μάχη” Faith Wilding and Critical Art Ensemble (1998, σ. 59).

Το κεφάλαιο αυτό στοχεύει στην ανάλυση και την ανάδειξη των στοιχείων που αντλήθηκαν από τις προσωπικές αφηγήσεις μέσω συνεντεύξεων. Αποτελείται από πέντε υποκεφάλαια που απαντούν στα ερευνητικά και τα επιμέρους τους ερωτήματα, όπως αυτά προσδιορίστηκαν στις προηγούμενες ενότητες της εργασίας.

5.1 Τα χαρακτηριστικά των συνεντευξιζόμενων

Για τη διεξαγωγή της έρευνας επιλέχθηκαν τρεις κατηγορίες συνεντευξιζόμενων. Στην πρώτη κατηγορία συμπεριλαμβάνονται τα άτομα με τεχνικές γνώσεις που έχουν πρόσβαση σε προσωπικά δεδομένα. Στη δεύτερη, οι γυναίκες των οποίων το υλικό έχει διαρρεύσει. Και στην τρίτη, τα άτομα που θα μπορούσαν με τις δεξιότητες τους να συμβάλλουν στις αντιστασιακές πρακτικές απέναντι στο φαινόμενο της μη συναινετικής πορνογραφίας. Σε όλες τις κατηγορίες διατυπώνονται ερωτήσεις που εξετάζουν τα βιογραφικά δεδομένα, το μορφωτικό επίπεδο, τις ψηφιακές δεξιότητες των συνομιλητριών και ερωτήσεις που ενθαρρύνουν την προσωπική αφήγηση, εστιάζοντας στο πώς συνδέεται το προσωπικό τους βίωμα με το φαινόμενο. Τα υποκείμενα της έρευνας είναι γυναίκες και άνδρες μεταξύ 26 και 38 ετών. Όπου γίνεται αναφορά στην προσωπική αφήγηση των συνεντευξιζόμενων, έχει αποδοθεί κωδική ονομασία και έχουν αλλαχτεί εντελώς τα προσωπικά στοιχεία που θα μπορούσαν να καθιστούν τα υποκείμενα αναγνωρίσιμα.

5.2 Ανδρικές σχεσιακότητες και παιχνίδια παραβίασης

“Η τεχνολογική μαεστρία θεωρείται από καιρό η κύρια πηγή της ανδρικής εξουσίας, και αυτή αντανakλάται στην έμφυλη ιεραρχία τόσο εντός της κατ’οίκον σφαίρας όσο και της εργασιακής” Judy Wajcman (2006).

Η έρευνα για τις τεχνολογικές ιεραρχίες ως υπέδαφος που επιτρέπει τη διαρροή προσωπικού υλικού δείχνει ότι η προσβασιμότητα στους χώρους της τεχνολογίας συνδέεται με παραβιαστικές πρακτικές και τη μη συναινετική διακίνηση προσωπικού υλικού. Όπως οι μηχανές που εξετάζει ο Mellström γίνονται το έδαφος που εγγράφεται η διαφορά, έτσι και στο χώρο της τεχνολογίας οι ψηφιακές συσκευές θηλυκοποιούνται, ετεροποιούνται και καθίστανται υποτελείς της ανδρικής τεχνολογικής ιεραρχίας. Τα

τεχνικά εργαστήρια πληροφορικής και οι ανδρικές σχεσιακότητες που αναπτύσσονται σε αυτά αποτελούν το πεδίο που επανεγγράφονται οι έμφυλες ιεραρχίες, μέσα από την αδελφοποιητική ομοκοινωνικότητα της τεχνοαδελφότητας. Ας θυμηθούμε την επισήμανση της Wajcman αναφορικά με την υποαντιπροσώπευση των γυναικών στις θέσεις λήψης αποφάσεων που αφορούν τα ζητήματα τεχνολογίας (2010, σ. 145). Η περιχαράκωση αυτή του κλάδου εξηγεί πώς η έμφυλη ιεραρχία παράγει γνώση και, πώς διαμέσου αυτής, τα ανδρικά προνόμια διατηρούνται, καθιστώντας την πρόσβαση στην τεχνολογική εξειδίκευση υπόθεση εξαιρετικά δύσκολη για γυναίκες και θηλυκότητες. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από τις δραστηριότητες και τους κώδικες επικοινωνίας μεταξύ των τεχνοαδελφών που χαρακτηρίζονται από τη συγκροτησιακή ετεροποίηση των θηλυκότητων, εξυπηρετώντας τη διαφύλαξη των προνομίων τους στην έμφυλη τάξη πραγμάτων.

Μέσα από τις αφηγήσεις των συνομιλητριών, σε αυτήν την ενότητα εξετάζεται το πώς οι έμφυλες ανισότητες εντείνονται και κανονικοποιούνται μέσα από μια σειρά πρακτικών εν είδει ανδρικού παιχνιδιού καλλιεργώντας την κουλτούρα παραβίασης. Σύμφωνα με τον κορυφαίο άγγλο ψυχαναλυτή Donald Winnicott (1971) και τον φιλόσοφο Walter Benjamin, το παιχνίδι θεωρείται θεμελιώδης δραστηριότητα που υποβοηθά στην κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη, τόσο των υποκειμένων όσο και του ίδιου του πολιτισμού (Sekkel, 2016, σ. 86). Επικυρώνοντας την παραπάνω θεώρηση, η κεντρικότητα του παιχνιδιού για τον πολιτισμό μας έχει αναδειχθεί στο έργο του ιστορικού Johan Huizinga, *Homo Ludens*, στο οποίο υποστηρίζει πώς “από το παιχνίδι και μέσω αυτού αναδύεται και αναπτύσσεται ο πολιτισμός” (Gillin, 1951, σ. 274). Σύμφωνα με την προσέγγιση του Huizinga, το παιχνίδι προϋπάρχει του ανθρώπινου πολιτισμού (ό.π., σ. 274), ενώ ο ίδιος ο πολιτισμός αναδύεται από αυτό καθιστώντας το ως την προαιώνια προέλευση της κοινωνίας (Huizinga, 1949, σ. 46). Εφαρμόζοντας αυτήν τη στοχαστική ακολουθία στα τεχνολογικά τεκταινόμενα, θα λέγαμε πώς, η παραβίαση παιχνοδοποιείται, με τα παιχνίδια παραβίασης να αποτελούν τις αδελφοποιητικές δραστηριότητες των τεχνοαδελφών μέσω των οποίων και από τα οποία απορρέει η ομοκοινωνικότητα.

Τα ερευνητικά δεδομένα, όπως παρουσιάζονται παρακάτω, καταδεικνύουν πώς συντελείται η παραβίαση μέσα από ανταγωνιστικά “παιχνίδια” μεταξύ των ανδρών, σε ένα είδος στρεβλού Capture The Flag (CTF) παιχνιδιού. Το CTF είναι ένα δημοφιλές είδος ψηφιακών διαγωνισμών - παιχνιδιών όπου οι συμμετέχοντες καλούνται να

ανταπεξέλθουν σε δοκιμασίες παρείσφρησης³³ πληροφοριακών συστημάτων. Λαμβάνουν χώρα σε συνέδρια κυβερνοασφάλειας ή σελίδες στο διαδίκτυο, ενώ συχνά χρησιμοποιούνται ως ένας ευχάριστος τρόπος εκμάθησης τεχνικών παρείσφρησης/χάκινγκ (Sh3llm4g1ck, n.d.). Σκοπός των παιχνιδιών αυτού του τύπου είναι η έξυπνη παρείσφρηση σε ψηφιακές συσκευές. Οι συμμετέχοντες διαγωνίζονται μεταξύ τους με σκοπό να κερδίσουν την υψηλότερη βαθμολογία, συλλέγοντας τις κρυμμένες σημαίες (European Union Agency for Cybersecurity, 2021), και να αποδείξουν τις ικανότητες παρείσφρησης που διαθέτουν. Το παιχνίδι αντλεί από το παραδοσιακό ανοιχτού χώρου παιχνίδι, γνωστό ως “Πιάσε τη σημαία”, όπου δύο ομάδες διαγωνίζονται μεταξύ τους με σκοπό να αρπάξει η μια τη σημαία της άλλης, εισβάλλοντας στην περιοχή της αντίπαλης ομάδας. Σύμφωνα με τους κανόνες του παιχνιδιού, η νικήτρια ομάδα είναι αυτή που, μετά την αρπαγή της σημαίας, θα επιστρέψει με αυτήν στην περιοχή της. Αντίστοιχα, το προσωπικό, σεξουαλικό και μη, υλικό των γυναικών γίνεται η “σημαία” και συνάμα το τρόπαιο που, όποιος καταφέρει να υφαρπάξει, κερδίζει πόντους ανδρισμού και χαίρει της αντίστοιχης ομοκοινωνικής αναγνώρισης. Ως σύμβολο της νίκης τους, οι συμμετέχοντες διατηρούν αντίγραφα του υλικού αυτού ως ταξινομημένες συλλογές, που διατηρούν και ανταλλάσσουν πίσω από την ασφάλεια που τους προσδίδει η έμφυλα και τεχνογνωσιακά περιχαρακωμένη περιοχή τους.

5.2.1 Έμφυλη τεχνολογική προσβασιμότητα και παραβιάσεις

Όπως αποκαλύπτεται από τις μαρτυρίες των συνομιλητ(ρι)ών, ένα από τα πρώτα σημεία διαρροής και διασποράς προσωπικού υλικού, είναι τα εργαστήρια επισκευής ηλεκτρονικών συσκευών (tablet, κινητά, υπολογιστές). Το ερώτημα της Wajcman αναφορικά με την ασύμμετρη πρόσβαση στις διαδικασίες παραγωγής τεχνολογιών θα μπορούσε να τεθεί αντίστοιχα και για την πρόσβαση στα εργαστήρια επισκευών. Πρόκειται για ανδρικούς ομοκοινωνικούς χώρους, περιβάλλοντα εχθρικά για γυναίκες και θηλυκότητες, στα οποία το έδαφος προσφέρεται για να χτίζονται αποκλεισμοί, να νομιμοποιούνται παραβιάσεις και να ανδροποιούνται τα τεχνικά επαγγέλματα

---

³³ Τέτοιες δοκιμασίες αποτελούν οι εξής: Web Security, Network Security, Digital Forensics, Cryptography, Crypto - Cipher Attacks, Steganography, Reverse Engineering (RE), OSINT, Professional Programming Challenges (PPC), Pwn (Binary Exploitation), Misc, Mobile Security, Android Security, Industrial Electronic System Security (Podgorski, n.d.' Mahaloz, n.d.' Lemieux, 2015, σελ. 101). Για παραδείγματα εκπαιδευτικών CTF παιχνιδιών ανοιχτού κώδικα, βλέπε εδώ: <https://github.com/mahaloz/ctf-wiki-en/> και εδώ: <https://github.com/devploit/ctf-awesome-resources>.

διαμέσου της μεταξύ τους σχεσιακότητας. Όπως αναφέρει η Wajcman, επεκτείνοντας την σκέψη του Mellström στις ψηφιακές τεχνολογίες, “η κυριαρχία των τεχνολογικών μηχανών αποτελεί τόσο πηγή ευχαρίστησης όσο και εξουσίας για τα τεχνολογικά επαγγέλματα που ως επί το πλείστον είναι ανδροκρατούμενα” (2010, σ. 145).

Η περιχαράκωση της έμφυλης πρόσβασης στην εξειδίκευση ξεκινάει ήδη από τις σχολές τεχνολογίας και απομακρύνει γυναίκες και θηλυκότητες από θέσεις διαχείρισης προσωπικών δεδομένων (τεχνικοί υπολογιστών, τεχνικοί κινητών, υπεύθυνοι μηχανοργάνωσης, κ.λπ.). Η Wajcman επισημαίνει πως “η είσοδος σε τεχνικούς τομείς απαιτεί από τις γυναίκες να θυσιάζουν σημαντικές πτυχές της θηλυκότητάς τους” (2010, σ. 145). Η περίπτωση της Χρύσας μας βοηθά να κατανοήσουμε πώς αναπλάθονται τέτοιοι αποκλεισμοί και μηχανισμοί ετεροποίησης.

Η Χρύσα Βάνου, 30 ετών, σπούδασε στη Λαμία, στο Τμήμα Ηλεκτρονικών Μηχανικών, στο οποίο σπούδαζαν συνολικά επτά γυναίκες, ενώ έξι κατάφεραν να αποφοιτήσουν. Η Χρύσα, μία από τις πτυχιούχους, στην ερώτησή μου πόσες, εκτός από την ίδια, απορροφήθηκαν από την αγορά εργασίας ως τεχνικοί, μου απάντησε “ακόμα μία”. Οι γυναίκες, αντιμέτωπες με τα έμφυλα στερεότυπα και τις κατασκευές του φύλου (Wajcman, 2010, σ. 146), σύμφωνα με τη Χρύσα, “έμπαιναν στη σχολή επί τούτου, για να συνεχίσουνε την επιχείρησή” των γονιών τους. Οι οικογενειακές επιχειρήσεις λειτουργούν για τις γυναίκες αυτές ως ένα πλαίσιο προστασίας τόσο από τοξικές συμπεριφορές όσο και από τη δυσκολία εύρεσης εργασίας στον τομέα λόγω του φύλου τους.

Σε σχέση με τα χαμηλά ποσοστά γυναικών σε αμιγώς τεχνικά επαγγέλματα, η Χρύσα αναφέρει:

“[...] οι γυναίκες δεν είναι ότι δεν πάνε σε αυτά τα, δεν τις τραβάνε αυτά τα επαγγέλματα επειδή δεν τους αρέσουν. Δεν είναι χαζές, ξέρουνε ότι θα είναι τελειώς ανδροκρατούμενα και θα δεχτούνε διακρίσεις και σεξισμό και εγώ πιστεύω ότι βλέπουνε, μια... αυτή την αντρίλα την την εε... αδιαπέραστη, ας πούμε, και σου λένε πού θα πάω εγώ να μπλέξω εκεί μέσα. Και, πραγματικά, έχεις αυτό το συναίσθημα όταν πηγαίνεις εκεί, είναι εχθρικό δηλαδή. [...] Ήδη από τη σχολή, ναι, που είμαστε όλοι 18 χρονών παιδιά δηλαδή.”

Η αγάπη της Χρύσας για την τεχνολογία την έχει οδηγήσει σε μια πολυετή καριέρα ως τεχνικός επισκευής ηλεκτρονικών ευρείας κατανάλωσης, όπως tablet, κινητά και υπολογιστές, μια πορεία που δεν ήταν πάντα τόσο εύκολη παρά την

εξειδικευμένη τεχνογνωσία που διαθέτει. Ο Mellström τονίζει πως οι ηγεμονικές αρρενωπότητες αντλούν από τις τεχνομηχανικές τους δεξιότητες και κατασκευάζονται αντιθετικά απέναντι στις θηλυκότητες (2002, σ. 475), εκπληρώνοντας έτσι τις κοινωνικές προσδοκίες του φύλου τους. Οι γλωσσικές επιτελέσεις, τα παιχνίδια παραβίασης και η περιχαρακωμένη ομοκοινωνικότητα μεταφέρουν ατόφια την “αδιαπέραστη αντρίλα”, το “εχθρικό” και “σεξιστικό” κλίμα των σχολών στους χώρους εργασίας, κάνοντας τις γυναίκες να νιώθουν παρείσακτες. Το περιβάλλον αυτό καλλιεργείται μεθοδικά, λιθαράκι - λιθαράκι, ούτως ώστε, ακόμα και όταν κάποιες θηλυκότητες καταφέρνουν να διεισδύσουν στα αντίστοιχα επαγγέλματα, να έρχονται αντιμέτωπες με μια ενορχηστρωμένη ηθική μείωση και κοινωνική απομόνωση. Ενδεικτικά, η Χρύσα περιγράφει πώς την υποδέχτηκαν οι άντρες συνάδελφοι την πρώτη μέρα εργασίας στη θέση της τεχνικού σε δημοφιλή αλυσίδα καταστημάτων επισκευής ηλεκτρονικών συσκευών στη Αθήνα:

X: Την πρώτη μέρα, λοιπόν, που μπήκα σε αυτό το εργαστήριο, καταρχάς ξενέρωσαν που θα πάει γυναίκα εκεί πέρα, δεν τους είχε ξανασυμβεί ποτέ, δεν το περίμεναν. Το πρώτο πράγμα που μου είπαν λοιπόν, με το που γνωριστήκαμε, που είπαμε όλα τα... αυτά τα... "*Λοιπόν Χρύσα, δεν ξέρω τι σου έχουν πει, αλλά εδώ πέρα το εργαστήρι είναι αντρικό*". Είμαι σε φάση, ΟΚ, δεν ξέρω τι σημαίνει αυτό, αλλά ΟΚ. Δηλαδή, τους λέω, τι κάνετε; Βρίζετε; Ποιο είναι το αντρικό; Κλάνετε; Τι κάνετε; "*Όχι, μου λέει, είναι αντρικό.*" Μου λέει, "*Θα καταλάβεις*". Μάλιστα ΟΚ. Το κατάλαβα μετά από λίγο καιρό. Εννοούσαν αυτό το πράγμα. Ότι κάνανε αυτό που λένε “ψωλάρανε όλη μέρα”. Ψωλάρανε και μια άλλη λέξη. “Καυλαντίζανε”.

E: Τι εννοούσαν με το “ψωλάρανε”;

X: Ότι μιλούσαν για γυναίκες, ότι βλέπανε τσόντες, όχι των πελατισσών μόνο, εννοώ πορνό βίντεο των πελατισσών, βλέπανε στα κινητά τους, είδαν μια ωραία τσόντα και καθόντουσαν και τη βλέπανε όλοι μαζί.

E: Αυτό είναι το αντρικό;

X: Λοιπόν, ότι παίρναν’ ο ένας τον άλλον για να κάνουνε καυλάντα, "*μπήκε ένα μουνί, ωωωω*" ή στέλνανε φωτογραφίες της γυναίκας αυτής μέσα σε όλη την εταιρεία, μέσω e-mail ή μέσω messenger”.

Ωστόσο, ποιοι είναι οι μηχανισμοί που καθιστούν εφικτή μια τέτοιου τύπου παραβίαση; Η Χρύσα εξηγεί πως οι πελάτες για να εξυπηρετηθούν πρέπει να υπογράψουν στη ρεσεψιόν το έντυπο παραλαβής της συσκευής προς επισκευή, που μεταξύ άλλων αναφέρει: “Δεν είμαστε υπεύθυνοι για την απώλεια ή κακή χρήση των

δεδομένων σας”. Το έντυπο αυτό υποχρεώνει σε μια εν λευκώ εκχώρηση δικαιωμάτων επί του προσωπικού υλικού στους τεχνικούς και την εταιρεία. Οι Carrigan, Green και Rahman-Davies (2021) σχολιάζοντας την αδιαφάνεια των μακροσκελών όρων χρήσης, προϋπόθεση για τη χρήση των υπηρεσιών που παρέχουν οι ηγεμονικές εταιρείες τεχνολογίας, τονίζουν πως οι χρήστες έχουν δύο επιλογές, είτε να τους αποδεχτούν δίχως απαραίτητα να τους κατανοούν είτε να μην χρησιμοποιήσουν τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Αντίστοιχη είναι και η περίπτωση των εργαστηρίων τεχνικών υπηρεσιών, που παρουσιάζουν στους πελάτες δυσανάγνωστα έντυπα αποσπώντας έτσι τη συναίνεσή τους. Οι όροι χρήσης φαίνεται να προστατεύουν αποκλειστικά τα συμφέροντα της εταιρείας. Το υλικό και τα προσωπικά δεδομένα των πελατ(ισσ)ών δεν προστατεύονται από τους όρους χρήσης, γεγονός που ενδεχομένως επιτρέπει σε μεγάλο βαθμό την παραβίαση συμβάλλοντας, επιπλέον, στην καλλιέργεια της τοξικής αρρενοποιητικής τεχνοκουλτούρας.

Αντιλαμβάνονται οι πελάτες τι σημαίνει αυτό που υπογράφουν; Η Χρύσα με σιγουριά αποκρίνεται πώς (όχι): “Δεν φαντάζονται όλοι σε τι έκταση μπορεί να πάρει αυτό με τα δεδομένα τους”. Και συμπληρώνει: “Δεν εξηγήσαμε στον πελάτη τι ακριβώς σημαίνει αυτό, τα προσωπικά δεδομένα [...], αν κάποιος δεν το είχε σκεφτεί, δεν είχε πονηρευτεί πάνω σε αυτό, δε θα το ρωτούσε ποτέ”, αναφερόμενη στο πόσο ανοίκεια τους ήταν η προστασία των δεδομένων τους και το ενδεχόμενο να γίνεται επισκευή χωρίς να δώσουν τον κωδικό τους. Οι πελάτ(ισσ)ες υπογράφουν το έντυπο παραλαβής, παραδίδουν την συσκευή, και μαζί με αυτήν τον προσωπικό κωδικό που επιτρέπει την πρόσβαση σε φωτογραφίες, βίντεο και τα προσωπικά στοιχεία που περιέχονται στη συσκευή. Οι προσωπικοί κωδικοί κρέμονται στα ράφια και τους πάγκους των τεχνικών, “σημαίες” προς υφαρπαγή: “Λοιπόν, έμπαινε το μηχάνημα μέσα, κωδικοί ανοιχτοί, δηλαδή ο κωδικός ήταν... το tablet, το λάπτοπ εδώ και ο κωδικός ήταν από πάνω. Οποιοσδήποτε μέσα στο εργαστήριο από τους τέσσερις υπαλλήλους και τα τρία αφεντικά θα μπορούσε να το ανοίξει και να το δει. Και το έκαναν.”

Συνοψίζοντας, εντοπίζουμε, λοιπόν, τρεις άξονες που νομιμοποιούν ηθικά τη μη συναινετική διασπορά προσωπικού υλικού. Πρώτον, η έλλειψη εσωτερικών εταιρικών πολιτικών σχετικά με τη διαχείριση προσωπικού υλικού. Δεύτερον, η τεχνοαδελφική αλληλεγγύη και, τρίτον, η πράξη της παραβίασης “για χάρη της παραβίασης”, όπως την χαρακτηρίζει η Χρύσα, που αποτελούν διαφορετικές όψεις της έμφυλης ιεραρχίας.

5.2.2 Παιχνίδια παραβίασης: “Πιάσε τον κωδικό”

Η παραβίαση “για χάρη της παραβίασης” θυμίζει την προσέγγιση των Catherine D’Ignazio και Lauren F. Klein (2020) αναφορικά με τις σχέσεις εξουσίας και την έμφυλή τους διάσταση στο χώρο της τεχνολογίας. Η εξουσία, τονίζουν, είναι η δομική μορφή ελέγχου που κωδικοποιεί τις ιεραρχίες και την καταπίεση (ό.π., σ. 24). Εξηγούν, επιπλέον, πως οι έμφυλες ιεραρχίες καθορίζουν τα τεκταινόμενα στο χώρο των νέων τεχνολογιών και αποτυπώνονται στην άνιση διαχείριση των προσωπικών δεδομένων. Οι έμφυλες διακρίσεις που εμποτίζουν τα ψηφιακά εργαλεία είναι το κοινό μυστικό που όλοι ξέρουμε, αλλά κανείς δεν μιλάει για αυτό, “ο ελέφαντας στο δωμάτιο των σέρβερ” (ο.π., σ. 26), όπως εύστοχα εικονοποιούν.

Ένας παρόμοιος “ελέφαντας” κρύβεται στα εργαστήρια και τους πάγκους επισκευής ηλεκτρονικών συσκευών, τοποθεσίες αθέατες για το ευρύ κοινό. Οι τεχνικές αορατότητας των Carrigan, Green και Rahman-Davies (2021) μοιάζουν να εκκινούν από αυτούς τους χώρους. Όροι χρήσης και αδιαφανείς εργαστηριακές λειτουργίες αποτελούν χαρακτηριστικά συστατικά των τεχνικών αορατότητας, όπως είδαμε παραπάνω, και συντελούν στη διατήρηση της έμφυλης ιεραρχίας που ευνοεί, σύμφωνα με την οξυδερκή παρατήρηση των D’Ignazio και Klein, αυτούς που έχουν το μεγαλύτερο όφελος από αυτήν. Η Χρύσα και οι τεχνικοί υποστήριξης, εξειδικευμένοι σε πλακέτες, χημικά, παλμογράφους, πυκνωτές, καλωδιωταινίες, λαβίδες, κολλητήρια, ανάκτηση δεδομένων και πολλά άλλα, άγνωστα για τον μέσο χρήστη, εργαλεία, διαμεσολαβούν στη μείωση της τεχνικής πολυπλοκότητας επιτελώντας ένα πολύ σημαντικό έργο: την επισκευή συσκευών που μας επιτρέπουν την πρόσβαση στο διαδίκτυο και τις υπηρεσίες του. Ο μέσος χρήστης αντιμετωπίζει τους τεχνικούς υποστήριξης ως τους σύγχρονους σαμάνους μιας ηλεκτρονικής φυλής. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου ότι οι Citron και Franks (2019), όπως είδαμε παραπάνω, χρησιμοποιούν το παράδειγμα του γιατρού για να εξηγήσουν τα ζητήματα εμπιστοσύνης και επαγγελματικής εχεμύθειας. Οι τεχνικοί ηλεκτρονικών συσκευών ως άλλοι “γιατροί”, αφενός έχουν την τεχνογνωσία να αποκαθιστούν τη σχέση μας με το συνδεδεμένο κόσμο και αφετέρου, μέσα από την επιδιόρθωση των συσκευών μας, έχουν πρόσβαση στα μύχια των προσωπικών μας δεδομένων και κατ' επέκταση στην ψηφιακή ταυτότητα και την προσωπική ζωή μας.

Πολύ μακριά από την όποια επαγγελματική εχεμύθεια, η στάση των συναδέλφων της Χρύσας, θυμίζει αυτή των δραστών στα κανάλια του Chatpic.org. Από

τη στιγμή που οι ίδιες οι γυναίκες και κορίτσια έχουν βγάλει φωτογραφίες ή βίντεο σεξουαλικού περιεχομένου (σε συγκεκριμένο συναινετικό πλαίσιο), οι δράστες του Chatpic.org, σε απόλυτη συμφωνία με τα πατριαρχικά ιδεώδη, θεωρούν ότι μπορούν να κάνουν ό,τι θέλουν με το υλικό αυτό, θυμίζοντας την παρατήρηση των Citron και Franks (2014, σ. 384) για το πώς υπονομεύεται η αυτονομία των γυναικών μέσα από τέτοιες επικίνδυνες απόψεις σχετικά με το τι συνιστά συναίνεση. Η μαρτυρία του Θεοδωρή συμπληρώνει αυτήν την οπτική αντλώντας από τη συστηματική παρακολούθηση των δραστών στην πλατφόρμα:

“Η τελείως εμπειρική μου παρατήρηση είναι αυτό ότι... δεν κάνουμε κάτι κακό [παύση] εεε... η δεύτερη εντύπωσή μου είναι ότι περιλαμβάνει ένα κομμάτι [παύση] cult... όπως... αίρεσης και μια βαθιά [...] μισογυνίστικη, γιατί κατά κύριον λόγο μιλάμε για γυναίκες, εεε... άποψη ότι αφού... ξέρω γω αυτή έστειλε μια φωτογραφία... εεε *"τα θέλει ο κόλπος της και πρέπει να την διαπομπεύσω"*.”

Έτσι και οι συνάδελφοι της Χρύσας: “Δίνανε μια άδεια στον εαυτό τους, δηλαδή αν η άλλη μου δώσει τον κωδικό και έχει φωτογραφίες μέσα το κινητό, είναι σα να μου λέει *"δες τις φωτογραφίες μου"*. Και το θεωρούσαν ΟΚ αυτό”. Οι πελάτισσες όμως παρέδιδαν τους κωδικούς τους μέσα σε ένα θολό πλαίσιο συναίνεσης, επιδεικνύοντας μια εμπιστοσύνη, απαραίτητη για τη διεκπεραίωση τέτοιου είδους εμπορικών συναλλαγών, όπως είδαμε να επιχειρηματολογεί σχετικά και ο Waldman (2016) στο πρώτο κεφάλαιο (βλέπε 1.3.2). Αναφερόμενη στην πίεση που δεχόταν από τους άνδρες συναδέλφους να ζητάει τους κωδικούς των συσκευών από τις πελάτισσες, η Χρύσα θυμάται: “Υπήρχε αυτή η πίεση, [...] μου φώναζαν, στην αρχή δηλαδή όταν είχα πρωτοπάει: *"Γιατί δεν πήρες κωδικό; Πού είναι ο κωδικός; Δε σου έχω πει να παίρνεις κωδικό;"*”.

Η Χρύσα τονίζει το θεμελιώδη ρόλο των κωδικών στα παιχνίδια παραβίασης. Μου εξηγεί πως οι συσκευές μπορούν να ελεγχθούν και να επισκευαστούν χωρίς τους προσωπικούς κωδικούς που ασφαλίζουν το περιεχόμενο των συσκευών. Προσθέτει πως κάτι τέτοιο θα ήταν εφικτό αφενός, αν οι πελάτ(ισσ)ες ήταν περισσότερο ενημερωμένες/οι για τις εναλλακτικές³⁴ και, σε περίπτωση που απαιτείται η πρόσβαση

---

³⁴ Σύμφωνα με την συνομιλήτρια, τέτοιες εναλλακτικές περιλαμβάνουν την παραλαβή του κινητού κλειδωμένο με κωδικό, την επισκευή του από το προσωπικό και κατόπιν, τον έλεγχο της συσκευής και των λειτουργιών κατά την παραλαβή, υπό την επίβλεψη των πελατ(ισσ)ών, ώστε να βλέπουν ποια εφαρμογή ανοίγει. Σε περίπτωση που κάτι δεν λειτουργεί, να παραδίδεται κλειδωμένο, οι τεχνικοί να επιστρέφουν στο εργαστήριο, να το επισκευάζουν και να επιστρέφουν εκ νέου για τον έλεγχο της

στο μενού για τον έλεγχο της λειτουργίας, έδειχναν την απαιτούμενη υπομονή για να γίνονται οι έλεγχοι υπό την επίβλεψη τους και αφετέρου, αν τα καταστήματα δεν ήταν τόσο υποστελεχωμένα, τονίζοντας την ιεράρχηση του κέρδους εις βάρος της προστασίας του βίου των πελατ(ισσ)ών. Όταν οι πελάτ(ισσ)ες παραδίδουν τον κωδικό της συσκευής τους, παραδίδουν ταυτόχρονα και την πρόσβαση σε όλες τις αθέατες πτυχές της ψηφιακής τους προσωπικής ζωής.

Με αυτόν τον τρόπο η εξουσία που απορρέει της έμφυλης ιεραρχίας ως δομική μορφή ελέγχου (D'Ignazio & Klein, 2020) εκδηλώνεται στην παραβίαση των θηλυκοποιημένων συσκευών (Mellström, 2004). “Είχαμε πλήρη πρόσβαση”, εξηγεί η Χρύσα, “Είχαμε πλήρη πρόσβαση σε κινητά, σε υπολογιστές, σε όλα”. Οι κωδικοί, μεταμορφώνονται έτσι σε τρόπαια στα παιχνίδια ομοκοινωνικότητας, τρόπαια, για τα οποία, όπως επιπλέον η Χρύσα αναφέρει, οι άντρες συνάδελφοί της ενορχηστρώνουν “ολόκληρο σόου για να δώσουνε κωδικό οι πελάτισσες”, και να επιστρέψουν με τους κωδικούς-σημαίες στην ασφάλεια της περιοχής του εργαστηρίου, κατ’ αναλογία των CTF παιχνιδιών. Στο παιχνίδι αυτό της ετεροποίησης, το πραγματικό όμως έπαθλο, κλειδί του οποίου είναι οι κωδικοί, είναι η απρόσκοπτη συλλογή του προσωπικού υλικού των πελατισσών, που προσδίδει πόντους ανδρισμού. Η μαρτυρία της Χρύσας εξηγεί το βαθμό έκθεσης της προσωπικής ζωής των πελατισσών/των:

“Βλέπουμε τις φωτογραφίες από τις πελάτισσες και τις αντιγράφουμε και κρατάμε αρχείο ας πούμε, χωρίς καμία ντροπή. [...] Δηλαδή ήμασταν σε τέτοιο βαθμό αναμεμειγμένοι, σε τέτοιο βαθμό είχαμε πρόσβαση στα στοιχεία τους, [που] θα μπορούσα να μπω οποιαδήποτε στιγμή στο Apple ID³⁵ κάποιου από τους πελάτες, να κάνω πράγματα στο λογαριασμό τους, να δω τις εικόνες, όλα αυτά.”

λειτουργικότητάς του μπροστά στον πελάτη. Στην περίπτωση των προσωπικών υπολογιστών, οι πελάτ(ισσ)ες θα μπορούσαν να παραδίδουν τη συσκευή, αφού έχουν αφαιρέσει τα αποθηκευτικά μέσα, δηλαδή το σκληρό δίσκο που περιέχει τα δεδομένα τους. Από την προσωπική μου επαγγελματική εμπειρία, επιπλέον προληπτικές (και συνδυαστικές) πρακτικές για την ασφάλεια των δεδομένων αποτελούν η χρήση εφαρμογών κρυπτογράφησης που ασφαλίζουν τα αρχεία των ψηφιακών συσκευών, η αλλαγή προσωπικών κωδικών με προσωρινούς, η δημιουργία ενός προσωρινού προφίλ (guest account), το διαρκές backup των αρχείων και η παράδοση των συσκευών στις εργοστασιακές τους ρυθμίσεις, η αποσύνδεση των εφαρμογών με ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, όπως τράπεζες, κοινωνικά δίκτυα, κ.λπ., διαγραφή του ιστορικού περιήγησης, και τέλος η ασφαλής εξάλειψη των δεδομένων (shredding) μέσω ειδικού λογισμικού διαγραφής, ώστε να μην ανακτώνται ακόμα και με εξειδικευμένο λογισμικό. Ακολουθούν κάποια άρθρα που αναφέρονται σε αυτές τις πρακτικές:

<https://www.thewindowsclub.com/precautions-take-sending-pc-laptop-repair>

<https://www.nytimes.com/2017/12/06/technology/personaltech/laptop-data-repairs.html>

<https://www.expressvpn.com/blog/protect-your-iphone-device-data-before-repair/>

³⁵ Λογαριασμός χρήστη, που συνδέεται με τις συσκευές της εταιρείας Apple, απαραίτητος για τη λειτουργία τους και τη διαχείριση των δεδομένων των χρηστών.

Ο Παπανικολάου (2010, σ. 442) υπογραμμίζει τον ρόλο των γυναικών μέσα στο πατριαρχικό σύστημα παραθέτοντας την ανάλυση της Sedgwick, σύμφωνα με την οποία οι σχέσεις μεταξύ των ανδρών θεμελιώνονται και ενδυναμώνονται διαμέσου των γυναικών. Έτσι και οι τεχνοαδελφότητες, σύγχρονες όψεις της ηγεμονικής αρρενωπότητας, συγκροτούνται και ολοκληρώνονται διαμέσου των θηλυκοποιημένων συσκευών και των παιχνιδιών παραβίασης εις βάρος τους. Το περιβάλλον εργασίας που περιγράφει η Χρύσα είναι μια απόκοσμη αρένα έμφυλων συγκρούσεων, όπου τέμνονται κοινωνικοί δεσμοί, επιθυμίες, προνόμια και έμφυλες ιεραρχίες και αναδύονται μέσα από τις αντιφάσεις τους ως η συγκολλητική ουσία που συνενώνει τις τεχνο-αδελφότητες. Η ακόλουθη μαρτυρία της Χρύσας επικυρώνει την παραπάνω θεώρηση:

Τα αφεντικά το ξέρανε ήτανε πολύ OK με αυτό [...] δεν τους ενδιέφερε. Ήταν και αυτοί μεσ' το κόλπο. "Μπα, άμα δεν την νοιάζει την καργιόλα αυτή για τα κινητά της, τι μας νοιάζει εμάς;" έτσι λέγαν τα αφεντικά. Οπότε [οι τεχνικοί] είχαν το OK το ελεύθερο, δεν έπαιζε τίποτα κακό με αυτό.

Αν και εκ πρώτης, υπό τη σκιά αυτών των αδελφοποιητικών παιχνιδιών παραβίασης, ελάχιστα περιθώρια αντίστασης υπάρχουν, όπως θα δούμε παρακάτω, η Χρύσα με τον καιρό άρχισε να ροκανίζει τα θεμέλια αυτού του παιχνιδιού, μπολιάζοντας τις ρωγμές της αδελφότητας με τις αντιστασιακές πρακτικές της.

Η Χρύσα αμφισβητώντας τα φυσικοποιημένα έμφυλα κανονιστικά πρότυπα που παρουσιάζουν τους άνδρες να διακατέχονται από μανιώδης ασυγκράτητη σεξουαλική ορμή, αποφαίνεται πως οι παραπάνω πρακτικές δεν αφορούν τόσο μια αδιαπραγμάτευτη, *sui generis* αχαλίνωτη και ανεξέλεγκτη σεξουαλική ορμή και διέγερση, αλλά πρόκειται περισσότερο για ευχαρίστηση που οι άντρες συνάδελφοί της παίρνουν μέσω της πράξης της παραβίασης. Το προσωπικό υλικό των γυναικών, από το οποίο κρατούσαν αντίγραφα όλοι οι άντρες συνάδελφοί της, δεν ήταν πάντα σεξουαλικό. Εντούτοις, συλλέγουν το υλικό όλων των πελατισσών "γιατί τους διεγείρει ότι κλέβουνε τη φωτογραφία μέσα από το κινητό". Σύμφωνα με την Χρύσα, πρόκειται για μεθοδευμένη δραστηριότητα, που εκκινεί από την υφαρπαγή κωδικών:

“Ήτανε task να πάρεις τον κωδικό, οπωσδήποτε, από μια γυναίκα που θες να την παραβιάσεις εκεί, ήταν μέθοδος. [...] Το κάνανε μεθοδικά. Είχαν μέθοδο και στο τι θα πούνε και στο πώς θα το κάνουνε [...] πιέζαμε να μας

δίνουν τους κωδικούς. Για να βγάλουμε πιο γρήγορα τη δουλειά και για να βλέπουν τα λιγούρια τις φωτογραφίες από τις γυναίκες που ερχόντουσαν.”

Η μαρτυρία αυτή συνάδει και με τα στοιχεία που παραθέτει ο Θοδωρής. Πλήθος μη συναινετικών φωτογραφιών που απέσπασε από κακοποιητικές ιστοσελίδες, ώστε να τις καταθέσει στη ΔΗΕ, ήταν παρμένες κρυφά, από καθημερινές δραστηριότητες, από τον εργασιακό χώρο των γυναικών ή ακόμα και από δημόσιους χώρους όπως στην παραλία:

“Δηλαδή υπήρχανε φωτογραφίες ξέρω ‘γω... θυμάμαι τώρα σε μια μικρή πόλη, δεν θυμάμαι ποια ακριβώς πόλη, που ο άλλος πήγαινε και τράβαγε την κοπέλα που δούλευε στα Coffee Island και... "Ποια είναι αυτή, την ξέρετε" και λοιπά. Και υπήρχαν πάρα πολλές φωτογραφίες που ήταν κοινές, δηλαδή ήταν τώρα εμμ... ήταν μια κοπέλα με ένα μαγιό [...] Και μετά, φωτογραφίες πιο κοινές, που τις τραβάνε από το προφίλ τους στο Facebook, που ‘τανε πάλι η άλλη με ένα μαγιό και λοιπά, μόνο και μόνο να τη διαπομπεύσουν και να της επιτεθούνε.”

Η Θάλεια, προγραμματίστρια και ακτιβίστρια, συμπληρώνει τον Θοδωρή, τονίζοντας πως τα παιχνίδια παραβίασης αφορούν όλο το ηλικιακό φάσμα αρρενοποίησης και ομοκοινωνικότητας: “Πιστεύω ότι η μεγαλύτερη διακίνηση στην πραγματικότητα δε γίνεται μέσα από αυτά τα site, αλλά γίνεται από φίλο σε φίλο ας πούμε, ειδικά σε πιο μικρές ηλικίες”. Συνομιλώντας με την Σοφία, προσωπικό υλικό της οποίας διέρρευσε, τα παραπάνω ευρήματα φωτίζονται περαιτέρω. Τρία χρόνια πριν, σε μια επαρχιακή πόλη της περιφέρειας, η Σοφία πληροφορήθηκε μέσω γνωστών της πως ημίγυμνες φωτογραφίες που είχε ανταλλάξει με το σύντροφό της κυκλοφορούσαν για μήνες πριν το μάθει, μέσω Facebook, Messenger και Instagram, από κινητό σε κινητό, στα πλαίσια ενός παιχνιδιού που η ίδια το ερμηνεύει ως τον “και καλά χαβαλέ των αντρών”. Αναστοχαζόμενη την τραυματική αυτή εμπειρία που την καθήλωσε για μήνες εντός σπιτιού φοβούμενη, επιπλέον, τις επιπτώσεις της διαρροής στον εργασιακό της χώρο, ερμηνεύει αυτές τις ενέργειες:

“Γιατί... έτσι κάνουν πλάκα.. Δεν... ε... δεν τους ενδιαφέρει ο άνθρωπος, ο οποίος θίγεται πίσω από όλο αυτό και τι... διάσταση μπορεί να πάρει αυτό το θέμα, στη σχέση μου με τους γονείς μου, στη δουλειά μου και αυτά, νομίζω ότι εμ... όσο χαζό και να ακούγεται, αυτοί έτσι έχουν μάθει να κάνουν χαβαλέ. Τόσο αναλώσιμες θεωρούν ότι είναι οι γυναίκες και... δεν αξίζουν το σεβασμό κανενός. Αυτό θεωρώ ότι υπάρχει πίσω.”

Οι σκέψεις αυτές της Σοφίας αντανakλούν το πώς η σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας εμπίπτει στο συνεχές της έμφυλης βίας, όπως εντοπίζουν και οι McGlynn, Rackley και Houghton (2017) στο άρθρο τους. Η κανονικοποίηση της τεχνολογικής βίας ως “χαβαλές” και ο χαρακτηρισμός των αντιδράσεων σε αυτήν ως υπερβολικές και δείγμα υπερευαισθησίας, δρα συσσωρευτικά στο έμφυλο βίωμα αφήνοντας τις γυναίκες θεσμικά και κοινωνικά έκθετες σε αυτές τις μορφές βίας, εξού και αποτελεί ζήτημα μείζονος σημασίας, σύμφωνα με τις συγγραφείς, η βία αυτή να αναγνωρίζεται ως μορφή σεξουαλικής κακοποίησης (McGlynn et al., 2017).

5.2.3 Οι αδιόρατες πτυχές της τεχνοαδελφότητας

Με έμφυλες παραβιάσεις, επιθετικότητα, αδελφοποιητικό λεξιλόγιο, υποτιμητικό λόγο και ανταγωνιστική έπαρση της τεχνογνωσιακής αυθεντίας, οι προγραμματιστές και τα τεχνοαδέλφια χτίζουν απροσπέλαστες τεχνολογικές αδελφότητες, επιβεβαιώνοντας πώς η μη συναινετική διακίνηση προσωπικού υλικού περιστρέφεται γύρω από την ταπείνωση, την εκδίκηση και την κακοποίηση (Hall & Hearn, 2017), δομικά υλικά της τεχνολογικής αδελφοποιητικής τους αλληλεγγύης. Αδελφωτικές αναφώνησεις/προσφωνήσεις των ανδρών μεταξύ τους, όπως μπρο (bro), αδελφέ, αδελφούλη, φούλη, μπρούλη, μαν, αρχηγέ, φίλε, κλπ. αποτελούν συγκροτησιακά τελετουργικά οικειότητας που υποκειμενοποιούν τις έμφυλες σχέσεις ανισότητας.

Επεκτείνοντας τον παραπάνω συλλογισμό, εντοπίζουμε πώς τα γλωσσικά στοιχεία στις συνομιλίες μεταξύ των ανδρών τεχνικών είναι συγκροτησιακές πτυχές της τεχνο-ομοκοινωνικότητας. Προσεγγίζοντας το ζήτημα μέσα από τον αναλυτικό φακό της Sedgwick, όπως τον χρησιμοποιεί ο Παπανικολάου, στο πλαίσιο μιας πατριαρχικής ετεροκανονιστικής κοινωνίας η ανδρική ομοκοινωνικότητα αποτελεί “την ασφαλιστική δικλείδα που δεν επιτρέπει την ανάπτυξη ομοφυλόφιλων σχέσεων” (2010, σ. 439-440). Όπως εξηγεί, “οι ομοκοινωνικοί δεσμοί είναι ιδιαίτερα ισχυροί και πολλές φορές συγκροτούν και αρδεύουν φιλία και αγάπη που φθάνει στα όρια της ερωτικής επιθυμίας, της ομοφυλόφιλης έλξης — η οποία όμως δεν μεταπίπτει σε ομοφυλόφιλη ερωτική επαφή”. Έξαλλου δεν είναι τυχαία, όπως υπογραμμίζει παρακάτω, “η σημειακή εγγύτητα μεταξύ homosexuality/homosociality” (ό.π., σ. 439-440).

Από την πίεση για συμμόρφωση με τα έμφυλα στερεότυπα δε γλιτώνουν ούτε οι άνδρες. Στο παρακάτω απόσπασμα η Χρύσα μεταφέρει ατόφια κομμάτια από

συνομιλιακές αφηγήσεις μεταξύ των συναδέλφων στην καθημερινή επικοινωνία. Παρακολουθούμε πώς εκτυλίσσεται το έμφυλο δράμα μέσα από την περίπτωση ενός νεαρού συναδέλφου, χαρακτηριστικό παράδειγμα του πώς τα συμμετέχοντα υποκείμενα συγκροτούν αρρενωπότητες και σχέσεις εγγύτητας μέσω της ανδρικής ομοκοινωνικότητας:

“[...] είχαμε ένα μικρό που ήρθε [και] ήταν 20 χρονών. Και ο Θ. μαζευτόταν έτσι κοκκίνιζε, κοκκίνιζε, έσφιγγε τις γροθιές του, ήταν και μικρούλης, έτσι πολύ baby face και τέτοια. Του ‘κανα εγώ babysitting και αυτά. Όταν έφυγα από [την περιοχή καταστήματος], με αγκάλιασε, έκλαιγε στην αγκαλιά μου και τέτοια. Αλλά είμαι σίγουρη ότι έχει γίνει σαν τον Κ., τώρα δηλαδή κάνει τα ίδια είμαι σίγουρη. Του ‘λεγε ο Κ., όταν ήρθε, τον γούσταρε μια πελάτισσα, creepy, μια creepy πελάτισσα ερχόταν και ζήτηγε τον Θ. και τον γούσταρε, τέλος πάντων, και του την έπεφτε.

Κ: Πήγαινε μαζί της, ρε!

Θ: Δε θέλω ρε, άφησε με ρε, δε μ’ αρέσει, δε θέλω, μη με πιε.. μη μου λες τέτοια...

Κ: Τι είσαι κανας πούστης είσαι; Γιατί δε γαμάς ρε; Γάμησε τη ρε να στρώσεις, τέλος πάντων!

Θ: Άφησέ με!

Και δεν του μίλαγε μετά και γελούσε ο Κ. Μετά από λίγο καιρό ήταν ίδιος. Ίδια αστεία, δηλαδή τον χάλασε, πώς να στο πω. Αυτό το παιδί μπήκε καλά μέσα στην εταιρεία, εκεί, και τον χάλασαν.”

Πρόκειται για ένα σχήμα σχέσεων που χτίζεται μεθοδικά μέσω της βίας και αναδεικνύει τις λεπτές αποχρώσεις της, ενώ σμιλεύει την έμφυλη ασυμμετρία, με τα περιστατικά αυτά να αποτελούν περισσότερο εκφράσεις του συνεχούς της βίας (McGlynn et al., 2017), παρά μεμονωμένες περιπτώσεις. Μέσα από αυτό το συνεχές η παραβίαση κανονικοποιείται, ενώ οι ενδεχόμενες αντιδράσεις αποπλίζονται με την επίκληση των μαγικών ιδιοτήτων του αστεϊσμού. Παρακάτω, παρακολουθούμε μέσα από την αφήγηση της Χρύσας για έναν στενό της συνεργάτη, πώς η ανδρική ομοκοινωνικότητα τρέφεται από την υποτίμηση και τη σεξουαλική βία, υπονομεύοντας τη σοβαρότητα των παραβιαστικών πρακτικών χαρακτηρίζοντάς τες ως “πλάκα”:

“[...] του άρεσαν τα φρικτά βίντεο. Είχε γραφτεί σε ένα site, δεν ξέρω τι ήτανε, που έδειχνε όλο μη λογοκριμένα βίντεο. Που σημαίνει που έδειχνε ανθρώπους να αυτοκτονούν, έδειχνε ανθρώπους να σκοτώνονται στο

δρόμο, έδειχνε ζώα να βιάζονται, έδειχνε ζώα να σκοτώνονται... [...] του αρέσει να τα βλέπει και να λέει [αλλαγή τονικότητας] "ω, μαλάκα, δεν το πιστεύω ξέρω 'γω. Τι έπαθε αυτός ρε μαλάκα, πωπω σπάσαν τα πόδια του.. iii" Αυτό. Ή, εεε "χαχαχα ο άλλος βιάζει μια χελώνα". Μου έδειξε την εικόνα του βιασμού της χελ... το είδα αυτό, αυτό το πράγμα, δεν θα φύγει ποτέ από το μυαλό μου. Ναι. Ήταν το αστείο της ημέρας. Ο βιασμός της χελώνας. Γελάσανε πάρα πολύ με αυτό εκείνη την ημέρα."

Η σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας, λοιπόν, συνιστά μια ακόμα όψη της αδελφοποιητικής ομοκοινωνικότητας. Οι συνάδελφοι της Χρύσας πέραν του χέρι με χέρι διαμοιρασμού, θυμίζοντας τις πρακτικές που εξετάσαμε στα προηγούμενα κεφάλαια, διατηρούσαν ταξινομημένη προσωπική συλλογή από τις φωτογραφίες των πελατισσών σε τοπικούς υπολογιστές της εταιρείας, προσβάσιμους σε όλο το προσωπικό. Πράγματι, η παραβίαση, από την οποία καμία γυναίκα δε γλιτώνει, φαίνεται να είναι συνυφασμένη με τη ρουτίνα της καθημερινότητας και τη ροή εργασίας:

"[...] έχει συνηθίσει το σώμα σου σε μια ρουτίνα, έχεις μια σωματική πια μνήμη, ακούς το καμπανάκι της πόρτας, κοιτάς τον καθρέφτη, βλέπεις τι γίνεται, συνεχίζεις να δουλεύεις, "έρχομαι σε λίγο" φωνάζεις. Αυτό γίνεται σε κλάσματα του δευτερολέπτου, αυτή ήταν η ακολουθία για μένα. Για τα αγόρια ήτανε, χτυπάει το καμπανάκι, βλέπω στον καθρέφτη, βλέπω αν είναι γκόμενα και πετάγομαι. "Γκόμενα" να την εξυπηρετήσω, ή να της πάρω τον κωδικό ή οτιδήποτε. [...] το πιο κλασικό ας πούμε ήταν ότι απλά όταν εμπαινε μια γυναίκα μέσα - και δε χρειάζεται να είναι αυτή η φοβερή γυναίκα που είμαστε τόσο περίεργοι να δούμε το σώμα της, [...] [παύση] για οποιαδήποτε και για μία που θεωρούσαν άσχημη γυναίκα, πάλι θα έμπαιναν [στα αρχεία της] να δούνε, για να την κοροϊδέψουνε. [...] Απλά αυτές που ήταν "άσχημες", αυτές είχαν την τύχη να μην κυκλοφορήσει [το προσωπικό υλικό τους] ας πούμε... [σε όλη την εταιρεία]"

Οι νομικοί Citron & Franks (2014) στην προσπάθειά τους να αναδείξουν τα κενά στην αμερικανική νομοθεσία, αναφορικά με τη μη συναινετική πορνογραφία, επισημαίνουν τη συγγένεια του φαινομένου με την ασύμμετρη αντιμετώπιση της γυναικείας σεξουαλικότητας στην έμφυλη κανονιστική ιεραρχία. Οι πελάτισσες που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες τεχνικής υποστήριξης στην εταιρεία που δουλεύει η Χρύσα σεξουαλικοποιούνται, γελοιοποιούνται, ταπεινώνονται και παραβιάζονται. Ο βαθμός της υποτίμησης των γυναικών εξαρτάται από το πώς επιτελούν τη θηλυκότητά τους:

- X: [...] γυναίκες που δεν ήταν τόσο θηλυκές, που ήταν λίγο πιο butch³⁶, να το πω έτσι απλά. Εκεί ας πούμε μπορεί να μην... Αα καλή τύπισσα αυτή, την συμπαθώ πολύ, θα σου έλεγε.
- E: Και δεν παίρνανε τις φωτογραφίες;
- X: Τις βλέπανε, όχι δεν υπήρχε αυτό [ότι] δεν παίρναν τις φωτογραφίες, απλά ξες είχε άλλη αντιμετώπιση.

Το περιβάλλον αυτό, διαποτισμένο από έμφυλες παραβιαστικές πρακτικές, είναι απροσπέλαστο. Ωστόσο, ακόμα και σε τεχνικά επαγγέλματα που στερεοτυπικά απασχολούν περισσότερες γυναίκες και θηλυκότητες, όπως ο χώρος του προγραμματισμού, η κουλτούρα της τεχνοαδελφότητας επιμένει. Όποιες δε συμμορφώνονται με τις έμφυλες κανονιστικές προδιαγραφές, ρυθμίζονται με σεξιστικά σχόλια και υποτίμηση, ώστε να τις επαναφέρουν στο στερεοτυπικό και παραδοσιακό ρόλο τους εντός της έμφυλης ιεραρχίας. Η Θάλεια εργαζόταν για μια εταιρεία στο χώρο της πληροφορικής, που απασχολούσε πολλές γυναίκες προγραμματίστριες. Εντούτοις, υποβάλλονταν τακτικά σε υποτιμητικό σχολιασμό αναφορικά με το φύλο τους:

“[...] ειδικά σε γυναίκες που ήταν έτσι λίγο σε πιο υψηλόβαθμες θέσεις, γινόντουσαν και σχόλια από άλλους συναδέλφους τύπου... τράβα να πλύνεις κάνα πιάτο ή... γι’ αυτό είσαι ακόμα ανύπαντρη [...], έχει γυρίσει ο άλλος και της έχει πει τράβα πλύνε κάνα πιάτο, για να βγάλεις τα νεύρα σου ας πούμε.”

Παρατηρούμε εδώ, λοιπόν, τη συγγένεια των σεξιστικών χαρακτηρισμών που χρησιμοποιούνται εναντίον των γυναικών με τα μηνύματα που δέχονταν οι γυναίκες gamers από τους δράστες της μισογύνικης καμπάνιας παρενόχλησης Gamergate, όπως παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο (σ. 53) (Jane, 2016).

Ας θυμηθούμε της περίπτωση του Moore που έγινε γνωστός ως ο “βασιλιάς της εκδικητικής πορνογραφίας” (Riches, 2020). Για τον Moore, όπως και για τους συναδέλφους της Χρύσας, οι γυναίκες είναι αντικείμενα σεξουαλικού πόθου που

---

³⁶ Ο όρος butch ως το διττό άλλο του όρου femme είναι όρος που έχει αναδυθεί από τις λεσβιακές κοινότητες της εργατικής τάξης (Them., 2018· Σταματοπούλου, 2017, σ. 54) για να περιγράψει τα χαρακτηριστικά στερεοτυπικής αρρενωπότητας που οικειοποιούνται οι cis λεσβίες. Ωστόσο, όπως εύστοχα αναφέρει η Σταματοπούλου, “οι δύο όροι μπορούν επιπλέον να προσεγγιστούν ως επιτελέσεις περιστατικών ρόλων που αναλαμβάνουν τα άτομα και οι οποίοι μπορούν να αλλάξουν, μετατοπιστούν και αντιστραφούν ανα πάσα στιγμή” (2017, σ. 134).

ευχαριστιέται να βλέπει γυμνά (Woolley, 2014) και ως τέτοια υπάρχουν για να ικανοποιούν τις εκάστοτε ορέξεις του. Αντίστοιχα, οι συναδέλφοι της Χρύσας, ενστερνίζονται την οπτική του Moore και φαίνεται να αντιλαμβάνονται τις πράξεις τους ως φυσική συνέπεια της ίδιας της ύπαρξης προσωπικού σεξουαλικού υλικού (Anderson, 2011).

Η Χρύσα σταδιακά άρχισε να χιτίζει προσωπικές πρακτικές αντίστασης. Συχνά συζητούσε με τους συναδέλφους της για την κατά συρροή υποκλοπή του προσωπικού υλικού γυναικών. Αλλάζοντας την τονικότητα στην φωνή της, η Χρύσα γίνεται το ηγείο των φαιδρών επιχειρημάτων τους: *“Ένα πάθος έχουμε και εμείς, ένα πάθος έχω κι εγώ τι να κάνω”*. Αυτό λέγανε συνέχεια γιατί το είχαμε συζητήσει πολλές φορές”. Αντίστοιχα ελαφρά φαίνεται να το αντιμετωπίζει και η διοίκηση της εταιρείας. Οι άνδρες τεχνικοί χρησιμοποιούν το εταιρικό e-mail για να στέλνουν ο ένας στον άλλον τις προσωπικές φωτογραφίες των πελατισσών. Οι σύζυγοι των εργοδοτών που απασχολούνται σε διοικητικές θέσεις και διαχειρίζονται αυτόν το λογαριασμό “ξέρανε τι γίνεται, αλλά αντιμετωπίζουν [...] τους υπαλλήλους σαν αγοράκια που δεν μπορούν να κρατηθούν”. Η παραπάνω μαρτυρία φωτίζει και την εμπειρία της Θάλειας, σύμφωνα με την οποία, η αδελφοποιητική ομοκοινωνική τεχνοκουλτούρα παραμένει αδιάρρηκτη παρά την προσθήκη γυναικών σε κείριες θέσεις στην εταιρική ιεραρχία, υπογραμμίζοντας πώς η ψηφιακή βία αποτελεί συνέχεια της, εξίσου κανονικοποιημένης, εκτός σύνδεσης βίας.

Παρακάτω, μέσα από την αφήγηση της Σοφίας, παρατηρούμε την αδελφοποιητική ομοκοινωνικότητα, όπως εκτυλίσσεται μεταξύ των αγοριών και των νεαρών ανδρών. Ενήμερη πλέον για τη διαρροή της, παρατηρεί τις συνομιλίες τους και αισθάνεται ανήμπορη να αντιδράσει:

“Ναι, γενικά ε.. επειδή, για να καταλάβεις, εγώ τέλος πάντων κάποια στιγμή εποχιακά δούλευα σε ένα ίντερνετ καφέ, το οποίο αποτελείται κατά 99% από αγόρια... τύπου από 10 χρονών μέχρι 20+ εμ... αυτά που άκουγα εκεί μέσα ήταν για να караφλιάζω. Δεν ξέρω αν είναι η πρόσβαση στην πληροφορία που έχει πάει λάθος, δεν ξέρω αν είναι η τεχνολογία, δεν ξέρω αλήθεια, αλλά... έχω ακούσει πάρα πολλές φορές να εκφράζονται υποτιμητικά για τις γυναίκες γενικότερα... εμ.. τσκ... σχολιάζοντας ας πούμε, είτε άτομα τα οποία εκτίθενται στα social media, influencers³⁷,

³⁷ Οι influencers, με ελεύθερη απόδοση στα ελληνικά “επηρεαστές κοινής γνώμης”, αποτελούν μια νεοαναδυόμενη κατηγορία ευρέως γνωστών προσώπων που χαίρουν εκτεταμένης δημοσιότητας. Καθώς τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης άρχισαν να αποκτούν μεγαλύτερη δύναμη στην (ανα)μετάδοση

παρουσιάστριες και τα λοιπά εμ... είναι για να καραφλιάζεις, χάνω την ελπίδα μου [...] Η πλειοψηφία των αγοριών σε κάνει να απελπίζεσαι [αναστεναγμός] [...] συζητήσεις τύπου ότι... χωρίς να λένε όνομα, γιατί ήμουν κ εγώ μπροστά, ότι έχω τις φωτογραφίες της ε... [...] να σου πω την αλήθεια φοβήθηκα, ξες μην μου γυρίσει μπούμερανγκ, ότι εσύ γιατί μιλάς... εε γιατί είμαι σίγουρη ότι και οι ίδιοι θα γνώριζαν, μου πέρασε και από το μυαλό ότι μπορεί να λένε και για μένα, να σου πω την αλήθεια.”

Το πόσο κανονικοποιημένη είναι αυτή η πρακτική φαίνεται παρακάτω, όπου η Χρύσα περιγράφει τις διαστάσεις της παραβιαστικότητας, όταν χρειάστηκε να μεταβεί σε υποκατάστημα της περιφέρειας προς κάλυψη των εργασιακών αναγκών της εταιρείας:

X: Λοιπόν, εκεί πήγα να αντικαταστήσω έναν συνάδελφο που θα έπαιρνε άδεια, για εκείνες τις μέρες, γιατί έχει μόνο δύο άτομα το μαγαζί [στην άλλη περιοχή], και δούλευα στον υπολογιστή του. Είμασταν δύο κοπέλες. Η Μ. φυσικά και δεν έκανε τέτοια πράγματα και δεν ασχολιότανε, αλλά ο υπολογιστής του τύπου όπου δούλευα εγώ, ήταν ότι χειρότερο έχω δει στη ζωή μου. Μιλάμε για αρχείο. Μιλάμε για Terabyte³⁸...

E: Από γυναίκες;

X: Ναι, από γυναίκες. Αδιακρίτως.

Τα νομοθετικά κενά και οι τεχνολογικές διευκολύνσεις, όπως είδαμε στα προηγούμενα κεφάλαια, επιτρέπουν την ανενόχλητη διακίνηση και πορνογραφοποίηση του μη συναινετικού υλικού. Περνώντας από τις κλειστές πόρτες των εργαστηρίων επισκευής στην ευρύτητα του αρρύθμιστου διαδικτύου (Watney, 2007), αν και από την παρούσα έρευνα δεν προκύπτει άμεση σύνδεση με διαρροές προσωπικού υλικού των πελατισσών σε ιστότοπους, το φαινόμενο εντείνεται και οι ήδη κανονικοποιημένες

πληροφοριών, η ευκολία χρήσης και αμεσότητας των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης, που δεν προϋποθέτει εξειδικευμένες γνώσεις για την χρήση τους, σε αντίστιξη με την τηλεόραση, οδήγησαν στη δημιουργία ενός νέου τοπίου όπου θεατές και παρουσιαστές διαμορφώνουν νέες μορφές θεάματος και τεχνικών μαζικής διάχυσης εικόνων. Πιο συγκεκριμένα, οι influencers χρησιμοποιούν το Instagram, TikTok, Youtube, Twitter, Snapchat, προσωπικά blogs, είτε κάποιον συνδυασμό των παραπάνω. Θεωρούνται ειδικοί σε συγκεκριμένους τομείς, γύρω από τους οποίους περιστρέφεται η θεματολογία τους, ενώ έχουν σταθερούς ακόλουθους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και ο ρόλος τους είναι πολύ εμπορικός. Καθώς, μέσα από την ευρύτητα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, η σφαίρα επιρροής τους εκτείνεται σε μεγάλο εύρος, οι απόψεις τους θεωρούνται επιδραστικής σημασίας και οι χρήστες που τους ακολουθούν τους εμπιστεύονται.

³⁸ Επεξηγηματικά, πρόκειται για μονάδα μέτρησης αποθηκευτικού χώρου (1 Terabyte ισούται με 1024 Gigabytes). 1 Terabyte (TB) ισούται με 250.000 φωτογραφίες τραβηγμένες με κάμερα 12 MegaPixel ή 250 - 500 ώρες βίντεο αναλόγως της ανάλυσης τους. Και, για μια υλική αναλογική προοπτική, 1TB αποθηκεύει γύρω στις 6,5 εκατομμύρια σελίδες εγγράφων.

πρακτικές βρίσκουν ένα μεγαλύτερο πεδίο δράσης. Ο Θοδωρής κατέθεσε στοιχεία για 2.500 δράστες και τουλάχιστον 30GB μη συναινετικού υλικού, ένας συντηρητικός, κατά τα λεγόμενά του, απολογισμός της περιόδου της έντονης κινητικότητας εναντίον του Chatpic.org. Αν σκεφτούμε ότι το Chatpic.org είναι ένα από τους 10.000 ενεργούς ιστότοπους μη συναινετικής πορνογραφίας, ο οποίος συνεχίζει να λειτουργεί απρόσκοπτα σε γεωγραφικές τοποθεσίες εκτός Ελλάδας (περιορισμός που, όπως προαναφέρθηκε, παρακάμπτεται με ελάχιστες τεχνικές γνώσεις), γίνεται αντιληπτό πως οι παραβιάσεις στα εργαστήρια επισκευών συντελούν στην ηθική νομιμοποίηση του φαινομένου, μέσα από μια ομοκοινωνική διαδικασία συγκρότησης σχέσεων εγγύτητας μεταξύ των ανδρών, που είναι αδιάρρηκτη, καθώς, όπως έχει συζητηθεί διεξοδικά στα προηγούμενα κεφάλαια, ούτε το φαινόμενο ρυθμίζεται νομικά ούτε οι ηγεμονικές εταιρείες τεχνολογίας έχουν αντιμετωπίσει το φαινόμενο ικανοποιητικά. Μέσα από την εποπτεία των μέσων που χρησιμοποιούνται και των τρόπων που λειτουργούν οι δράστες που διαρρέουν προσωπικό υλικό, ο Θοδωρής επισημαίνει το μοτίβο δράσης στη συγκέντρωση και ταξινόμηση του μη συναινετικού υλικού και τη δημιουργία συλλογών:

“Δεν είναι αυτή η ουσία, η ουσία, η μεγαλύτερη, η μεγαλύτερη ουσία είναι... το κομμάτι της συλλογής, ότι πάρα πολλοί ρε παιδί μου έβλεπες να ανεβάζουν φωτογραφίες μιας κοπέλας, άσχετης, μια φωτογραφία στο Instagram, κάποιος μπορεί και να έχει και λίγο παραπάνω followers σε λίγο και να λέγανε "OK, παιδιά έχουμε τίποτα από αυτή, ψάχνουμε και λοιπά, ανταλλάζω με αυτή" τύπου ξέρω 'γω που όταν βρήκαμε κάποια links και λοιπά, [με] κατηγοριοποιημένα ονόματα, διευθύνσεις, [για το] πού έμενε η κάθε μία, και φωτογραφίες της καθεμιάς, τώρα μιλάμε για μικρές πόλεις, δηλαδή στη Πάτρα για παράδειγμα, και όχι στο χάος της Αθήνας... και γενικότερα μια τάση τελείως κακοποιητική και να σπάσει ο τοίχος της ανωνυμίας, ποια είναι αυτή πίσω από αυτό το ψευδώνυμο, εδώ τα στοιχεία της, doxing, εδώ... καλά να πάθει αφού έστειλε... δεν το 'ξερε; και τέτοια πράγματα. Οπότε νομίζω ότι όλα αυτά συνάδουν σε μια γενικότερη τάση κακοποίησης.”

Τόσο οι τεχνοαδελφότητες, οι κυρίαρχες αντιλήψεις για τα φύλα και η νομοθεσία που δεν ανταποκρίνεται στις εξαιρετικά γρήγορες και διαρκείς εξελίξεις της τεχνολογίας, όσο και τα συμφέροντα των μεγάλων τεχνολογικών εταιρειών, αποτελούν κομμάτια ενός πολυσύνθετου παζλ, που δεν είναι παρά ένα παλιό πρόβλημα με νέα μορφή, η φυσικοποίηση της έμφυλης ιεραρχίας.

5.3 Χαρτογραφώντας την παραβίαση

Στην παρακάτω ενότητα επιχειρείται να αναδειχθεί η κεντρικότητα της χαρτογράφησης των ψηφιακών μέσων που καθιστούν την τεχνολογική βία εφικτή. Ο εντοπισμός των μέσων αυτών που χρησιμοποιούν οι δράστες αλλά και η χαρτογράφηση της ψηφιακής πορείας που το μη συναινετικό υλικό ακολουθεί, αποτελούν σημαντικά εργαλεία για την ουσιαστική αντιμετώπιση του φαινομένου. Αφενός, οι γυναίκες και οι θηλυκότητες που υποψιάζονται ότι το υλικό τους έχει διαρρεύσει, πρέπει να μπορούν, αν το επιθυμούν, να το εντοπίσουν (π.χ. για να στοιχειοθετήσουν μια νομική υπόθεση) και αφετέρου, η αναγνώριση των συνηθέστερων διαδρομών της διαρροής αποτελεί τη βάση για να κατανοήσουμε πώς αυτή μπορεί να εμποδιστεί και να διασπαστεί η συνέχεια της. Οι μαρτυρίες των συνομιλητ(ρι)ών μου εκθέτουν την πολυπλοκότητα της αναζήτησης και του εντοπισμού του υλικού που έχει διαρρεύσει. Πιο συγκεκριμένα, οι μαρτυρίες της Χρύσας φωτίζουν τις αθέατες όψεις της αρρυθμιστής προσβασιμότητας σε προσωπικές συσκευές. Η ακτιβιστική δράση του Θωδωρή και της Θάλειας συμπληρώνει την εικόνα με τις εμπειρίες που ανασύρουν από την καταβύθιση τους στον κόσμο του τεχνολογικού αμοραλισμού. Επιπλέον, οι εμπειρίες της Σοφίας και της Κωνσταντίνας τονίζουν την ανεξάντλητη εφευρετικότητα των δραστών για νέους τρόπους παραβίασης.

Όπως αναλύθηκε στα παραπάνω κεφάλαια, οι ηγεμονικές τεχνολογικές εταιρείες διατηρούν μια στάση “ουδετερότητας”, η οποία εκπηγάξει από τις ισχύουσες νομοθεσίες, σύμφωνα με τις οποίες η ευθύνη βαρύνει τους χρήστες που ανεβάζουν το υλικό. Οι δημοφιλείς εφαρμογές χρησιμοποιούνται από τους δράστες και ως κανάλια διαρροής. Ωστόσο, παρά την εύκολη προσβασιμότητα σε εφαρμογές και ιστότοπους, τα σημεία της διαρροής δεν είναι πάντα τόσο εύκολα να εντοπιστούν. Οι ομοκοινωνικές παραβιαστικές τελετουργίες, στις οποίες, όπως είδαμε, οι αρρενωπότητες μούνται, αποτελούν κοινό μυστικό: η πλειονότητα των ανδρών μοιάζει να γνωρίζει εξ αρχής τα κανάλια διαρροής μη συναινετικού προσωπικού υλικού.

Η ασύμμετρη πρόσβαση μεταξύ ανδρών και γυναικών στην πληροφόρηση για τις πρακτικές του φαινομένου, αποτυπώνεται στις συζητήσεις με τις συνομιλήτριες που συμμετέχουν στην έρευνα, αλλά και στα ποσοστά των δραστών που ενεργούν παραβιαστικά απέναντι σε γυναίκες και θηλυκότητες. Οι McGlynn και Johnson (2020) συμπληρώνουν θεωρητικά τις Citron και Franks (2019), για τις πρακτικές διαδικτυακής

σεξουαλικής παρενόχλησης των γυναικών και πώς αυτές διαπλέκονται με την ασύμμετρη αντιμετώπιση της σεξουαλικότητας των ανδρών. Οι θεωρητικές αυτές παρατηρήσεις φωτίζουν τη δυσανάλογη άγνοια των γυναικών, τόσο για τις πρακτικές όσο και για τα κανάλια της διαρροής. Η Σοφία, η Λιάνα και η Κωνσταντίνα, προσωπικό υλικό των οποίων έχει διαρρεύσει, μέσα στα τελευταία τρία χρόνια, και έχει χρησιμοποιηθεί εκβιαστικά εναντίον τους, δε γνώριζαν ούτε πώς να εντοπίσουν το υλικό τους ούτε σε τι βαθμό έχουν εκτεθεί, αλλά ούτε και τις διαστάσεις που μπορεί να έχει πάρει η διαρροή.

Τακτικά, όπως και στην περίπτωση του Gamergate (Jane, 2016; Hathaway, 2014), οι γυναίκες συνήθως μαθαίνουν πως έχει διαρρεύσει προσωπικό τους υλικό, όταν αρχίσει η παρενόχληση, λόγω της επιπλέον διαρροής των προσωπικών τους στοιχείων που τις καθιστούν αναγνωρίσιμες (doxing), όπως έγινε στην περίπτωση της Κωνσταντίνας και της Σοφίας. Ο πρώην σύντροφος της Κωνσταντίνας, όταν χώρισαν, έγραψε στο προσωπικό του ιστολόγιο ένα καταγγελτικό δημοσίευμα με τίτλο το ονοματεπώνυμό της και τη διεύθυνση του σπιτιού της εκθέτοντας επιπλέον, στο ήδη εκτενές βιογραφικό κείμενο, πολλές προσωπικές πληροφορίες, μεταξύ των οποίων και φωτογραφίες από κοινές τους στιγμές, καθώς και ένα βίντεο, την ύπαρξη του οποίου η Κωνσταντίνα δεν γνώριζε προτού το δει αναρτημένο. Κάποια στιγμή ο πρώην σύντροφος της μετέφερε όλο αυτό το υλικό σε ένα νέο ιστολόγιο με το όνομα της Κωνσταντίνας. Η Κωνσταντίνα πληροφορήθηκε γι' αυτό, όταν, όπως αναφέρει: “Μια μέρα έκανα google το όνομά μου και εμφανίστηκε ένα site με το όνομά μου”. Αντίστοιχα, η Σοφία ενημερώθηκε τρεις μήνες μετά για τη διαρροή του υλικού της, όταν κοντινή της φίλη της μετέφερε πως κυκλοφορούν ημίγυμνες φωτογραφίες της και πως ήταν γνωστό στους πάντες πριν το μάθει η ίδια. Η πρώτη φορά που είδε μια από τις εν λόγω φωτογραφίες ήταν ύστερα από δύο χρόνια, όταν ένας άγνωστος της έστειλε μια από αυτές εκβιάζοντάς την να απαντήσει στις κλήσεις του στο Instagram.

5.3.1 Αναζητώντας τη διαρροή

Ένα από τα πιο γνωστά εργαλεία αναζήτησης πληροφοριών στο διαδίκτυο, όπως έχουμε δει, είναι η μηχανή αναζήτησης Google Search. Ελλείψει ενός καλύτερου και ασφαλέστερου εργαλείου, οι περισσότερες συνομιλήτριές μου έχουν χρησιμοποιήσει αυτή την υπηρεσία ανά τακτά χρονικά διαστήματα ορίζοντας το όνομά τους στο πεδίο αναζήτησης για να διερευνήσουν μια ενδεχόμενη διαρροή με σκοπό, δηλαδή, να ενημερωθούν εάν υπάρχει δημοσιοποιημένο μη συναινετικό σεξουαλικό υλικό. Όπως

επισημαίνει η Θάλεια, σχετικά με τη δυσκολία εντοπισμού του υλικού που έχει διαρρεύσει, “είναι τόσα πολλά τα μέρη που μπορείς να ψάξεις, δηλαδή να μπω ας πούμε στο Pornhub και τι να ψάξω; Hot blond programmer girl;” αντανακλώντας έτσι, με το ερώτημα αυτό, τις έντονες ανησυχίες για την τύχη του προσωπικού υλικού που έχει ανταλλαχθεί στα πλαίσια μιας εμπιστευτικής ερωτικής σχέσης, ιδιαιτέρως μετά τη λήξη της, όπως αυτές εκφράστηκαν από τις συνομιλήτριές μου κατά τη διάρκεια αυτής της έρευνας.

Αυτή ακριβώς ήταν και η δυσκολία που αντιμετώπισε η Λιάνα, η οποία δεχόταν για χρόνια απειλές πως θα διαρρεύσει το βίντεο βιασμού της. Όπως αναφέρει, αναζητούσε αυτό το βίντεο στις δημοφιλείς πλατφόρμες πορνογραφικού υλικού, καθώς μέχρι τη συνάντησή μας δε γνώριζε για την ύπαρξη ιστότοπων όπως το Chatpic.org. Έτσι, για καιρό έψαχνε ανά διαστήματα το όνομά της στο Google για τυχόν μη συναινετική διαρροή. Σήμερα, τρία χρόνια μετά, σταμάτησε τις αναζητήσεις για ενδεχόμενη διαρροή του βίντεο και φωτογραφιών εκείνης της περιόδου, καθώς παθαίνει ακόμα κρίσεις πανικού, μία από τις πολλές επιπτώσεις της σεξουαλικής βίας με τη χρήση εικόνας στη ζωή της. Αντίστοιχα, η Σοφία έχει επιλέξει να μην εξερευνήσει περαιτέρω τη διαρροή, καθώς, όπως αναφέρει:

“Δεν είμαι έτοιμη να το αντιμετωπίσω ακόμα και μετά από 4 χρόνια. [...] δηλαδή δε θα άντεχα να μπω να τις αναζητήσω και να τις βρω, ενδεχομένως, σε κάποιο site... ε... θα... θα μου ήταν πάρα πολύ δύσκολο αλλά... πιστεύω πως αν υπήρχανε σε κάποιο site θα το ήξερα ακριβώς για το λόγο που σου είπα πριν, ότι μαθαίνονται όλα, δε μένει τίποτα κρυφό σ’ αυτή την κοινωνία.”

Όπως και στην περίπτωση της Emma Holten, το παραπάνω απόσπασμα αντικατοπτρίζει τόσο τις επιπτώσεις στις ζωές των γυναικών όσο και τις συνδέσεις της σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας με τον εκτός διαδικτύου βίο, που επιτρέπει να προσεγγίσουμε τη βία του φαινομένου ως συνεχές (McGlynn et al., 2020, σ. 6). Επιπλέον, ενδιαφέρον παρουσιάζει το πώς η αναζήτηση πληροφοριών για ένα άτομο μπορεί να οδηγήσει σε ακόμα μεγαλύτερη έκθεση. Η Κωνσταντίνα σημειώνει πως κάθε φορά που κάποιος, ύστερα από αναζήτηση του ονόματός της στο Google, πατούσε στο σύνδεσμο της κακοποιητικής σελίδας που είχε δημοσιεύσει ο πρώην της για να τη διασύρει, η σελίδα ανέβαινε όλο και πιο ψηλά στα αποτελέσματα αναζητήσεων, οδηγώντας την σταδιακά στην πρώτη σελίδα των αναζητήσεων.

5.3.2 Ανιχνεύοντας τα σημεία διανομής - Εργαλεία διακίνησης

Όπως παρουσιάστηκαν στο τρίτο κεφάλαιο, οι τεχνολογίες διακίνησης και τα σημεία διανομής μη συναινετικού υλικού αφορούν ιστοσελίδες συγκεκριμένου ενδιαφέροντος, διαδικτυακά φόρουμ και εφαρμογές αποθηκευτικού νέφους (cloud). Ο Θοδωρής φωτίζει την ψηφιακή ακολουθία, με την οποία τροφοδοτεί την εφαρμογή ανίχνευσης που έχει φτιάξει ώστε να εντοπίζει το μη συναινετικό υλικό. Σε συμφωνία με τα παγκόσμια δεδομένα (Porter, 2021), αναφέρει, πως και για την Ελλάδα, η κεντρική πύλη της διαρροής είναι το Discord³⁹. Ακολουθούν το Reddit, το Telegram, το Dropbox και το Mega.

Το Discord, που έκανε την εμφάνισή του το 2015, με κύρια απεύθυνση στις κοινότητες των gamers, χρησιμοποιείται επιπλέον και ως μια ψηφιακή τοποθεσία για διακίνηση και εμπόριο μη συναινετικού υλικού. Το Reddit⁴⁰, από την άλλη μεριά, είναι ένας ιστότοπος που έγινε διάσημος μέσω του Gamergate και συγκεκριμένα λόγω της διαρροής μη συναινετικών εικόνων διασημοτήτων, γνωστό ως #TheFlapping και Celebgate (McGlynn et al., 2017). Μαζί με το Discord αποτελούν κεντρικές αρτηρίες της διανομής μη συναινετικού υλικού. Σύμφωνα με την Massanari, τόσο ο σχεδιασμός του Reddit, η αλγοριθμική του ακολουθία, όσο και οι πολιτικές χρήσης της πλατφόρμας υποστηρίζουν υπέρρητα την τοξική τεχνοκουλτούρα (2015). Επιπρόσθετα, το Telegram⁴¹ χρησιμοποιείται από τους δράστες για να ανταλλάξουν μη συναινετικό υλικό, καθώς επίσης και συνδέσμους σε αποθηκευτικούς χώρους στο νέφος, εκμεταλλευόμενοι τις υπηρεσίες ομαδοποίησης συνομιλιών που προσφέρει και τις

---

³⁹ Το Discord είναι “μια δωρεάν εφαρμογή συνομιλίας μέσω κλήσεων ήχου, βίντεο και μηνυμάτων κειμένου που χρησιμοποιείται από δεκάδες εκατομμύρια άτομα ηλικίας 13+ για να μιλήσουν και να κάνουν παρέα με τις κοινότητες και τους φίλους τους” (Discord, n.d.). Πρόκειται για μια πλατφόρμα δικτύωσης, ψηφιακής διανομής υλικού και ανταλλαγής άμεσων μηνυμάτων. Οι χρήστες μέσω ιδιωτικών ή ομαδικών συνομιλιών επικοινωνούν μέσω άμεσων γραπτών μηνυμάτων, φωνητικών κλήσεων, βιντεοκλήσεων, και αρχεία πολυμέσων, δημιουργώντας θεματικές κοινότητες, που ονομάζονται "σέρβερς". Στη γλώσσα του Discord, ένας σέρβερ, είναι ένα σταθερό κανάλι, ένα δωμάτιο συνομιλίας, στο οποίο η πρόσβαση είναι δυνατή μόνο μέσω συνδέσμων (links) πρόσκλησης.

⁴⁰ Το Reddit, πλατφόρμα ανοικτού λογισμικού, είναι ένας από τους πιο δημοφιλείς ιστοτόπους στο διαδίκτυο. Λειτουργεί ως ένα μεγάλο φόρουμ στο οποίο οι χρήστες μπορούν να υποβάλλουν συνδέσμους, εικόνες και κείμενο, ερωτήσεις, σχόλια με θεματικές και ό,τι μπορεί να φανταστεί κανείς, υλικό το οποίο διατίθεται ελεύθερα στο κοινό και υπόκειται σε ψηφοφορία. Το περιεχόμενο με τις περισσότερες ψήφους ανεβαίνει στην κορυφή, ενώ οι αναρτήσεις με αρνητική ψήφο γίνονται λιγότερο ορατές. Το Reddit χωρίζεται σε χιλιάδες μικρότερες κοινότητες, με συγκεκριμένες θεματικές, που ονομάζονται subreddits. “Στις περισσότερες περιπτώσεις, τα subreddits έχουν τα δικά τους θέματα, κανόνες και προσδοκίες” (Stegner, 2019).

⁴¹ Το Telegram είναι μια, ελεύθερης χρήσης (freeware), “εφαρμογή ανταλλαγής άμεσων μηνυμάτων για κινητά και επιτραπέζιους υπολογιστές που βασίζεται σε δικτύωση cloud, με έμφαση στην ασφάλεια και την ταχύτητα” (Telegram, n.d.). Πρόκειται για μια από τις δημοφιλέστερες εφαρμογές ανταλλαγής μηνυμάτων, κυρίως γνωστή για τις υπηρεσίες κρυπτογραφησης που προσφέρει, σε ατομικές, ομαδικές συζητήσεις και κανάλια.

αδιαφανείς πολιτικές της εταιρείας, όπως είδαμε να συμβαίνει και στη Νότια Κορέα. Τέλος, υπάρχουν οι αποθηκευτικοί χώροι στο νέφος, δηλαδή οι διαδικτυακές υπηρεσίες που σχετίζονται με την αποθήκευση και την προβολή αρχείων, καθώς και τον κεντρικό διαμοιρασμό του ταξινομημένου υλικού σε μεγαλύτερες ποσότητες. Τέτοιες εφαρμογές είναι το Dropbox και το Mega, το οποίο επιπλέον προσφέρει υπηρεσίες ανωνυμίας για τους χρήστες του.

Στο παρακάτω απόσπασμα, ο Θοδωρής σκιαγραφεί την ψηφιακή αλληλουχία που ακολουθούν οι δράστες, για να διαμοιραστούν μεταξύ τους το υλικό. Αναφέρει πως τακτικά το υλικό αυτό είναι εμπορεύσιμο, όπως αντίστοιχα έχει υποστηρίξει και η Šerpec στο άρθρο της (2019, σ. 420):

“[...] κατά κύριο λόγο το entry μας είναι το Discord, είναι δηλαδή rooms τα οποία είναι κάτι... πιτσιρικάδες, ή και όχι τόσο, οι οποίοι θέλουνε να πουλήσουν, να βγάλουν ένα 10ρικο, ένα 20άρικο και λοιπά... και ξεκινάνε τα server και ακολουθούν μια τεχνική "παιδιά στα 5 invites, δώρο 5 φωτογραφίες", οπότε για να προσελκύσουν κόσμο [...] ποστάρουνε στο Reddit, από το Reddit πηγαίνουνε στο Discord, απ' το Discord στο Telegram, απ' το Telegram στο Discord πάλι, μετά στο Dropbox και ούτω κάθε εξής. [...] το Discord για παράδειγμα έχει ένα πολύ συγκεκριμένο μοντέλο στο πώς... το Discord ανάλογα με το πόσο δημοφιλής είναι ένας σέρβερ έχει κάποια... benefits, έχει κάποια payments και ούτω κάθεξης. Ξεκινάει λοιπόν κάποιος ένα σέρβερ, τέτοιου περιεχομένου. Χρειάζεται κόσμο, προφανώς για να μπορέσει να ψήσει και κάποιους να του δώσουνε 5-10 ευρώ... whatever για να πάρουνε το υλικό που έχουνε συγκεντρώσει. Οπότε τι κάνουνε; Κάνουνε άτυπο μάρκετινγκ. Δημιουργούνε κάποια rooms τα οποία έχουνε κάποιες δωρεάν φωτογραφίες, τα οποία ξεκλειδώνουνε άμα στείλεις 5 εε... invites και... μπούνε 5 χρήστες από σένα.”

Φωτίζοντας το πώς το μη συναινετικό υλικό περνάει από τη μια πλατφόρμα στην άλλη, ο Θοδωρής συνεχίζει: “υπάρχουνε κάποια subreddits τα οποία είναι πολύ common στο ελληνικό κοινό [...] είναι [...] 10 subreddits, στα οποία καθημερινά ποστάρονται καινούργια links για καινούριους servers [στο Discord]”. Όσο για την εμπορευματοποιημένη διάσταση του φαινομένου ο Θοδωρής αναφέρεται σε μια επιπλέον κατηγορία υλικού, υλικό κλεμμένο από σεξεργάτριες. Οι δράστες διαμοιράζονται το υλικό με σκοπό να καρπωθούν, αντί για αυτές, το οικονομικό όφελος από μεταπώληση του υλικού, αλλά και με διάθεση διαπόμπευσης, υποτίμησης και κατακραυγής των εικονιζόμενων:

“Υπάρχουνε κάποια subreddits, τα οποία είναι πολύ common στο Ελληνικό κοινό... Ε... πολλά που είναι legit από.. ξέρω ‘γω.. Greek.. not.. safe for work. Που είναι legit φωτογραφίες, ανεβάζω ξέρω ‘γω φωτογραφία τα μούτρα μου ή δικές μου γυμνές φωτογραφίες. Μέχρι άλλα που είναι τελείως... [...] κακοποιητικά. [...] αυτό που ήθελα να σου πω, by the way, είναι ότι και πάρα πολύ shame υπήρχε σε σεξεργάτριες. Κυρίως... ξέρεις, OnlyFans⁴²... οπότε και πάρα πολλές φορές υπήρχε πολύ παράνομο υλικό που κλέβανε απ' το OnlyFans. Για παράδειγμα υπάρχουνε πάρα πολλά subreddits τα οποία είναι... κάποιες Ελληνίδες που έχουν Only Fans. [παύση] Ε... οπότε και εκεί πέρα, τα οποία δεν τα έχουν φτιάξει και δεν τα διαχειρίζονται προφανώς αυτές. [...] πέρα από τα προσωπικά στοιχεία αυτά, πολλές φορές υπάρχει αγοραπωλησία.”

Φωτίζοντας μια επιπρόσθετη όψη της διαρροής, η Θάλεια αναφέρεται στο πώς χρησιμοποιείται το πεδίο μηνυμάτων του Chatpic.org από τους δράστες, ως ένα ψηφιακό ομοκοινωνικό εργαλείο:

“[...] το chatpic, σα λογική, κρατάει ας πούμε ένα αρχείο αριθμών τελευταίων μηνυμάτων στο chat, στο οποίο έχει μέσα και τις φωτογραφίες και αυτά, και βασικά το chat, αυτοί πώς το χρησιμοποιούσαν; Το χρησιμοποιούσαν γιατί ανέβαζε ο άλλος φωτογραφίες... [...] βάζαν τις φωτογραφίες, και μετά αυτοί χρησιμοποιούσαν το chat για να δίνουνε τα στοιχεία από τις κοπέλες. Έγραφε ο άλλος: "Α, η μονάρα, η καύλα, με το κόκκινο βρακί, ας πούμε, Ποια είναι;" Και έμπαινε ο άλλος στο chat και τους έδινε τα Instagram της κοπέλας.”

Ο Θεόδωρος συμπληρώνει την εικόνα χαρτογραφώντας την οργάνωση της παραβίασης, μέθοδος που θυμίζει το αδελφοποιητικό περιβάλλον του εργαστηρίου τεχνικής υποστήριξης και τη συλλεκτική δραστηριότητα των συναδέλφων της Χρύσας. Οι δράστες κατατάσσουν γεωγραφικά το υλικό, καθιστώντας επιπλέον τις γυναίκες και αναγνωρίσιμες:

“[...] παρατηρώντας πώς γίνεται η όλη διαδικασία, ουσιαστικά οι χρήστες μπαίνουνε γεωγραφικά και λένε είμαι από την Ελλάδα, μπαίνω στο board που είναι Ελλάδα και αρχίζω και σκαλίζω ξέρω ‘γω, τα... τις φωτογραφίες, μου δημιουργούνται διάφορα Boards, τα οποία είναι... εεε... Γιάννενα,

---

⁴² Πρόκειται για μια συνδρομητική πλατφόρμα που εδρεύει στο Λονδίνο. Έγινε γνωστή περίπου το 2020, καθώς άρχισε να χρησιμοποιείται από σεξεργάτριες/ες ως εναλλακτική στους περιορισμούς που είχαν επιβληθεί λόγω της πανδημίας της COVID-19. Τα άτομα που διαμοιράζονται υλικό τους μέσω της πλατφόρμας αυτής πληρώνονται ανά προβολή (Espinoza, 2021).

Θεσσαλονίκη, Πάτρα, ξέρω ‘γω, Παγκράτι, Κυψέλη, whatever και αρχίζουνε και ανεβάζουνε γεωγραφικά τις φωτογραφίες των κοριτσιών και ούτω καθεξής.”

Η Θάλεια, από την άλλη, διατυπώνει κάποιες αντιρρήσεις για το πόσο λειτουργική είναι η ενέργεια μιας χαρτογράφησης των σημείων διαρροής. Θεωρεί πως μια τέτοια προσέγγιση μπορεί να είναι προβληματική καθώς, κατά την άποψή της, η ευρύτερη ορατότητα στις μεθόδους των δραστών μπορεί να ωθήσει τους τελευταίους σε άλλες, πιο κρυφές, ψηφιακές τοποθεσίες, κάνοντας τον εντοπισμό τους από την ΔΗΕ πιο δύσκολο έργο. Για τον Θεοδωρή όμως, η χαρτογράφηση της ψηφιακής αυτής ακολουθίας, αποτελεί την ραχοκοκαλιά της ακτιβιστικής δράσης του. Μέσω αυτής κατάφερε να αντλήσει τις απαραίτητες αποδείξεις, ώστε να στοιχειοθετηθούν οι νομικές υποθέσεις των γυναικών που επιθυμούσαν να κινηθούν νομικά. Επιπρόσθετα, η ενέργεια της χαρτογράφησης λειτουργεί τεχνικά και ως εργαλείο εντοπισμού των σημείων διασποράς ώστε το μη συναινετικό υλικό που φιλοξενούν να μαρκάρεται (flag) ως τέτοιο, με απώτερο σκοπό την απομάκρυνση του.

5.3.3 Κωδικοποίηση υλικού

Οι γυναίκες και θηλυκότητες συχνά επανατραυματίζονται από το ανέφικτο δικαίωμα στη λήθη. Είδαμε στα παραπάνω κεφάλαια η εκτεταμένη κακοποίηση που υφίστανται οι γυναίκες από την επανεμφανιζόμενη διαρροή του προσωπικού τους υλικού, τις καθιστά ποικιλοτρόπως ευάλωτες ενώ σε αρκετές περιπτώσεις, υπό το βάρος διαρκών επιθέσεων, κάποιες γυναίκες οδηγήθηκαν σε αυτοχειρία. Με το ζήτημα αυτό ήρθαν αντιμέτωποι ο Θεοδωρής και η ομάδα δημοσιογράφων⁴³ που κίνησαν την υπόθεση Chatpic.org στην Ελλάδα. Κατά τη διάρκεια της έρευνάς τους συγκέντρωσαν πλήθος μη συναινετικού υλικού από ταυτοποιήσιμες γυναίκες και βρέθηκαν μπροστά σε ένα καίριο δίλημμα: κατά πόσο όφειλαν να ενημερώσουν τις εμφανιζόμενες για τη διαρροή του προσωπικού υλικού τους; Ο προβληματισμός αυτός περιστρέφεται γύρω από το ερώτημα του αν μια τέτοια ενέργεια συμπεριλαμβάνει το βίωμα και την επιθυμία των γυναικών, αλλά και το αν μια τέτοια ενέργεια θα προσλαμβάνονταν ως παρεμβατική και θα κατέληγε να είναι εκ νέου τραυματική για τις γυναίκες αυτές. Οι ζυμώσεις αυτές

---

⁴³ Οι δημοσιογράφοι Άννα Νίνη και Βαγγέλης Τριάντης, μαζί με την ερευνητική ομάδα Disinfaux collective, κατέθεσαν στην εισαγγελία το υλικό που εντόπισαν, ύστερα από αποτυχημένες προσπάθειες να το παραδώσουν στη ΔΗΕ (Νίνη & Ρηγόπουλος, 2021).

πυροδότησαν ένα δημιουργικό αναστοχασμό, μέσα από τον οποίο ο Θοδωρής οδηγήθηκε σε μια εναλλακτική τεχνική λύση για το πρόβλημα:

“Έε... κυρίως γιατί την... [παύση] δεν πρέπει να το κάνουμε εμείς που ‘μαστε... εγώ είμαι προγραμματιστής, τα παιδιά είναι δημοσιογράφοι, γιατί δεν ξέρουμε την ψυχολογική κατάσταση εεε... της κοπέλας, δεν ξέρουμε το κοινωνικό της κομμάτι και ήταν πολύ παρεμβατικό να στείλεις ένα μήνυμα σε κάποια και να πεις: *Χει, γεια σου. Καλησπέρα. Δεν με ξέρεις. Αλλά βρήκα αυτό!* Ναι, δεν... Δεν... Δεν καθότανε καλά. Οπότε η ιδέα είναι ότι... το bot λοιπόν πριν κάνει report, σκανάρει όλες τις φωτογραφίες και αντί να τις κατεβάσει, τις κωδικοποιεί. Οπότε, επειδή ακριβώς το ίδιο πρόβλημα είχε και το Facebook, η Meta έχει βγάλει έναν αλγόριθμο που λέγεται PDQ⁴⁴, ο οποίος ουσιαστικά κωδικοποιεί τη φωτογραφία, αποθηκεύουν τους κωδικούς αυτούς και μετά φλαγκάρει [flag] το app, καθώς και την προέλευση, δηλαδή από πού προήλθε, και... εν συνεχεία φλαγκάρει το κομμάτι του... φλαγκάρει το room.”

Ο αλγόριθμος αυτός βασίζεται την λειτουργία hashing που όπως είδαμε δημιουργεί ένα μοναδικό αλφαριθμητικό αποτύπωμα καθιστώντας το μη συναινετικό υλικό αναζητήσιμο αποκλειστικά μέσω του “κωδικού” του, αποφεύγοντας την εκ νέου αναπαραγωγή του υλικού σε τρίτους, ακόμα κι αν πρόκειται για νομικούς και ακτιβιστικούς σκοπούς. Έτσι, προφυλάσσεται η ιδιωτικότητα των εικονιζόμενων και η περαιτέρω περιττή προβολή και διάχυση του υλικού.

Η λειτουργία hashing δεν είναι κάτι νέο. Η αρχική προδιαγραφή του αλγορίθμου, που σήμερα ονομάζεται SHA-0, δημοσιεύθηκε το 1993 (Konheim, 2007). Τριάντα, σχεδόν, χρόνια μετά η τεχνολογία αυτή μεταμορφώνεται σε ακτιβιστικό εργαλείο κατά της μη συναινετικής πορνογραφίας. Επεκτείνοντας τις λειτουργίες της αρχικής του εφαρμογής bot, ο Θοδωρής σχεδιάζει μια αντίστοιχη εφαρμογή, η οποία θα σκανάρει εικόνες και βίντεο, ψάχνοντας για τυχόν αντιστοιχία με την αλφαριθμητική ακολουθία χαρακτήρων των μη συναινετικών εικόνων που έχουν διαρρεύσει. Αν υπάρξει διασταύρωση, τότε η εφαρμογή και το κανάλι επικοινωνίας

---

⁴⁴ Πρόκειται για τον αλγόριθμο PDQ image hashing and similarity matching algorithm, για εφαρμογή σε εικόνες, και συνοδεύεται από τον αλγόριθμο κατατεμαχισμού για βίντεο, TMK+PDQF video-hashing and similarity matching algorithm.

Αναλυτικές πληροφορίες για το σχεδιασμό και τον τρόπο λειτουργίας τους, βλέπε:

<https://raw.githubusercontent.com/facebook/ThreatExchange/main/hashing/hashing.pdf>

Περισσότερες πληροφορίες και πρόσβαση στον ελεύθερης χρήσης (open source) κώδικά τους εδώ:

<https://github.com/facebook/ThreatExchange/tree/main/hashing>.

που συμμετείχε στη μη συναινετική διανομή θα μαρκάρεται (flag) ως κανάλι ύποπτης δραστηριότητας με σκοπό να παγώσει η λειτουργία του.

Αναδεικνύοντας τη σημαντικότητα μιας διαθεματικής τεχνολογικής κοινότητας στην οποία γυναίκες, θηλυκότητες και άλλα μη κυρίαρχα υποκείμενα θα έχουν πρόσβαση σε εξειδικευμένη γνώση και σε συνέδρια της τεχνολογικής κοινότητας, θεώρηση στην οποία εμμένει τόσο η Wajcman όσο και η Wilding, ο Θεodorής αναφέρει πως η αρχική έμπνευση, για τις εκτεταμένες λειτουργίες του bot του, προήλθε από μια γυναίκα την οποία γνώρισε σε ένα από τα συνέδρια της κοινότητας στα οποία κατά καιρούς συμμετέχει. Η γυναίκα αυτή, επικεφαλής μηχανικός του ιδρύματος Mozilla⁴⁵, είχε φτιάξει ένα εργαλείο για να εντοπίζει τις αναφορές στο όνομά της, στην προσπάθειά της να εντοπίσει τα κακοποιητικά memes που διακινούσαν εναντίον της, στην κοινότητα των προγραμματιστών.

Η πρωτοποριακή αυτή υλοποίηση, ως ένα πρώτο εργαλείο αντιμετώπισης της τεχνολογικής βίας, αποτελεί μια ηχηρή απάντηση στο χώρο των μεγάλων τεχνολογικών εταιρειών. Ανοιχτό λογισμικό και από τα κάτω δράσεις απαρτίζουν τα συστατικά υλικά μιας απελευθερωτικής κυβερνοακτιβιστικής δράσης, όπως την έχουν φανταστεί οι κυβερνοφεμινίστριες, μια δράση που εργαλειοποιεί το διαδίκτυο στον αντιστασιακό αγώνα κατά των έμφυλων διακρίσεων (Wajcman, 2006, σ. 12) στον οποίο συμμετέχουν, από τη θεσιακότητά τους, όλα τα υποκείμενα (Paniagua, 2012, σ. 258).

---

⁴⁵ Το Mozilla είναι μια κοινότητα ανοιχτού και ελεύθερου λογισμικού που ιδρύθηκε το 1998 από μέλη του Netscape. Η κοινότητα της Mozilla χρησιμοποιεί, αναπτύσσει, διαδίδει και υποστηρίζει τα προϊόντα ανοιχτού λογισμικού της κοινότητας Mozilla, προωθώντας τον ανοιχτό κώδικα, με ελάχιστες εξαιρέσεις (Mozilla, 2013).

5.4 Χακάροντας τη διακίνηση. Ανατομία μια επίθεσης: Bots, ψηφιακό αποτύπωμα και οργανωμένες επιθέσεις

Η αντίδραση του Θοδωρή και της Θάλειας ήταν αντανακλαστική μόλις ενημερώθηκαν για το Chatpic.org. Δίχως καθυστέρηση χρησιμοποίησαν τόσο την εξειδικευμένη τους τεχνογνωσία όσο και τις εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης, ώστε να οργανωθούν απέναντι σε αυτό. Ο ένας δεν γνωρίζει την άλλη. Παρότι και οι δύο συνδέονται με κινηματικούς αντιεραρχικούς χώρους, οι χακτιβιστικές τους δράσεις είναι πρωτοβουλιακές ενέργειες, που μοιράζονται ένα καλό τεχνογνωσιακό υπόβαθρο και συνδέονται σαν μια σκυτάλη που διαδέχεται την άλλη, μέσω των εφαρμογών κοινωνικής δικτύωσης. Η δράση του Θοδωρή που σύντομα έγινε γνωστή μέσα από το Twitter και τη διαδικτυακή αρθρογραφία, ενέπνευσε την Θάλεια.

Όπως είδαμε παραπάνω, για την Wajcman οι σχέσεις φύλου και τεχνολογίας δεν είναι ούτε πάγιες ούτε αμετάβλητες. Οι χακτιβιστικές δράσεις ενάντια στο Chatpic.org ενισχύουν αυτήν τη θεώρηση. Οι διαστάσεις που πήρε η υπόθεση του Chatpic.org στην Ελλάδα, είχε ως αποτέλεσμα ένα αντίστοιχα μεγάλο κύμα ακτιβιστικών αντιδράσεων. Παρότι το αποτέλεσμα ήταν ενδεχομένως μια σταγόνα στον ωκεανό των 10.000 αντίστοιχων ιστότοπων, οι συντονισμένες ενέργειες των δρώντων που ασχολήθηκαν (προγραμματιστές/τριες, δημοσιογράφοι, νομικοί και αναγνώστες των άρθρων που έκαναν γνωστή τη διαρροή (Νίνη κ.α., 2021) άσκησαν πιέσεις, τόσο στο ίδιο το Chatpic.org όσο και στην ΔΗΕ, καταφέροντας να απαγορευτεί μέχρι και σήμερα η πρόσβαση στον ιστότοπο από τα διαδικτυακά γεωγραφικά όρια της Ελλάδας, δυσκολεύοντας την πρόσβαση στην ανεξέλεγκτη ροή του μη συναινετικού προσωπικού υλικού. Εξάλλου, όπως τονίζει ο Θοδωρής, ο περιορισμός της πρόσβασης ήταν ενδεχομένως η μόνη εφικτή δράση στη φάση εκείνη καθώς: “νομικά καθαρά μιλώντας, και πρακτικά, δεν μπορούμε να κατεβάσουμε τις φωτογραφίες που βρίσκουμε”. Παρακάτω θα δούμε πώς, μέσω των επιθέσεων στον ιστότοπο, έγινε εφικτός αυτός ο περιορισμός.

5.4.1 Bots, DDOS επιθέσεις, Text analysis και αλγοριθμικός ακτιβισμός

Το δυτικό αφήγημα της τεχνοεπιστήμης στην πληροφορική, με τις έμφυλες ιεραρχίες και τις δομές εξουσίας που εμφιλοχωρούν (Wajcman, 2010, σ. 147· Wajcman, 2006), προβάλλεται με αντίστοιχη ένταση και στους χακτιβιστικούς χώρους. Η δυνατότητα πρόσβασης σε ένα στέρεο τεχνολογικό υπόβαθρο απηχεί την Wajcman (2007) όταν οραματίζεται μια περισσότερο έμφυλα συμπεριληπτική τεχνολογία.

Η περίπτωση του Θοδωρή είναι ενδεικτική για το πώς η εξειδίκευση και τα συμπεριληπτικά περιβάλλοντα αποτελούν εύφορο έδαφος για να ευδοκιμήσουν δημιουργικές ακτιβιστικές ιδέες. Ο Θοδωρής, απόφοιτος πληροφορικής, στο πλαίσιο των σπουδών του διδάχτηκε 17 γλώσσες προγραμματισμού. Γράφει επί σειρά ετών κώδικα στη γλώσσα προγραμματισμού JavaScript και είναι ενεργός στην κοινότητα της JavaScript, μια κοινότητα που ενθαρρύνει τη διαφορετικότητα και τη συμπερίληψη. Κατά την περίοδο της πρώτης πανδημικής έξαρσης της νόσου COVID-19 (Dawson, 2020), τα ποσοστά της σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας αυξήθηκαν κατακόρυφα, κάτι που τράβηξε την προσοχή του Θοδωρή. Στο παρακάτω απόσπασμα περιγράφει τη στιγμή που έμαθε για το Chatpic.org:

“[...] τυχαία χάζενα, ήταν νομίζω αρχές Δεκεμβρίου 2020, όπου υπήρχε, ήμασταν σε lockdown, σκρόλαρα ακραία, doomscroll⁴⁶, και έτυχε να δω ένα Tweet από μια κοπέλα η οποία, είχε μοιραστεί ένα Petition υπήρχε τότε για να κλείσει το Chatpic.org. Αυτό δηλαδή ήταν το έναυσμα. Εεε, και ξέρεις μπαίνω να δω το Petition, βλέπω ότι έχει λίγες υπογραφές καμιά 500αρα, τελικά όταν έληξε ήταν περίπου στις 50.000...”

Αρκετά κοντά σε πρώιμες πρακτικές χάκινγκ που, όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο (σελ. 76), σχετίζεται με δημιουργικές λύσεις σε τεχνολογικά προβλήματα εφαρμόζοντας σφαιρικές τεχνικές γνώσεις (Alleyne & Treviño, 2018), ο Θοδωρής άρχισε να διερευνά το πώς λειτουργεί αυτός ο ιστότοπος “επειδή”, όπως ο ίδιος αναφέρει “μου αρέσει γενικά να τα σκαλίζω τα πράγματα”. Η πολυετής επαγγελματική του εμπειρία, τον βοήθησε να καταλάβει αμέσως κάποια βασικά πράγματα για το ύφος του ιστότοπου:

“[...] το πρώτο πράγμα που είδα, ήταν ότι γινόταν ένας κακός χαμός στην Ελλάδα... δεν ξέρω αν το είχες δει, και εύχομαι να μην το δεις ποτέ, [...] αυτό το πράγμα λοιπόν, αυτό το σάιτ είναι ξέρεις... έχοντας δουλέψει

---

⁴⁶ Doomscrolling ή αλλιώς doomsurfing Πρόκειται για νεολογισμό που, σύμφωνα με το λεξικό Merriam-Webster, αναφέρεται στην τάση των σύγχρονων υποκειμένων να σερφάρουν στο διαδίκτυο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης διαβάζοντας θλιβερές και απογοητευτικές ειδήσεις (2022). Χαρακτηριστικό παράδειγμα του doomscrolling είναι η άκριτη ακολουθία της αλληλουχίας των ψηφιακών ειδήσεων όπως αυτές παρουσιάζονται στην πρώτη σελίδα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, μέχρι του σημείου που οι αναγνώστες καταλήγουν σε κάποια είδηση χωρίς να μπορούν να εντοπίσουν πώς κατέληξαν σε αυτήν (Deering, 2021).

αρκετό καιρό στο commercial μπορείς να καταλάβεις, όταν κάτι είναι legit, δηλαδή όταν κάτι είναι φτιαγμένο με σκοπό να έχει μια πρόσβαση, να έχει ένα περιεχόμενο, ένα κάτι, ένα site, μια εφαρμογή και τότε κάτι, όταν λείπουν οι όροι χρήσης, τα στοιχεία επικοινωνίας, όταν δεν φαίνεται ποιος είναι από πίσω, όταν, όταν, όταν κάτι είναι τελείως, θα το έλεγα, κακοποιητικό. Εκεί βρήκα κάποια κενά ασφαλείας.”

Πίσω από την ασφάλεια των μεγάλων τεχνολογικών εταιρειών και πέρα από κάθε νομική υπαιτιότητα το Chatpic.org είναι “ένας χώρος φτιαγμένος για κακοποιητές, από κακοποιητές”, ένας χώρος που “ένα θύμα ή κάποιος που προσβάλλεται από το περιεχόμενο, δεν ξέρει καν πού [...] θα απευθυνθεί, σε ποια διεύθυνση, σε ποια χώρα καν”, αναφέρει ο Θοδωρής. Έτσι κρυμμένοι πίσω από τα νομοθετικά κενά, και οι τρεις κατηγορίες δραστών βρίσκονται στο νομοθετικό απυρόβλητο. Πώς θα μπορούσε κάποιο άτομο να ασκήσει το δικαίωμα στη διαγραφή που προβλέπει ο ΓΚΠΔ, όταν δεν υπάρχουν καν στοιχεία επικοινωνίας με τη διαχείριση του ιστότοπου;

Αναγνωρίζοντας αυτά τα πρακτικά προβλήματα, ο Θοδωρής άρχισε να σκαλίζει τη σελίδα ψάχνοντας για περαιτέρω πληροφορίες. Στα όρια του τι συνιστά παράνομη δραστηριότητα στο διαδίκτυο αναφέρει: “έκανα κάποια σκαναρίσματα, δεν βρήκα κάτι ανοιχτό σε ports⁴⁷ και λοιπά, δοκίμασα μήπως μπορούσα να τους ντιντοσάρω⁴⁸ σε εισαγωγικά, ή να ανεβάσω λίγο το traffic⁴⁹, αλλά επειδή είχε το Cloudflare⁵⁰ μπροστά, προστατεύει...”. Η διαπίστωση αυτή τον οδήγησε αργότερα να συμπεριλάβει στο ευρύτερο κάλεσμα για δράση την προτροπή σε μαζικές καταγγελίες

---

⁴⁷ Αναφορά σε “network ports” που σε ελεύθερη απόδοση είναι οι δικτυακές “εικονικές θύρες”. Οι “πόρτες” αυτές επιτρέπουν σε εφαρμογές να επικοινωνούν με άλλες εφαρμογές σε ένα δίκτυο, συνήθως στον παγκόσμιο ιστό. Συμπληρώνουν τις διευθύνσεις IP και μαζί αποτελούν τα τελικά σημεία εισόδου και εξόδου, όπου χρησιμοποιούνται για την μεταγωγή πακέτων δεδομένων στο διαδίκτυο. Για κάθε διεύθυνση IP αντιστοιχούν πόρτες από 0 έως 65.536. Κάθε πόρτα είναι μια ξεχωριστή είσοδος ή έξοδος επικοινωνίας με μια εφαρμογή. Αν σκεφτούμε έναν υπολογιστή σαν ένα ξενοδοχείο, η διεύθυνση IP θα αντιστοιχούσε στην οδό του ξενοδοχείου και το νούμερο της διαδικτυακής πόρτας θα αντιστοιχούσε στον αριθμό της πόρτας σε ένα δωμάτιο του ξενοδοχείου. Μια ανοιχτή θύρα, όπως αναφέρει εδώ ο συνομιλητής, σημαίνει μια είσοδο σε ένα σύστημα που ενδεχομένως να αποτελεί και τρωτό σημείο του συστήματος, που μπορεί να διευκολύνει ενέργειες παρείσφρησης.

⁴⁸ Αναφορά στις πρακτικές DDOS.

⁴⁹ Traffic (Κίνηση). Όρος που αναφέρεται στην ανταλλαγή πακέτων δεδομένων σε ένα δίκτυο. Πιο συγκεκριμένα, στο πλαίσιο λειτουργίας των ιστοτόπων, με τον όρο αυτό αναφερόμαστε στον όγκο των δεδομένων που μεταφέρονται, από και προς τον ιστότοπο και στον αριθμό των επισκεπτών. Αν η κίνηση αυξηθεί, περισσότερο απ’ όσο η δικτυακή υποδομή του ιστότοπου μπορεί να υποστηρίξει, αυτό ενδέχεται να οδηγήσει σε “άρνηση της εξυπηρέτησης” και άλλα προβλήματα προσβασιμότητας.

⁵⁰ Το Cloudflare είναι ένα παγκόσμιο δίκτυο σχεδιασμένο για να διασφαλίζει την ομαλή διαδικτυακή συνδεσιμότητα. Προσφέρει υπηρεσίες ιδιωτικότητας, ταχύτητας με αξιοπιστία. Ασφαλίζει τους ιστότοπους από DDOS επιθέσεις και σε γενικές γραμμές λειτουργεί σαν ένα τείχος προστασίας για τις ιστοσελίδες που βρίσκονται πίσω από αυτό.

κατά του Chatpic.org προς τις εταιρείες Cloudflare και DigitalOcean⁵¹. Αποτυγχάνοντας λοιπόν να ρίξει την ιστοσελίδα, στράφηκε σε άλλες τεχνικές μεθόδους:

“[...] προσπάθησα να δημιουργήσω συνθήκες ψεύτικης κίνησης... και μαζικά να ανεβάζω φωτογραφίες ώστε αφενός να ξεενερώνουνε όσοι μπαίνουνε, και [...] να βλέπουνε γάτες και να λένε what the fuck [...] και αφ' ετέρου αν ανέβει κάποια φωτογραφία να προσπαθήσω να τις κρύψω, ώστε να μην προλάβει κάποιος να τις δει ή να τις κατεβάσει.”

Παρακολουθούμε λοιπόν πώς η δημιουργική ακτιβιστική δράση του Θοδωρή και της Θάλειας σχηματοποιούν νέα τοπία αντιστάσεων στις πατριαρχικές νόρμες, όψεις ενός σύγχρονου φεμινιστικού κυβερνοακτιβισμού, με εντυπωσιακά αποτελέσματα. Σε σύντομο χρονικό διάστημα ο Θοδωρής κατάφερε να καταστήσει το κανάλι της Ελλάδας μη λειτουργικό, ξεπερνώντας τη μια τεχνική δυσκολία μετά την άλλη. Το πρώτο του bot ήταν περίπου 25 γραμμές κώδικα:

“Έ κάπου εκεί ήτανε ρε παιδί μου, σου λεω διάβασα το τουίτ, έγινε όλο αυτό το κομμάτι, πρέπει να το έγραψα σε κανά 25 λεπτό; 30 λεπτό; Εκεί. Υπήρχε και ένα catch εντωμεταξύ, επειδή αυτοί χρησιμοποιούσανε μια υπηρεσία του... της Amazon, η οποία δεν σου επέτρεπε να ανεβάζεις την ίδια φωτογραφία, κάνει κάποιου είδους κωδικοποίηση και ελέγχει αν αυτή η φωτογραφία υπάρχει... δεν μπορούσες να ανεβάσεις την ίδια φωτογραφία δύο φορές οπότε, ξεκίνησα ξέρω γω να ανεβάζω [...] το αρχικό bot ανέβασε μια φωτογραφία συνεχόμενα, ευελπιστώντας. Αλλά, σε κάποια φάση σκάλωσε και... βρήκα... ανέβαζα γάτες. Είχα φτιάξει... υπάρχει ένα σάιτ που λεγεται *This cat not exist*⁵²... Οπότε κατέβαζε την φωτογραφία και κάθε φορά ήταν καινούργια φωτογραφία με μια γάτα.”

Η Θάλεια, σπούδασε επίσης πληροφορική, και άρχισε να απασχολείται επαγγελματικά στον χώρο ως προγραμματίστρια, αρκετά πριν ολοκληρώσει τις σπουδές της. Η πολυετής της έκθεση σε κώδικα και τεχνολογίες ανάπτυξης λογισμικού υπήρξε κομβικής σημασίας στην αμεσότητα της ανταπόκρισής της στις ακτιβιστικές δράσεις. Επιπλέον, την περίοδο που το Chatpic.org έγινε γνωστό, η ίδια εργαζόταν

---

⁵¹ Πρόκειται για πάροχο φιλοξενίας που προσφέρει υπηρεσίες υπολογιστικού νέφους (cloud). Η DigitalOcean, με έδρα την Αμερική, τον Ιανουάριο του 2018, έλαβε τον τίτλο της τρίτης μεγαλύτερης εταιρείας φιλοξενίας cloud στον κόσμο.

⁵² Αναφορά στον ιστότοπο: <https://thiscatdoesnotexist.com/>.

αποκλειστικά με chatbots⁵³. Έτσι, κατάφερε σύντομα να κατανοήσει τον τρόπο λειτουργίας του πεδίου ανταλλαγής μηνυμάτων (chat) και να αναγνωρίσει τις τρωτότητές του. Ύστερα, μέσα σε δέκα γραμμές κώδικα στην γλώσσα προγραμματισμού Python, έφτιαξε ένα bot, συμπληρωματικής λειτουργίας του άλλου bot:

“Και επειδή το άλλο το παιδί έτρεχε ας πούμε το δικό του που ανέβαζε τις φωτογραφίες από τις γάτες, λεω ωραία, θα τους γαμήσουμε το chat, ας πούμε, να μην μπορούν να κρατάνε στοιχεία, γιατί το chat λειτουργεί με μια λογική ότι κρατάει τα τελευταία X μηνύματα, [...] ένας καλός τρόπος, ας πούμε, για να κάνεις το chat να είναι μη λειτουργικό και να χάνονται τα μηνύματα, οπότε να μην μπορεί ο άλλος να δίνει τα στοιχεία τις κοπέλες, είναι να βάλεις κάτι και να σπαμάρει, οπότε με αυτή τη λογική είπα να φτιάξω τα spam bots, γιατί απλά τα έβαζα, σπαμάρανε αυτά, οι άλλοι δεν μπορούσαν να συνεννοηθούνε μεταξύ τους γιατί τα έστελναν κάθε τσκ.. είχε ένα ένα limit το Chatpic, κάθε πότε μπορείς να στέλνεις μηνύματα τύπου κάθε 5 δευτερόλεπτα, κάθε 5 δευτερόλεπτα έγραφε...”

Με χιουμοριστική διάθεση, χρησιμοποίησε ως γεννήτριες κειμένου σενάρια ταινιών β' διαλογής και υπότιτλους από τη σειρά “Gossip Girl”. Υπερπηδώντας εξίσου όποια τεχνικά εμπόδια προέκυπταν, κατέλειξε στο ίδιο συμπέρασμα με τον Θεοδωρή. Προς έκπληξη και των δύο, οι δράστες του Chatpic.org δεν φάνηκε να κατέχουν ούτε τις βασικές τεχνικές γνώσεις. Τα ευρήματα αυτά είναι σύμφωνα με τις πρακτικές της αδελφοποιητικής ομοκοινωνικότητας. Ενάντια στο μύθο των “tech savvy” κακοποιητών, δηλαδή των τεχνικά καταρτισμένων κακοποιητών που χρησιμοποιούν χθόνια μέσα, όπως το δίκτυο TOR⁵⁴ και το Dark Web⁵⁵, για τη διακίνηση μη

---

⁵³ Τα chatbots είναι μια κατηγορία bot (βλέπε υποσημείωση 30) που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη αυτοματοποιημένης διαδικτυακής επικοινωνίας με τη χρήση άμεσων γραπτών μηνυμάτων, τα οποία μέσα από αλγόριθμους και μηχανική μάθηση (ML) καταφέρνουν να επικοινωνούν με τρόπο που να προσομοιάζει αρκετά την ανθρώπινη επικοινωνία. Τα chatbot έχουν ευρεία εφαρμογή ενώ πολλές φορές χρησιμοποιούνται ως το πρώτο στάδιο επικοινωνίας με πελάτ(τισσ)ες με σκοπό να φιλτραριστούν τα αιτήματά τους.

⁵⁴ Το δίκτυο Tor, συντομογραφία του The Onion Router, είναι ένα ελεύθερο λογισμικό, ανοιχτού κώδικα, που επιτρέπει την ανώνυμη περιήγηση στο διαδίκτυο, αποκρύπτοντας την τοποθεσία των χρηστών, μέσω της ανακατεύθυνσης της κυκλοφορίας των δεδομένων περνώντας μέσα από ένα εθελοντικό δίκτυο που προφυλάσσει την ανωνυμία και καθιστά την παρακολούθηση και τον εντοπισμό των διαδικτυακών δραστηριοτήτων δύσκολη. Το δίκτυο TOR είναι δημοφιλές για την διασφάλιση της ανωνυμίας και εμπιστευτικής επικοινωνίας, ενώ βασική θέση της διαχειριστικής ομάδας είναι πως “οι χρήστες του διαδικτύου θα πρέπει να έχουν ιδιωτική πρόσβαση σε έναν ιστό χωρίς λογοκρισία” (The Tor Project, 2010).

⁵⁵ Ο όρος “σκοτεινός ιστός” (dark web) αναφέρεται στο κρυπτογραφημένο διαδικτυακό περιεχόμενο που δεν ευρετηριάζεται από τις συμβατικές μηχανές αναζήτησης. Η πρόσβαση στον σκοτεινό ιστό μπορεί να γίνει μόνο χρησιμοποιώντας συγκεκριμένες εφαρμογές περιήγησης, όπως το δίκτυο TOR. Η βασική διαφορά μεταξύ “σκοτεινού” ιστού και παγκόσμιου ιστού είναι η διατήρηση του απορρήτου και

συναινετικού υλικού, φαίνεται πώς δεν είναι η εξειδίκευση η ίδια που επιτρέπει την τεχνολογική βία, αλλά οι επιτελέσεις της λευκής ετεροπατριαρχικής τεχνοαδελφότητας που, μεταξύ άλλων, χρησιμοποιεί και την τεχνολογική εξειδίκευση, για να διατηρήσει την ομοιογένειά της. Στο παρακάτω απόσπασμα η Θάλεια μας εισάγει στην αλληλουχία τεχνικών κινήσεων που της επέτρεψε να παρεισφρήσει στο κακοποιητικό σύμπαν της πλατφόρμας, και να παρεμποδίσει την επικοινωνία των δραστών μέσω του bot της:

“Εγώ είχε τύχει εκείνη την περίοδο και δούλευα.... στη δουλειά μου που δούλευα ασχολιόμουν με bots. Είχαμε ένα bot τελοσπάντων, επικοινωνούσε με τον πελάτη, ένα chat bot. Ε, και σκέφτηκα τι στο διάολο, πόσο πιο δύσκολο είναι να γράψω ένα απλό μποτάκι στην Python που να παίρνει σενάρια και να σπαμάρει απλά το chat να μην κάνει κάτι άλλο. Ε, και τελικά ήταν πάρα πολύ απλό, και ωραία, why not, κατάλαβες στη χειρότερη τι θα κάνουν θα μου το ρίξουνε. Το έβαλα εντωμεταξύ έτρεχε απ' το [γελάκι], το είχα βάλει στην αρχή και έτρεχε από της δουλειάς τα PC γιατί στη δουλειά είχαμε πολλές IP οπότε σκεφτόμουνα και να ρίξουνε το ένα θα το σηκώσω μετά στο άλλο και το άλλο και το άλλο, εε... και μετά πήγα σπίτι, εντωμεταξύ αυτό έτρεχε 3 - 4 ώρες, δεν είχαν καταφέρει να το ρίξουνε, και κάποια στιγμή μου μπανάρανε την IP και λέω έτσι είστε; Ας βάλω ένα VPN και όποτε μου κλείνανε μια IP, το άνοιγα, έτρεχε από άλλη IP, το είχα αυτό έτρεχε επί μέρες να κάνει αυτή τη δουλειά, αυτοί εκεί κατάλαβα ρε παιδί μου ότι το επίπεδο του κόσμου που ήτανε μέσα, εννοώ γνωσιακά στην πληροφορική ήτανε τίποτα, ξέρεις έγραφε ο άλλος, *σε έχω βρει και έχω θείο στη δίωξη και θα του στείλω τα στοιχεία σου και θα, έγραφαν κάτι τέτοια σχόλια και γελάω πάρα πολύ γιατί μου φαινόταν ότι εντάξει δηλαδή...*”

Οι συνομιλιακές αφηγήσεις μεταξύ των δραστών, στα μηνύματα που ανταλλάσσουν στο chat και στις ομάδες των κοινωνικών δικτύων, αντικατοπτρίζουν τους τρόπους που η αδελφοποιητική ομοκοινωνικότητα καλλιεργείται και διαμέσου των γραπτών μηνυμάτων μεταξύ αγνώστων ανδρών, χρησιμοποιώντας συγκεκριμένους κώδικες επικοινωνίας ώστε να οδηγήσουν τους ενδιαφερόμενους στο υλικό. Ο Θεοδωρής μόλις κατάφερε να αποκωδικοποιήσει τα μοτίβα επικοινωνίας των δραστών τα χρησιμοποίησε εναντίων τους. Προσθέσε λοιπόν λειτουργίες κειμενικής

της ανωνυμίας των χρηστών (Bloomenthal, 2021). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το τι είναι ο “σκοτεινός” ιστός και πώς λειτουργεί, βλέπε το επιστημονικό άρθρο *Dark Web: A Web of Crimes* των Kaur και Randhawa (2020).

ανάλυσης (text analysis) στο bot δηλαδή: την δυνατότητα εντοπισμού λέξεων κλειδιά και κωδικών επικοινωνίας. Στο παρακάτω απόσπασμα, ο Θοδωρής εξηγεί από τεχνική σκοπιά πώς το εγχείρημα αυτό κατέστη δυνατό:

“[...] Ουσιαστικά η δουλειά που έκανα είναι ότι προσπάθησα... να παρατηρήσω κάποια μοτίβα που υπάρχουνε, κυρίως στο γραπτό λόγο, οπότε, πάν... με ένα text analysis, έφτιαξα ένα... επέκτεινα λίγο παραπάνω το bot το οποίο αυτή την στιγμή απλώς παρατηρεί και... καταλαβαίνει μέσω διαφόρων μηχανισμών πότε ένα σάιτ είναι... revenge porn site. Για την ακρίβεια, το revenge porn είναι λίγο λάθος ορισμός, non consensual image. [...] Αν ανακαλύψει κάποιες λέξεις κλειδιά, το οποίο και λόγω, με βοήθεια κάποιων φίλων το ‘χουμε επεκτείνει να παίζει και στα Γερμανικά, στα Γαλλικά και... γιατί το Chatpic δουλεύει πολύ δυνατά εκεί... εεε, κάνουμε reports... [...] έχουνε ένα πολύ συγκεκριμένο λεξιλόγιο ανάλογα την περίπτωση [παύση] εε για αυτό και λέω έχω την άποψη ότι συμπεριφέρονται σαν αίρεση. Οπότε μια λέξη, για παράδειγμα, που χτυπάει ένα καμπανάκι στο bot είναι η λέξη “mega”⁵⁶. Ε, αντίστοιχα στα ελληνικά ήτανε προφανώς αν τσιμπήσουμε τη λέξη “πουτάνα” με οποιαδήποτε εκδοχή... και “γαμιόλα”, “καριόλα” whatever, και λοιπά [...] κάποιες λέξεις που επαναλαμβάνονται συνεχόμενα. Εεε, το δεύτερο κομμάτι είναι ότι τρέχει το bot ένα σκριπτάκι που μπορεί να... που όταν βρεί φωτογραφίες να μπορεί να καταλάβει αν είναι nude. Εε, χρησιμοποιεί το... μια βιβλιοθήκη που λέγεται NSFW⁵⁷ notsafeforwork.js, η οποία, τρέχει από πίσω ένα... το TensorFlow, είναι μια βιβλιοθήκη μηχανικής μάθησης από την Google, και από πίσω τρέχει ένα μοντέλο που έχει εκπαιδευτεί με porn images. Οπότε αρχίζει και σκανάρει τη φωτογραφία και καταλαβαίνει... Είναι ένα χαζό ΑΙ⁵⁸ το οποίο καταλαβαίνει αν είναι nude. [...] Όταν ματσαριστούνε κάποια από τα δύο κριτήρια, δηλαδή αν

---

⁵⁶ Αναφορά στον ιστότοπο mega.io που εμφανίστηκε μετά το κλείσιμο του ιστότοπου megaupload. Το megaupload ήταν ενεργό μεταξύ 2005 και 2012 προσφέροντας υπηρεσίες αποθηκευτικού χώρου και ανταλλαγής αρχείων, μέχρι που έκλεισε λόγω παραβιάσεων των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Ο ιδιοκτήτης του, γνωστός με το όνομα Kim DotCom, επανίδρυσε το megaupload υπό τη νέα ονομασία “mega”, προσβάσιμη από τον ιστότοπο mega.io. Η καινοτομία του mega.io, σε σχέση με άλλους αποθηκευτικούς χώρους νέφους (cloud), είναι ότι προσφέρει υπηρεσίες κρυπτογράφησης “από άκρη σε άκρη” (end-to-end encryption) με στόχο την προστασία των χρηστών που χρησιμοποιούν τον ιστότοπο. Ωστόσο, παρότι το mega.io δηλώνει μηδενική ανοχή τουλάχιστον για φιλοξενία υλικού παιδικής πορνογραφίας, δεν φαίνεται να έχει προβεί σε σοβαρές ενέργειες αντιμετώπισης του ζητήματος. Επιπλέον, η πολιτική χρήση τόσο του ιστότοπου όσο και η προσωπική στάση του ιδρυτή του, Kim DotCom, αναφορικά με τη σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας, παραμένει θολή και αμφίβολη. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις πολιτικές χρήσης του βλέπε: https://mega.io/Mega_Transparency_Report_September_2021.pdf.

⁵⁷ Not Safe For Work. Ακρωνύμιο που μεταφράζω περιφραστικά ως «δεν είναι ασφαλές για τη δουλειά» και χρησιμοποιείται κυρίως ως ετικέτα χαρακτηρίζει το περιεχόμενο που συνοδεύει, ακατάλληλο. Η ετικέτα NSFW λειτουργεί προειδοποιητικά ώστε να προστατεύσει τους χρήστες από ότι μπορεί να συνεπάγεται μια ενδεχόμενη προβολή περιεχομένου που θεωρείται, σε γενικές γραμμές, ακατάλληλο για ένα εργασιακό περιβάλλον.

⁵⁸ Artificial Intelligence. Δηλαδή, τεχνητή νοημοσύνη.

καταλάβουμε ότι παίζει, το λεξιλόγιο αυτό που θέλουμε, κι αν υπάρχουνε και nudes, το κάνουμε report.”

5.4.2 Ένα άτυπο δίκτυο στρατεύσης bot: Προσωπικές σχέσεις και εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης

Η ακτιβιστική κινητικότητα ατόμων από διαφορετικές θεσιακότητες και με διαφορετικές δεξιότητες οδήγησε σε μια άνευ προηγουμένου για τα ελληνικά δεδομένα μετωπική επίθεση στο Chatpic.org, παρουσιάζει ενδιαφέρον και για έναν ακόμα λόγο: ο συντονισμός της δράσης ατόμων αγνώστων μεταξύ τους αλλά και μέσω ενός δικτύου προσωπικών σχέσεων έγινε εφικτός με τη χρήση εφαρμογών κοινωνικής δικτύωσης. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μεταμορφώνονται σε εργαλεία φεμινιστικών διεκδικήσεων και ορατότητας σε ζητήματα παραβίασης και ψηφιακής έμφυλης βίας. Για την Jane (2016), η δυναμική αυτή χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, αποτελεί το εφαλτήριο ενός τετάρτου κύματος φεμινισμού. Στην περίπτωση του Chatpic.org, το Twitter έπαιξε καθοριστικό ρόλο. Ο Θοδωρής, βασικός γυποκινητής των επιθέσεων, χρησιμοποίησε το Twitter, τόσο για να κάνει γνωστή τη δράση όσο και για να προσκαλέσει σε επιπλέον επιθέσεις κατά του ιστότοπου, όπως μαζικές καταγγελίες στους παρόχους φιλοξενίας (Cloudflare, DigitalOcean).

Κατά την άποψη τόσο του Θοδωρή όσο και της Θάλειας οι διαστάσεις που πήρε το φαινόμενο, σε συνδυασμό με τις ιδιαίτερες πανδημικές συνθήκες, δημιούργησαν ένα γόνιμο έδαφος από το οποίο αναδύθηκαν οι ριζοσπαστικές ακτιβιστικές αντιστάσεις. Η ένθερμη ανταπόκριση από το φιλικό και επαγγελματικό περιβάλλον του Θοδωρή αποτυπώνεται στη διάθεσή τους να συμμετέχουν ενεργά στο εγχείρημα ζητώντας του τον κώδικα του bot: “Πώς μπορούμε να βοηθήσουμε; Πώς μπορούμε να βοηθήσουμε ρε συ, δώσε μου [τον κώδικα] έχω ένα σέρβερ να το τρέξω”. Στον απόηχο της δημοσιότητας που πήραν οι κινητοποιήσεις αυτές, η Θάλεια όπως εξηγεί, ενεργοποιήθηκε διαβάζοντας, από τη μια για τις καταγγελίες εναντίων της πλατφόρμας και, από την άλλη, μια συνέντευξη του Θοδωρή (Αρβανίτης, 2020). Αντίστοιχα, και η ανταπόκριση από το περιβάλλον της Θάλειας ήταν πολύ υποστηρικτική. Η ίδια αναφέρει: “είχα μιλήσει με κάποια παιδιά από τη δουλειά, και ένας είχε δείξει και ενδιαφέρον πολύ για το όλο θέμα, εεε... και ήθελε και αυτός τέλος πάντων να βοηθήσει αν μπορούσε, αλλά μέχρι με αυτά και εκείνα μετά έπεσε το Chatpic”. Μέχρι να πέσει όμως, ο Θοδωρής και οι φίλοι του ξεκίνησαν ένα ψηφιακό κυνήγι με τους διαχειριστές

του Chatpic.org. Προσπαθώντας να απορρυθμίσουν τον κακοποιητικό κύκλο, χρησιμοποίησαν ένα ευρύ φάσμα τεχνικών γνώσεων για να συνεχίσει το bot να τρέχει. Παρακάτω ακολουθεί ένα απόσπασμα που περιγράφει τις τεχνικές προκλήσεις του εγχειρήματος:

“[...] ήτανε πολύ πολύ responsive οι φίλοι μου, δηλαδή, τώρα ξεκίνησε, αυτό ρε παιδί μου έγινε ένα μεγάλο break through, δηλαδή, έβαλα ένα tweet που... που περιέγραφα τί έκανα και ξέρεις ξαφνικά είχε πάρα πολύς κόσμος που, πππ, ενδιαφέρθηκε, εεε, με αποτέλεσμα και πάρα πολύς κόσμος να το κάνει σκοπέτο⁵⁹ αυτό, δηλαδή να κάνουνε σκοπιές, να μπαίνουνε μέσα και να ανεβάζουνε ομαδικά ό,τι νάναι φωτογραφίες, με σκοπό να προστατεύσουνε... εε... τα θύματα, εε... από εκεί και πέρα είχαμε ένα back and forth με τους διαχειριστές του site οι οποίοι ξεκίνησανε να παίρνουνε μέτρα ασφαλείας. Εεε... ξεκίνησαν βάλανε hCAPTCHA⁶⁰, παράλληλα, επειδή ήθελα αυτό να έχει μαζικότητα και όταν για παράδειγμα όταν μια φωτογραφία σου έπαιρνε πάρα πολλά down votes σε πέταγε το σύστημα, εε... μαζί με κάποιους φίλους κάναμε... προσπαθήσαμε ξέρεις να το κάνουμε όλο σε scale, σε πολύ μαζικά σημεία δηλαδή... Πολλοί φίλοι μου τους έστειλα το script και το τρέχανε από τους υπολογιστές τους, [...] φτιάξαμε κάποια σκριπτάκια που αγοράζαμε μαζικά VPS από τη digitalocean, σηκώναμε ενα VPS, τρέχαμε το bot ξέρω ‘γω, μόλις μας μπλοκάρανε, σκοτώναμε το VPS, καινούργιο VPS, καινούργια IP... Ένας άλλος φίλος μου, τα τρεχε από κάτι Raspberry Pi’s απο τα cluster, εε που άλλαζανε τις IPs περιμετρικά, έκανε reset το cluster μόλις το μπλοκάρανε. Γενικά, είχε ενδιαφέρον, τεχνικό. Ε... περισσότερο το είδανε... [οι φίλοι] ήταν τώρα και μια περίοδος εν μέσω lockdown, που δεν έχεις και πολλά πράγματα να κάνεις για να είμαι ειλικρινής, οπότε και αυτό έπαιξε ένα ρόλο.”

Η ερευνητική ομάδα των δημοσιογράφων και η Disinfo collective, σε συνεργασία με τον Θεόδωρη, κατέθεσαν στοιχεία για 2.500 δράστες. Αντιστρέφοντας το συλλογισμό της Audre Lorde, οι παραπάνω αντιστασιακές δράσεις χρησιμοποιούν “τα (ηγεμονικά) εργαλεία του αφέντη”⁶¹ για να γκρεμίσουν, έστω και προσωρινά, το σπίτι του, για την ακρίβεια, τα διαδικτυακά του δωμάτια:

⁵⁹ Αναφορά σε στρατιωτική αργκό που σημαίνει υπηρεσία στρατιωτικής σκοπιάς.

⁶⁰ Το hCaptcha είναι μια anti-bot υπηρεσία που προστατεύει το απόρρητο των χρηστών και τους ιστότοπους με σκοπό τη βέλτιστη λειτουργία του παγκόσμιου ιστού. Εδώ, οι διαχειριστές του Chatpic.org το χρησιμοποιούν για να προστατευτούν από τις επιθέσεις των ακτιβιστικών bot, ώστε να μην διαταραχθεί η κακόβουλη λειτουργία του ιστότοπου.

⁶¹ Αναφορά στο κείμενο της Audre Lorde, «Τα εργαλεία του αφέντη δεν θα γκρεμίσουν ποτέ το σπίτι του» (“The Master’s Tools Will Never Dismantle The Master’s House”). Στο Sister Outsider: Essays and Speeches. Berkeley: The Crossing Press, 1984, σ. 110-113.

“Είχαμε ονοματεπώνυμο, IP, σκανάραμε πάρα πολλά, υπήρχαν κάποια tools που βάλουμε πάνω εεε... τραβήξαμε κάποια μεταδεδομένα από τις φωτογραφίες, ότι δεν ξηλωνότανε, οπότε βρήκαμε κάποιους, τους... εεεε, οι 2.500 που σου λεω, ήτανε χρήστες, ας πούμε, φαινόντουσαν τα... οι φωτογραφίες τους και λοιπά... ήταν... όταν τραβιάς ένα snapshot απο το Telegram, πέταγε μια φωτογραφία και ένα username. Πολλοί είχανε τις... μούρες τους οπότε αντίστοιχα με... reverse engineering πάνω, με reverse searching πάνω στο Google, τους βρήκαμε και αυτούς. Ναι ντάξει.. έβρισκες το Facebook, κοίτα άμα θέλαμε να ασχοληθούμε, δηλαδή και οι δημοσιογράφοι που ασχολήθηκαν και πολλούς τους εντοπίσανε, μπορούσες να ασχοληθείς, δηλαδή τα μεταδεδομένα από τις φωτογραφίες πολλές φορές είχανε φωτ.. τηλεφωνικό αριθμό πάνω και την συσκευή... γεωγραφική τοποθεσία που ήτανε. Αντίστοιχα σε πάρα πολλά... Τι γίνεται, επειδή πάρα πολλά ήταν μέσω Instagram και τραβάγανε screenshots, φαινόντουσαν τα usernames τους. Σε πάρα πολλά ήτανε facebook, φαινόντουσαν οι φάτσες τους στο Facebook, οπότε μπορούσες να κάνεις αναζήτηση στο Google, στο Yandex για παράδειγμα, με φωτογραφία και να βρούμε ποιος είναι ο φίλος. Ε, πάρα πολλοί είχανε τα ονοματεπώνυμα τους.”

5.4.3 Μια ακτιβιστική μηχανή αναζήτησης

Όταν οι παραπάνω δράσεις ολοκληρώθηκαν, με τον οριστικό περιορισμό πρόσβασης στην πλατφόρμα, ο Θοδωρής άρχισε να σχεδιάζει ένα καινοτόμο εργαλείο, ένα έργο σε εξέλιξη. Οραματίζεται μια μηχανή αναζήτησης που θα εντοπίζει το μη συναινετικό υλικό στο διαδίκτυο. Η εφαρμογή αυτή θα είναι λογισμικό ελεύθερης χρήσης και ανοιχτού (πηγαίου) κώδικα, ώστε να διασφαλίζεται η διαφάνεια αναφορικά με τη λειτουργία της εφαρμογής και η εμπιστευτικότητα των ατόμων που τη χρησιμοποιούν. Το έργο αυτό, όπως αναφέρει ο Θοδωρής, είναι “ένα πρότζεκτ που το έχω στο μυαλό μου από τη στιγμή που διάβασα για το StopNCIP” και το δουλεύει σταδιακά στον ελεύθερο του χρόνο. Ο σκοπός αυτού του εργαλείου είναι να μπορούν τα ενδιαφερόμενα άτομα να ανιχνεύσουν τη διαρροή του προσωπικού τους υλικό, συγκεντρώνοντας τις απαραίτητες αποδείξεις για να στοιχειοθετήσουν μια νομική υπόθεση. Παρακάτω ο Θοδωρής εξηγεί τα κενά που μια τέτοια μηχανή έρχεται να καλύψει, ενώ επιπλέον δίνει έμφαση στις λειτουργίες που την καθιστούν ασφαλή και περιγράφει τα τεχνικά χαρακτηριστικά που διαφυλάσσουν από περαιτέρω έκθεση του προσωπικού υλικού που έχει διαρρεύσει:

“Οπότε η ιδέα είναι ότι... το bot λοιπόν πριν κάνει ρεπόρτ σκανάρει όλες τις φωτογραφίες και αντί να τις κατεβάσει, τις κωδικοποιεί. [...] Και η ιδέα είναι να φτιάξω την μηχανή αναζήτησης όπου ουσιαστικά θα μπορείς... επειδή και πάλι σκεφτόμουνα ότι πρέπει να υπάρχει ένας τρόπος να ειδοποιηθούνε τα θύματα... Οπότε αν βάζαμε για παράδειγμα το... αν σκανάραμε συνομιλίες και βάζαμε κάποιου είδους αναζήτηση... Για παράδειγμα, αν έχει αναφερθεί το όνομά μου ποτέ, αν υπάρχει Θεοδωρής Βορύλλας ποτέ εεε... δεν μπορούμε να ταυτοποιήσουμε ότι εγώ είμαι ο άμεσα ενδιαφερόμενος και ψάχνω για το όνομά μου... και δεν έχει και νόημα γιατί και πάλι έτσι εκθέτεις τα θύματα. Ε, αντίστοιχα δεν θα μπορούσαμε... αποθηκεύοντας συνομιλίες και πάλι είμαστε στο όριο της νομιμότητας. Οπότε η ιδέα είναι... ότι αποθηκεύοντας τους κωδικούς μπορείς να ψάξεις μόνο έχοντας τη φωτογραφία εσύ ο ίδιος ή εσύ η ίδια. Δηλαδή υποπτεύομαι ότι μια φωτογραφία μου έχει διαρρεύσει, μπαίνω στο site, που δεν του έχουμε βρεί ακόμα όνομα, και ανεβάζω την φωτογραφία, στην πραγματικότητα δεν τα ανεβάζω, δεν θα βγει ποτέ από το κινητό, οπότε δεν πάει σε κάποιο σέρβερ, απλώς διαλέγω τη φωτογραφία, την κωδικοποιούμε... [hashing] στέλνουμε πίσω τον κωδικό, βλέπουμε αν αυτός ο κωδικός ματσάρεται με κάποιον, αν ματσάρεται σου λέμε, ΟΚ, βρήκαμε αυτή τη φωτογραφία σ' αυτό το room, μπορείς να επικοινωνήσεις με το Discord για να κιν... να ζητήσεις να κατέβει αυτή η φωτογραφία και λοιπά και παράλληλα να χτίσει και το νομικό σου case, αν ενδιαφέρεσαι.”

Στον αντίποδα των αόριστων και αδιαφανών πολιτικών χρήσης των μεγάλων τεχνολογικών εταιριών, που χρησιμοποιούν ως ουδετεροποιητικός μανδύας, και των παιχνιδιών παραβίασης στα εργαστήρια τεχνικής υποστήριξης, μια τέτοια ακτιβιστική μηχανή αναζήτησης αποκτά έναν αποσταθεροποιητικό ρόλο για τις δυτικές τεχνολογικές ιεραρχίες και γίνεται το έδαφος μιας χειραφετητικής ακτιβιστικής επανεπινόησης των ψηφιακών τεχνολογιών. Λαμβάνοντας υπόψη αυτό που η Wilding ονομάζει υλικότητα της γυναικείας εμπειρίας στο ολοκληρωμένο κύκλωμα (1998, σ. 7), αλγόριθμοι και γλώσσες προγραμματισμού παραβιάζουν τα σύνορα των έμφυλων περιχαρακώσεων και μάχονται τον ψηφιακό μισογυνισμό. Ο Θεοδωρής παρουσιάζει παρακάτω πώς μέσω του αλγόριθμου hashing και της JavaScript υποστηρίζεται τεχνικά το εγχείρημα διαφυλάσσοντας το υλικό από περαιτέρω διαρροή:

“Δεν υπάρχει κάποια τρύπα ασφαλείας εννοώ οτι... εε... όλο αυτό γίνεται... στη συσκευή είναι όλο JavaScript, client side. Εε διαλέγεις μια φωτογραφία πως καν... όπως κάνεις ένα upload, πως κάνεις μια προεπι... που βλέπεις την προεπισκόπηση; Η προεπισκόπηση αυτή δεν φευγει στο σέρβερ, όταν διαλέγεις μια φωτογραφία να ανεβάσεις βλέπεις ξέρω γω τις

προεπισκοπήσεις που έχεις διαλέξει από τα αρχεία. Διαβάζει τη φ...το... η JavaScript διαβάζει το αρχείο από το... blob ας πούμε το Binary εε.. την κωδικοποιεί, on the fly, και απλώς παίρνει πίσω τους κωδικούς. Η κωδικοποίηση είναι one way, οπότε δεν μπορούμε να πάρουμε τον κωδικό και να δημιουργήσουμε τη φωτογραφία.”

5.5 Ψηφιακή χειραφέτηση: Η προσωπική αφήγηση ως αντίσταση

Η αμφισβήτηση των σχέσεων εξουσίας και της εμφυλης ιεραρχίας βρίσκονται στην βάση των παγκόσμιων φεμινιστικών διεκδικήσεων. Οι νέες μορφές εμφυλης βίας, ψηφιακή ακολουθία των “παραδοσιακών”, υποσκάπτονται από τις αντιστάσεις που συγκροτούνται στον αντίποδα, τόσο από νέα φεμινιστικά εργαλεία όσο και από ιστορικές φεμινιστικές πρακτικές. Πώς κατοικούμε το αφιλόξενο, διαποτισμένο από εξουσίες και ιεραρχίες, διαδίκτυο και τι είδους στρατηγικές αντίστασης αναδύονται που επανεπινοούν το διαδίκτυο ως τόπο αγωνιστικότητας; Σε έναν ανοιχτό διάλογο με τις φεμινισμούς του παρελθόντος οι προσωπικές αφηγήσεις συναρτώνται με τις σύγχρονες διαδικτυακές σχεσιακότητες για να αρθρώσουν εναλλακτικούς λόγους. Με εξωστρέφεια και τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, οι συνομιλήτριες μου διεκδικούν ορατότητα στο διαδικτυακό χώρο ανανοηματοδοτώντας τις ψηφιακές σχεσιακότητες.

5.5.1 Συνομιλώντας η μια με την άλλη

Οι νέες φεμινιστικές διατυπώσεις, στον αντίποδα των ανδρικών ομοκοινωνικών σχεσιακότητων που σμιλεύουν την τεχνοκουλτούρα, αναδιπλώνονται σε ένα άτυπο υποστηρικτικό πλέγμα, όπου γυναίκες και θηλυκότητες χρησιμοποιούν ανατρεπτικά τις ίδιες ψηφιακές πλατφόρμες οι οποίες υποβοηθούν στην σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας. Μοιράζονται τις ιστορίες τους, υποστηρίζουν δημόσια η μια την άλλη, διανοίγοντας ρωγμές στα κυρίαρχα αφηγήματα, του “γιατί τώρα”, και της υποτίμησης του φαινομένου σε μεμονωμένα περιστατικά ή όψεις μιας “σκανδαλιάρικης” ανδρικής φύσης. Τα άτυπα αυτά δίκτυα φαίνεται να επιδρούν ενδυναμωτικά. Η Λιάνα ύστερα από χρόνια που προσπαθούσε να διαχειριστεί την κατάσταση μόνης της ένωσε ενδυνάμωση όταν άρχισε σταδιακά να χτίζει σχέσεις συναισθηματικής εγγύτητας με άλλα υποκείμενα, εκτοπισμένα από τις κυρίαρχες εμφυλες νόρμες, βιώνοντας τη μεταξύ τους αλληλεγγύη ως μια λυτρωτική συνθήκη. “Πρέπει να μιλάω για αυτό”, τονίζει εμφατικά, “πρέπει να μιλάω για αυτό γιατί κατά τύχη δεν είμαι νεκρή”.

Επομένως, η έλλειψη εξειδικευμένων τεχνικών γνώσεων, η ασύμμετρη πρόσβαση στους χώρους της τεχνολογίας, και οι ευρύτερες περιορισμένες τεχνικές γνώσεις βρίσκουν αντίβαρο στις πρακτικές επανοικειοποίησης του διαδικτυακού τόπου, ώστε μέσα από τη χρήση των εφαρμογών κοινωνικής δικτύωσης να φωτιστούν τόσο οι διαστάσεις του φαινομένου όσο και ο αντίκτυπος του στις ζωές των γυναικών. Δίνοντας χώρο, φωνή, ορατότητα στο βίωμα και βρίσκοντας αυτιά πρόθυμα να ακούσουν, θύματα και επιζώσες αναδύονται ως αυτεξούσια υποκείμενα του ψηφιακού κόσμου.

Η Λιάνα αναστοχαζόμενη την περίοδο που ζούσε υπό την απειλή της διαρροής, σχολιάζει σχετικά με την διαρκώς αυξανόμενη δημοσιότητα στα περιστατικά έμφυλης ψηφιακής βίας: “Ευτυχώς, ευτυχώς ξεκίνησε ο κόσμος να μιλάει και η μια δίνει δύναμη στην άλλη”. Η ίδια προσφέρει σήμερα απλόχερα την υποστήριξη που αυτή δεν είχε λάβει, αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα να εισακουστούν τα βιώματα των γυναικών, και συνεχίζει: “...ανέβαζαν κοπέλες [στα social media] για κακοποίηση και τους έστελνα μήνυμα, έλεγα είμαι εδώ. Δεν σε πιστεύει κανείς; Είμαι εδώ, το πέρασα, με πίστευε κανείς;”. Έτσι, αυτή η συνάντηση μεταξύ αυτών που ομιλούν και αυτών που ακροάζονται, αποκτά μια την απελευθερωτική δυναμική που εντοπίζει σε αυτές τις σχέσεις η συνομιλήτρια. Για τη Λιάνα οι συζητήσεις με γυναίκες που έχουν υποστεί αντίστοιχη βία της δίνουν νόημα και κουράγιο: “Με βοήθησε πάρα πολύ και μένα στο να καταλάβω στο ότι δεν έφταιγα εγώ για όλο αυτό!”

Καταλαμβάνοντας τον παγκόσμιο ιστό ως ενεργό υποκείμενο, σύμφωνα με την θεώρηση των Puente και Jiménez, όταν η Λιάνα ένιωσε αρκετά δυνατή θέλησε να προστατεύσει άλλες γυναίκες από το να βρεθούν στην ίδια θέση με αυτήν. Επανομηματοδοτώντας την εμπειρία κακοποίησης και οικειοποιούμενη, λοιπόν, τις πρακτικές της κουλτούρας ακύρωσης, χρησιμοποίησε το ψηφιακό μέσο με το οποίο ο δράστης την απειλούσε, εναντίων του αυτή τη φορά: “Πήρα όλους τους φίλους του στο Instagram, όποια γυναίκα έβρισκα τις έστελνα μήνυμα [παύση] οι περισσότερες μου απαντούσαν ότι “*Λες μαλακίες!*” Οι άλλες που με πήρανε στα σοβαρά τον διέγραψαν.”

Στο ίδιο πνεύμα, η Κωνσταντίνα αντιμέτωπη με τις συνέπειες του doxing από τον πρώην σύντροφό της και διαπραγματευόμενη την ανησυχία που προκαλεί η δημόσια έκθεση προσωπικών στοιχείων, αναφέρει την κεντρική σημασία ενός υποστηρικτικού δικτύου που δεν επανατραυματίζει τις γυναίκες και το πόσο βοηθητικό είναι να μιλάς όταν σε ακούνε:

“Ευτυχώς είχα ένα πολύ υποστηρικτικό δίκτυο, είχα πολύ καλούς φίλους και το ξεπέρασα. Το... το πρώτο σοκ δεν ...ήταν όταν αυτός τ’ ανέβασε τότε που χωρίζαμε. Που θυμάμαι έχασα τον ύπνο μου για αρκετές μέρες, εεε μετά κάπως με το ανέβα κατέβα μου φύγε, ε, κι όταν έγινε η διαρροή η μεγάλη ήμουν... εντάξει λέω χέστηκα ξέρω γω, ένιωσα λίγο έτσι [παύση] Αλλά ντάξει, αλλά ευτυχώς επειδή είχα ένα πολύ υποστηρικτικό υποστηρικτικό δίκτυο που δεν μου είπε ούτε "Καλά κι εσύ γιατί τον εμπιστεύτηκες;" και "Τι χαζή που είσαι;" και ήτανε πάντα εκεί [παύση] στο πλάι μου ρε παιδί μου, ήτανε πολύ εύκολο για μένα σε σχέση μ’ αυτό που φοβόμουνα.”

Αντίστοιχα, και η Σοφία είχε από την πρώτη στιγμή τη θερμή υποστήριξη του στενού φιλικού της κύκλου. Αν και σήμερα 4 χρόνια μετά την πρώτη διαρροή θα ήθελε ο δράστης να είχε τιμωρηθεί, δίσταζε να απευθυνθεί στις αρχές υποψιαζόμενη πως η έμφυλη κακοποίηση μέσω εικόνας τυχαίνει της ίδιας θεσμικής αντιμετώπισης, όπως όλα τα έμφυλα εγκλήματα:

“[...] οι φίλες μου που... επειδή γενικά δεν το πολυσυζητήσα, οι δύο μου πολύ καλές μου και κολλητές μου εε φίλες, εμ με παρότρυναν λίγο να το κυνηγήσω και να δω ενδεχομένως και με ένα δικηγόρο αν θα μπορούσα να βρω το δίκιο μου, να κάνουμε κάτι, εγώ τότε δεν είχα την ψυχολογία να κάνω κάτι παραπάνω. Ε... αλλά ψυχολογικά δηλαδή, δεν μπορώ να πω, ήτανε, ήτανε δίπλα μου, με συμβούλευσαν, δηλαδή ήτανε έτοιμες να το κυνηγήσουνε μαζί μου, εγώ δεν είχα τότε την όρεξη, ας πούμε, να το κάνω. [...] Η αλήθεια είναι ότι πίστευα ενδεχομένως οτι δεν θα βγάλω και άκρη, ένα ήταν αυτό. Εμ, ο άλλος λόγος είναι ότι από άλλη υπόθεση, [...] είχα ζήσει εε εκ των έσω το πόσο αδιάφορη είναι η αστυνομία ή κάποιος δικηγόρος για τέτοιες μικροποθέσεις... Γενικά το σύστημα ας πούμε πόσο σε δυσκολεύει σε τέτοια πράγματα.”

5.5.2 Προστατεύοντας τις αδελφές μου

Η προτροπή της Wajcman (2004) για μια έμφυλα συμπεριληπτική τεχνολογία που, από την κυβερνοφεμινιστική σκοπιά, θα επιτρέψει τον επανασχεδιασμό των τεχνολογιών επικοινωνίας και θα επιβάλει νέες έμφυλες σχεσιακότητες, υλοποιείται μέσα από πρακτικές διάσπασης και αποδυνάμωσης των τεχνοαδελφοτήτων. Η Χρύσα πλέον ενδυναμωμένη και με λιγότερο άγχος για τις αντιδράσεις της ενάντια στα παιχνίδια παραβίασης μπόρεσε, με τις μικρές της αντιστάσεις να προφυλάξει όσο το δυνατόν περισσότερο το προσωπικό υλικό των πελατισσών. Αυτές οι κινήσεις μικρής

εμβέλεια, όπως η ενημέρωση των πελατισσών για τα δικαιώματά τους, η παρουσίαση εναλλακτικών τρόπων επισκευής των συσκευών χωρίς τη χρήση του προσωπικού κωδικού και οι εύστοχες τρικλοποδιές στους άνδρες συναδέλφους, υπονομεύουν την καλά στημένη και αδιόρατη παραβίαση:

“Εγώ εντωμεταξύ είχα ξεθαρρέψει. Όταν ερχόντουσαν πελάτισσες και τις εξυπηρετούσα, δεν τους έπαιρνα κωδικό, επίτηδες, ή έγγραφα τον κωδικό σε ένα χαρτάκι, να μην μπορούν να το βρουνε, κάπου το έκρυβα, το έβαζα μέσα στο laptop ή κάπου για να μην έχουν εύκολα πρόσβαση, το έφτιαχνα μόνη μου και έφευγε χωρίς να το ανοίξουνε. Δηλαδή τυχαίνει να... έχει τύχει πολλές φορές να το κάνω, εεε... από ένα σημείο και έπειτα όταν είχα ξεθαρρέψει εντελώς, και μου ‘λεγαν γιατί δεν πήρες κωδικό; τους έλεγα, *"Δεν ήθελε ο πελάτης να δώσει"* ορθά κοφτά, και τελείωνε η υπόθεση, και *"Δεν είναι σωστό να ζητάμε κωδικό"* γιατί κι εγώ προσπαθούσα κάπως να αντισταθώ σε αυτό το πράγμα, τους έλεγα, έλεγα στους πελάτες ξεκάθαρα, *"ότι αν δεν θέλετε, επειδή τα προσωπικά σας στοιχεία είναι προσωπικά, και το καταλαβαίνω, και θα έχουμε πρόσβαση σε όλο σας το υλικό και τις φωτογραφίες, μπορείτε να μην μας αφήσετε κωδικό και θα βρούμε εμείς τρόπο να το φτιάξουμε."*”

Τέτοιες μικρό-αντιστάσεις αποτελούν μια διαφορετικού τύπου μορφή χάκινγκ που βρίσκονται πιο κοντά στη θεώρηση της Paniagua (2012, σ. 258) για την πολυμορφικότητα των κυβερνοφεμινιστριών. Πρόκειται για ένα χακτιβισμό που αναδύεται ως πράξη μέσα από τη φεμινιστική θεωρία, και που μπορεί να εννοιολογηθεί μέσα από την ιστορική σημασία του όρου χάκινγκ, ως η αντιμετώπιση και επεξεργασία ενός τεχνολογικού προβλήματος μέσα από τρόπους περισσότερο δημιουργικούς που διαταράσσουν την αλληλουχία των πρακτικών παραβίασης. Η Χρύσα, θα λέγαμε ότι χακάρει την αδελφοποιητική ομοκοινωνικότητα στο εργαστήριο ενώ η εκ των έσω επιτυχής της αποδυνάμωση, αναδεικνύει το πόσο εύθραυστες είναι αυτές οι περιχαρακώσεις των ομοκοινωνικών “παιχνιδιών”. Πίσω από την πόρτα του τεχνικού τμήματος η Χρύσα, εφαρμόζει τις εξειδικευμένες τεχνικές γνώσεις της προς όφελος της ιδιωτικότητας των πελατισσών. Φροντίζει για την ασφαλή καταστροφή του προσωπικού υλικού, αντίγραφα του οποίου έχουν κρατηθεί στο πλαίσιο δημιουργίας αντιγράφων ασφαλείας και επαναφοράς, με εφαρμογές που καθιστούν το υλικό μη ανακτήσιμο. Μια πρακτική που ακολουθείται στα εργαστήρια επισκευής είναι η ταξινόμηση του υλικού με το όνομα των πελατ(ισσ)ών. Το υλικό των πελατ(ισσ)ών συχνά ταξινομείται με το ονοματεπώνυμό τους χαρακτηριστική μέθοδος της ασύδοτης

παραβιαστικότητα. Για τη Χρύσα αυτό ήταν ένα ακόμα πρόβλημα παραβίασης που έλυσε δημιουργικά. “Χακάροντας” το εγχειρίδιο μιας κακοποιητικής τεχνικής υποστήριξης, η Χρύσα έπαψε να αναγράφει στις συσκευές και στους φακέλους αποθήκευσης στον υπολογιστή, τα στοιχεία των πελατισσών που τις καθιστούσαν αναγνωρίσιμες, εμποδίζοντας έτσι την κανονικότητα των παιχνιδιών παραβίασης:

“Ο καθένας όπως ήθελε την έκανε [την ταξινόμηση], μπορεί να έγραφε ένα επώνυμο, εγώ συνήθιζα να γράφω τον κωδικό της επισκευής. Κάθε συσκευή είχε ένα κωδικό, εγώ συνήθιζα να γράφω αυτόν τον κωδικό. Οπότε με τον κωδικό αυτό κι όλας, να το σκεφτούμε και λίγο, δεν φαινόταν ποια είναι, πώς είναι, δεν έλεγε πάνω [ονοματεπώνυμο], έλεγε [νούμερο συσκευής] ας πούμε και ήταν και λίγο αποτρεπτικό αυτό. Γιατί κρατούσαμε όντως backup από φωτογραφίες, μας το ζητούσανε οι πελάτες - πελάτισσες, ερχόντουσαν και κάνανε backup, θέλανε να μεταφέρουν όλα τα δεδομένα σε αυτό το κινητό θα το κάνεις backup σήμερα, αλλά σου φέρω το κινητό να μου τα περάσεις μεθάυριο, το καινούργιο. Κάναμε διάφορα τέτοια πράγματα. Και όλοι οι πελάτες - πελάτισσες καλή τη πίστη, μας εμπιστεύονταν, δεν μπορώ να το καταλάβω, δεν ξέρω πώς τους εμπιστεύονταν, έτσι. Τυφλά.”

Τι αντίκτυπο έχουν οι ψηφιακές τεχνολογίες στις ζωές μας; Πώς συνδέεται η “τυφλή” εμπιστοσύνη των πελατ(ισσ)ών στα εργαστήρια επισκευής, με τις πολιτικές των ηγεμονικών εταιρειών τεχνολογίας; Υπό το φως των μακροσκελών και δυσανάγνωστων όρων χρήσης που οι χρήστες καλούνται να αποδεχτούν για να χρησιμοποιήσουν τις εφαρμογές των μεγάλων εταιρειών, ποιος είναι ο ρόλος της συναίνεσης; Σε ένα τέτοιο αυθαίρετο πλαίσιο, η συμφωνία στο έντυπο συναίνεσης και η αποδοχή των όρων χρήσης είναι, κατά βάση, υφαρπαγή της συναίνεσης. Η Θάλεια φωτίζει τις συνδέσεις στα παραπάνω ερωτήματα με την εύστοχη επισήμανση πώς οι χρήστες δεν αντιλαμβάνονται τους κινδύνους που διατρέχουν όταν δημοσιοποιούν προσωπικό περιεχόμενο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Αν λοιπόν, πρόκειται να συμβουλέψουμε για κάτι, λέει, αυτό θα πρέπει να αφορά την ευρύτερη χρήση των μέσων, και όχι στο αν οι γυναίκες θα ανταλλάσσουν γυμνές φωτογραφίες. Σε μια γενιά όπου η ψηφιακή σεξουαλικότητα είναι η νόρμα, οφείλουμε να εστιάζουμε στο πώς η εμπειρία αυτή μπορεί να γίνει συμπεριληπτική και ισότιμη, ώστε να αποφεύγεται η περαιτέρω (αυτο)ενοχοποίηση των γυναικών και θηλυκοτήτων που ανταλλάσσουν υλικό με σεξουαλικό περιεχόμενο. Για την Θάλεια, η όποια συμβουλευτική έμφαση

απευθύνεται σε γυναίκες θα πρέπει να αφορά την υπερβολική κοινοποίηση άλλων προσωπικών δεδομένων και πληροφοριών:

“Ειδικά σε κοπέλες, δηλαδή... πιστεύω ότι θα ‘πρεπε να να υπάρχει ένας οδηγός “*Δέκα πράγματα που δεν πρέπει να κάνεις στο Ίντερνετ*” και δεν είναι να μην βγάζεις γυμνές φωτογραφίες, είναι μην ανεβάζεις γαμημένα stories από το παράθυρο του δωματίου σου γιατί ξέρω που μένεις, έχεις ανοιχτό προφίλ, ξέρω τι ώρα θα βγεις, ξέρω ότι βγήκες στα εξάρχεια και ξέρω ότι θα γυρίσεις σε 3 ώρες και άμα θέλω να σε περιμένω κάτω από το σπίτι σου, θα σε περιμένω κάτω απ’ το σπίτι σου. [παύση] [...] Ας πούμε τώρα π.χ. με τα χιόνια ρε, ανεβάζει ο άλλος story απ’ το μπαλκόνι του... απ’ το δωμάτιο του, βλέπεις το δρόμο από κάτω που μένει... Ξέρεις που μένει κατάλαβες; Ξέρεις το σπίτι, την πολυκατοικία [παύση] Και άντε, εγώ ξέρω που μένεις και θέλω να σου κάνω κακό, ξέρω πότε θα βγεις, θα δω το story σου πότε είσαι έξω, θα κάτσω από κάτω να περιμένω στη γωνία, να γυρίσεις. [παύση] Κατάλαβες, δηλαδή σε τέτοια πράγματα θα πρέπει να δίνουμε κανονικά συμβουλές, όχι μην ανεβάζεις, μη στέλνεις γυμνές φωτογραφίες, άλλα πράγματα ασφάλειας χάνει ο κόσμος ας πούμε στο τέτοιο. [παύση] Πολύ πιο βασικά. [παύση]”

Αν και μια τέτοια οπτική επανατοποθετεί το βάρος της ευθύνης για αυτοπροστασία στις γυναίκες, καθώς καλούνται να διαφυλάξουν οι ίδιες τις ευαλωτότητες τους από την παραβίαση, είναι ωστόσο ζωτικής σημασίας να αναγνωριστεί ότι οι μεγάλες τεχνολογικές εταιρείες, μέσα από τις δυσνόητες πολιτικές χρήσης και την εκβίαση της συναίνεσης, μέσα σε ένα πλαίσιο διαρκών αλλαγών του λειτουργικού σχεδιασμού των εφαρμογών, παράγουν νέα υποκείμενα και υποκειμενικότητες στον ψηφιακό τόπο.

5.5.3 Η δύναμη της αυτομόρφωσης

Τι έλεγχο έχει στην ψηφιακή του εικόνα ο μέσος χρήστης, χωρίς εξειδικευμένη τεχνολογική γνώση; Ποιες στρατηγικές αντιμετώπισης μπορούν να συγκροτηθούν ενάντια στη σεξουαλική κακοποίηση μέσω εικόνας; Ενεργά υποκείμενα σε αφιλόξενα τοπία, η Σοφία, η Κωνσταντίνα και η Λιάνα, αναζητούν πληροφορίες για θέματα ασφάλειας στο διαδίκτυο, αλλάζουν τακτικά κωδικούς στους λογαριασμούς τους, ενώ και οι τρεις έχουν ενεργοποιήσει τον έλεγχο ταυτότητας δύο παραγόντων (2-factor authentication). Χρησιμοποιούν τους πόρους του διαδικτύου για να αυτομορφωθούν, ενοικώντας το. Ζουν εντός του, και ταυτόχρονα αντλούν από αυτό πληροφορίες, που τους διασφαλίζουν περισσότερο έλεγχο στα ψηφιακά τους δεδομένα. Η Σοφία, ως

επιπλέον μέτρο ασφαλείας, δεν αποθηκεύει πλέον τίποτα μέσα στο κινητό της, σε περίπτωση που αυτό κλαπεί. Η Κωνσταντίνα, με την καθοδήγηση μιας φίλης της, που έχει περισσότερες γνώσεις σε θέματα τεχνολογίας, ξεκίνησε να ενημερώνεται μέσα από αντίστοιχα άρθρα για το πώς μπορεί να προστατευτεί καλύτερα στο διαδίκτυο. Η Λιάνα, διαβάζοντας άρθρα στο διαδίκτυο, ένιωσε αρκετά ενδυναμωμένη ώστε να αρχίσει να μιλάει για τα όσα της είχαν συμβεί, ένα βήμα, κατά την ίδια, απελευθερωτικό. Η ψηφιακή διασυνδεσιμότητα που συνδέει κινήματα και ανθρώπους, κείμενα με δράσεις, βίωμα με ευήκοα ώτα, αποτελούν κατά κάποιο τρόπο διάστικτες ασύγχρονες ομάδες αυτομόρφωσης που μοιράζονται τη γνώση, και αποτελούν ριζοσπαστικές τεχνικές ενάντια στον εκτοπισμό που καλλιεργούν οι ομοκοινωνικότητες της τεχνολογικής εξειδίκευσης.

5.6 Ρωγμές στην τεχνοαδελφότητα: Επαυξημένη προβολή στο μέλλον

“Οι ομάδες που αγκαλιάζουν τη διαφορετικότητα εφευρίσκουν καλύτερες λύσεις. Ποιος θέλει να ζει σε έναν κόσμο όπου ό,τι χρησιμοποιούμε κατασκευάζεται από τον ίδιο τύπο ανθρώπου, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για κοινωνικά δίκτυα που χρησιμοποιούνται από εκατομμύρια ανθρώπους σε όλο τον πλανήτη;” Girls Who Code (όπως αναφέρεται στο Gielow, 2018)

Τα παιχνίδια παραβίασης, οι ομοκοινωνικές τεχνοαδελφότητες και η έλλειψη προσβασιμότητας στα τεχνικά επαγγέλματα, σκιαγραφούν τη σύγχρονη παραβιαστική όψη ενός διαρκώς μεταβαλλόμενου διαδικτυακού κόσμου. Σε ένα τέτοιο τοπίο, τι δυνατότητες αντίστασης υπάρχουν; Μπορούμε να εντοπίσουμε τους νέους τόπους που οραματίζονταν οι θεωρητικοί του κυβερνοφεμινισμού; Με ποιους τρόπους θα μπορέσουμε να διαρρήξουμε την ενότητα των τεχνοαδελφοτήτων; Επιπλέον, πώς μπορούμε να πάρουμε πίσω τον έλεγχο των δεδομένων μας; Μέσα από την καθημερινότητα των συνομιλητριών μου, αναδύονται κάποιες μικρο-αντιστάσεις που ενδεχομένως απαντούν στα παραπάνω ερωτήματα και διανοίγουν ρωγμές στις ετεροκανονιστικές νόρμες του χώρου της τεχνολογίας, επιτρέποντας μας να φανταστούμε ένα τεχνολογικό μέλλον λιγότερο τοξικό και περισσότερο συμπεριληπτικό.

5.6.1 Μολύνοντας την τεχνοαδελφότητα

Τα παιχνίδια παραβίασης και οι δεσμοί που οργανώνουν, χτίζουν τους μηχανισμούς ετεροποίησης. Η εξουσία τους, ριζωμένη στην ομοκοινωνικότητα και την αδελφοποιητική γραμματική, δεν είναι όμως μια αμετάβλητη ουσιοκρατική σταθερά.

Στο πλαίσιο μιας διαθεματικής προσέγγισης που αμφισβητεί τις κυρίαρχες θεάσεις του κόσμου, οι τεχνολογικές ιεραρχίες μπορούν να ανατραπούν. Ο Θοδωρής εντοπίζει το ευάλωτο σημείο στο φαινομενικά αδιάρρηκτο κατασκεύασμα των τεχνοαδελφοτήτων. Η πραγματική ρήξη θα επέλθει όταν σπάσει η αλυσίδα τροφοδότησης προνομιακών υποκειμένων στον χώρο της τεχνολογίας και εισχωρήσουν άλλα υποκείμενα, μολύνοντας τις τεχνοαδελφότητες, με τις μη λευκές, μη ανδρικές ποιότητές τους:

“Το άλλο που θεωρώ σημαντικό το οποίο είναι να έχουμε visibility, non white male dudes. [παύση] Ε.. είναι πολύ σημαντικό για μένα αυτό, για να σπάσει και το στερεότυπο του νέρντουλα..., του ίντερνετ καφέ, και να έχουμε και περισσότερα λαμπρά μυαλά ρε παιδί μου εσωτερικά, ας πούμε, να ασχολούνται και να ψάχνουνε, και μυαλά τα οποία δυνητικά αυτά τα μυαλά, έχουνε και μια... φέρνουνε και μια πιο φρέσκια οπτική δηλαδή τώρα και μεις δουλεύοντας τόσο καιρό πάνω στα ίδια στερεοτυπικά πρότυπα φύλου, νομίζω ότι κατ.. κάτι αποτυπώνεται μέσα μας. Σε μεγάλο βαθμό.”

Γυναίκες, θηλυκότητες, τρανς υποκείμενα και όλο το ευρύ φάσμα της πολυφωνίας φύλων και των σεξουαλικοτήτων ενοικούν στο διαδίκτυο, συναντιούνται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, δοκιμάζουν ενδυναμωτικές συντροφικότητες, μοιράζονται, αναχαιτίζουν τις παραβιάσεις με όποια μέσα είναι εφικτά, κατονομάζουν τη βία, αντιστέκονται αγωνιστικά και απαιτούν την ανατροπή των σεξιστικών προτύπων που συστηματικά περιθωριοποιούν τα υπεξούσια υποκείμενα. Σε αυτό το πνεύμα, η Χρύσα επέλεξε την περισσότερο κοπιαστική μέθοδο να ενημερώνει τις πελάτισσες, για τη μη υποχρεωτικότητα παράδοσης του κωδικού και τις εναλλακτικές μορφές επισκευής, διενεργώντας μπροστά τους τον έλεγχο της συσκευής τους. Η Θάλεια καλλιέργησε συμμαχίες στο χώρο εργασίας της, που όταν χρειάστηκε προθυμοποιήθηκαν να βοηθήσουν στις επιθέσεις κατά του Chatpic.org. Ο Θοδωρής είναι μέλος της κοινότητας της JavaScript που φαίνεται να είναι χτισμένη στον αντίποδα της τεχνοαδελφότητας:

“[...] ένα από τα καλά του community που είμαι, αν θα μπορούσαμε να το πούμε του Javascript, είναι [ότι] έχει πάρα πολύ strict rules και σαν community, πολύ καλά policies σε θέματα φύλου, σε θέματα ταυτότητας, σε θέματα zero tolerance και [...] υπάρχει τελείως κάθετη γραμμή πάνω σε αυτά, είτε αφορά το πως θα μιλήσεις στην/στον συνάδελφο, είτε αφορά θέματα discrimination, εε θέματα φύλου και λοιπά και λοιπά και λοιπά.”

Μέσα από φεμινιστικά bot, μηχανές αναζήτησης και καθημερινές μικρο-αντιστάσεις και επαναχρησιμοποίηση τεχνολογιών, προς όφελος μιας φεμινιστικής ακτιβιστικής επανοικειοποίησης του διαδικτύου, η κυριαρχία των τεχνοαδελφοτήτων κλονίζεται. Αν και οι γυναίκες, θηλυκότητες και άλλα μη κυρίαρχα υποκείμενα, δεν έχουν ίση πρόσβαση στο ψηφιακό τοπίο και στις τεχνολογίες που τον παράγουν, ενημερώνονται, δικτυώνονται, συζητάνε η μια με την άλλη, χτίζοντας επουλωτικούς δεσμούς ενάντια στις προδιαγραφές της πατριαρχίας. Οι ελάχιστες γυναίκες που παρεισφρέουν στα ανδροκρατούμενα τεχνικά περιβάλλοντα γίνονται ανάχωμα στην παραβίαση. Η Χρύσα εστιάζοντας στις δυνατότητες της, έπαψε να φοβάται γιατί, όπως λέει, “έκανα πολύ καλά τη δουλειά μου, με ήθελαν πολύ στην εταιρεία, εεε και δεν φοβόμουνα πια μη με διώξουνε...” κάτι που την ενεργοποίησε να προσθέτει λειτουργικά εμπόδια, όπου μπορούσε, στις παραβιαστικές πρακτικές που εκτυλίσσονταν μπροστά της, “...οπότε ήμουνα και εγώ, Δεν θα σας κάνω τη χάρη. Λιγούρια.”

5.6.2 Προσωπικές αντιστάσεις και ο ρόλος των εταιρειών

Η Gayatri Spivak ρωτάει στο πασίγνωστο κείμενό της (1988) αν τα υπεξούσια υποκείμενα μπορούν να μιλάνε και, αν ναι, ποιος υπάρχει εκεί για να τα ακούσει. Οι ετεροποιημένες θηλυκότητες, υποκείμενες στην ψηφιακή έμφυλη βία, βρίσκονται αντιμέτωπες με τη στιγματιστική και συχνά μάταιη καταγγελία στις αρχές. Πόσο εύκολο είναι για γυναίκες, των οποίων το υλικό έχει διαρρεύσει, να εμφανιστούν στην αστυνομία; Έχουν όλες την οικονομική δυνατότητα να απευθυνθούν σε κάποιο δικηγόρο; Πόσο μάλλον όταν, πίσω από την ανωνυμία τους οι δράστες, προφυλάσσονται, ενώ οι εικονιζόμενες πρέπει να επιδείξουν με προσοχή τον δράστη, ώστε να μην κατηγορηθούν για συκοφαντική δυσφήμιση; Το θεσμικό και κοινωνικό σύστημα που επιτρέπει τη σεξουαλική παρενόχληση μέσω εικόνας, έχει πολλές όψεις. Για να εισακουστούν οι καταγγελίες και να βρουν οι προσωπικές αντιστάσεις τόπο να αναδιπλωθούν, θα πρέπει να υπάρχει το πλαίσιο που θα επιτρέψει στις φωνές να διεκδικήσουν ορατότητα. Ας θυμηθούμε την Χρύσα, που άρχισε να μολύνει την “καθαρότητα” της παραβίασης, όταν πλέον είχε εξασφαλίσει τη θέση της στην εταιρεία. Αντίστοιχα και για τη Θάλεια, πολλά από τα έμφυλα προβλήματα που αντιμετώπιζε στους χώρους εργασίας λύθηκαν όταν μεταπηδήσε πλέον σε μια μεγάλη πολυεθνική εταιρεία τεχνολογίας, εκτός Ελλάδας. Συγκρίνει ευχάριστα το νέο

εργασιακό περιβάλλον με την εμπειρία της από τα χρόνια εργασίας σε αντίστοιχες τοπικές εταιρείες:

“[...] καλά...[είναι] πολύ διαφορετικά ναι, δηλαδή υπάρχει πολύ... είναι τελείως στον άλλο... πώς να σου πω, σε σχέση με τα ελληνικά δεδομένα, τελείως στο άλλο άκρο ρε παιδί μου, ότι... πολλά σεμινάρια για το... πώς να είμαστε inclusive και τι παει να πει όντως ισότητα και τι πάει να πει ίσες ευκαιρίες και... ντάξει βλέπεις βρε παιδί μου ότι όντως, στα πλαίσια της εταιρείας πάντα έτσι; Γίνεται όντως μια προσπάθεια ρε παιδί μου να... να δημιουργηθεί ένα καλύτερο κλίμα, ένα καλό κλίμα βασικά. Δηλαδή, πώς να σου πω [μεγάλη παύση] με πολύ περισσότερη όρεξη νιω... θα πας στη δουλειά ας πούμε, ή νιώθεις πιο μεγάλη ασφάλεια ρε παιδί μου στο κομμάτι της δουλειάς, νιώθεις πιο μεγάλη ασφάλεια στο να τσκ οτι αν έχεις κάποιο παράπονο ή αν γίνει κάτι θα ακουστεί, και θα... τσκ... [παύση] πώς να σου πω [παύση] θα πάρει θέση κάπως η εταιρεία, θα σε προστατεύσει.”

Ο Θοδωρής από την άλλη αισθάνεται τυχερός, που δεν εκτέθηκε ποτέ σε αντίστοιχα τοξικά περιβάλλοντα. Ακολουθώντας μια πιο φιλελεύθερη εταιρική πολιτική, στις περισσότερες εταιρείες που εργαζόταν υπήρχαν αυστηροί κανόνες συμπεριφοράς και πολιτικές συμπεριληπτικότητας. Από την άλλη, δεν μπορούν τέτοια περιβάλλοντα εργασίας να θεωρούνται δεδομένα, ιδίως όταν τα συγκρίνουμε με τα περιβάλλοντα εργασίας που περιγράφουν, τόσο η Χρύσα όσο και η Θάλεια. Ο Θοδωρής, όμως, μας δίνει μια μικρή γεύση από ένα τέτοιο πλαίσιο:

“Αντίστοιχα λοιπόν, και δουλεύοντας σε startups για πολύ καιρό, επειδή υιοθετούνε ένα πιο "san fran"⁶² μοντέλο, αυτά τα κομμάτια είναι τελείως non, υπάρχει τελείως κάθετη γραμμή πάνω σε αυτά, είτε αφορά το πώς θα μιλήσεις στην/στον συναδελφο, είτε αφορά θέματα discrimination, εε θέματα φύλου και λοιπά και λοιπά και λοιπά. Για να σου δώσω ένα παράδειγμα, όταν το 2012 σε μια εταιρεία που δούλευα, είχαμε 3 trans engineers.”

Αν και οι πολιτικές οικειοποίησης των διαθεματικών οπτικών μέσα σε ένα καπιταλιστικό πλαίσιο εργασίας είναι μια μεγάλη συζήτηση που βρίσκεται εκτός των στόχων της παρούσας εργασίας, παραμένει δεδομένο, πως αυστηρές πολιτικές έστω και προσχηματικά, επιτρέπουν την άρθρωση διαθεματικού λόγου. Αφενός, αυτό επιδρά ενδυναμωτικά για τα υποκείμενα και αφετέρου, επιτρέπει μια εκ των έσω μετατόπιση

---

⁶² Αργκό αναφορά στο “San Francisco” μοντέλο εργασίας, σύμφωνα με το οποίο, η διαθεματικότητα και η συμπεριληπτικότητα αποτελούν βασικές εταιρικές αξίες.

των ισχυρών δυναμικών και παγιωμένων τεχνολογικών ιεραρχιών. Όταν λοιπόν, το εταιρικό πλαίσιο δρα προστατευτικά, νομιμοποιεί το διάλογο ως ένα εργαλείο που επιτρέπει σε μικρές αντιστάσεις να συγκροτούνται και να διαβρώνουν από τα μέσα τα λιθαράκια που ιζηματοποιούν την τεχνοκουλτούρα. Πέρα από τις αδελφοποιητικές προσφωνήσεις που συναντήσαμε στο περιβάλλον εργασίας της Χρύσας, υπάρχουν ακόμα κάποιες πιο εξευγενισμένες κοινότυπες προσφωνήσεις πρόδηλου σεξισμού όπως το “hey guys”. Η καθολική χρήση ανδρικού γραμματικού γένους στις προφορικές συνομιλίες επικυρώνει την έμφυλη ασυμμετρία και τα σιωπηρά ανδρικά προνόμια στους χώρους τεχνολογίας, κανονικοποιώντας τη διαφορά και λογοθετικά. Έτσι, η αναγκαιότητα της συμπερίληψης εντός του λόγου, γίνεται κεντρικής σημασίας διεκδίκηση, ένα ακόμα λιθαράκι στην αποδόμηση της ουσιοκρατικής θεώρησης της τεχνολογίας. Η Θάλεια μοιράζεται παρακάτω, το πώς διεκδικεί δια μέσω του λόγου, ορατότητα για τη θέση της ως γυναίκα προγραμματίστρια στο χώρο που εργάζεται:

“[...] θυμάμαι ας πούμε ότι ξες μια φορά κι όλας σε ένα meeting τους είπα... τσκ ότι ξέρετε κάτι, επειδή μιλάμε αγγλικά έτσι, είναι international η εταιρεία, ότι μη λέτε hey guys ας πούμε, γιατί κάθε φορά που λέτε hey guys, εγώ είμαι οριακά έτοιμη να φύγω από το meeting, ρε παιδί... γιατί λέω ΟΚ, τώρα θα πει ότι δεν αφορά εμένα. Και το ακούσανε, και τώρα, ας πούμε, λένε “hey people” ή ξες λένε... “hey guys and gals” ας πούμε, μικρά πράγματα ρε παιδί μου. Εγώ, αυτό δηλαδή μου φαίνεται ότι ακόμη και σε αυτό το μικρό θα το ακούσει ο άλλος, ας πούμε, και θα σου πει οκ... Να έχουμε πιο inclusive γλώσσα.”

Όμως οι προσωπικές αντιστάσεις απαιτούν και το κατάλληλο έδαφος για να καρποφορήσουν. Γιατί άλλωστε, ενώ υπάρχουν τόσες γυναίκες που εργάζονται ως προγραμματίστριες, όπως διερωτάται και η Θάλεια, οι τεχνοαδελφότητες παραμένουν αδιάρρηκτες, είσπνεοντας ιεραρχία και εκπνέοντας σεξισμό;

5.6.3 Εκτοπίζοντας την παραβίαση

Παρά την επιδραστικότητα των ακτιβιστικών αντιστάσεων που αναλύσαμε παραπάνω, και τις μικρές, αλλά ουσιαστικές, νίκες τους ενάντια στο φαινόμενο της μη συναινετικής πορνογραφίας, η συνθετότητα των συνθηκών παραβίασης, απαιτεί και μια αντίστοιχα πολυμέτωπη αντιμετώπιση. Η Θάλεια και ο Θοδωρής συμφωνούν πως οι ακτιβιστικές τους ενέργειες δεν επαρκούν. Η εκτόπιση της ψηφιακής παραβίασης δεν επιτυγχάνεται αποκλειστικά με εξειδικευμένα τεχνικά μέσα. Είναι μια υπόθεση που

χρειάζεται τόσο τη θεσμική παρέμβαση όσο και την ουσιαστική κινητοποίηση των ηγεμονικών τεχνολογικών εταιρειών. Για τη Θάλεια, η αναγκαιότητα ειδικών νομοθετικών ρυθμίσεων συνιστά ακρογωνιαίο λίθο της στρατηγικής αντιμετώπισης του φαινομένου. Η βραδυφλεγής δράση του διαδικτυακού ακτιβισμού υποκρύπτει εμπόδια:

“[...] πρώτα απ’ όλα θέλει μια ενίσχυση της νομοθεσίας. [...] Γιατί ό,τι και να κάνουμε εμείς στα πλαίσια του ακτιβισμού, έχεις ένα ακτιβισμό και τσικ μπαίνεις μετά και σε ένα φαύλο κύκλο, ρε παιδί μου, ότι εσύ... γενικά πιο είναι το πρόβλημα με τον ηλεκτρονικό ακτιβισμό; Ότι εσύ κλείνεις μια πλατφόρμα που παραδείγματος χάρη έχει μια σχετική ορατότητα, έτσι; Θα μετακινηθεί αυτός ο κόσμος σε μια άλλη πλατφόρμα και μέχρι να μάθεις εσύ ποια είναι αυτή η άλλη πλατφόρμα, μπορεί να περάσει ένας αρκετός καιρός, και αυτό θα γίνεται συνε... και πάντα θα βρίσκεται όλο και μια πιο σκοτεινή τρύπα στο Ίντερνετ που θα βρει αυτός ο κόσμος χώρο για να πάει και δεν μπορείς εσύ να τους κυνηγάς έτσι γύρω γύρω. Γιατί... ξες OK ποντάρεις προφανώς στο γεγονός ότι υπάρχει ρε παιδί μου ένας κόσμος, όπως αυτός στο Chatpic, που έχει πάρα πολύ μικρή εε εξοικείωση με την τεχνολογία, αλλά απ’ την άλλη είναι και λίγο πρόβλημα ότι αυτούς μετά τους σπρώχνεις να μετακινηθούν σε κάτι λιγότερο αφανές, στο οποίο είναι ακόμη πιο επικίνδυνο ρε παιδί μου. [παύση] Και ότι είναι, ξες είναι και αυτό μια μεγάλη ερώτηση, ότι είναι καλύτερο να τους έχεις όλους μαζεμένους σε κάτι που είναι σχετικά ευκολοπροσβάσιμο και άρα είναι σχετικά είναι ευκολοπροσβάσιμο παραδείγματος χάρη και από τη δίωξη; Κατάλαβες; Δηλαδή, είναι και λίγο το ερώτημα από τη μια το Chatpic είναι κακό που είχε τόσο μεγάλη ορατότητα, απ’ την άλλη ίσως κάτι που έχει τόσο μεγάλη ορατότητα είναι και πιο εύκολο να βρεις αυτούς που τα ανεβάζουνε.”

Από την άλλη, καθώς ο νομοθετικός κορμός κινείται εξαιρετικά αργά και είναι ανακόλουθος των τεχνολογικών εξελίξεων, απαιτούνται επιπλέον συμπληρωματικές ενέργειες παρέμβασης απέναντι στην ψηφιακή σεξουαλική βία. Για τον Θεοδωρή, η εκπαίδευση γύρω από τα ζητήματα της τεχνολογίας είναι ένα τέτοιο μέσο: “Χρειάζεται περισσότερο για να κατανοήσεις την επίπτωση που έχει ένα μέσο σε σένα. Και το τι σημαίνει αυτό, για... το πώς σε επηρεάζει”, αναφέρει. Και συνεχίζει, “[Σ]το τεχνικό κομμάτι για παράδειγμα, μπορείς να κάνεις workshops. Μπορείς να κάνεις... να φτιάξουμε βίντεος ενημέρωσης, αρθρογραφίας, αφίσες. Ε... αρκεί να υπάρχει θέληση...”. Οι από τα κάτω ενημερώσεις μέσω ημερίδων, συναντήσεων, κειμένων, και διαμοιράσματος της γνώσης, σχετικά με τις διαδικτυακές τεχνολογίες, εναλλακτικών

εφαρμογών, ζητήματα ασφάλειας των προσωπικών δεδομένων, ενέργειες νομικής διεκδίκησης και άλλα, μετατρέπουν τα υποκείμενα από παθητικούς χρήστες των κυρίαρχων εφαρμογών σε ενεργούς καταληψίες του ψηφιακού κόσμου, όπως ακριβώς διεκδικούν κυβερνοακτιβιστικά και οι Puente και Jiménez (2011, σ. 43). Ο Θοδωρής ονομάζει μια τέτοια εφ' όλης της ύλης πληροφόρηση “τεχνική ενημέρωση”, αν και η παρουσίαση και έκθεση σε εξειδικευμένη τεχνική ορολογία, τόσο προς την περιεχομενική κατανόηση όσο και προς τρόπους διεκδίκησης μιας ακρόασης από τη ΔΗΕ, πρόκειται για στόχο αρκετά υψηλό, ως προς την έκταση και το περιεχόμενο ενός τέτοιου εγχειρήματος:

“Δηλαδή πώς.. πώς για παράδειγμα... ε... δημιουργούμε κινηματικές ομάδες δικηγόρων που... μαζεύονται ένας δικηγόρος και σου λέει τα εργατικά σου δικαιώματα σε ένα σωματείο. Δεν πάει ο δικηγόρος μόνος του και θα πει: *"Παιδιά θα σας πω εγώ τα εργατικά σας δικαιώματα!"* Το σωματείο τον φωνάζει. Αντίστοιχα, θεωρώ ότι αν υπήρχ.. αν υπάρχει θέληση μπορεί να γίνει ένα workshop σε σχέση με το φύλο και τις νέες τεχνολογίες. Μπορεί να γίνει ένα workshop, πώς να προστατευτείς. Μπορεί να γίνει ένα workshop σε συνεργασία με ένα, ή μια σειρά βίντεος, ή ένα κείμενο. Έγκειται περισσότερο στο κομμάτι της ενημέρωσης, της... [παύση] ε...ενσυναίσθησης, ευαισθητοποίησης, της διάδοσης της πληροφορίας. [...] Η εκπαίδευση και οι δυνατότητες αυτές, αποτελούνε σημαντικό κομμάτι για τον κόσμο... για να μπορέσει να το κάνει embrace, για να μπορέσει να κινηθεί, για να μπορέσει να ξέρει όλο..α.. όλο τσ.. να έχει την ιδιοσυγκρασία να κινηθεί. Για παράδειγμα, ένα σημαντικό κομμάτι ενημέρωσης που έτυχε να κάνουμε με.. με ένα κέντρο [...] στην Κυψέλη, σε... ήτανε το τι γίνεται... σε σχέση με τις φωτογραφίες σου, πότε κατεβαίνουν από το Facebook, πότε κατεβαίνουν από το Instagram, τι μπορείς να κάνεις νομικά, τι μπορείς να κάνεις τεχνικά, τι μπορείς να κάνεις, ποιες... ποια είναι τα βήματα, τι να πεις στη Δίωξη, και όταν σου πουν *"Α, αυτό που λέτε, δεν γίνεται"* τι θα τους πεις... Κατάλαβες; Όλη αυτή η ενημέρωση. Αυτό είναι μια τεχνική ενημέρωση.”

Η στροφή στα δοκιμασμένα στον χρόνο συλλογικά εργαλεία αντίστασης αποδεικνύεται σημαντική. Οι παραδοσιακές κινηματικές πρακτικές όπως, για παράδειγμα, τα ταμεία οικονομικής ενίσχυσης ώστε να υποστηριχθούν οικονομικά οι καταγγέλουσες, αλλά και να στηθούν “πρότζεκτ” όπως η μηχανή αναζήτησης του Θοδωρή, είναι εξίσου σημαντικοί αντιστασιακοί πόροι όσο είναι και οι ενέργειες κυβερνο-(χ)ακτιβισμού. Εστιάζοντας σε μια ολιστική προσέγγιση των αντιστασιακών πρακτικών, ο Θοδωρής σχολιάζει σχετικά:

“Δυνητικά κάποια στιγμή, θεωρώ και σε ένα κομμάτι, ε... ίσως και οικονομικό, γιατί θεωρητικά μιλώντας επειδή κάνουμε και μια ανάλυση του τι κόστος θα έχει αυτό το πράγμα ειν.. υπάρχει ένα κόστος που θα επωμιστώ αυτή τη στιγμή, σου λέω τώρα ένα παράδειγμα. Όχι σε... Ε, αλλά αντίστοιχα ρε παιδί μου [...] ένα οικονομικό ταμείο που θα μπορούσε να βοηθήσει θύματα με δικηγόρους, δεν έχουν όλα τα κορίτσια και οι κοπέλες τη δυνατότητα να... το προχωρήσουνε. Δε θεωρώ όμως ότι πρέπει να αναλωθούμε στο τεχνικό τόσο κομμάτι ‘να πάρω να τρέξω εγώ μόνος μου το bot’. Ναι, μπορείς να το κάνεις, απλώς... θέλει μια διαδικασία. Μπορώ να σε κατευθύνω σε αυτή τη διαδικασία, δεν είναι όμως οτι θα σου πω ‘Α, πάτα αυτό, κάνε κείνο και το άλλο και θα τρέξει’.”

Τα πατριαρχικά κανονιστικά σχήματα που κατασκευάζουν τα έμφυλα στερεότυπα και κανονικοποιούν την ιεράρχηση των φύλων, βρίσκονται στον πυρήνα των παραβιαστικών πρακτικών που εξετάζει η παρούσα εργασία. Η σεξουαλική κακοποίηση με τη χρήση εικόνας, αποτελεί μια συμπληρωματική όψη των πρακτικών της πατριαρχίας και του μισογυνισμού, που ρυθμίζουν την έμφυλη ασυμμετρία και περιχαρακώνουν τις έμφυλες προσδοκίες. Πρόκειται για τα δήθεν αθώα πειράγματα μιας ασυγκράτητης, αλλά θεωρούμενης ακίνδυνης αρρενωπότητας, που υποτιμά το έμφυλο βίωμα και θεωρεί την παραβίαση παιχνίδι. Αν λοιπόν δεν αντιμετωπιστεί τόσο θεσμικά όσο και κοινωνικά για αυτό που είναι, δηλαδή ως μια ουσιοκρατική ανάγνωση της γυναικείας σεξουαλικότητας στη βάση του ελέγχου των γυναικείων σωμάτων και της σεξουαλικότητάς τους, ο εκτοπισμός τέτοιων μορφών παραβίασης θα παραμείνει αδύνατος. Για την Θάλεια, η εκκρίωση των βαθιά εδραιωμένων έμφυλων στερεοτύπων και των κυρίαρχων αντιλήψεων για τα φύλα, αποτελεί κομβική στρατηγική για την αντιμετώπιση των πρακτικών σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας:

“[Π]ιστεύω ότι ο μόνος τρόπος να αλλάξει αυτό το πράγμα είναι με τη νομοθεσία και με τη συνολικότερη αλλαγή της κουλτούρας, δηλαδή, αν... πραγματικά ‘it was not a big thing’ ας πούμε, τσκ, δεν πρέπει καμία κοπέλα να νιώθει ότι θα καταστραφεί η ζωή της αν διαρρεύσουν αυτές οι φωτογραφίες [παύση].”

Η προβληματοποίηση της εννοιολόγησης των φύλων ως ουσιοκρατικές κατηγορίες θα πρέπει, εξάλλου, να βρίσκεται στο επίκεντρο των δράσεων και αντιστάσεων απέναντι σε ένα φαινόμενο, που αποτελεί κομμάτι του εκτός διαδικτύου μισογυνισμού και του

συνεχούς των μορφών έμφυλης βίας, όπως είδαμε εύστοχα να επισημαίνει και η McGlynn (et al., 2020 σ. 6).

Συμπεράσματα

Μέσα από τη μελέτη του φαινομένου της μη συναινετικής πορνογραφίας, η παρούσα διπλωματική εργασία, επιχείρησε να σκιαγραφήσει τις μορφές έμφυλης βίας, όπως αυτές αναδύονται μέσα από τα νέα ψηφιακά τοπία, επεκτείνοντας σε αυτά την κανονιστική τους εξουσία. Αυτοί οι διαρκώς μεταβαλλόμενοι, άυλα συνδεδεμένοι κόσμοι, αποτελούν τα νέα πεδία κοινωνικής διάδρασης και υποκειμενοποίησης. Το παράδειγμα του Chatpic.org έφερε στο προσκήνιο τις διαστάσεις της έμφυλης βίας στο διαδίκτυο, όσο και τις πολυδύναμες άτακτες εστίες αντίστασης σε αυτήν. Καθώς η συζήτηση για το φύλο μετατίθεται στις διαδικτυακές δομές και στους νέους χώρους κοινωνικότητας, όπου το συλλογικό βίωμα αναπλάθεται ψηφιακά, καλούμαστε να εξετάσουμε πώς η έμφυλη ιεραρχία επανεγγράφεται στους χώρους τεχνολογίας και επιδρά καταλυτικά στη διαμόρφωση της έμφυλης εμπειρίας στο διαδίκτυο. Πεδίο συγκρούσεων και μεταβαλλόμενων σχέσεων εξουσίας, το διαδίκτυο χαράζει τα νέα σύνορα της ανθρωπινότητας.

Στα προηγούμενα κεφάλαια είδαμε πώς οι πρακτικές της ψηφιακής σεξουαλικότητας αποτελούν τη σύγχρονη κυρίαρχη μορφή ερωτικής κοινωνικοποίησης και διαπλέκονται με το φαινόμενο της μη συναινετικής πορνογραφίας. Ο ρόλος των ηγεμονικών εταιρειών τεχνολογίας στο ζήτημα αυτό, είναι καθοριστικός. Ποτέ άλλοτε στην ιστορία της ανθρωπότητας η επικοινωνία δεν υπήρξε τόσο άμεση και με τέτοια ταχύτητα αλληλεπίδρασης. Ποτέ άλλοτε, επίσης, η επικοινωνία δεν υπήρξε μονοπώλιο μιας μικρής ομάδας εταιρειών. “Οι τεχνολογίες επικοινωνιών”, για την Donna Haraway, “είναι τα κομβικά εργαλεία που κατασκευάζουν εκ νέου τα σώματά μας”, τονίζοντας τις επιπτώσεις της μετάβασης από τον αποσυνδεδεμένο κόσμο στον ψηφιακό (1991/2014, σ. 245). “Τα εργαλεία αυτά”, επισημαίνει περαιτέρω η θεωρητικός, “ενσαρκώνουν και επιβάλλουν νέες κοινωνικές σχέσεις για τις γυναίκες σε ολόκληρο τον κόσμο” (ό.π., σ. 245).

Η ψηφιοποίηση της σεξουαλικότητας, όπως κάθε μορφή επικοινωνίας και κοινωνικής διάδρασης, διαμεσολαβείται από τις εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης, προϊόντα των ηγεμονικών τεχνολογικών εταιρειών. Όπως διαφαίνεται μέσα από την παρούσα έρευνα, το φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας παραμένει αρύθμιστο, τόσο σε θεσμικό επίπεδο όσο και ως ζήτημα που αφορά τις εταιρικές πολιτικές των χρησιμοποιούμενων πλατφορμών για μη συναινετική διακίνηση προσωπικού υλικού. Οι παρωχημένες νομοθεσίες για τις εταιρείες που

δραστηριοποιούνται στο διαδίκτυο, καθώς και η αποτυχία αναγνώρισης του φαινομένου ως μορφής έμφυλης βίας στον ποινικό κώδικα, υπογραμμίζουν τις προτεραιότητες της ετεροπατριαρχικής κοινωνικής δομής, καθώς διερωτόμαστε για μια ακόμη φορά ποια σώματα έχουν αξία για τα αναδύμενα ψηφιακά τοπία.

Γιατί, λοιπόν, η έρευνα για τις διαπλεκόμενες δυνάμεις εξουσίας γύρω από τη μη συναινετική πορνογραφία αποτελεί σημαντική περίπτωση μελέτης με την ανάδειξη της έμφυλης διάστασής της; Πώς το φαινόμενο επηρεάζει την καθημερινότητα των γυναικών; Τι είδους ψηφιακές πραγματικότητες κατασκευάζονται υπό την απειλή της τεχνολογικής σεξουαλικής βίας; Ποια ζητήματα εξουσίας αναδεικνύονται μέσα από τις πρακτικές πορνογραφοποίησης στο διαδίκτυο; Οι υπάρχουσες έμφυλες σχέσεις ιεραρχίας και τα σεξιστικά στερεότυπα αποκρυσταλλώνονται στο φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας, καθώς οι πρακτικές αυτές αναπαράγουν την ετεροποίηση των γυναικών και τα ετεροκανονιστικά πρότυπα στο διαδίκτυο. Διερευνώντας ερωτήματα όπως τα παραπάνω, θυμόμαστε τους προβληματισμούς της κυβερνοφεμινίστριας, Faith Wilding, για την επιδραστικότητα των νέων τεχνολογιών στις ζωές των γυναικών. “Ο κυβερνοχώρος”, αναφέρει, “δεν προκύπτει εν κενώ· βρίσκεται σε εγγύτητα με πολυάριθμους υπάρχοντες θεσμούς και μηχανισμούς, που πρωτοστατούν στον έμφυλο διαχωρισμό και την έμφυλη ιεραρχία” (Wilding & Critical Art Ensemble, 1998, σ. 50).

Η σκιαγράφηση του φαινομένου και η χαρτογράφηση της ψηφιακής ακολουθίας της διανομής μη συναινετικού υλικού οδηγεί σε ένα καίριο ερώτημα: Πώς νομιμοποιείται η παραβίαση; Για να το απαντήσουμε, χρησιμοποιήσαμε το θεωρητικό εργαλείο της ομοκοινωνικότητας και παρατηρήσαμε τη συγκροτησιακή ιδιότητα των παιχνιδιών παραβίασης που τελούνται στο πλαίσιο των ανδρικών ομοκοινωνικών δεσμών. Τόσο σε χώρους παραγωγής τεχνολογίας και τεχνικής υποστήριξης όσο και σε αντίστοιχους διαδικτυακούς, έμφυλα περιχαρακωμένους χώρους, διαπιστώνουμε μια ετεροποίηση των γυναικών, που τίθεται στην υπηρεσία μιας αδελφοποιητικής υποκειμενοποίησης. Αν και σε μεγάλο βαθμό έχουν αναλυθεί, από διάφορες οπτικές, οι έμφυλες δυναμικές και οι μηχανισμοί αποκλεισμών στις εταιρείες τεχνολογίας, ελάχιστα γνωρίζουμε για το τι συμβαίνει πίσω από τις πόρτες των εργαστηρίων τεχνικής υποστήριξης. Η παρούσα διπλωματική επιχειρεί να καταδείξει τις ανδρικές σχεσιακότητες που καλλιεργούνται γύρω από πρακτικές παραβίασης στα περιβάλλοντα αυτά, και τον κεντρικό ρόλο που η ανδρική ομοκοινωνικότητα στους

χώρους τεχνολογίας έχει, συμβάλλοντας, εντέλει, στην κανονικοποίηση του φαινομένου.

“Η κοινωνική διαστρωμάτωση στον πραγματικό κόσμο” υπογραμμίζει η Wilding, “αντανakλάται και αναπαράγεται στον κυβερνοχώρο” (Wilding & Critical Art Ensemble, 1998, σ. 50). Στον πυρήνα του φαινομένου της μη συναινετικής πορνογραφοποίησης βρίσκεται η κανονικοποίηση της γυναικείας ετερότητας, που εδράζεται στα ετεροκανονιστικά ιδεώδη και δικαιολογεί τη ψηφιακή βία, την οποία προσλαμβάνει ως άυλη και κατά συνέπεια ακίνδυνη. Επιστρέφοντας στο ζήτημα της έμφυλης προσβασιμότητας στους ανδροκεντρικούς και ανδροκρατούμενους χώρους τεχνολογίας, η βιβλιογραφική επισκόπηση και τα δεδομένα της έρευνας καταδεικνύουν πως η απορρόφηση των γυναικών σε επαγγέλματα τεχνολογίας παραμένει σε χαμηλά ποσοστά. Ενώ, από την άλλη, προκύπτει πως η έμφυλη ιεραρχία δεν διαταράσσεται με την εφαρμογή πρακτικών ποσόστωσης. Σε μεγάλο βαθμό, τα παραδοσιακά ανδροκρατούμενα περιβάλλοντα στους χώρους τεχνολογίας, παραμένουν αφιλόξενα για γυναίκες και θηλυκότητες, αναπαράγοντας τις έμφυλες δυναμικές που τα κατοχυρώνουν ως τέτοια. Χρειάζεται, λοιπόν, κάτι περισσότερο: με όρους κυβερνο-(χ)ακτιβισμού, να “χακάρουμε” την ομοκοινωνικότητα, να παρεμποδίσουμε την παραβίαση και να επανοιχτοποιηθούμε τα νέα ψηφιακά τοπία που διανοίγονται μπροστά μας.

Την πλοήγησή μας ανάμεσα στους υφάλους της ψηφιακής υποκειμενοποίησης, διαδέχεται η καταβύθιση στις πολυμερείς αντιστάσεις απέναντι στο φαινόμενο. Κεντρικό θέμα διερεύνησης της παρούσας έρευνας, οι αντιστάσεις αυτές επιβεβαιώνουν τη φουκωική αποστροφή: “εκεί όπου υπάρχει εξουσία, υπάρχει αντίσταση” (2001β, σ. 119). Η σκιαγράφηση των μορφών βίας και των πρακτικών παραβίασης του ψηφιακού τοπίου στο οποίο αυτές συντελούνται, των ψηφιακών εργαλείων που οι δράστες χρησιμοποιούν, και, τέλος, των ομοκοινωνικών σχέσεων που καλλιεργούν μια κουλτούρα παραβίασης τόσο στο διαδίκτυο όσο και εκτός αυτού, αποτελούν ταυτόχρονα πλέγμα της ετεροποιητικής εξουσίας αλλά και πεδίο που συγκροτούνται αντιστάσεις. Η πολυφωνία των αντιστάσεων που αναχαιτίζει τις ψηφιακές μορφές βίας μέσα από ακτιβιστικά μονόπρακτα που μετατρέπονται σε συλλογικές διεκδικήσεις, βρίσκονται σε συνάρτηση με τις σχέσεις εξουσίας (ο.π. σ. 119) και αποτελούν τα ελπιδοφόρα αναχώματα ενός πολύμορφου κυβερνοφεμινισμού. Στις επουλωτικές ιδιότητες του μοιράσματος, όπως αυτές εκφράστηκαν από τις

συνομιλήτριες, εντοπίζουμε τη μετουσίωση των τραυμάτων της ψηφιακής έμφυλης βίας σε νέες αγωνιστικές ψηφιακές σχέσεις φεμινιστικής εγγύτητας.

Οι φωνές των γυναικών, που αντιστέκονται και εγκαλούν τις μισογυνικές συμπεριφορές στις διαδικτυακές κοινότητες, αντηχούν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και διεκδικούν δημόσιο βήμα. Οι γυναίκες που χρησιμοποιούν την τεχνογνωσία τους ενάντια σε πρακτικές σεξουαλικής κακοποίησης μέσω εικόνας, εκείνες που ανοίγουν ρωγμές στα ανδρικά παιχνίδια παραβίασης και, τέλος, η έμπρακτη αντιστασιακή δράση από τους άνδρες συμμάχους, αποτελούν ισχυρά εργαλεία διασάλευσης, εκ των έσω, της εδραιωμένης ανδρικής τεχνολογικής κυριαρχίας. Το διαδίκτυο είναι λευκό και ανδρικό. Χρειάζονται περισσότερες υπεξούσιες υποκειμενικότητες να ανοικήσουν τις διάστικτες ψηφιακές κοινότητες, να δώσουν φωνή στα έως τώρα ανείπωτα βιώματα και να διεκδικήσουν περισσότερο χώρο, ανανοηματοδοτώντας φεμινιστικά τον κυβερνοχώρο, καθώς οι διαδικασίες παραγωγής τεχνολογίας και τεχνικής υποστήριξης επηρεάζουν βαθιά τις σύγχρονες κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις.

Μπορεί τα πάντα, υλικά και άυλα, ενσώματα και ασώματα, να έχουν πλέον «καλωδιωθεί», ωστόσο το ποσοστό της γυναικείας συμμετοχής στην παραγωγή τεχνολογίας, σχεδιασμού και προγραμματισμού είναι εξαιρετικά μικρό (Braidotti, 1996, σ.16). Τι σημαίνει η παρατήρηση αυτή για τις ζωές που ζούμε και για τον κόσμο που ζούμε; Η απάντηση, όπως έχει ήδη δοθεί μέσα από τα ερωτήματα που θέτει η Wilding, αφορά το σε τι κόσμο θέλουμε να ζούμε, ποιος τον κατασκευάζει και για ποιους. Καλούμαστε λοιπόν να επαναεπισκεφτούμε και να επανανοηματοδοτήσουμε κριτικά την πρόσβαση στα νέα ψηφιακά τοπία και τους χώρους παραγωγής τεχνολογίας με στόχο ένα νέο μετα-ανθρωπισμό.

Τέλος, τολμώντας ένα αναλυτικό άλμα, με αναστοχαστική εγρήγορση μπορούμε να ισχυριστούμε πως δεν είναι η τεχνολογία το πρόβλημα, αλλά το πώς θα διασπαστεί η ενότητα της λευκής ανδρικής ομοκοινωνικότητας σε αυτήν. Ίσως, σε αυτό το λευκό ανδροκρατούμενο τεχνολογικό τοπίο που ευνοεί τους αποκλεισμούς, το διαδίκτυο να είναι το νέο έδαφος που εγγράφονται οι αντιστάσεις. Σε αυτό ο ρόλος γυναικών, θηλυκοτήτων και μη κυρίαρχων υποκειμένων, είναι καίριος. Όπως προτρέπει η γαλλίδα φιλόσοφος Hélène Cixous, «Η γυναίκα πρέπει να εγγράψει την εαυτή της [...] Η γυναίκα πρέπει να τοποθετήσει την εαυτή της στο κείμενο -όπως στον κόσμο και στην ιστορία- μέσω μιας εξ ολοκλήρου δικής της πορείας» (1975/2018, σ. 9). Με άλλα λόγια, να ανοικήσουμε τον κυβερνοχώρο, να τον «αρπάξουμε [...]» ώστε

να βγούμε από τον παλιό, αποσυντεθειμένο, σαηνευτικό και εγκαταλελειμμένο πτόμα της φαλλογοκεντρικής πατριαρχίας» (Braidotti, 1996, σ. 13).

Πηγές – Βιβλιογραφία

Πηγές

Ελληνόγλωσσες

- Αλεξανδρόπουλος, Π. (επιμ.) (2020, Δεκέμβριος 3). *Cancelchatpicorg: Χρήστης του Twitter γεμίζει με γάτες site εκδικητικής πορνογραφίας*. Flash.gr. Ανακτήθηκε από: <https://www.flash.gr/perierga/1732464/cancelchatpicorg-xristis-tou-twitter-gemizei-me-gates-site-ekdikitikis-poronografias> (πρόσβαση στις 20/1/2022).
- Αλιπραντή, Τ. (2021, Ιούλιος 25). Αθηνά Αθανασίου: «Το φεμινιστικό ‘εμείς’ είναι έκκεντρο, διαθεματικό και διατοπικό.». *Η εποχή*. Ανακτήθηκε από: <https://www.epohi.gr/article/40303/athhna-athanasioy-to-feministiko-emeis-einai-ekkentro-diathematiko-kai-diatopiko> (πρόσβαση στις 16/3/2022).
- Αρβανίτης, Κ. (2020, Δεκέμβριος 4). *Μιλήσαμε με τον άνθρωπο που γέμισε ένα site εκδικητικού πορνό με jpeg γατιών*. Luben. Ανακτήθηκε από: <https://luben.tv/politix/205290> (πρόσβαση στις 1/4/2022).
- Αρχή Προστασίας Δεδομένων. (χ.χ.). *Δικαίωμα διαγραφής (‘Δικαίωμα στη λήθη’)*. Ανακτήθηκε από: https://www.dpa.gr/el/polites/gkpd/dikaiwma_diagrafis (πρόσβαση στις 30/4/2022).
- Δασκαλοπούλου, Ν. (2019, Ιανουάριος 27). Η ‘εκδικητική πορνογραφία’ κοστίζει ζωές, αλλά δεν τιμωρείται. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*. Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/themata/thema-tis-efsyn/180939_i-ekdikitiki-pornografia-kostizei-zoes-alla-den-timoreitai (πρόσβαση στις 7/2/2022).
- Διοτίμα. (χ.χ.). *Ορολογίες*. Ανακτήθηκε από: <https://diotima.org.gr/orologies/#1549466871720-5b33072b-c1dc> (πρόσβαση στις 17/1/2022).
- Διοτίμα. (2020, Ιούλιος 24). *Γλωσσάρι: Μορφές διαδικτυακής έμφυλης βίας*. Ανακτήθηκε από: <https://diotima.org.gr/glossari-morfes-emfylis-vias-sto-diadiktyo/> (πρόσβαση στις 22/1/2022).
- Δρίβα, Ε. (2021, Δεκέμβριος 14). Τι είναι το revenge porn ή αλλιώς θα παρακολουθούσες έναν βιασμό στον δρόμο; *Documento*. Ανακτήθηκε από:

- <https://www.documentonews.gr/article/ti-einai-to-revenge-porn-i-allios-tha-parakoloythoyses-enan-viasmo-ston-dromo/> (πρόσβαση στις 6/2/2022).
- Ιωάννου, Κ. (2020, Φεβρουάριος 16). *Ηρθε η ώρα να διδάξουμε στα παιδιά μας το ασφαλές sexting*. Cyber Security International Institute. Ανακτήθηκε από: <https://www.csii.gr/irthe-i-ora-na-didaxoyme-sta-paidia-mas-t/> (πρόσβαση στις 19/1/2022).
- Καλέσης, Θ. (2020, December 4). *Σάλος με την ιστοσελίδα πρωτοφανούς διαπόμπευσης γυναικών (ΦΩΤΟ)* *GRTimes.gr*. *GRTimes.gr*. Ανακτήθηκε από: <https://www.grtimes.gr/ellada/salos-me-tin-istoselida-protofanoys-diapompeysis-gynaikon> (πρόσβαση στις 23/1/2022).
- Καρδαρά, Α. (2020, Αύγουστος 26). *‘Εκδικητική πορνογραφία’ και ‘διαδικτυακός βιασμός’*. *Postmodern*. Ανακτήθηκε από: <https://www.postmodern.gr/ekdikitiki-pornografia-kai-diadi/> (πρόσβαση στις 16/3/2022).
- Κοντού, Μ. (2021, Απρίλιος 18). *Chatpicorg: Καταγγελίες θυμάτων για την επιστροφή του ‘σκοτεινού’ site εκδικητικής πορνογραφίας. Το Κουτί της Πανδώρας*. Ανακτήθηκε από: <https://www.koutipandoras.gr/article/chatpicorg-kataggelies-thymaton-gia-tin-epistrofi-toy-skoteinou-site-ekdikitikis> (πρόσβαση στις 7/2/2022).
- Μαργιώτη, Χ. (2021, Δεκέμβριος 17). *Συγκλονίζει η μητέρα της Λίνας Κοεμτζή - Το πρώτο θύμα του revenge porn στην Ελλάδα. Το Κουτί της Πανδώρας*. Ανακτήθηκε από: <https://www.koutipandoras.gr/article/sygklonizei-i-mitera-tis-linas-koemtzi-ena-apo-ta-prota-thymata-toy-revenge-porn> (πρόσβαση στις 8/4/2022).
- Μπακούλη, Ν. (2021, Δεκέμβριος 14). *Revenge porn: Τι μπορεί να κάνει ένα θύμα στην Ελλάδα για να δικαιωθεί. News 24/7*. Ανακτήθηκε από: <https://www.news247.gr/sunday-edition/revenge-porn-ti-mporei-na-kanei-ena-thyma-stin-ellada-gia-na-dikaiothei.9460837.html> (πρόσβαση στις 05/2/2022).
- Νίνη, Α. (2021α, Μάιος 11). *Κατατίθεται η πρώτη μήνυση κατά του Chatpic στην Ελλάδα. Το Κουτί της Πανδώρας*. Ανακτήθηκε από: <https://www.koutipandoras.gr/article/katatithetai-i-proti-minysi-kata-toy-chatpic-stin-ellada> (πρόσβαση στις 4/3/2022).
- Νίνη, Α. (2021β, Ιούνιος 16). *Οι ψηφιακοί βιαστές είχαν και τιμοκατάλογο για αγοραπωλησίες. Documento*. Ανακτήθηκε από:

- <https://www.documentonews.gr/article/oi-psifiakoi-viastes-eixan-kai-timokatalogo-gia-agorapolisies/> (πρόσβαση στις 4/3/2022).
- Νίνη, Α., & Ρηγόπουλος, Κ. (2021, Μάιος 24). «Στ' αρχίδια μας αν είναι ανήλικη, να μην ήταν πουτάνα». *Documento*. Ανακτήθηκε από: <https://www.documentonews.gr/article/st-arxidia-mas-an-einai-aniliki-na-min-itan-poytana/> (πρόσβαση στις 6/3/2022).
- Νίνη, Α., Ρηγόπουλος, Α., & Σπυράκης, Β. (2021, Μάιος 17). Δίκτυο εκβιασμών, 'ανταλλαγών' και διαπόμπευσης ανήλικων κοριτσιών και γυναικών. *Το Κουτί της Πανδώρας*. Ανακτήθηκε από: <https://www.koutipandoras.gr/article/diktyo-ekbiasmon-antallagon-kai-diapompeysis-anilikon-koritsion-kai-gynaikon> (πρόσβαση στις 4/3/2022).
- Νόμος 4411/2016, Κύρωση της Σύμβασης για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ ΦΕΚ 142/Α/3-8-2016). Ανακτήθηκε από: <https://www.e-nomothesia.gr/nomikes-pliedories/n44112016-kyrosi-tis-symvasis-gia-to-egklima-ston-yvernochoro.html> (πρόσβαση στις 2/3/2022).
- Παλλιεράκη, Π. (2021, Μάιος 25). *Το Chatpic και η εκδικητική πορνογραφία*. OffLine Post. Ανακτήθηκε από: <https://www.offlinepost.gr/2021/05/25/chatpic-kai-ekdikitiki-pornografia/> (πρόσβαση στις 5/3/2022).
- Παπαδήμας, Κώστας. (2015, Σεπτέμβριος 15). *Τι είναι το λογισμικό ανοικτού κώδικα: Μια εισαγωγή*. Ελεύθερο Λογισμικό / Λογισμικό ανοιχτού κώδικα. Ανακτήθηκε από: <https://ellak.gr/2015/09/ti-ine-to-logismiko-aniktou-kodika-mia-isagogi/> (πρόσβαση στις 4/3/2022).
- Παπαδοπούλου, Κ. (2020, Δεκέμβριος 9). *Θοδωρής Βορύλλας: Πώς ένα γατοςπam κατέβασε ένα revenge porn site*. JoinRadio. Ανακτήθηκε από: <https://joinradio.gr/thodoris-vorillas-synteyxi/> (πρόσβαση στις 15/4/2022).
- Ρέβη, Ε. (2021, Νοέμβριος 22). ΕΛΑΣ: Χειροπέδες μετά τις καταγγελίες για το δίκτυο εκδικητικής πορνογραφίας. *Έθνος*. Ανακτήθηκε από: <https://www.ethnos.gr/greece/article/184258/elasxeiropedesmetatiskataggelies-giatodiktyoekdikhtikhspornografias> (πρόσβαση στις 10/4/2022).
- Ρούμπου, Ν., & Καμήλαλης, Θ. (2020, Δεκέμβριος 5). Σεξουαλική κακοποίηση γυναικών στις οθόνες. *The Press Project*. Ανακτήθηκε από: <https://thepressproject.gr/sexoualiki-kakopoiisi-gynaikon-stis-othones/> (πρόσβαση στις 1/4/2022).

- Σιδηροπούλου, Μ. (2021, Δεκέμβριος 17). Τι ισχύει τελικά με την ‘εκδικητική πορνογραφία’ και τι πρέπει να κάνουμε βήμα-βήμα. *Woman TOC*. Ανακτήθηκε από: <https://www.womantoc.gr/stories/article/ti-isxyei-telika-me-tin-ekdikitiki-pornografia-kai-ti-prepei-na-kanoume-vima-vima/> (πρόσβαση στις 28/3/2022).
- Σοφιστissues. [@KostasZark]. (2022, Ιανουάριος 23). *Revenge porn #Φουρθιωτης #σταθηςπαναγιωτοπουλος*. [Thumbnail with photos attached] [Tweet]. Twitter. Ανακτήθηκε από: <https://twitter.com/kostaszark/status/1485345542544760840> (πρόσβαση στις 9/2/2022).
- Στεντούμη, Ι. (2020, Οκτώβριος 18). *Έμφυλη κακοποίηση μέσω εικόνας – εκδικητική πορνογραφία (‘revenge porn’)*. On Law. Ανακτήθηκε από: <https://site.onlaw.gr/2020/10/stentoumi-revenge-porn-abuse/?cookie-state-change=1653903645480> (πρόσβαση στις 20/3/2022).
- Συρματζής, Δ. (2021, Σεπτέμβριος 30). *Revenge porn / Εκδικητική πορνογραφία: Το έγκλημα ταμπού*. *ThessNews*. Ανακτήθηκε από: <https://www.thessnews.gr/apopseis-sunenteukseis/revenge-porn-ekdikitiki-pornografia-to-egklima-tabou/> (πρόσβαση στις 10/3/2022).
- Υποδιεύθυνση Ηλεκτρονικού Εγκλήματος. (χ.χ.). *Το φαινόμενο revenge porn: Τι είναι και πώς αντιμετωπίζεται*. Αστυνομία Κύπρου. Ανακτήθηκε από: <https://cyberalert.cy/tips/asfaleia-sto-diadiktuo/to-fainomeno-revenge-porn-ti-einai-kai-pws-antimetwpizetai/?lang=1> (πρόσβαση στις 14/3/2022).
- Φιλτσόγλου, Γ. (2021, Δεκέμβριος 18). *Revenge porn: Η εκδικητική πορνογραφία και το νομικό πλαίσιο*. *Πρωινός Τύπος*. Ανακτήθηκε από: <https://www.proinos-typos.gr/revenge-porn-ekdikitiki-pornografia-kai-nomiko-plaisio-grafei-o-giorgos-filtsoyloy-nomikos/> (πρόσβαση στις 20/3/2022).
- Encyclopedia Titanica. (2022). *Έννοια των bots*. Ανακτήθηκε από: <https://gr.encyclopedia-titanica.com/significado-de-bots> (πρόσβαση στις 30/5/2022).
- Infokids. (2019, Απρίλιος 19). *Sexting nudes: Οι μεγάλοι κίνδυνοι του να στέλνουν οι έφηβοι γυμνές φωτογραφίες*. Ανακτήθηκε από: <https://www.infokids.gr/sexting-nudes-oi-megaloi-kindynoi-tou-na-stelnoun-oi-efhvoi-gymnes-photografies/> (πρόσβαση στις 20/2/2022).

- Liberis, E. (2013, Νοέμβριος 23). *Revenge porn: Τι κάνεις αν ο πρόην σύντροφός σου δημοσιεύει 'προσωπικές' φωτογραφίες στο διαδίκτυο*; Digital Life. Ανακτήθηκε από: <https://www.digitallife.gr/how-to-deal-with-revenge-porn-53515> (πρόσβαση στις 21/3/2022).
- LimeRadio. (2020, Δεκέμβριος 7). 'Unlock_The_Town: Error 1020': Έπεσε το chatpicorg. Ανακτήθηκε από: https://www.limeradio.gr/unlock_the_town-error-1020-gt-epese-to-chatpicorg/ (πρόσβαση στις 19/4/2022).
- Mozilla. (χ.χ.). *Τι είναι μια διεύθυνση IP*. Ανακτήθηκε από: <https://www.mozilla.org/el/products/vpn/more/what-is-an-ip-address/> (πρόσβαση στις 10/3/2022).
- Revenge porn: Τι είναι και πώς να προφυλαχτείς*. (2020, Δεκέμβριος 9). Ανακτήθηκε από: <https://www.in2life.gr/relations/sex/article/1007848/revenge-porn-ti-einai-kai-pos-na-profylahteis.html> (πρόσβαση στις 1/2/2022).
- The Press Project. (2021, Μάιος 17). Στην Εισαγγελία φάκελος της ατιμώρητης μέχρι σήμερα σεξουαλικής κακοποίησης μέσω οθόνης. *The Press Project*. Ανακτήθηκε από: <https://thepressproject.gr/stin-eisangeleia-fakelos-tis-atimoritis-mechri-simera-sexoualikh-kakopoiisis-meso-othonis/> (πρόσβαση στις 17/3/2022).
- T-zine Newsroom Team. (2020, Δεκέμβριος 6). Revenge porn: Η 'ρίζα' και η αντιμετώπιση της εκδικητικής πορνογραφίας. *T-Zine.gr*. Ανακτήθηκε από: <https://t-zine.gr/revenge-porn-i-riza-kai-i-antimetopisi-tis-ekdikitikis-pornografias/> (πρόσβαση στις 20/3/2022).

Ξενόγλωσσες

- 4chan. (n.d.). *Press - 4chan*. Www.4chan.org. Ανακτήθηκε από: <https://www.4chan.org/press> (πρόσβαση στις 17/4/2022).
- Anderson (2011, November 21). *Exposed women confront website owner: "What is your motive?"* [Video]. YouTube. Ανακτήθηκε από: <https://www.youtube.com/watch?v=GAcXjjD3nYg> (πρόσβαση στις 27/3/2022).
- Ankel, S. (2020, June 6). Revenge porn victims struggle to report content on Instagram. *Insider*. Ανακτήθηκε από: <https://www.insider.com/revenge-porn-victims-struggle-to-report-content-on-instagram-2020-6> (πρόσβαση στις 12/4/2022).

- Antigone Davis [@DavisAntigone]. (2021, December 2). *@Meta is proud to partner with @RPHelpline and more than 50 global NGO partners to launch <http://StopNCII.org> -- a new platform working to stop the proliferation of non-consensually shared intimate images online.* [Tweet]. Ανακτήθηκε από: <https://twitter.com/DavisAntigone/status/1466389155466956815> (πρόσβαση στις 18/3/2022).
- Bahadur, N. (2015, January 9). This woman is using nude photos to fight revenge porn. *HuffPost*. Ανακτήθηκε από: https://www.huffpost.com/entry/emma-holten-revenge-porn_n_6424814 (πρόσβαση στις 19/2/2022).
- Balaji, M. (2022, April 27). Elon Musk explains what he meant by ‘free speech’ for Twitter. *The Hindu Business Line*. Ανακτήθηκε από: <https://www.thehindubusinessline.com/info-tech/elon-musk-explains-what-he-meant-by-free-speech-for-twitter/article65359264.ece> (πρόσβαση στις 13/5/2022).
- Beauchere, J. (2015, July 22). *‘Revenge porn’: Putting victims back in control.* [Blog post]. Microsoft. Ανακτήθηκε από: <https://blogs.microsoft.com/on-the-issues/2015/07/22/revenge-porn-putting-victims-back-in-control/> (πρόσβαση στις 1/4/2022).
- Bloomenthal, A. (2022, February 26). Inside the dark web (M. Cheng, Ed.). *Investopedia*. <https://www.investopedia.com/terms/d/dark-web.asp> (πρόσβαση στις 16/3/2022).
- Bratteteig, T. (2008). *Understanding gender and IT*. OECD-CERI Conference “Return to gender: Gender, ICT and education”. Oslo, June, 2–3. Ανακτήθηκε από: <http://www.oecd.org/edu/research/41648818.pdf> (πρόσβαση στις 19/1/2022).
- Buxton, M. (2017, March 23). *How to find out if your nude photos are online and remove them.* Ανακτήθηκε από: <https://www.refinery29.com/en-gb/2017/03/146756/nude-photo-google-image-search> (πρόσβαση στις 16/2/2022).
- Cerf, V. (1999). *The internet is for everyone*. Computers, freedom and privacy Conference, April 7. Ανακτήθηκε από: <https://www.itu.int/ITU-D/ict/papers/witwatersrand/Vint%20Cerf.pdf> (πρόσβαση στις 10/3/2022).
- Cheung, K. (2022, April 26). Elon Musk’s acquisition of Twitter will probably suck for women. *Jezebel*. Ανακτήθηκε από: <https://jezebel.com/elon-musk-s->

- [acquisition-of-twitter-will-probably-suck-f-1848839612](#) (πρόσβαση στις 3/5/2022).
- Chirinos, C. (2022a, April 4). Anonymous leaks data of 120,000 Russian soldiers amid Putin's brutal invasion. *Fortune*. Ανακτήθηκε από: <https://fortune.com/2022/04/04/anonymous-leaks-russian-soldier-data-ukraine-invasion/> (πρόσβαση στις 4/5/2022).
- Chirinos, C. (2022b, April 11). Anonymous vows to continue cyber war against Russia until Putin's aggression stops. *Fortune*. Ανακτήθηκε από: <https://fortune.com/2022/04/11/anonymous-cyber-war-russia-ukraine/#:~:text=In%20a%20recent%20tweet%2C%20Anonymous> (πρόσβαση στις 25/4/2022).
- Choney, S. (2011, June 29). A female hacker in the mix. *NBC News*. Ανακτήθηκε από: <https://www.nbcnews.com/tech/tech-news/female-hacker-mix-flna122378> (πρόσβαση στις 3/5/2022).
- Cohen, A. (2020, February 24). Shocking study finds 1 in 3 are victims of 'revenge porn' or image-based sexual abuse. *Fast Company*. Ανακτήθηκε από: <https://www.fastcompany.com/90467411/shocking-study-finds-1-in-3-are-victims-of-revenge-porn-or-image-based-sexual-abuse> (πρόσβαση στις 10/3/2022).
- Cooper, C. (2011, April 12). You've been googled: What employers don't want to see in your online profile. *The Guardian*. Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/careers/careers-blog/google-online-searches> (πρόσβαση στις 16/4/2022).
- Cyber Civil Rights Initiative. (n.d.). *Online removal guide*. Ανακτήθηκε από: <https://cybercivilrights.org/online-removal/> (πρόσβαση στις 8/2/2022).
- Davis, A. (2018, May 22). *People shouldn't be able to share intimate images to hurt others* [Status update]. Facebook. Ανακτήθηκε από: <https://www.facebook.com/fbsafety/posts/1666174480087050> (πρόσβαση στις 20/1/2022).
- Dawson, B. (2020, September 18). Revenge porn is 'the new normal' post-lockdown, say activists. *Dazed*. Ανακτήθηκε από: <https://www.dazeddigital.com/life-culture/article/50505/1/revenge-porn-is-the-new-normal-post-lockdown-say-activists> (πρόσβαση στις 10/2/2022).

- Deering, S. (2021, January 3). *Here's how to deal with doomscrolling*. Verywell Mind. Ανακτήθηκε από: <https://www.verywellmind.com/what-is-doomscrolling-5088882> (πρόσβαση στις 11/3/2022).
- De Suza, N. (2020, April 20). *The Nth Room case and modern slavery in the digital space*. The Interpreter. Ανακτήθηκε από: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/nth-room-case-and-modern-slavery-digital-space> (πρόσβαση στις 10/4/2022).
- Discord. (n.d.). *What is Discord: A guide for parents and educators*. Ανακτήθηκε από: <https://discord.com/safety/360044149331-What-is-Discord#:~:text=Discord%20is%20a%20free%20voice> (πρόσβαση στις 30/5/2022).
- DJ Mag. (2020, February 6). *WTF? Spannervideos vom Fusion Festival landen im internet*. Ανακτήθηκε από: <https://www.djmag.de/einzelnews/wtf-spannervideos-vom-fusion-festival-landen-im-internet/> (πρόσβαση στις 29/3/2022).
- Ellis, E. G. (2017, March 14). *It's Time for Facebook to Deal With the Grimy History of Revenge Porn*. Wired. Ανακτήθηκε από: <https://www.wired.com/2017/03/revenge-porn-facebook/> (πρόσβαση στις 30/3/2022).
- Elon Musk [@elonmusk]. (2022, Απρίλιος 26). *By 'free speech', I simply mean that which matches the law. I am against censorship that goes far beyond the law. If people want less free speech, they will ask government to pass laws to that effect. Therefore, going beyond the law is contrary to the will of the people.* [Tweet]. Twitter. Ανακτήθηκε από: <https://twitter.com/elonmusk/status/1519036983137509376> (πρόσβαση στις 19/5/2022).
- Emerson, S. (2017, April 25). *Dear startups: Fuck your nerf battles*. Vice. Ανακτήθηκε από: <https://www.vice.com/en/article/ez3mde/dear-startups-fuck-your-nerf-battles> (πρόσβαση στις 3/5/2022).
- Espinoza, J. (2021, September 20). *OnlyFans explained: What you need to know about the NSFW site Beyoncé name-dropped*. Complex. Ανακτήθηκε από: <https://www.complex.com/life/what-is-onlyfans-explainer> (πρόσβαση στις 26/5/2022).

- Esposito, B. (2017, November 10). Facebook says its employees will view your nudes if you use its anti-revenge porn program. *BuzzFeed*. Ανακτήθηκε από: <https://www.buzzfeed.com/bradesposito/send-nudes-to-facebook> (πρόσβαση στις 23/3/2022).
- Euromed Rights. (2020, November 25). *Are you in porn? Meet the NGO fighting to end 'revenge porn'*. Ανακτήθηκε από: <https://euromedrights.org/publication/are-you-in-porn-meet-the-ngo-fighting-to-end-revenge-porn/> (πρόσβαση στις 3/5/2022).
- European Commission. (2014). *Factsheet on the 'Right to be Forgotten' ruling (C-131/12)*. Ανακτήθηκε από: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/files/factsheets/factsheet_data_protection_en.pdf (πρόσβαση στις 3/3/2022).
- European Union Agency for Cybersecurity. (n.d.). *Botnets*. Ανακτήθηκε από: <https://www.enisa.europa.eu/events/botnets> (πρόσβαση στις 6/6/2022).
- European Union Agency for Cybersecurity. (2021, May 10). *Capture-The-Flag competitions: All you ever wanted to know*. Ανακτήθηκε από: <https://www.enisa.europa.eu/news/enisa-news/capture-the-flag-competitions-all-you-ever-wanted-to-know> (πρόσβαση στις 6/6/2022).
- Everington, K. (2022, April 12). Anonymous' Cyber Anakin hacks 5 Russian websites over Ukraine war. *Taiwan News*. Ανακτήθηκε από: <https://www.taiwannews.com.tw/en/news/4504770> (πρόσβαση στις 4/5/2022).
- Fernandez, R. (2021, February 5). *How Big Tech is becoming the Government*. Somo. Ανακτήθηκε από: <https://www.somo.nl/how-big-tech-is-becoming-the-government/> (πρόσβαση στις 11/4/2022).
- Fight The New Drug. (2022, May 4). *Why Twitter isn't planning on banning porn on its platform anytime soon*. Ανακτήθηκε από: <https://fightthenewdrug.org/why-twitter-isnt-planning-on-banning-porn-on-its-platform-anytime-soon/> (πρόσβαση στις 30/5/2022).
- Five Guys. (2017, February 2). *The porn monopoly*. Medium. Ανακτήθηκε από: <https://medium.com/five-guys-facts/8-19-16-davis-ce6771141589> (πρόσβαση στις 7/2/2022).
- FindLaw. (2022, April 21). *State Revenge Porn Laws*. Ανακτήθηκε από: <https://www.findlaw.com/criminal/criminal-charges/revenge-porn-laws-by-state.html> (πρόσβαση στις 13/5/2022).

- Flynn, A., Powell, A., & Henry, N. (2018). AI can now create fake porn, making revenge porn even more complicated. *The Conversation*. Ανακτήθηκε από: https://www.academia.edu/38428419/Henry_N_Powell_A_and_Flynn_A_2018_AI_can_now_create_fake_porn_making_revenge_porn_even_more_complicated_The_Conversation_1_March (πρόσβαση στις 24/3/2022).
- Foer, F. (2018, March 21). It's time to regulate the internet. *The Atlantic*. Ανακτήθηκε από: <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2018/03/its-time-to-regulate-the-internet/556097/> (πρόσβαση στις 6/3/2022).
- Fox News. (2015, March 20). How the 'Erin Brockovich of revenge porn' is helping victims. *Fox News*. Ανακτήθηκε από: <https://www.foxnews.com/us/how-the-erin-brockovich-of-revenge-porn-is-helping-victims> (πρόσβαση στις 8/2/2022).
- Gallagher, S. (2019, August 3). 'Revenge porn' is not the right term to describe our experiences, say victims. *Huff Post UK*. Ανακτήθηκε από: https://www.huffingtonpost.co.uk/entry/why-are-we-still-calling-it-revenge-porn-victims-explain-change-in-the-laws-needed_uk_5d3594c2e4b020cd99465a99 (πρόσβαση στις 13/1/2022).
- Gapper, J. (2022, March 4). War in Ukraine reminds us that maps can be weapons. *Financial Times*. Ανακτήθηκε από: <https://www.ft.com/content/679350b2-4959-4cfd-bbb6-e879349a27da> (πρόσβαση στις 9/5/2022).
- Gienow, M. (2018, December 21). *Code n00b: (Having a) JavaScript Gender Breakdown*. The New Stack. Ανακτήθηκε από: <https://thenewstack.io/code-n00b-having-a-javascript-gender-breakdown/> (πρόσβαση στις 30/3/2022).
- Giocondo, A. (2020, July 30). Revenge porn: An emerging crime in Italy and Europe. *Cafébabel*. Ανακτήθηκε από: <https://cafebabel.com/en/article/revenge-porn-an-emerging-crime-in-italy-and-europe-5f032818f723b35d0a637473/> (πρόσβαση στις 8/1/2022).
- Goldberg, C. (2019, August 17). How Google has destroyed the lives of revenge porn victims. *New York Post*. Ανακτήθηκε από: <https://nypost.com/2019/08/17/how-google-has-destroyed-the-lives-of-revenge-porn-victims/> (πρόσβαση στις 16/2/2022).
- Gonzalez, M. (2014, January 3). *Power in numbers*. Cyber Civil Rights Initiative. Ανακτήθηκε από: <https://cybercivilrights.org/revenge-porn-infographic/> (πρόσβαση στις 16/2/2022).

- Google. (n.d.). *Remove non-consensual explicit or intimate personal images from Google*. Ανακτήθηκε από: <https://support.google.com/websearch/answer/6302812?hl=en> (πρόσβαση στις 14/3/2022).
- Handayani, H. W. (2020, September 8). *The Nth Room: 'Sexploitation' in cyberspace* (A. P. Kusumaningtyas, Ed.). Center for Digital Society. Ανακτήθηκε από: <https://cfds.fisipol.ugm.ac.id/2020/09/08/the-nth-room-sexploitation-in-cyberspace/> (πρόσβαση στις 9/4/2022).
- Hathaway, J. (2014, October 10). What is Gamergate, and why: An explainer for non-geeks. *Gawker*. Ανακτήθηκε από: <https://www.gawker.com/what-is-gamergate-and-why-an-explainer-for-non-geeks-1642909080> (πρόσβαση στις 6/5/2022).
- Hinduja, S. (2016, July 14). *Revenge porn research, laws, and help for victims*. Cyberbullying Research Center. Ανακτήθηκε από: <https://cyberbullying.org/revenge-porn-research-laws-help-victims> (πρόσβαση στις 7/3/2022).
- Hoffman, A. (n.d.). *Job applicant, beware: You're being googled*. Monster Career Advice. Ανακτήθηκε από: <https://www.monster.com/career-advice/article/hr-googling-job-applicants> (πρόσβαση στις 30/4/2022).
- Inner City Legal Center. (2021). *Image-based abuse and revenge porn*. Ανακτήθηκε από: <https://www.iclc.org.au/wp-content/uploads/2020/09/Image-based-abuse-FACTSHEET-210922.pdf> (πρόσβαση στις 9/3/2022).
- Investigation/deletion/ban of chatpic.org*. [Petition]. (2021). Ανακτήθηκε από: <https://www.change.org/p/investigation-deletion-ban-of-chatpic-org?fbclid=IwAR1vvn8n1vsZ1LaNExTxTdAz0xa5zuEqOe081zb1-MGrBDzfGH0IQ2E7Bb0> (πρόσβαση στις 2/2/2022).
- Irwin, J. (2017, November 10). *Facebook's idiotic solution to revenge porn*. The Outline. Ανακτήθηκε από: <https://theoutline.com/post/2464/facebook-s-idiotic-solution-to-revenge-porn?zi=u63cw6o4&zd=2> (πρόσβαση στις 9/2/2022).
- Jacobs, J. (2018, December 10). Macho 'brogrammer' culture still nudging women out of tech. *Financial Times*. Ανακτήθηκε από: <https://www.ft.com/content/5dd12c50-dd41-11e8-b173-ebef6ab1374a> (πρόσβαση στις 16/2/2022).

- Jones, C. (2022, May 27). What is hacktivism? *IT Pro*. Ανακτήθηκε από: <https://www.itpro.co.uk/hacking/30203/what-is-hacktivism> (πρόσβαση στις 3/6/2022).
- Kim, H. (2021, June 16). “*My life is not your porn*”. Human Rights Watch. Ανακτήθηκε από: <https://www.hrw.org/report/2021/06/16/my-life-not-your-porn/digital-sex-crimes-south-korea> (πρόσβαση στις 16/1/2022).
- Kolakowski, N. (2021, March 26). *Racial, gender discrimination remain huge issues in tech*. Dice Insights. Ανακτήθηκε από: <https://insights.dice.com/2021/03/26/racial-gender-discrimination-remain-a-huge-issue-in-tech/> (πρόσβαση στις 2/3/2022).
- Korea Bizwire. (2018, October 19). *Victims feel unprotected by Lax rules on revenge porn*. Ανακτήθηκε από: <http://koreabizwire.com/victims-feel-unprotected-by-lax-rules-on-revenge-porn/126205> (πρόσβαση στις 12/2/2022).
- Korea JoongAng Daily. (2020, April 1). *The spark that ignited the ‘Nth Room’ fire / 추적단불꽃 인/터뷰 [SUB]*. [Video]. YouTube. Ανακτήθηκε από: <https://www.youtube.com/watch?v=4cmmNM0F3oc> (πρόσβαση στις 5/2/2022).
- Lee, C. (2020, May 31). *The Nth Room: A commentary on Korean society*. The Spirit. Ανακτήθηκε από: <https://thesfhsspirit.com/2020/05/31/the-nth-room-a-commentary-on-korean-society/> (πρόσβαση στις 17/2/2022).
- Leete, J. (n.d.). *What is Usenet? Complete guide to Usenet and how to use it in 2022*. [Blog post]. Vpn Mentor. Ανακτήθηκε από: <https://www.vpnmentor.com/blog/what-is-usenet-complete-guide/> (πρόσβαση στις 5/6/2022).
- Letenyei, D. (2021, September 20). Facebook owns 91 companies, including Instagram and WhatsApp. *Market Realist*. Ανακτήθηκε από: <https://marketrealist.com/p/what-companies-does-facebook-own/> (πρόσβαση στις 20/1/2022).
- Lipinski, L. (2013). *Who runs the internet?* [Image]. Wikimedia Commons. Ανακτήθηκε από: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Who-Runs-the-Internet-graphic.png> (πρόσβαση στις 7/2/2022).
- Lyberis, E. (2013, November 23). *Revenge porn: τι κάνεις αν ο πρώην σύντροφός σου δημοσιεύει “προσωπικές” φωτογραφίες στο διαδίκτυο*; Digital Life!

- Ανακτήθηκε από: <https://www.digitallife.gr/how-to-deal-with-revenge-porn-53515>. (πρόσβαση στις 17/3/2022).
- Madden, M. (2013, September 27). *Majority of online Americans 'Google themselves'*. Pew Research Center. Ανακτήθηκε από: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2013/09/27/majority-of-online-americans-google-themselves/> (πρόσβαση στις 6/3/2022).
- Mahaloz. (n.d.). *CTF competition topics*. CTF Wiki. Ανακτήθηκε από: <https://ctf-wiki.mahaloz.re/introduction/content/> (πρόσβαση στις 30/5/2022).
- Marchant, N. (2021, April 13). *8 charts that show the impact of race and gender on technology careers*. World Economic Forum. Ανακτήθηκε από: <https://www.weforum.org/agenda/2021/04/gender-race-tech-industry/> (πρόσβαση στις 20/1/2022).
- Martin, M. (2019, November 16). *"This isn't speech": Attorney Carrie Goldberg on revenge porn*. Ανακτήθηκε από: <https://text.npr.org/779720295> (πρόσβαση στις 7/5/2022).
- McGlynn, C., & Downes, J. (2015, April 15). *We need a new law to combat 'upskirting' and 'downblousing'*. Inherently Human. Ανακτήθηκε από: <https://inherentlyhuman.wordpress.com/2015/04/15/we-need-a-new-law-to-combat-upskirting-and-downblousing/> (πρόσβαση στις 1/5/2022).
- McGlynn, C., & Rackley, E. (n.d.). *Image-based spotlight sexual abuse: More than just 'revenge porn'*. *Research Spotlight*. Birmingham: University of Birmingham. Ανακτήθηκε από: <https://www.birmingham.ac.uk/Documents/college-artslaw/law/research/bham-law-spotlight-IBSA.pdf> (πρόσβαση στις 3/4/2022).
- Meineck, S. (2020, February 12). *Nacktvideos von der Fusion: xHamster ließ Spanner-Account tagelang online*. Vice. Ανακτήθηκε από: <https://www.vice.com/de/article/5dmywn/fusion-festival-nacktvideos-xhamster-liesss-account-tagelang-online> (πρόσβαση στις 9/3/2022).
- Merriam Webster. (n.d.). *On 'doomsurfing' and 'doomscrolling'*. Ανακτήθηκε από: <https://www.merriam-webster.com/words-at-play/doomsurfing-doomscrolling-words-were-watching#:~:text=Doomscrolling%20and%20doomsurfing%20are%20new> (πρόσβαση στις 30/5/2022).

- Meta. (2012, April 9). *Facebook to acquire Instagram*. Ανακτήθηκε από: <https://about.fb.com/news/2012/04/facebook-to-acquire-instagram/> (πρόσβαση στις 10/5/2022).
- Microsoft. (n.d.). *PhotoDNA*. Ανακτήθηκε από: <https://www.microsoft.com/en-us/photodna> (πρόσβαση στις 20/2/2022).
- Milano, B. (2021, April 20). *Should the internet be treated like a public utility: At Klinsky Lecture, John Palfrey '01 says 'absence of regulation does not make sense today, if it ever did'*. Harvard Law School. Ανακτήθηκε από: <https://today.law.harvard.edu/should-the-internet-be-treated-like-a-public-utility/> (πρόσβαση στις 2/5/2022).
- Mohsin, M. (2019, November 17). *10 Google search statistics you need to know in 2020 (Infographic)*. Oberlo. Ανακτήθηκε από: <https://www.oberlo.com/blog/google-search-statistics> (πρόσβαση στις 1/4/2022).
- Mozilla. (2013). *History of the Mozilla Project*. Ανακτήθηκε από: <https://www.mozilla.org/en-US/about/history/> (πρόσβαση στις 9/5/2022).
- Newcomb, A. (2016, September 13). *A report is painting a new portrait of who the typical hacker really is*. NBC News. Ανακτήθηκε από: <https://www.nbcnews.com/tech/security/study-reveals-age-nationality-motivation-hackers-n647171> (πρόσβαση στις 10/1/2022).
- Nikolov, N. (2018, September 16). *Women warriors: A global movement against online misogyny*. Mashable. Ανακτήθηκε από: <https://mashable.com/feature/women-warriors-online-misogyny> (πρόσβαση στις 23/5/2022).
- Nikolov, J. (2022, May 13). "Revenge porn": EU missed chance to act, say survivors. Open Democracy. Ανακτήθηκε από: <https://www.opendemocracy.net/en/5050/revenge-porn-european-union-digital-services-act/> (πρόσβαση στις 7/3/2022).
- Odogwu, C. (2022, March 4). *What is hashing and how does it work? Make Use Of*. Ανακτήθηκε από: <https://www.makeuseof.com/what-is-hashing/> (πρόσβαση στις 9/5/2022).
- Paganini, P. (2022, April 8). *Anonymous and the IT ARMY of Ukraine continue to target Russian entities*. Security Affairs. Ανακτήθηκε από: <https://securityaffairs.co/wordpress/129991/hacktivism/anonymous-it-army-of-ukraine-vs-russia.html> (πρόσβαση στις 15/5/2022).

- Padgett, D. (2021, July 6). XTube, popular adult website, is shutting down. *Out*. Ανακτήθηκε από: <https://www.out.com/news/2021/7/06/xtube-popular-adult-website-shutting-down> (πρόσβαση στις 6/4/2022).
- Paruch, Z. (2020, January 2). *New internet laws – US Privacy Laws in 2020*. Termly. Ανακτήθηκε από: <https://termly.io/resources/articles/new-internet-laws/> (πρόσβαση στις 19/3/2022).
- Pearce, Alanah [@Charalanahzard]. (2014, November 28). *Sometimes young boys on Facebook send me rape threats, so I've started telling their mothers*. [Thumbnail with photos attached] [Tweet]. Twitter. Ανακτήθηκε από: <https://twitter.com/Charalanahzard/status/538144080534847489> (πρόσβαση στις 16/2/2022).
- Pious, N. (2022, May 3). *The serious porn problem on 6 popular social media platforms*. [Blog Post]. Blockerx. Ανακτήθηκε από: <https://blockerx.net/blog/porn-problem-on-popular-social-media-platforms/> (πρόσβαση στις 27/5/2022).
- Podgorski, S. (n.d.). *How to Capture The Flag?* Ανακτήθηκε από: <https://indico.cern.ch/event/601862/attachments/1399250/2134580/CTF.pdf> (πρόσβαση στις 30/5/2022).
- Pompon, R. (2017, July 6). *Doxing, DoS, and defacement: Today's mainstream hacktivism tools*. F5 Labs. Ανακτήθηκε από: <https://www.f5.com/labs/articles/threat-intelligence/doxing-dos-and-defacement-todays-mainstream-hacktivism-tools-26139#:~:text=Doxing%2C%20DoS%2C%20and%20Defacement%3A%20Today%27s%20Mainstream%20Hacktivism%20Tools> (πρόσβαση στις 28/5/2022).
- Porn Hub. (2021, April 8). *The pornhub tech review*. Ανακτήθηκε από: <https://www.pornhub.com/insights/tech-review> (πρόσβαση στις 4/4/2022).
- Porter, S. (2021, February 23). *Discord is a haven for gamers – and sexual exploiters*. National Center on Sexual Exploitation. Ανακτήθηκε από: <https://endsexualexploitation.org/articles/discord-is-a-haven-for-gamers-and-sexual-exploiters/> (πρόσβαση στις 6/4/2022).
- Power, K. (2016, August 18). *The evolution of hacking*. Tripwire. Ανακτήθηκε από: <https://www.tripwire.com/state-of-security/security-data-protection/cyber-security/the-evolution-of-hacking/> (πρόσβαση στις 16/2/2022).

- Rajan, N. (2016, March 24). This is what it's like to be an 'anonymous' female hacker. *Huff Post UK*. Ανακτήθηκε από: https://www.huffingtonpost.co.uk/entry/what-its-like-to-be-an-anonymous-female-hacker_uk_56f4176ae4b0f4c81e8769fe (πρόσβαση στις 25/2/2022).
- Revenge Porn Helpline. (n.d.). *How to reverse search an image*. Ανακτήθηκε από: <https://revengepornhelpline.org.uk/information-and-advice/step-by-step-guides/how-to-reverse-search-an-image/> (πρόσβαση στις 30/4/2022).
- Reynolds, E. (2017, March 16). Why there's no 'silver bullet' for ridding the web of revenge porn. *Wired UK*. Ανακτήθηκε από: <https://www.wired.co.uk/article/revenge-porn-facebook-social-media> (πρόσβαση στις 6/3/2022).
- Riches, J. L. (2019, November 19). Convicted sex offender and revenge porn curator Hunter Moore back to his old shenanigans. *Your Content*. Ανακτήθηκε από: <https://www.yc.news/2019/11/18/convicted-sex-offender-revenge-porn-hunter-moore-back-to-his-old-shenanigans/> (πρόσβαση στις 8/3/2022).
- Riseup. (n.d.). *About us*. Ανακτήθηκε από: <https://riseup.net/en/about-us> (πρόσβαση στις 1/4/2022).
- Robertson, A. (2021, June 7). Apple paid millions after iPhone repair techs posted a customer's nude photos to Facebook. *The Verge*. Ανακτήθηκε από: <https://www.theverge.com/2021/6/7/22522560/apple-repair-multimillion-iphone-nude-photos-privacy-settlement-pegatron> (πρόσβαση στις 9/2/2022).
- Romano, A. (2018, May 23). Facebook's plan to stop revenge porn may be even creepier than revenge porn. *Vox*. Ανακτήθηκε από: <https://www.vox.com/2018/5/23/17382024/facebook-revenge-porn-prevention> (πρόσβαση στις 16/4/2022).
- Roumeliotis, G. (2022, April 26). Musk gets Twitter for \$44 billion, to cheers and fears of 'free speech' plan. *Reuters*. Ανακτήθηκε από: <https://www.reuters.com/technology/exclusive-twitter-set-accept-musks-best-final-offer-sources-2022-04-25/> (πρόσβαση στις 13/5/2022).
- Salant, J. (n.d.). *Revenge porn, online harassment, sextortion and cyberbullying protection*. Saland Law PC. Ανακτήθηκε από: <https://www.new-york-lawyers.org/revenge-porn.html> (πρόσβαση στις 30/4/2022).

- Salleh, A. (2004, June 21). *Technofeminism: It's all in the design*. ABC. Ανακτήθηκε από: <https://www.abc.net.au/science/articles/2004/06/21/1134222.htm> (πρόσβαση στις 28/4/2022).
- Saran, S., & Mattoo, S. (2022, February 21). *Big Tech vs. Red Tech: The diminishing of democracy in the digital age*. Centre for International Governance Innovation. Ανακτήθηκε από: <https://www.cigionline.org/articles/big-tech-vs-red-tech-the-diminishing-of-democracy-in-the-digital-age/> (πρόσβαση στις 9/3/2022).
- Segan, S. (2000). Female hackers battle sexism to get ahead. *Mujeresenred*. Ανακτήθηκε από: <https://www.mujeresenred.net/spip.php?article1543> (πρόσβαση στις 24/1/2022).
- Seo, Y. (2020, March 28). Dozens of young women in South Korea were allegedly forced into sexual slavery on an encrypted messaging app. *CNN*. Ανακτήθηκε από: <https://edition.cnn.com/2020/03/27/asia/south-korea-telegram-sex-rooms-intl-hnk/index.html> (πρόσβαση στις 9/3/2022).
- Schur, J. (2022, May 24). Revenge porn (Global) - Global Informality Project. *Www.in-Formality.com*. Ανακτήθηκε από: [https://www.informality.com/wiki/index.php?title=Revenge_porn_\(Global\)](https://www.informality.com/wiki/index.php?title=Revenge_porn_(Global)) (πρόσβαση στις 20/3/2022).
- Sh3llm4g1ck. (n.d.). *CTF sites*. Ανακτήθηκε από: <https://ctfsites.github.io/> (πρόσβαση στις 16/2/2022).
- Singhal, A. (2015, June 19). 'Revenge porn' and search. [Blog Post]. Google Public Policy Blog. Ανακτήθηκε από: <https://publicpolicy.googleblog.com/2015/06/revenge-porn-and-search.html> (πρόσβαση στις 20/1/2022).
- Solon, O. (2019, November 18). Revenge porn 'whack-a-mole': Inside Facebook's fight against nonconsensual nudes. *NBC News*. Ανακτήθηκε από: <https://www.nbcnews.com/tech/social-media/inside-facebook-s-efforts-stop-revenge-porn-it-spreads-n1083631> (πρόσβαση στις 3/5/2022).
- Srinivasan, B. (2022, April 28). *The Elondrop*. Balaji Srinivasan. Ανακτήθηκε από: <https://balajis.com/elondrop/> (πρόσβαση στις 5/5/2022).
- Statista. (2022, January). *Leading countries based on number of Twitter users as of January 2022*. Ανακτήθηκε από: <https://www.statista.com/statistics/242606/number-of-active-twitter-users-in->

- [selected-countries/#:~:text=Social%20network%20Twitter%20is%20particularly](#) (πρόσβαση στις 19/2/2022).
- Stegner, B. (2019, April 2). What is reddit and how does it work? *Make Use Of*. Ανακτήθηκε από: <https://www.makeuseof.com/tag/what-is-reddit/> (πρόσβαση στις 16/5/2022).
- StopNCII. (n.d.). *Stop non-consensual intimate image abuse*. Ανακτήθηκε από: <https://stopncii.org/> (πρόσβαση στις 11/3/2022).
- Taylor, M. (2022, February 15). Cucks are reinventing revenge porn in the worst possible way. *MEL Magazine*. Ανακτήθηκε από: <https://melmagazine.com/en-us/story/cuckik-subreddit-revenge-porn> (πρόσβαση στις 4/5/2022).
- Technewspedia. (2020). *GAFAM: The five companies that dominate the digital universe list 2020*. [Website]. Ανακτήθηκε από: <https://technewspedia.com/gafam-the-5-companies-that-dominate-the-digital-universe-list-%E2%96%B7-2020/> (πρόσβαση στις 3/2/2022).
- Techopedia. (n.d.). *What is geoblocking?* Ανακτήθηκε από: <https://www.techopedia.com/definition/32362/geoblocking#:~:text=Geoblocking%20is%20the%20process%20of> (πρόσβαση στις 30/5/2022).
- Technopedia. (2016, December 5). *What is brogramming?* Ανακτήθηκε από: <https://www.techopedia.com/definition/27278/brogramming#:~:text=Brogramming%20is%20an%20internet%20slang> (πρόσβαση στις 30/5/2022).
- Telegram. (n.d.). *FAQ*. Ανακτήθηκε από: <https://telegram.org/faq/faq?setln=en> (πρόσβαση στις 30/5/2022).
- The Tor Project. (2010). *History*. Ανακτήθηκε από: <https://www.torproject.org/about/history/> (πρόσβαση στις 14/5/2022).
- The Week Stuff. (2015, January 9). *Brogramming: The disturbing rise of frat culture in Silicon Valley*. *The Week*. Ανακτήθηκε από: <https://theweek.com/articles/476014/brogramming-disturbing-rise-frat-culture-silicon-valley> (πρόσβαση στις 1/5/2022).
- Them. (2018, August 21). *The real meaning of the word 'butch'*. Ανακτήθηκε από: <https://www.them.us/story/inqueery-butch> (πρόσβαση στις 3/5/2022).
- True, E. (2014, November 28). *The gaming journalist who tells on her internet trolls – to their mothers*. *The Guardian*. Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/culture/australia-culture->

- [blog/2014/nov/28/alanah-pearce-tells-on-her-internet-trolls-to-their-mothers](https://www.iron troll.com/2015/05/19/unbelievable-thomas-retzlaff-continues-to-harass-his-daughter/) (πρόσβαση στις 10/2/2022).
- Tsoulis-Reay, A. (2013, July 19). A brief history of revenge porn. *New York Magazine*. Ανακτήθηκε από: <https://nymag.com/news/features/sex/revenge-porn-2013-7/> (πρόσβαση στις 9/1/2022).
- Unbelievable! Thomas Retzlaff continues to harass his daughter*. (2015, May 19). Iron Troll. Ανακτήθηκε από: <https://iron troll.com/2015/05/19/unbelievable-thomas-retzlaff-continues-to-harass-his-daughter/> (πρόσβαση στις 9/3/2022).
- Valenti, J. (2015, August 29). Anita Sarkeesian interview: “The word ‘troll’ feels too childish. This is abuse.”. *The Guardian*. Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/technology/2015/aug/29/anita-sarkeesian-gamergate-interview-jessica-valenti>. (πρόσβαση στις 4/5/2022).
- Walsh, S. (2021, May 26). 50 Google Search statistics and facts. [Blog post]. Semrush. Ανακτήθηκε από: <https://www.semrush.com/blog/google-search-statistics/> (πρόσβαση στις 25/2/2022).
- Woolley, E. (2014, February 11). When a revenge-porn kingpin is busted, does it matter why? *The Globe and Mail*. Ανακτήθηκε από: <https://www.theglobeandmail.com/technology/digital-culture/when-a-revenge-porn-kingpin-is-busted-does-it-matter-why/article16776273/> (πρόσβαση στις 8/4/2022).
- Yagoda, B. (2014, March 6). A short history of ‘hack’. *The New Yorker*. Ανακτήθηκε από: <https://www.newyorker.com/tech/annals-of-technology/a-short-history-of-hack> (πρόσβαση στις 10/5/2022).
- Yeung, J., & Seo, Y. (2020, November 26). Leader of South Korean sexual blackmail ring sentenced to 40 years. *CNN*. Ανακτήθηκε από: <https://edition.cnn.com/2020/11/25/asia/korea-telegram-sex-crime-verdict-intl-hnk/index.html> (πρόσβαση στις 16/2/2022).
- Your Dictionary. (n.d.). *Tech-bro definition*. Ανακτήθηκε από: <https://www.yourdictionary.com/tech-bro> (πρόσβαση στις 20/4/2022).
- Zippia. (2021a, January 29). *Hacker demographics and statistics in the US*. Ανακτήθηκε από: <https://www.zippia.com/hacker-jobs/demographics/> (πρόσβαση στις 4/5/2022).

Zippia. (2021b, January 29). *Linux systems engineer demographics and statistics in the US*. Ανακτήθηκε από: <https://www.zippia.com/linux-systems-engineer-jobs/demographics/> (πρόσβαση στις 4/5/2022).

Zippia. (2022, April 18). *Software programmer demographics and statistics in the US*. Ανακτήθηκε από: <https://www.zippia.com/software-programmer-jobs/demographics/> (πρόσβαση στις 4/5/2022).

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Ανδριόπουλος, Θ. (2006). Νίκος Πουλαντζάς - Μισέλ Φουκώ: «μονομάχοι» ή «συνδαιτυμόνες»; *Ουτοπία*, 72, σ. 51-66. Ανακτήθηκε από: <http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&lang=el&pid=iid:1865> (πρόσβαση στις 9/3/2022).

Γιαννάκη, Α. (2021, Μάιος 30). Η μη συναινετική πορνογραφία στην ελληνική έννομη τάξη. *The Art of Crime*, 10. Ανακτήθηκε από: https://theartofcrime.gr/wp-content/uploads/2021/05/13_GIANNAKI_TEYXOS_10.pdf (πρόσβαση στις 16/4/2022).

Δρούγα, Κ., Παπαθανασίου, Μ., & Τσονίδης, Α. (2001). «*Θύμα ή Επιζώσα; Η ρητορική κατασκευή ταυτοτήτων στη συμβουλευτική για την κακοποίηση γυναικών.*». [Ανάλυση Περίπτωσης]. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας. Ανακτήθηκε από: <https://www.openbook.gr/thyma-i-epizosa/> (πρόσβαση στις 4/4/2022).

Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας: Εφαρμογές στην ψυχολογία και την εκπαίδευση*. Ανακτήθηκε από: <http://hdl.handle.net/11419/5826> (πρόσβαση στις 16/2/2022).

Μιχαηλίδου, Χ. (2018, Νοέμβριος 30). Κυβερνοέγκλημα και ηλεκτρονική απόδειξη – ένας τρόπος εξακρίβωσης του ψηφιακού αποτυπώματός του: Ευρώπη με μια ματιά. *The Art of Crime*, 5. Ανακτήθηκε από: <https://theartofcrime.gr/%CE%BA%CF%85%CE%B2%CE%B5%CF%81%CE%BD%CE%BF%CE%AD%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9->

[%CE%B7%CE%BB%CE%B5%CE%BA%CF%84%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CF%80%CF%8C%CE%B4/](#) (πρόσβαση στις 19/4/2022).

- Παπάνης, Ε. (2011). Μεθοδολογία έρευνας και διαδίκτυο. Αθήνα: Ι. Σιδέρης. doi: 10.13140/RG.2.1.4758.6728.
- Παπανικολάου, Δ. (2010). «Αφεντικό, άνθρωπο δεν αγάπησα σαν εσένα»: Ο Αλέξης Ζορμπάς και η ποιητική της ομοκοινωνικότητας. Στο Σ. Ν. Φιλίππιδης (επιμ.), *Ο Καζαντζάκης στον 21ο αιώνα: Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο «Νίκος Καζαντζάκης 2007: Πενήντα χρόνια μετά», Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ηράκλειο & Ρέθυμνο, 18-21 Μαΐου 2007: Πρακτικά* (σ. 435–475). Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης. Ανακτήθηκε από: <https://www.mod-langs.ox.ac.uk/sites/www.mod-langs.ox.ac.uk/files/greek/papanikolaoukazantzakishomosocial.pdf> (πρόσβαση στις 18/5/2022).
- Σταματιάδη, Α. (2017). *Πολιτικά σεξουαλικά σκάνδαλα: Η περίπτωση της Δήμητρας Λιάνη-Παπανδρέου*. (Διπλωματική εργασία). Αθήνα: Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ανακτήθηκε από: <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/frontend/file/lib/default/data/2285544/theFile> (πρόσβαση στις 8/3/2022).
- Σταματοπούλου, Κ. (2017). *Αστικός χώρος και σεξουαλικότητα: Η εναλλακτική γεωγραφία της λεσβιακής διασκέδασης στο Παρίσι* (Διπλωματική εργασία). Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα. Ανακτήθηκε από: <https://estia.hua.gr/file/lib/default/data/18292/theFile> (πρόσβαση στις 16/4/2022).
- Τσιώλης, Γ. (2010). Η επικαιρότητα της βιογραφικής προσέγγισης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα. Στο Μ. Πουρκός & Μ. Δαφέρμος (επιμ.), *Ποιοτική έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες: Επιστημολογικά, μεθοδολογικά και ηθικά ζητήματα* (σ. 347-370). Αθήνα: Τόπος.
- Τσιώλης, Γ. (2016). Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων: Διλήμματα, δυνατότητες, διαδικασίες. Στο Γ. Πυργιωτάκης & Χρ. Θεοφιλίδης (επιμ.), *Ερευνητική μεθοδολογία στις κοινωνικές επιστήμες και στην εκπαίδευση: Συμβολή στην επιστημολογική θεωρία και την ερευνητική πράξη* (σ. 473-498). Αθήνα: Πεδίο.
- Τσιώλης, Γ. (2018). Θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Στο Γ. Ζαϊμάκης (επιμ.), *Ερευνητικές διαδρομές στις κοινωνικές επιστήμες: Θεωρητικές – μεθοδολογικές*

συμβολές και μελέτες περίπτωσης. (σ. 97-125). Ρέθυμνο: Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Cixous, H. (2018). *Το γέλιο της μέδουσας* (επιμ. Δ. Γεωργιάδου, μτφρ. Γ. Κατσούλη, Τ. Κουντούρη Τσιάμη, Ε. Σπανοπούλου). Αθήνα: Τοποβόρος. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1975).

Foucault, M. (2011α). *Επιτήρηση και τιμωρία: Η γέννηση της φυλακής* (μτφρ. Τ. Μπέτζελος). Αθήνα: Πλέθρον. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1975).

Foucault, M. (2011β). *Ιστορία της σεξουαλικότητας I: Η βούληση για γνώση* (μτφρ. Τ. Μπέτζελος). Αθήνα: Πλέθρον (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1976).

Haraway, D. (2014). *Ανθρωποειδή, κυβόργια και γυναίκες: Η επανεπινόηση της φύσης* (επιμ. Ε. Τάκου, μτφρ. Π. Μαρκέτου). Αθήνα: Αλεξάνδρεια. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1991).

Mason, J. (2009). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ξενόγλωσση

Alleyne, B., & Treviño, A. J. (2018). Computer hacking as a social problem. *The Cambridge Handbook of Social Problems*, 2, 127-42. doi:10.1017/9781108550710.009.

Alomari, E., Manickam, S., Gupta, B. B., Karuppayah, S., & Alfaris, R. (2012). Botnet-based distributed denial of service (DDoS) attacks on web servers: Classification and art. *International Journal of Computer Applications*, 49(7), 24. Ανακτήθηκε από: https://www.academia.edu/32947379/Botnet_based_Distributed_Denial_of_Service_DDoS_Attacks_on_Web_Servers_Classification_and_Arts (πρόσβαση στις 17/4/2022).

Bada, M., Chua, Y.T., Collier, B., Pete, I. (2021). Exploring masculinities and perceptions of gender in online cybercrime subcultures. In M. Weulen Kranenbarg & R. Leukfeldt (Eds.), *Cybercrime in Context, I* (pp. 237-257). Cham: Springer. doi: [10.1007/978-3-030-60527-8_14](https://doi.org/10.1007/978-3-030-60527-8_14).

Barlett, C. P., Gentile, D. A., & Chew, C. (2016). Predicting cyberbullying from anonymity. *Psychology of Popular Media Culture*, 5(2), 171–180. doi: [10.1037/ppm0000055](https://doi.org/10.1037/ppm0000055).

- Bates, S. (2016). Revenge porn and mental health. *Feminist Criminology*, 12(1), 22-42. doi: [10.1177/1557085116654565](https://doi.org/10.1177/1557085116654565).
- Bigelow, J. (1829). *Elements of technology*. Boston: Hilliard, Gray, Little & Wilkins. Ανακτήθηκε από: <https://archive.org/details/elementsoftechno00jaco> (πρόσβαση στις 31/1/2022).
- Blu Buhs, J. (2010). Wildmen on the cyberfrontier: The computer geek as an iteration in the American wildman lore cycle. *Folklore*, 121(1), 61-80. doi: [10.1080/00155870903482015](https://doi.org/10.1080/00155870903482015).
- Braidotti, R. (1996). Cyberfeminism with a difference. *New Formations*, 29, 9-25. Ανακτήθηκε από: https://disabilitystudies.nl/sites/disabilitystudies.nl/files/beeld/onderwijs/cyberfeminism_with_a_difference.pdf (πρόσβαση 18/1/2022).
- Campbell, J. K., Poage, S. M., Godley, S., & Rothman, E. F. (2022). Social anxiety as a consequence of non-consensually disseminated sexually explicit media victimization. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(9–10), NP7268–NP7288. doi: [10.1177/0886260520967150](https://doi.org/10.1177/0886260520967150).
- Carrigan, C., Green, M. W., & Rahman-Davies, A. (2021). “The revolution will not be supervised”: Consent and open secrets in data science. *Big Data & Society*, 8(2). doi: [10.1177/205395172111035673](https://doi.org/10.1177/205395172111035673).
- Cheryan, S., Plaut, V. C., Davies, P. G., & Steele, C. M. (2009). Ambient belonging: How stereotypical cues impact gender participation in computer science. *Journal of personality and social psychology*, 97(6), 1045-1060. doi: [10.1037/a0016239](https://doi.org/10.1037/a0016239).
- Citron, D. K. (2009). Law’s expressive value in combating cyber gender harassment. *Michigan Law Review*, 108(3), 373–415. Ανακτήθηκε από: <http://www.jstor.org/stable/40379876> (πρόσβαση στις 10/4/2022).
- Citron, D. K., & Franks, M. A. (2014). Criminalizing revenge porn. *Wake Forest Law Review*, 49, 345-391. Ανακτήθηκε από: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2368946 (πρόσβαση στις 5/4/2022).
- Citron, D. K., & Franks, M. A. (2019, March 19). Evaluating New York’s ‘Revenge Porn’ Law: A missed opportunity to protect sexual privacy. *Harvard Law Review Blog*, 19(3). Ανακτήθηκε από:

- <https://blog.harvardlawreview.org/evaluating-new-yorks-revenge-porn-law-a-missed-opportunity-to-protect-sexual-privacy/> (πρόσβαση στις 4/5/2022).
- Cohen, L. and Manion, L. (1992). *Research methods in education* (3rd edition). London: Routledge.
- Coleman, G. (2015). *Hacker, hoaxer, whistleblower, spy: The many faces of Anonymous*. London: Verso.
- Damore, J. (2017). Damore, J. (2017). *Google's ideological echo chamber: How bias clouds our thinking about diversity and inclusion*. Ανακτήθηκε από: <https://s3.documentcloud.org/documents/3914586/Googles-Ideological-Echo-Chamber.pdf> (πρόσβαση στις 6/3/2022).
- Davis Kempton, S. (2020). Erotic extortion: Understanding the cultural propagation of revenge porn. *SAGE Open*, 10(2). doi: [10.1177/2158244020931850](https://doi.org/10.1177/2158244020931850).
- Dery, M. (2007). Wired man's burden: The incredible whiteness of being digital. In A. Everett & A. J. Wallace (Eds.), *AfroGEEKS: Beyond the digital divide*. Center For Black Studies Research, University Of California.
- Dietzel, C. (2021). The three dimensions of unsolicited dick pics: Men who have sex with men's experiences of sending and receiving unsolicited dick pics on dating apps. *Sexuality & Culture*, 26, 834–852. doi: [10.1007/s12119-021-09920-y](https://doi.org/10.1007/s12119-021-09920-y).
- D'Ignazio, C., & Klein, L. F. (2020). *Data feminism*. Cambridge: The Mit Press.
- Duyvejonck, B. (2021). *"One of the Guys": Women leaders and tokenism in male dominated environments*. (Thesis). Saint Paul: St. Catherine University. Ανακτήθηκε από: https://sophia.stkate.edu/maol_theses/47 (πρόσβαση στις 12/4/2022).
- Ehrlich, E. (2019). Executive summary. *New Directions for Youth Development*, 2013(139), 5–8. doi: [10.1002/yd.20064](https://doi.org/10.1002/yd.20064).
- Elley, B. (2021). "The rebirth of the West begins with you!"—Self-improvement as radicalisation on 4chan. *Humanities and Social Sciences Communications*, 8(67), 1-10. doi: [10.1057/s41599-021-00732-x](https://doi.org/10.1057/s41599-021-00732-x).
- Estigoy, M. A. S., Placio, E. D., & Vargas, D. (2022). Virtual call-out: The aggressions and advantages of cancel culture. *Innovations*, 67(3), 538–554. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/358283905_Virtual_Call-Out_The_Aggressions_and_Advantages_of_Cancel_Culture (πρόσβαση στις 20/5/2022).

- Franks, M. A. (2014). Drafting an effective ‘Revenge Porn’ Law: A guide for legislators. *SSRN Electronic Journal*. doi: [10.2139/ssrn.2468823](https://doi.org/10.2139/ssrn.2468823).
- Franks, M. A. (2021). Drafting an effective ‘Revenge Porn’ Law: A guide for legislators Updated October 2021. *Cyber Civil Rights Initiative*. Ανακτήθηκε από: <https://cybercivilrights.org/wp-content/uploads/2021/10/Guide-for-Legislators-10.21.pdf> (πρόσβαση στις 17/5/2022).
- Fontanel, J. (2019, Απρίλιος). GAFAM, a progress and a danger for civilization. Στο *Financial architecture: Forced economic development ion the context of external shocks and internal inconsistencies*. Ανακτήθηκε από: <https://hal.univ-grenoble-alpes.fr/hal-02102188/document> (πρόσβαση στις 10/5/2022).
- Gekker, A. (2018). Hactivism (general). In A. Ledeneva (Ed.), *The Global Encyclopedia of Informality* (pp. 371–374). UCL Press.
- Gillin, J. L. (1951). [Review of the book *Homo Ludens: A study of the play-element in culture* by Huizinga, J.]. *American Sociological Review*, 16(2), 274. doi: [10.2307/2087716](https://doi.org/10.2307/2087716).
- Ging, D., & Siapera, E. (2018). Special issue on online misogyny. *Feminist Media Studies*, 18(4), 515–524. doi: [10.1080/14680777.2018.1447345](https://doi.org/10.1080/14680777.2018.1447345).
- Gleeson, J., & Turner, B. (2019). Online feminist activism as performative consciousness-raising: A #MeToo case study. In *#MeToo and the politics of social change* (pp. 53-69). Cham: Palgrave Macmillan. doi: [10.1007/978-3-030-15213-0_4](https://doi.org/10.1007/978-3-030-15213-0_4).
- Goldsworthy, T., Raj, M., & Crowley, J. (2017). ‘Revenge porn’: An analysis of legislative and policy responses. *International Journal of Technoethics*, 8(2), 26-41. doi: [10.4018/IJT.2017070103](https://doi.org/10.4018/IJT.2017070103).
- Gosse, C. (2022). “Don’t take on the responsibility of somebody else’s fu**ed up behavior”: Responding to online abuse in the context of barriers to support. *Canadian Journal of Law and Technology*, 19(2), 249–275. Ανακτήθηκε από: <https://digitalcommons.schulichlaw.dal.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1275&=&context=cjlt&=&sei-redir=1&referer=https%253A%252F%252Fwww.google.com%252Furl%253Fq%253Dhttps%253A%252F%252Fdigitalcommons.schulichlaw.dal.ca%252Fcgi%252Fviewcontent.cgi%253Farticle%25253D1275%252526context%25253Dcjlt%2526sa%253DD%2526source%253Ddocs%2526ust%253D1653850941773809%2526usg%253DAOvVaw1OPXHEF55Vwxy-1->

[K3WjXc#search=%22https%3A%2F%2Fdigitalcommons.schulichlaw.dal.ca%2Fcgi%2Fviewcontent.cgi%3Farticle%3D1275%26context%3Dcjl%22](https://www.digitallcommons.schulichlaw.dal.ca/digitalcommons/schulichlaw/dal.ca/digitalcommons/viewcontent.cgi?article=3D1275&context=3Dcjl%22)

(πρόσβαση στις 28/5/2022).

- Goudsmit, M. L. R. (2017). *Revenge pornography: A conceptual analysis: Undressing a crime of disclosure*. (Thesis). Leiden University. Ανακτήθηκε από: <https://studenttheses.universiteitleiden.nl/handle/1887/47472> (πρόσβαση στις 14/5/2022).
- Hall, K. (1996). Cyberfeminism. In S. C. Herring (Ed.), *Computer-Mediated Communication: Linguistic, social, and cross-cultural perspectives* (pp. 147-172). Pragmatics & Beyond New Series, 39. doi: [10.1075/pbns.39.12hal](https://doi.org/10.1075/pbns.39.12hal).
- Hall, M., & Hearn, J. (2017). Revenge pornography and manhood acts: A discourse analysis of perpetrators' accounts. *Journal of Gender Studies*, 28(2), 158-170. doi: [10.1080/09589236.2017.1417117](https://doi.org/10.1080/09589236.2017.1417117).
- Harding, S. (1998). Women, science, and society. *Science*, 281(5383), 1599-1600. doi: [10.1126/science.281.5383.1599](https://doi.org/10.1126/science.281.5383.1599).
- Henry, N., & Flynn, A. (2019). Image-Based Sexual Abuse: Online Distribution Channels and Illicit Communities of Support. *Violence Against Women*, 25(16), 1932–1955. doi: <https://doi.org/10.1177/1077801219863881>.
- Huber, A. (2022). “A shadow of me old self”: The impact of image-based sexual abuse in a digital society. *International Review of Victimology*. doi: [10.1177/02697580211063659](https://doi.org/10.1177/02697580211063659).
- Huizinga, J. (1949). *Homo Ludens: A study of the play-element in culture*. London, Boston and Henley: Routledge & Kegan Paul. Ανακτήθηκε από: <https://bibliodrq.files.wordpress.com/2014/06/huizinga-j-homo-ludens.pdf> (πρόσβαση στις 7/3/2022).
- Human Rights Watch. (2021). “My Life is Not Your Porn” *Digital Sex Crimes in South Korea*. Ανακτήθηκε από: https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2021/06/southkorea0621_web_1_0.pdf (πρόσβαση στις 13/3/2022).
- Hutchings, A., & Pastrana, S. (2019). Understanding ewhoring. In *IEEE European Symposium on Security and Privacy (EuroS&P), Stockholm, 17-19 June 2019* (pp. 201-214). IEEE. doi: [10.1109/EuroSP.2019.00024](https://doi.org/10.1109/EuroSP.2019.00024).
- Idoiaga Mondragon, N., Santamaria, M. D., Txertudi, M. B., & Saez, I. A. (2020). Image-based abuse: Debate and reflections on the ‘Iveco Case’ in Spain on

- Twitter. *Journal of interpersonal violence*, 37(9-10), NP7178-NP7201. doi: [10.1177/0886260520967143](https://doi.org/10.1177/0886260520967143).
- Jane, E. (2017). *Misogyny online: A short (and brutish) history*. London: SAGE Publications Ltd. doi: [10.4135/9781473916029](https://doi.org/10.4135/9781473916029).
- Jane, E. A. (2014) “Your a ugly, whorish, slut”. *Feminist Media Studies*, 14(4), 531-546. doi: [10.1080/14680777.2012.741073](https://doi.org/10.1080/14680777.2012.741073).
- Jane, E. A. (2016). Online misogyny and feminist digilantism. *Continuum*, 30(3), 1–14. doi: [10.1080/10304312.2016.1166560](https://doi.org/10.1080/10304312.2016.1166560).
- Jeong, E., & Lee, J. (2018). We take the red pill, we confront the DickTrix: Online feminist activism and the augmentation of gendered realities in South Korea. *Feminist Media Studies*, 18(4), 705–717. doi: [10.1080/14680777.2018.1447354](https://doi.org/10.1080/14680777.2018.1447354).
- Kaur, S., & Randhawa, S. (2020). Dark web: A web of crimes. *Wireless Personal Communications*, 112(4), 2131-2158. doi: [10.1007/s11277-020-07143-2](https://doi.org/10.1007/s11277-020-07143-2).
- Konheim, A. G. (2007). The Secure Hash Algorithm. In A. G. Konheim, *Computer security and cryptography* (p. 473). Wiley-Interscience. Ανακτήθηκε από: <https://www.oreilly.com/library/view/computer-security-and/9780471947837/sec17.9.html> (πρόσβαση στις 30/5/2022).
- Kreiss, D., & Adams, K. (2019). Navigating the programmers and the boys’ club: Women’s representation and experiences in political technology. *New Media & Society*, 21(9), 1967–1987. doi: [10.1177/1461444819835573](https://doi.org/10.1177/1461444819835573).
- Kumar, K. M., & Rajan, A. (2018). A critical study on stalking and its impact on vulnerable group of women and minors. *International Journal of Pure and Applied Mathematics*, 119(17), 1705–1716. Ανακτήθηκε από: https://www.academia.edu/44911392/A_Critical_Study_on_Stalking_and_its_Impact_on_Vulnerable_Group_of_Women_and_Minors (πρόσβαση στις 28/4/2022).
- Kuo, R. (2016). Racial justice activist hashtags: Counterpublics and discourse circulation. *New Media & Society*, 20(2), 495–514. doi: [10.1177/1461444816663485](https://doi.org/10.1177/1461444816663485).
- Lemieux, F. (2015). *Current and emerging trends in cyber operations: Policy, strategy, and practice*. London: Palgrave Macmillan.
- Lenhart, A., Ybarra, M., Zickuhr, K., & Price-Feeney, M. (2016). *Online harassment, digital abuse, and cyberstalking in America*. Ανακτήθηκε από:

- https://www.datasociety.net/pubs/oh/Online_Harassment_2016.pdf (πρόσβαση στις 8/2/2022).
- Lorde, A. (1984). The master's tools will never dismantle the master's house. In *Sister Outsider: Essays and Speeches* (pp. 110-113). Berkeley: The Crossing Press.
- Maddocks, S. (2018). From non-consensual pornography to image-based sexual abuse: Charting the course of a problem with many names, *Australian Feminist Studies*, 33(97), 345-361. doi: [10.1080/08164649.2018.1542592](https://doi.org/10.1080/08164649.2018.1542592).
- Massanari, A. (2017). #Gamergate and The Fapping: How Reddit's algorithm, governance, and culture support toxic technocultures. *New Media & Society*, 19(3), 329–346. doi: [10.1177/1461444815608807](https://doi.org/10.1177/1461444815608807).
- McGlynn, C. (2016). *Anonymity for complainants of image-based sexual abuse: Focus on harms to victims, not motives of perpetrators*. Durham: Durham University. Ανακτήθηκε από: <https://claremcglynn.files.wordpress.com/2016/07/mcglynn-anonymity-revenge-porn-11-july-2016.pdf> (πρόσβαση στις 5/5/2022).
- McGlynn, C., & Johnson, K. (2020). Criminalising cyberflashing: Options for law reform. *The Journal of Criminal Law*, 85(3), 171–188. doi: [10.1177/0022018320972306](https://doi.org/10.1177/0022018320972306).
- McGlynn, C., Johnson, K., Rackley, E., Henry, N., Gavey, N., Flynn, A., & Powell, A. (2020). “It’s torture for the soul”: The harms of image-based sexual abuse. *Social & Legal Studies*, 30(4). doi: [10.1177/0964663920947791](https://doi.org/10.1177/0964663920947791).
- McGlynn, C., & Rackley, E. (2017a). Image-based sexual abuse. *Oxford Journal of Legal Studies*, 37(3), 534–561. doi: [10.1093/ojls/gqw033](https://doi.org/10.1093/ojls/gqw033).
- McGlynn, C., & Rackley, E. (2017b). More than ‘revenge porn’: Image-based sexual abuse and the reform of Irish law. *Irish Probation Journal*, 14, 38–51. Ανακτήθηκε από: <https://dro.dur.ac.uk/24158/> (πρόσβαση στις 13/1/2022).
- McGlynn, C., Rackley, E., & Houghton, R. (2017). Beyond ‘revenge porn’: The continuum of image-based sexual abuse. *Feminist Legal Studies*, 25(1), 25–46. doi: [10.1007/s10691-017-9343-2](https://doi.org/10.1007/s10691-017-9343-2).
- Mellström, U. (2004). Machines and masculine subjectivity: Technology as an integral part of men's life experiences. *Men and Masculinities*, 6(4), 368–382. doi: [10.1177/1097184x03260960](https://doi.org/10.1177/1097184x03260960).
- Mendes, K., Ringrose, J., & Keller, J. (2018). #MeToo and the promise and pitfalls of challenging rape culture through digital feminist activism. *European Journal of Women's Studies*, 25(2), 236–246. doi: [10.1177/1350506818765318](https://doi.org/10.1177/1350506818765318).

- Metheny, N., Nargund, R. S., Bustreo, F., & Knaul, F. (2021). Navigating uncharted waters: Curbing the global threat of cyberviolence. *Gender Based Violence*, 5. Wilson Center. Ανακτήθηκε από: https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/uploads/documents/Navigating%20Uncharted%20Waters_Final%20Revised.pdf (πρόσβαση στις 6/2/2022).
- Nagle, A. (2016). The new man of 4chan. *The Baffler*, 30, 64-76. Ανακτήθηκε από: <https://www.jstor.org/stable/43959201> (πρόσβαση στις 5/4/2022).
- Oakley, A. (1981). Interviewing Women: a contradiction in terms. In H.Roberts (ed.), *Doing Feminist Research*. London: Routledge and Kegan Paul, pp. 30-61.
- Orlowski, J. (Director). (2020). *The Social Dilemma*. [Film]. United States: Netflix.
- Paniagua, M. Z. (2012). Cyberfeminist theories and the benefits of teaching cyberfeminist literature. In *Social Sciences and Cultural Studies* (pp. 243–264). Intek. doi: [10.5772/39239](https://doi.org/10.5772/39239).
- Parliament UK. (2018, July 11). *Voyeurism (Offences) (No.2) Bill*. UK Parliament. Ανακτήθηκε από: <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmpublic/Voyeurism/memo/VOB01.htm> (πρόσβαση στις 17/3/2022).
- Perry, K., Ricciardelli, R., & Adorjan, M. (2022). The gendered dynamics of sexting as boundary work. *Young*. doi: [10.1177/11033088221076615](https://doi.org/10.1177/11033088221076615).
- Powell, A., & Henry, N. (2016). Sexual violence in the digital age: The scope and limits of criminal law. *Social & Legal Studies*, 25(4), 397-418. doi: [10.1177/0964663915624273](https://doi.org/10.1177/0964663915624273).
- Preneel, B. (2010). The first 30 years of cryptographic hash functions and the NIST SHA-3 competition. In Pieprzyk, J. (Ed.), *Topics in Cryptology - CT-RSA 2010. CT-RSA 2010. Lecture Notes in Computer Science, vol 5985*. Springer, Berlin, Heidelberg. doi: [10.1007/978-3-642-11925-5_1](https://doi.org/10.1007/978-3-642-11925-5_1).
- Puente, S. N., & Jiménez, A. G. (2011). Inhabiting Or Occupying the Web?: Virtual Communities and Feminist Cyberactivism in Online Spanish Feminist Theory and Praxis. *Feminist Review*, 99(1), 39–54. doi: <https://doi.org/10.1057/fr.2011.36>.
- Wajcman, S. N., & Jiménez, A. G. (2011). Inhabiting or occupying the web: Virtual communities and feminist cyberactivism in online Spanish feminist theory and praxis. *Feminist Review*, 99(1), 39-54. doi: [10.1057/fr.2011.36](https://doi.org/10.1057/fr.2011.36).

- Pujol, J., & Montenegro, M. (2015). Technology and feminism: A strange couple. *Revista de Estudios Sociales*, (51), 173-185. doi: [10.7440/res51.2015.13](https://doi.org/10.7440/res51.2015.13).
- Reagle, J. (2012). “Free as in sexist?”: Free culture and the gender gap. *First Monday*, 18(1). doi: [10.5210/fm.v18i1.4291](https://doi.org/10.5210/fm.v18i1.4291).
- Rone, J. (2020). *Hacking and hacktivism*. [Pre-final entry for the Routledge Encyclopedia of Citizen Media]. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/338541523_Hacking_and_hacktivism (πρόσβαση στις 18/5/2022).
- Ruvalcaba, Y., & Eaton, A. A. (2019). Nonconsensual pornography among U.S. adults: A sexual scripts framework on victimization, perpetration, and health correlates for women and men. *Psychology of Violence*, 10(1), 68–78. doi: [10.1037/vio0000233](https://doi.org/10.1037/vio0000233).
- Salter, M. (2016). *Crime, Justice and Social Media*. London and New York: Routledge. doi: <https://doi.org/10.4324/9781315687742>.
- Salter, M., & Crofts, T. (2015). Responding to revenge porn: Challenges to online legal impunity. *New Views on Pornography: Sexuality, Politics and the Law*. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/294787403_Responding_to_revenge_porn_Challenges_to_online_legal_impunity (πρόσβαση στις 19/3/2022).
- Sekkel, M. C. (2016). The play and the invention of the world in Walter Benjamin and Donald Winnicott. *Psicologia USP*, 27(1), 86-95. doi: [10.1590/0103-656420140016](https://doi.org/10.1590/0103-656420140016).
- Šepec, M. (2019). Revenge pornography or non-consensual dissemination of sexually explicit material as a sexual offence or as a privacy violation offence. *Journal of Cyber Criminology*, 13(2), 418–438. doi: [10.5281/zenodo.3707562](https://doi.org/10.5281/zenodo.3707562).
- Sharratt, E. (2019). *Intimate image abuse in adults and under 18s: A comparative analysis of cases dealt with by the Revenge Porn Helpline and Professionals Online Safety Helpline*. Exeter: South West Grid for Learning. Ανακτήθηκε από: <https://swgfl.org.uk/assets/documents/intimate-image-abuse-in-adults-and-under-18s.pdf> (πρόσβαση στις 7/5/2022).
- Shields, M. (2015). *Women’s participation in Seattle’s high-tech economy*. Atlanta: Georgia Institute of Technology. Ανακτήθηκε από: https://smartech.gatech.edu/bitstream/handle/1853/53790/madelyn_shields_w

- [omens_participation_in_seattles_hightech_economy.pdf](#) (πρόσβαση στις 24/4/2022).
- Sparks, B. (2021). A Snapshot of Image-Based Sexual Abuse (IBSA): Narrating a Way Forward. *Sexuality Research and Social Policy*, 19, 689-704. doi: <https://doi.org/10.1007/s13178-021-00585-8>.
- Spivak, G. C. (1988). Can the subaltern speak? In C. Nelson & L. Grossberg (Eds.), *Marxism and the interpretation of culture* (pp. 271–313). University of Illinois Press.
- Staab, P. (2017). The consumption dilemma of digital capitalism. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 23(3), 281–294. doi: <https://doi.org/10.1177/1024258917702830>.
- Stasko, E., & Geller, P. (2015). *Reframing sexting as a positive relationship behavior*. Department of Psychology. Pennsylvania: Drexel University. Ανακτήθηκε από: <https://www.apa.org/news/press/releases/2015/08/reframing-sexting.pdf> (πρόσβαση στις 9/5/2022).
- Stroud, S. R., & Henson, J. A. (2017). Social media, online sharing, and the ethical complexity of consent in revenge porn. In A. C. Scheinbaum (Ed.), *The Dark Side of Social Media A Consumer Psychology Perspective* (pp. 13–32). New York: Routledge.
- Sullivan, R., & Mckee, A. (2015). *Pornography: Structures, agency and performance*. Cambridge: Polity Press.
- Suzor, N. (2019). Legal immunity. In *Lawless: The secret rules that govern our digital lives* (pp. 43-58). Cambridge: Cambridge University Press.
- Thomasen, K. (2016). Beyond airspace safety: A feminist perspective on drone privacy regulation. *Canadian Journal of Law and Technology*, 16(2), 307–328. Ανακτήθηκε από: https://commons.allard.ubc.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1638&=&context=fac_pubs&=&sei-redir=1&referer=https%253A%252F%252Fwww.google.com%252Furl%253Fq%253Dhttps%253A%252F%252Fcommons.allard.ubc.ca%252Fcgi%252Fviewcontent.cgi%253Farticle%25253D1638%252526context%25253Dfac_pubs%2526sa%253DD%2526source%253Ddocs%2526ust%253D1653588263460636%2526usg%253DAOvVaw2QiURETjeMB6Dthh6Nxx4Y#search=%22

- https://commons.allard.ubc.ca/cgi/viewcontent.cgi?article%3D1638&context%3Dfac_pubs%22 (πρόσβαση στις 4/2/2022).
- Wajcman, J. (2004). *TechnoFeminism*. Cambridge: Polity Press.
- Wajcman, J. (2006). TechnoCapitalism Meets TechnoFeminism: Women and technology in a wireless world. *Labour & Industry*, 16(3). Ανακτήθηκε από: https://monoskop.org/images/d/d2/Wajcman_Judy_2006_TechnoCapitalism_Meets_TechnoFeminism_Women_and_Technology_in_a_Wireless_World.pdf (πρόσβαση στις 5/2/2022).
- Wajcman, J. (2007). From women and technology to gendered technoscience. *Information, Community and Society*, 10(3), 287-298. doi: [10.1080/13691180701409770](https://doi.org/10.1080/13691180701409770).
- Wajcman, J. (2010). Feminist theories of technology. *Cambridge Journal of Economics*, 34(1), 143-152. Ανακτήθηκε από: <https://www.jstor.org/stable/24232027> (πρόσβαση στις 8/1/2022).
- Waldman, A. E. (2016). A breach of trust: Fighting nonconsensual pornography. *Iowa Law Review*, 102(2). Ανακτήθηκε από: <https://ilr.law.uiowa.edu/print/volume-102-issue-2/a-breach-of-trust-fighting-nonconsensual-pornography/> (πρόσβαση στις 19/2/2022).
- Watney, M. (2007). The evolution of Internet legal regulation in addressing crime and terrorism. *Journal of Digital Forensics, Security and Law*, 2(2), 41–56. Ανακτήθηκε από: <https://commons.erau.edu/jdfsl/vol2/iss2/3> (πρόσβαση στις 6/5/2022).
- Wilding, F. (1998). Where is the feminism in cyberfeminism?. *N.paradoxa International Feminist Art Journal*, 2, 6–13. Ανακτήθηκε από: https://www.ktpress.co.uk/pdf/vol2_npara_6_13_Wilding.pdf (πρόσβαση στις 9/1/2022).
- Wilding, F., & Critical Art Ensemble. (1998). Notes on the political condition of cyberfeminism. *Art Journal*, 57(2), 46-59. Ανακτήθηκε από: https://monoskop.org/images/e/e9/Wilding_Faith_Critical_Art_Ensemble_1998_Notes_on_the_Political_Condition_of_Cyberfeminism.pdf (πρόσβαση στις 29/4/2022).
- Winnicott, D. W. (1971). *Playing and reality*. London: Routledge.
- Yar, M., & Drew, J. (2019). Image-based abuse, non-consensual pornography, revenge porn: A study of criminalization and crime prevention in Australia and England

and Wales. *International Journal of Cyber Criminology*, 13(2). doi:
[10.5281/zenodo.3709306](https://doi.org/10.5281/zenodo.3709306).

Παραρτήματα

Οδηγός Συνεντεύξεων

1η Κατηγορία : Άτομα με τεχνικές γνώσεις που έχουν πρόσβαση σε προσωπικά δεδομένα.

Δημογραφικά

1. Ποιο είναι το εκπαιδευτικό σου επίπεδο;
2. Ποιο είναι το αντικείμενο της καθημερινής εργασίας σου;
3. Πόσα χρόνια εργάζεσαι στο χώρο;
4. Τι είναι αυτό που απολαμβάνεις περισσότερο στο αντικείμενο εργασίας σου;
5. Τι σχέση έχεις με τους συναδέλφους σου
6. Πώς έχεις βιώσει την έμφυλη διαφορά σε ένα καθαρά τεχνικό επάγγελμα;

Προσωπικά Δεδομένα

7. Τι σας ζητάνε οι πελάτες όταν φέρνουν τις συσκευές προς επισκευή;
8. Σε τι βαθμό και σε τι υλικό έχετε πρόσβαση στα πλαίσια της εργασίας;
9. Πώς διαχειρίζεστε το ζήτημα των προσωπικών δεδομένων;
10. Υπάρχει πρόσβαση σε κωδικούς πελατών;
11. Διατηρείτε κάποιο αρχείο με αυτούς τους κωδικούς;

Παραβίαση

12. Έχεις παρατηρήσει παραβιαστικές συμπεριφορές στο εργασιακό σου περιβάλλον σε σχέση με το υλικό;
13. (Αν ναι) Με ποιές τεχνολογίες γίνεται η παραβίαση;
14. Υπήρξαν αντιδράσεις στον εργασιακό χώρο;
15. Υπήρξαν αντιδράσεις από τους πελάτες/πελάτισσες;
16. Γνωρίζεις αν υπήρξε περαιτέρω διακίνηση του υλικού;

2η Κατηγορία: Άτομα των οποίων το υλικό έχει διαρρεύσει

Το συμβάν

1. Θα ήθελες να μου περιγράψεις τι έχει συμβεί;
2. Πώς το έμαθες, πώς εντόπισες τη διαρροή του υλικού σου;
3. Τι εκτάσεις πήρε;
4. Ποιό θεωρείς πως ήταν το κίνητρο;

Ο αντίκτυπος

5. Τι συναισθήματα σου προξένησε;
6. Τι αντιδράσεις υπήρξαν από το περιβάλλον σου;
7. Ποιούς τομείς στη ζωή σου έχει επηρεάσει;

Η αντιμετώπιση

Άξονες: Συναισθηματικά - Τεχνικά - Νομικά

8. Πως το αντιμετώπισες;
9. Έχει επηρεάσει τη σχέση σου/τις δραστηριότητες με το διαδίκτυο;
10. Έχει σταθεί το συμβάν αφορμή για να αποκτήσεις τεχνικές γνώσεις;
11. Απευθύνθηκες σε άλλο άτομο για τεχνική υποστήριξη;
12. Άλλαξες λογαριασμούς/συσκευή;

Ορολογία

13. Πώς νιώθεις για τον όρο “εκδικητική πορνογραφία|ροζ βίντεο” που χρησιμοποιούν στο δημόσιο λόγο τα μίντια;
14. Πώς νιώθεις για τον όρο θύμα|επιζών που χρησιμοποιείται στον κυρίαρχο λόγο/επικαιρότητα;

3η Κατηγορία: Άτομα με τεχνογνωσία που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στις αντιστασιακές πρακτικές στο φαινόμενο της μη συναινετικής πορνογραφίας.

Δημογραφικά

1. Ποιό είναι το εκπαιδευτικό σου επίπεδο;
2. Εργάζεσαι στον τομέα της πληροφορικής;
3. Πώς έχεις βιώσει την έμφυλη ταυτότητά σου στο χώρο εργασίας;

Προσωπική Ανάμιξη

4. Πώς έμαθες για το φαινόμενο της μη συναινετικής πορνογραφίας;
5. Στάθηκε κάποιο προσωπικό σου βίωμα αφορμή για τη δράση σου;

Τεχνογνωσία

6. Ποιές τεχνολογίες διακρίνεις ότι επιτρέπουν να συμβαίνει το φαινόμενο;
7. Πώς θεωρείς ότι θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί τεχνικά το φαινόμενο;

Δράση (τεχνογνωσία στην πράξη)

8. Έχεις συμμετάσχει σε κάποια συλλογική ακτιβιστική δράση;
9. Τι εργαλεία χρησιμοποιείς/χρησιμοποιήσατε;
10. Τι μέσα χρησιμοποιείτε για την μεταξύ σας επικοινωνία;

Πλατφόρμες

11. Πώς πιστεύεις τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης θα μπορούσαν να αποτρέψουν το φαινόμενο;

